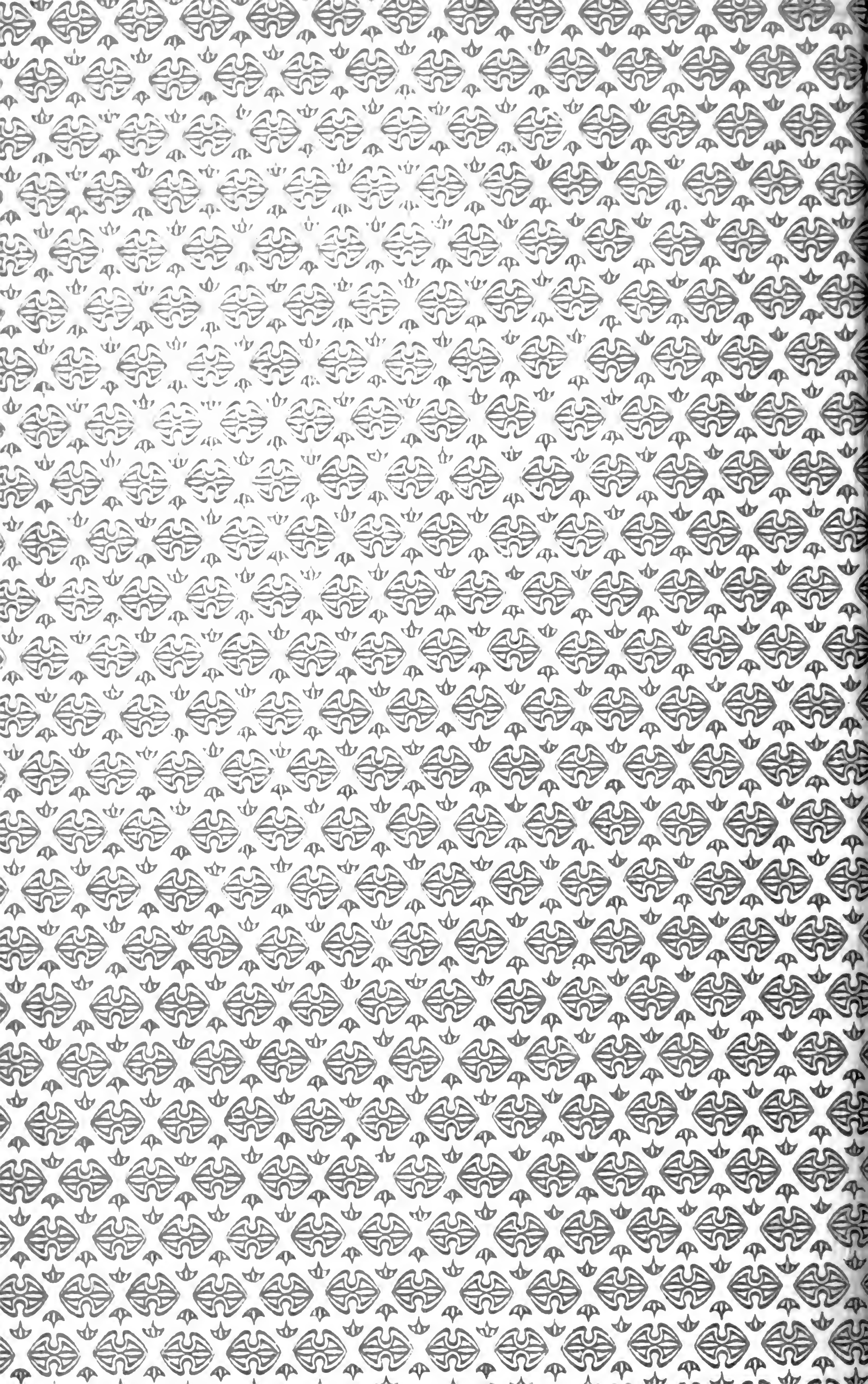
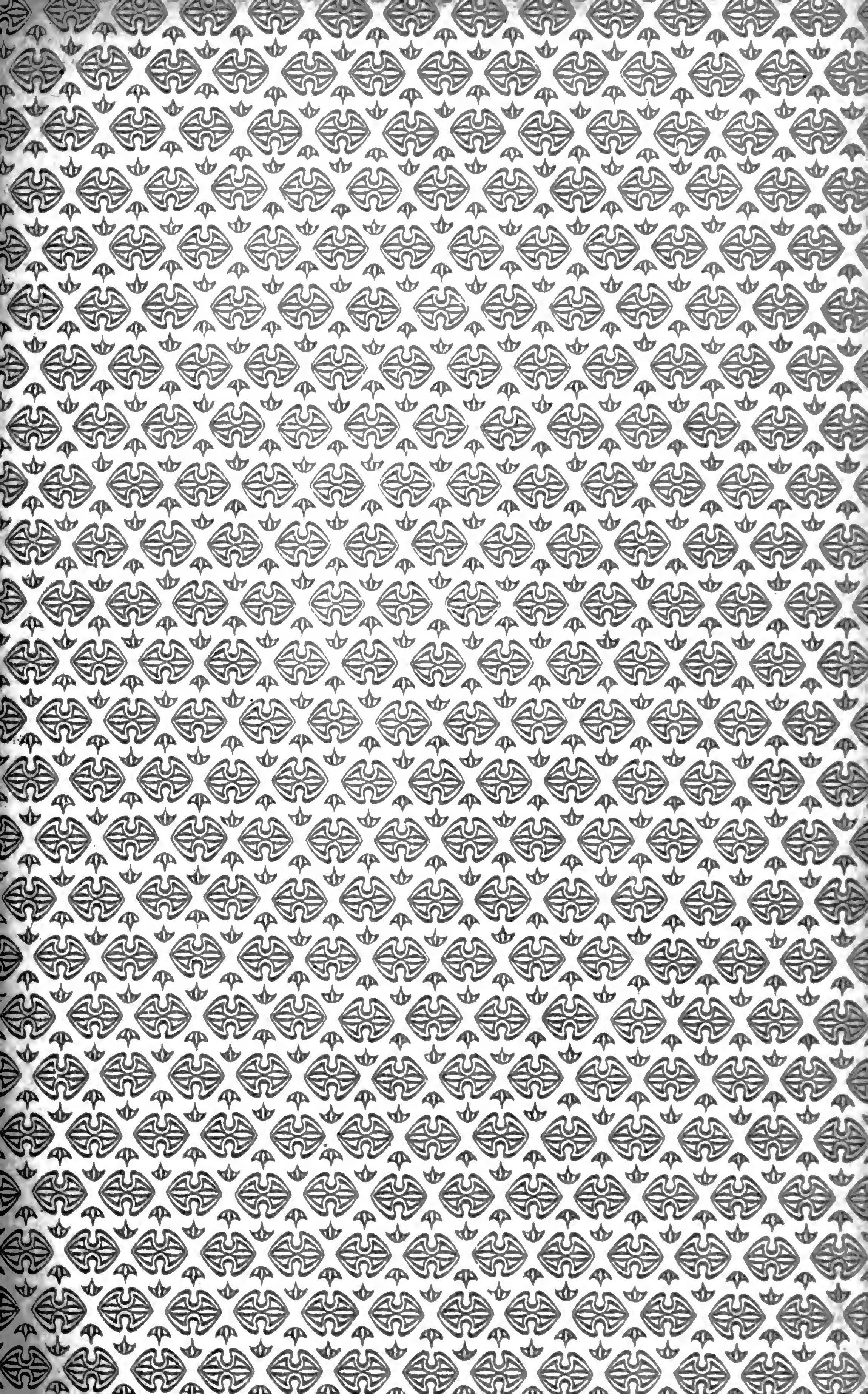

LITTERATUR
OG
HISTORIE

STUDIER OG ESSAYS

AF

EMIL GIGAS

II. SAMLING

UDGIVET MED CARLSBERGFONDETS UNDERSTØTTELSE

KJØBENHAVN
I KOMMISSION HOS UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.
MDCCCXCIX

FORORD.

I denne 2den Samling af mine Studier og Essays er den første af Afhandlingerne helt ny; den anden har tildels været trykt 1886 i »Nordisk Tidsskrift« (det Letterstedtske), men som Aarstallet ved dens sidste Halvdel viser, er dette Afsnit en ny Tilføjelse; den tredie blev oprindelig trykt i »Dania«s 3die Bind. Ogsaa det tidligere Trykte er imidlertid blevet forsynet med mindre Rettelser og Smaatillæg.

Til den ifjor udkomne 1ste Samling har jeg to Rettelser at gøre. Der siges S. 227 i Anmærkningerne under Texten, at Oehlenschlæger var udenlands, da Heiberg disputerede for Doktorgraden, og saaledes hindret i at være tilstede ved Disputatsen. Ved selve Akten var han dog i Virkeligheden nærværende (se Mynster, Mindeblade fra Oehl. og hans Kres, S. 274); men han var ikke her i Landet, dengang H.'s Afhandling censureredes, og derfor kom han ikke til at deltage i Censuren eller optræde som beskikket Opponent, hvortil han ellers vilde have været selvskreven i Egenskab af Professor i Æsthetik. Heibergs egen »Doktorvise ved Reformationsfesten«, i hans poetiske Skrifter,

indeholder skæmtefulde Hentydninger saavel til den langvarige Handling som til Opponenten Dampe; han besynger heri en anden Doktorand, nemlig Baron, Dr. jur. C. L. Adeler, der den 27. Okt. 1817 pintes ligesaa længe som han af sine Opponenter. — Naar det S. 236 ved en Uagtsomhed hedder, at »Messager français du Nord« redigeredes 1825 af Gyllembourg, Heibergs Stedfader, beror dette paa en Forvexling med H. A. Gyllenborg, som var Tidsskriftets Redaktør; C. F. Gyllembourg-Ehrensvärd var allerede død 1815.

E. G.

SPANSK DIPLOMAT OG DANSK HOFMAND.

EN LEVNEDSSKILDRING.*)

Don Alfonso María de Aguirre y Gadea, Greve af Yoldi, fødtes i Granada af gammel spansk Adelsslægt den 24. Januar 1764. Hans Fædrenenavn Aguirre træffes oftere i Spaniens Adelshistorie, og denne Familie har bl. a. en lærd Kardinal at opvise paa sine Slægtstavler, i 17de Aarhundredes anden Halvdel. Men Titelen som Greve af Yoldi, hvilken ogsaa er spansk og hidrører fra 18de Aarh.'s Begyndelse, havde han fra sin Moder**), der hed

*) Hovedkilden til denne Fremstilling er hvad der findes af Grev Yoldi's efterladte Papirer i det kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, nemlig hans dels paa Spansk, dels paa Fransk førte Dagbog 1800—51 (Ny kgl. Saml. 2164 c, 4to), en Brevkopibog 1796—1806 (Ny kgl. Saml. 1397 ba, Fol.) og Resterne af hans officielle Korrespondance som Gesandt 1802—13 (Ny kgl. Saml. 1397 a, Fol.); nogle Sager vedkommende ham findes ogsaa i Ny kgl. Saml. 444 g, Fol. Bibliotheket købte Papirerne i sin Tid af Kapt. C. A. Krag.

**) De saakaldte »Títulos de Castilla« kunde gaa i Arv til den ældste Datter, naar der ingen Sønner var.

Doña María Josefa Yoldi og Mendicoa, og hendes Slægt stammede fra Byen San Roque ved Gibraltar. Her boede vor Yoldi's Mormoder, som døde 1797, i et Familiepalads sammen med en Datter, Doña Inés, der var Enke. Da Bedstemoderen var død, skriver Don Alfonso til sin Moder i Granada: »Jeg mener, at før min Tante forlader San Roque, bør hun underrette Dem om, hvad Tilstand Huset er i, og om det behøver nogen Reparation. Det er jo Deres Ejendom og fortjener at holdes i Hævd, ikke saameget for dets mulige Værdi, som fordi det viser, hvor Familien Yoldi's Hjemsted var; og slige Vidnesbyrd ere ved visse Lejligheder til megen Ære og Gavn for en Familie. Desuden har jeg, kære Moder, lært i disse ulykkelige Tider, vi leve i, hvor jeg har set saamange og saa forbavsende Omvæltninger, at Grundejendom er den solideste Rigdom, og at en Smule Hus eller Vinbjerg er mere værd end Statspapirer, Diamanter, rede Penge og Embeder.« Alfonso's Fader — om hvem Sønnen slet ikke taler i de Breve og Dagbøger, jeg kender, og som maa være død tidlig — har været gift to Gange; af første Ægteskab levede en Søn, D. Antonio María de Aguirre. Desuden nævner Alfonso ofte tre Søstre, men om de alle vare hans Helsøstre, kan ikke siges. Sikkert er det, at den ene, Inés María, var yngre end han: hun var født 1766 i Granada og ægtede Jacob Gottfried Greve af Rechteren-Almeloo, Herre til Gramsberg, hollandsk Gesandt i Madrid til 1793; siden gik han over i spansk Tjeneste og benyttedes til forskellige diplomatiske Sendelser; de

havde en Søn ved Navn Jacob, født 1789*). Den anden Søster, María Josefa, var gift med D. Manuel Doz i Madrid, som døde 1797; der var flere Børn. Endelig var Francisca de Paula, den tredie, bleven gift med en Officer ved Kongen af Spaniens wallonske Garde, hvis Navn, Viard de Santilly, tyder paa fransk Herkomst; han blev Brigadeer i 1795 og var i flere Aar Kommandant i Barcelonas Citadel.

Yoldi taler selv om, at den spanske Kongefamilie altid havde vist hans Slægt megen Naade, og bl. a. af spredte Notitser i hans efterladte Papirer kan da ogsaa ses, at hans Embedskarriere ret hurtig førte ham til anselige Stillinger. Diplomatien blev hans Fag, og kort Tid efter at han i 1786 var kommen til Madrid for første Gang, udsendtes han som Gesandtskabs-Attaché. Paa denne Maade lærte han i henved femten Aar at kende »mange Menneskers Byer og Skikke«; saaledes var han fire Aar, 1788—91, som Legations-sekretær ved det spanske Gesandtskab i Holland, derefter flere Aar i St. Petersborg i samme Egenskab, siden i Paris (under Direktoriet) — en Tid lang endog som Chargé d'affaires, medens Ambassadøren var fraværende; derfra kom han i Efteraaret 1797 til Wien som Legationssekretær. Allerede i Holland maatte Yoldi gentagne Gange besørge Korrespondancen med Regeringen, under Gesandten Sanafé's hyppige Fraværelse, og det til dennes og Ministeriets store Tilfredshed, saa at hans Gage snart steg. Han var i dette Land Vidne til det orangistiske Partis Kamp for at genvinde Magten

*) Slg. Genealogisches Handbuch f. 1803, Frankfurt a. M.

og stod i Venskabsforhold til dets Fører, den unge Willem Gustaf Frederik Bentinck (f. 1762, død 1835). Den diplomatiske Virksomhed afbrødes to Gange ved Ophold i Madrid, hvor han arbejdede som Embedsmand i Udenrigsministeriet. I den spanske Statskalender for 1794 staar han som »Oficial« af 6te Klasse i 1ste »Secretaria de Estado«; det kgl. Bibliothek har ikke de følgende Aargange (1795—99), men han maa snart være vendt tilbage til Posten i St. Petersborg; den i Frankfurt udgivne »Neues genealogisches Reichs- und Staatshandbuch« for 1795 opfører ham nemlig som Legationssekretær der. Anden Gang var 1798—1800, saa at det ses, at Stillingen i Wien beholdt han ikke længe; det var ogsaa hans oprigtige Ønske (udtalt i Brev til Moderen af 2. Febr. 1797) snart at komme til Ro i sit Fædreland.

Den danske Minister i Madrid, Baron Schubart, skriver 1799 til sin Søster, Grevinde Reventlow*): »Jeg har utallige Ting at fordre i Regeringens Navn; men den unge Ministers hovmodige Optræden**) er

*) Se Schubarts egenhændige Optegnelser i det kgl. Bibliothek (Ny kgl. Saml. 1386 d, Fol.). Baronens Brevkopi er dateret 2. Febr., men hans Datoer ere ofte ikke til at stole paa.

**) D. Mariano Luis de Urquijo var Udenrigs- og Finansminister fra Aug. 1799 til Dec. 1800. Denne Mand er bleven bedømt temmelig forskelligt baade som Politiker og som Karakter; tildels naaede han — hedder det — sin indflydelsesrige Stilling, fordi han en Tid var Genstand for den vellystige Dronning Maria Luisa's Kærlighed. Slg. Baumgarten, Gesch. Spanien's vom Ausbruch der franz. Revolution, I, S. 98.

utaalelig, ikke mindre end den Ligegyldighed, hvormed han behandler endog de vigtigste Sager. Jeg søger at vinde hans Gunst, men det er spildt Umag. Jeg er meget ofte nødt til at henvende mig til Udenrigsministeriets Embedsmænd, og den første af disse er Hr. d'Aguire [sic] y Yoldi, som heldigvis er min Ven fra Haag, hvor han var Legationssekretær. Jeg maa tilstaa, at han ofte er mig til Nytte ved at expedere adskillige meget indviklede Sager, endog uden Ministerens Vidende*); men desværre bliver han ikke længe i Embedet. Man taler allerede om hans Udnævnelse til Afsending i Kjøbenhavn; thi han vækker Skinsyge hos den unge Minister, der fjerner alle dem, om hvem han tror, at de kunne tragte efter at indtage hans Plads, og man hører ikke Tale om andet

---

*) Et andet Sted i sine Optegnelser (Brev til Grevinde Reventlow af 26. Marts 1799) bringer Schubart igen Forholdene i det spanske Udenrigsministerium paa Tale. »Jeg vedbliver stadig med at overlevere den unge Minister skriftlige Forestillinger, der sædvanligvis blive ligesaa virkningsløse som ubesvarede, hvilket er ærgerligt af Hensyn til de Krav, vi fremtidig maatte have Ret til at stille. Som jeg før har sagt dig, har jeg skaffet mig Venner blandt Embedsmændene i Ministeriet, og de redde undertiden de Skrivelser fra Forglemmelse, som jeg præsenterer, og som den unge Minister kaster ringeagtende paa sit Skrivebord uden at læse dem. Jeg meddeler da disse Embedsmænd, hvor han har lagt dem, for at de kunne tage dem bort uden hans Vidende og expedere dem, saa at han kun behøver at skrive under, hvilket han gør uden at bryde sig om Indholdet af vedkommende Dokument. Se, saaledes behandler man Forretninger i dette Land.«

end lutter Landsforvisninger. De fornemste Adelsmænd i Landet, de Mænd, der ere mest fremragende ved Fødsel og Rigdom, blive ubarmhjertig afsatte, saasnart Hr. de Urquijo formoder mindste Tanke hos dem om at sætte sig op imod ham.« Og lidt senere ytrer han: »Jeg har nu allerede tilendebragt adskillige af mine Hverv, især ved den Bistand, som min Ven, Hr. d'Aguire y Yoldi, har ydet mig.« Schubarts Ord om Yoldi som Genstand for Ministerens Mistænksomhed stemme med nogle Ytringer af hans Ven til en tidligere Kollega i Madrid*). Denne havde tilbudt at være hans Korrespondent i den spanske Hovedstad og som saadan tjene ham paa bedste Vis, og idet Yoldi udtaler sin hjerte-

*) Yoldi til D. García Gómez Xara, Kbhvn. 5. Okt. 1802. Om denne Xara eller Jara fældes just ikke nogen videre gunstig Dom af den spanske Statsmand José García de León y Pizarro, der havde tjent sammen med ham i Udenrigsministeriet (se Pizarro's »Memorias«, I, Madr. 1894, S. 85). »Han var kommen ind i Ministeriet, fordi han var fra Estremadura ligesom Godoy, og nød som Subaltern megen Gunst, paa Grund af at hans Fader styrede Hertugens [ɔ: Godoy's] Græsgange. Hans Begavelse var jævn, og hans Viden gik ikke ud over det Rutinemæssige; men han besad de Egenskaber, som slige halvstuderede Karle almindeligvis medbringe til den diplomatiske Løbebane: Uhøflighed, Ondskabsfuldhed, simpelt Rænkesmederi, ikke saa lidt Sladderagtighed og Angiveri, Hovmod og endelig absolut Uduelighed til diplomatiske Forretninger, men ganske vist passende Lavsind og Snedighed til Rænkespil af underordnet Art.« Det maa imidlertid bemærkes, at selv Pizarro's intime Ven Alcalá Galiano siger om ham (i sine Memoirer), at han »unægtelig havde en slem Tunge«.

lige Tak for Tilbudet, tilstaar han, at han under sine tidligere Ophold i Madrid ikke har haft Tanke for eller Lejlighed til at skaffe sig de behørige fordelagtige Forbindelser. »Som Embedsmand i la Secretaría [neml. »de Estado«, Udenrigsministeriet] var jeg overlæsset med Arbejde og bestandig omgiven af vanskelige Forhold, som De ikke er uvidende om, og som naturligvis maatte faa en Mand, der ikke var øvet i Hofintriger og Rænker, til at holde sig indenfor den af hans Forretninger anviste Kres og kun omgaas Kollegaer og andre Personer, til hvilke min Embedsstilling bragte mig i Forhold, — alt for at undgaa Forbindelser, som en skønne Dag kunde kompromittere mig. Jeg opfyldte mine Embedspligter, saa godt jeg forstod og formaaede, og gjorde alt det gode, de tillod mig, uden at min Samvittighed hidtil har anklaget mig for med Villie at være traadt Nogen for nær. Med saadanne Grundsætninger og saadan Optræden burde jeg jo have nogle Venner, hvis disse ikke overhovedet vare saa sjeldne, eller i det mindste kunde jeg have Grund til at smigre mig med ingen Fjender at have. Men hvem ramme ikke Misundelsens Pile, og hvem kan under sin Karriere undgaa at støde an mod Andres Interesser?« Af samme Brev erfares, at det var Kongeparrets mægtige Yndling, Don Manuel Godoy (»Fredsfyrsten«), der som Udenrigsminister*) havde foranlediget Yoldi's Ansættelse som »Oficial de la Primera Secretaría de Estado«; det gør Urquijo's Uvillie imod ham endnu begribeligere. Og i denne Omstændighed finder

*) Han afskedigedes 28. Marts 1798.

man ogsaa nogen Forklaring af den Omtale, som bliver Yoldi til Del i J. G. de León y Pizarro's før citerede Selvbiografi*). Pizarro, der ogsaa havde været ude som Legationssekretær, fortæller, at i 1799 vilde Udenrigsminister Urquijo, hans gode Ven, gerne have ham hjem til Spanien: »han tilkendegav mig det med de hædrende Udtryk, at man trængte til mig, at jeg var ifærd med at rykke op til den første Plads, d. v. s. som Oficial Mayor, m. m. Det kunde nu være sandt nok; men der var ogsaa — hvilket ikke var mig ubekendt — en stor indbyrdes Partikamp i Ministerialkontoret. Aguirre y Yoldi, der var Oficial Mayor, kunde ikke udstaa Santibánez og Castro, som med Rette nød Ministerens særlige Gunst; han var bange for at blive forsat fra sin Stilling, hvori han befandt sig vel paa Grund af sin Lyst til at have Indflydelse og blande sig i Alt, og de Andre ønskede ganske rigtig at faa ham sat paa Døren, af Frygt for ham og af naturligt Ønske efter Avancement. Da jeg skulde følge efter Aguirre og var efter Ministeriets Sind, ønskede man naturligvis mit Komme, for at det kunde bevirke den Andens Bortgang. D. Juan del Castillo, der var den næste efter mig, sluttede sig imidlertid til Aguirre's Parti; og da jeg ikke var begærlig efter Avancement og altid har haft meget imod at tilføje Næsten Skade og mod alle voldsomme Kriser i Embedskarrieren, og paa den anden Side stod i godt personligt Forhold til begge Partier, spillede jeg den Døve ligeoverfor Opfordringerne og lagde min Ligegyldighed for Dagen

*) I, S. 87, 158—59, 166—67.

med de Ord, at dersom de vilde have mig til Madrid, saa kunde de jo hjemkalde mig: jeg vilde ikke gøre noget Skridt.« Dengang Pizarro virkelig var kaldt hjem fra Wien i Oktober 1799, vilde hans Venner have, at han strax skulde tage ud til Aranjuez, hvor Udenrigsministeriet for Tiden var; men han foregav, at han maatte først udhvile sig nogle Dage i Hovedstaden. »Jeg blev i Aranjuez modtagen med mange Glædes- og Venlighedsytringer af Urquijo og Ministeriets Personale; men Aguirre, der ikke længere kunde skjule sit Had, sin Skinsyge og Frygt, overdrog mig en latterlig ubetydelig Forretning, for at man ikke skulde nære Tvivl om hans Sindelag. Imidlertid agiterede mine Venner og vilde have, at jeg ogsaa skulde agitere; men de kunde ikke bevirke, at jeg opgav mit fuldstændig passive System. Endelig, den 13. Marts 1800, — uden at jeg havde mindste Del deri —, blev Aguirre udnævnt til Minister i Danmark, og jeg avancerede til Oficial Mayor.«

Havde Yoldi Godoy at takke for Stillingen i Madrid, saa var det upaatvivlelig ogsaa Urquijo's Rival baade som Statsmand og Dronningens Elsker, hvem han skyldte sin Dekoration som Ridder af Karl III's Orden. Paa den Tid, 1798, da han fik den, var denne adelige Orden unægtelig begyndt at komme en Smule i Miskredit som Ærestegn, da dens oprindelig stærkt begrænsede Antal af Riddere var blevet endel udvidet; men saa ringe som i næste Aarhundredes Begyndelse var dens Værd endnu langtfra, og den aarlige Pension af 4000 Realer, der fulgte med, var jo ikke helt at foragte, — navnlig naar man virkelig fik Pengene ud-

betalt, hvilket ingenlunde altid skete. Foruden disse Æresbevisninger havde Yoldi ved det 18de Aarhundredes Udgang Titel af »kongelig Raad« og havde fungeret en Tid ved »den gyldne Vlies's« Ordenskapitel*).

Den 21. Juli 1799 ægtede han Helena de Bouligny, som trods sit franske Navn og vel ogsaa fransk Afstamning var fra Spanien: hun var født i Alicante 5. Juni 1774. Hendes Fader omtales ikke i de Yoldiske Papirer, hendes Moder derimod, »la Excelentisima Señora Doña Helena Marconié de B.«, der levede sex Aar efter Yoldi's Bryllup i den andalusiske Kystby Puerto de Santa Maria, hvor en Datter var gift med Admiral Villavicencio, Medlem af et af Regentskaberne under Kampen mod Napoleon og siden Militærguvernør i Cadiz. Af hans Hustrus øvrige Slægt findes nævnt to Brødre, Dionisio og Josef de B., af hvilke den sidstnævnte døde i Stockholm i Nov. 1805; han synes at have beklædt Posten som spansk Gesandt der, men ganske kort, efter en Tid at have været Minister ad interim i Haag. Tidligere havde han i endel Aar opholdt sig som Legationssekretær i Konstantinopel, hvor D. Juan

---

*) Han staar som »Rey de Armas« i Statskalenderen for 1800. I en fransk Kontrakt med Gesandtskabspræsten Abbé Jean-Baptiste Debrie, dateret Kbh. 30. Aug. 1801, lyder hans fuldstændige Titel saaledes: »D.ⁿ Alfonse d'Aguirre, Gadea, et Yoldi, Comte de Yoldi, du Conseil du Roi, Secrétaire de S. M. en exercice, Chevalier de l'Ordre Royal Espagnol de Charles III, Ex-Ministre Conseiller de l'Ordre de la Toison d'Or, Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de S. M. Catholique près de S. M. Danoise.«

de B. — maaske Faderen — i en Aarrække var spansk Minister.

De tidligere Breve i Yoldi's før citerede Kopibog (»Cópias de unas cartas á varios«), hvoraf det første bærer Dato'en Paris 10. Nov. 1796, omhandle mest Familie- og Pengesager. Han viser sig i dem idethele fra en elskværdig og tiltalende Side, og med spansk Ordrigdom udtrykker han sig livlig, ofte følt, undertiden humoristisk om sine egne og Familiens Fata. En ridderlig Tænkemaade glimter ikke sjeldent frem i hans Udtalelser, og den gode Form vidner om Dannelse og Belæsthed. Han synes navnlig at have været en god og kærlig Søn, der skriver hjertelige Breve til sin Moder. F. Ex. fra Paris 2. Febr. 1797: »Lad os nu tale om min *presona**), der sandelig ikke er tabt bag af en Vogn, siden man nu i tolv Aar indtil Dato har sendt den omkring fra det ene Sted til det andet for at hilse paa Konger, Kejserinder, store og smaa Fyrster, Generalstater, Direktorer og andre, som have faaet eller have paataget sig det Arbejde at regere Folk. Min sidste Sendelse hertil for at være Hans Majestæts Chargé d'affaires smigrede mig overordentlig, og nu er der hændt mig den Glæde, at H. M. har tænkt paa mig som Sekretær ved hans Legation i Wien, Kejseren af Tysklands Hovedstad. De kan forestille Dem, hvor glad jeg maa være over, at man under disse kritiske Forhold har foretrukket mig for Andre, og hvor jeg vil være henrykt over at rejse hen at træffe min elskede Søster Inés! Der vil jeg ogsaa møde Enken

*) Komisk anvendt, andalusisk Dialektform for »persona«.

efter Grev de Sanafé, den prægtige Mand, som jeg holdt saa meget af, hos hvem jeg boede i fire Aar i Holland, og som havde saa god en Mening om mig, at han i sin Dødsstund kaldte sin Hustru til sig og sagde til hende: »Hvis du har Noget behov i Spanien, saa henvend dig til Don Alfonso de Aguirre; du kan være sikker paa, at han vil hjælpe dig, thi han er en brav Mand og en trofast Ven.« Det skrev Enkegrevinden til mig, og det fortæller jeg nu Dem; thi en Søn har jo Lov til at glæde sig i sin Moders Paahør over at have fortjent et godt Omdømme, uden at man derfor kan kalde ham en Pralhans.« Han haaber snart at have endt sine »Karavanfarter« og faa et ministerielt Embede i Madrid; men saasnart han kan komme fra Wien, vil han ialtfald bede om et halvt Aars Orlov til at besøge sin Moder. »Saa skulle vi gense hinanden, kære Moder, om Gud giver os Helbred, og saa skal jeg til Guitarakkompagnement synge: Herre, nu lade du din Tjener fare i Fred!« — Ogsaa med sine Søstre er han idethele kommen godt ud af det, vel skændtes han og de endel indbyrdes, men den sydlandske Heftighed blussede da kun en kort Stund i Vejret, og Familievrøvl engang imellem er jo noget, som de færreste Familier undgaa.

Anderledes var Forholdet til Halvbroderen Antonio, der synes at have været Familiens sorte Faar og virkelig en lidet nobel Person i sin Færd. Han havde som Majoratsherre arvet hele Faderens Formue (og dog aldrig hjulpet sin Broder med en Øre); ved Alfonso's Medvirkning var han bleven Skatmester hos Infanten Don Pedro, Kong Karl IV's Brodersøn, og avancerede

1804 til »Tesorero de Rentas« i Provinsen Granada. Men just i dette Aar skete et alvorligt Brud imellem Brødrene, til hvis tidligere indbyrdes Spænding der ikke mangler Hentydninger i Alfonso's Breve. Foruden at passe paa Prins Pedro's Finanser skulde Antonio ogsaa tage sig af sin Broders, medens denne var i fremmed Land, hvilket vil sige, at han af ham havde faaet Fuldmagt til at hæve hans Pensioner o. desl. og af denne Sum navnlig skaffe Moderen og Tanten i Granada den Understøttelse, som vor Yoldi stadig lod dem tilflyde. En af hans Bekendte, D. Manuel Sánchez Toscano, der var Nationalbankdirektør i Madrid, skulde besørge Udbetalingen. Allerede i 1802 havde Toscano skriftlig frasagt sig sit Hverv, da der i lang Tid ikke var kommen fornøden Meddelelse til ham fra Yoldi; denne svarede uopholdelig, at det var Broderen, hans Befuldmægtigede, som bar Skylden: han er meget ulykkelig over Antonio's Adfærd og Toscano's Erklæring, lover at fratage sin Broder Fuldmagten og beder T. ikke slaa Haanden af dem. Nu gik det, lader det til, en Tidlang nogenlunde; men i Marts 1804 blev Yoldi atter forfærdet ved at modtage en lignende Opsigelse fra Toscano. I en Svarskrivelse til denne gør han Rede for Grunden til, at han endnu ikke havde berøvet Antonio Fuldmagten; Broderen havde nemlig saavel en Del af hans Penge som et Antal af hans Anvisninger paa det kongelige Skatkammer*) i sin Besiddelse, og før Alfonso fik alt

*) De saakaldte »Vales reales«, en Art Banknoter, som Regeringen i finansielt Vilderede havde udstædt, og som stadig tabte meget i Værdi.

dette fra ham, overensstemmende med en Kontrakt, Brødrene havde indgaaet i 1802, og som skulde udløbe i Maj 1804, ansaa han det ikke for klogt at tilbagekalde den givne Fuldmagt. Samtidig med Skrivelsen fra Bankdirektøren havde han faaet et meget bedrøveligt Brev fra de to aldrende Damer i Granada, hvis Kaar vare meget knappe, og som kun havde denne, nu udeblevne, Hjælp at ty til for at undgaa ligefrem Nød. Yoldi, hvis Sjæl blev stærkt angreben herved, bad Toscano om endelig at gøre de fornødne Udlæg og forsikrede ham paa Æresord om, at ved Kontraktens Udløb skulde de øjeblikkelig blive betalte. Men til Antonio indlagde han et Brev, som han bad Toscano læse og derefter sende Broderen. Yoldi's Svar paa det Brev, han derefter modtog fra Antonio, er dateret Kbhvn. 7. Juli 1804, og heri tager han i høj Grad Bladet fra Munden og læser sin Halvbroder Texten saa eftertrykkelig som vel muligt. Han ønsker, at Broderen i sit nye Embede maa opføre sig saaledes, at han kan ønske sig til Lykke med i sin Tid at have bragt ham i Vej. »Dit Svar paa mit Brev af 20. Marts er saadant, som jeg ventede det af din Nøjagtighed og Ærlighed; det vil sige, at istedenfor at aflægge Regnskab for de Interesser, jeg havde betroet dig, og give mig mine Penge og mine Anvisninger tilbage, som du har i dit Værge, rejser du din Vej og tager mine Penge med. — — Jeg kender dig og vil vise dig, at selv om du føjer 60 Mil til de 700, som fjerne os fra hinanden, skal du ikke slippe for mine Krav eller Skammen, som din uværdige Opførsel bringer over dig.« Det kunde aldrig falde ham ind at gøre Moderen

paa sine gamle Dage afhængig af en, der altid er optraadt ligeoverfor hende som Stifsøn, skønt han altid har været behandlet som Søn. »Du siger, at mit Brev var Aarsag i, at du ophørte med Sendingerne til min Moder. Hvilken Snak! Altsaa at jeg beder dig om, hvad du har af mit, er en Grund til, at du ikke giver mig det! Tror du, at du kan slippe ud af Klemmen med en saadan Logik? Hvis denne Handlemaade ikke røbede et slet Hjerte, maatte jeg ynke dit Hoved.« Antonio's Synderegister fortsættes: han har omgaaedes mislig med Anvisningerne, reduceret deres Værdi og, trods Broderens udtrykkelige Misbilligelse, laant dem ud til en Person, som han aldrig har villet nævne. Og dog har Alfonso fra Ungdommen af altid holdt af ham og vilde heller tabe Penge end komme i en saadan Broderstrid; men han har Hustru og Børn, kun sit Embede og sine Pensioner at leve af og kun et ærligt Navn at efterlade sine Nærmeste, — det vilde lide Skade, hvis han ikke opfyldte sine Forpligtelser. »Jeg beder dig ikke om noget som Broder, men jeg har Ret til at fordre Regnskab af dig som min Befuldmægtigede, og som saadan er du ansvarlig for den Misbrug, du gør af min Tillid.« Nu bør Antonio udlevere alle hans Sager, ogsaa Møbler, Bøger og Papirer, til Toscano, hvem Fuldmagten for Eftertiden overdrages, og til deres Søster Maria Josefa. I Slutningen af Brevet lader han »sin Befuldmægtigede ude af Betragtning og henvender sig til Broderen«, hvem han ønsker alt muligt godt, idet han beder hilse hans Familie. — Aaret slæbte sig imidlertid hen for Alfonso under stadige Ængstelser og Bekymringer. Der var Sygdom og

Dødsfald i hans Hus, Antonio's Regnskabsaflæggelse — som han i yderste Nødstilfælde var bestemt paa at kræve ad retslig Vej — blev borte, og Alfonso havde maattet sende sin Moder og sin Tante 2000 Realer gennem et Handelshus i Malaga. Hans Stolthed led ved saaledes at maatte indvie Fremmede i hans Families Trang, men hans Angst for Moderens Skæbne under den Epidemi, som hærgede Andalusien, forbød ham Skrupler og Opsættelse. Det er i den Tid, at Grevinde Charlotte Schimmelmann omtaler Yoldi, »en gammel Ven af min Broder [ɔ: Baron Schubart] og en fortræffelig Mand«, i et Brev til Grevinde Louise Stolberg (20. Nov. 1804): »hvilken Sjælstilstand han var i! Hans Øjne vare fyldte med Taarer: hans gamle Moder bor i disse skønne Provinser, hvor Pesten raser saa frygtelig. I Tanken saae han hende i Lazarethet; thi enhver Person, som har blot et eneste Tyende sygt hjemme, maa derhen. Han var fortvivlet.« *) Sagerne synes dog efterhaanden at have stillet sig noget gunstigere, — men temmelig længe varede det. Endnu i Mai 1805 er han i Angst for Moderens Sygdom og Død og udtaler tillige — i et Brev til en Ven i Granada — Frygt for, at hvis hun skulde gaa bort, vil Antonio, skønt han ikke har Ret dertil, bemægtige sig hendes efterladte Papirer. Da fik han Underretning fra den nysnævnte Ven om, at det var lykkedes denne at faa Antonio med hen at besøge Moderen og til at betale hende en Sum Penge. »Gud har da maaske

*) Jeg har Hr. Arkivassistent L. Bobé at takke for dette Citat som for flere andre.

haft Medlidenhed med mig, og rørt min Broders Hjerte«, skriver Yoldi; men han beder ikke desto mindre Vennen se at faa en formelig Overenskomst istand med ham om Gældens Betaling, for Yoldi's Børns Skyld. Og et samtidigt, kærligt og smukt Brev til hende handler bl. a. om, at hun bør være forsigtig med sit Helbred, at Antonio jo altsaa havde begyndt at betale hende noget (»det kan han nok, han skylder mig 45,000 Realer«), og at han selv for sit Vedkommende havde anmodet hende om at hæve alle de Penge, hun havde Brug for, hos et Bankierhus' Korrespondent i Granada. Men i Marts næste Aar fik han af Søstrene at vide, at den gamle Grevinde havde været farlig syg og nu var i Bedring, desuden fra Bankieren, at hun ikke havde villet tage imod nogen Understøttelse ad den Vej, da jo Antonio havde tilbudt at betale hende efterhaanden, hvad han skyldte sin Broder. Denne besværger hende i den Anledning om endelig at pleje sig godt, intet vente af Antonio, men henvende sig til Bankieren og, dersom hun skulde blive syg igen, til Alfonso's Ven i Granada. »Det er mig i allerhøjeste Grad en Pine og Skam, at De skal mangle det nødvendige til Deres anstændige Livsophold, naar jeg gør alt, hvad jeg formaar, for at De intet skal mangle.« Til den omtalte Ven, Blanca, sendte han under samme Dato Brev: han kan blot tænke sig, at denne ikke har set til Moderen, fordi han ikke anede, at hun var syg. »Jeg kan forstaa, at hendes fremrykkede Alder og hendes Sygelighed maa gøre hende noget vanskelig at omgaas for Fremmede; men en saadan er du jo ikke, kære Ven, jeg

holder af dig og betragter dig som en Broder, og jeg har ingen anden dernede, som jeg kan betro Omhuen for min elskede Moder.« Hun har uden Tvivl af lutter Hensynsfuldhed ikke villet være ham til Byrde. Nu har han skrevet til Bankierens Kommissionær om at henvende sig til Blanca, fra hvem han selv ikke har hørt i lang Tid, hvilket opfylder ham med Bekymring. Saavidt den bevarede Brevkopibog, hvoraf jeg har meddelt disse Uddrag for at vise Yoldi fra en sympathetisk Side og give et lille Indblik i en spansk Adelsfamilies Fataliteter i gamle Dage. Forhaabentlig kom Sagen nu i en bedre Gænge. Moderen levede til 1811; den 20de Nov. skriver en Familien nærstaaende Dame fra Madrid til Grevinde Rechteren i Paris om hendes sidste Sygdom og Død, omtrent halvandet Aar efter at Yoldi havde mistet sin Søster Maria Josefa de Doz. Det ses af Skrivelsen, at Antonio de Aguirre nu atter havde været strax paa Spil og sat Retten i Bevægelse angaaende Testamentet osv. Sin Sorg over Moderens Død giver Yoldi Udtryk i en Dagbogsoptegnelse fra 1. Januar 1812, da han sad ene hjemme med sin Datter og »sine bedrøvelige Minder og melankolske Tanker.«

II.

Naar baade Schubart og Pizarro, som før anført, give det Udseende af, at det var Urquijo, der for at blive af med Yoldi fik ham sendt som Minister til Kjøbenhavn, forundres man noget ved at læse i et Brev fra Y. til Godoy (16. Marts 1805), at han

havde, »naadig som altid imod ham«, skaffet ham Gesandtposten for fem Aar siden. At »el Principe de la Paz«, trods sin tilsyneladende fornedrede Stilling, nok kunde faa noget saadant sat igennem, er i og for sig ikke utroligt; thi det er en Kendsgerning, at allerede medens Urquijo for Verdens Øjne stod som den almægtige Statsmand, arbejdede Godoy sig paany i det Skjulte frem til den gamle Gunst, indtil han atter kunde tage Statens Ror aabenlyst i Hænde. Og — hvorom alting er — en Gesandtstilling var jo dog en betydelig Ærespost, som nok kunde være værd at tage imod, hvad da ogsaa Yoldi selv indrømmer i et tidligere citeret Brev til G. G. Xara fra 1802.

Han var ikke rejst fra Madrid i September 1800 (Kreditivet er dateret 22. Aug. det Aar), men i December samme Aar begyndte han i Paris de Dagbogsnotitser, som findes i vort kgl. Bibliothek; endnu 14. Febr. 1801 var han der og havde overværet Bonapartes Ankomst til Hovedstaden og Lunéville-Fredens Proklamation samt endel Selskabelighed. I Kjøbenhavn indtraf han og hans Hustru den 14. April.

Det Land, han skulde repræsentere, var ved slet Styrelse ikke mindre end ved det farlige Naboskab, som Revolutionens og Bonapartes Frankrig maatte frembyde, kommet godt paa Vej henimod politisk Vanmagt under de Storme, der dengang omtumlede de europæiske Stater. Først ifærd med at ile det bourbonske Dynasti til Hjælp ligesom Preusserne og Østerrigerne, da Ludvig XVI var i de parisiske Revolutionsmænds Vold; derpaa kølnet i sin Iver, idet den besindige og forudseende Aranda holdt igen, men

endelig drevet frem til Kamp efter den franske Konges Henrettelse; i Krigen til en Begyndelse kæmpende heldig, derpaa lidende det ene Nederlag efter det andet, indtil »Fredsfyrsten« Godoy erhvervede sig sin Titel ved Afslutningen af Baselerfreden. Saa — atter ved Godoy's Indflydelse — det mærkelige Forbund med Republikken Frankrig, hvilket skaffede Spanierne Tab paa Tab, nu da de havde engelske Flaader imod sig, imedens den indre Tilstand var saa slet som muligt, og et Forsøg paa at styrte Godoy var strandet. Dog slap Spanien bedre fra alt dette, end man skulde have troet, takket være Bonapartes glimrende Sejre i Italien; endog et sejrrigt Felttog imod Portugal (»Pommerantskrigen«) faldt det i Godoy's Lod at føre, og Freden i Lunéville bragte Landet en Territorialudvidelse i Italien (Toscana), rigtignok for en Pris af amerikanske Kolonier og nogle Orlogsskibe og med beskæmmende, mangeaarig Underkastelse under Bonapartes Villie. Men Danmark-Norge havde, skønt neutralt, ogsaa mærket betydeligt til Dønningerne fra Stormagternes Strid. Dets Handel var bleven hæmmet og fortrædiget paa mangfoldige Maader i de Aar, da Frankrig og England kæmpede tilsøs, og just ved Spaniernes Kaperier var det især, at vor Søfart led. Det væbnede Neutralitetsforbund bragte den atter paa Fode; men af saa lunefulde og ubehagelige Forbundsfæller som Kejser Paul I af Rusland og Gustav IV af Sverrig maatte Danmark døje meget, medens det paa alle Maader søgte at slippe for at blive draget ind med i Krigen. Værst var det imidlertid, at England harmedes over Konvoyeringen ved Orlogsskibe

af dansk-norske Handelsflaader og fordrede at undersøge disses Ladninger, og at denne Harme steg, efter at den russiske Kejser, til hvem de vare komne i meget spændt Forhold, og som stærkt nærmede sig Frankrig, fik Neutralitetsforbundet fornyet. Paul I's voldsomme Optræden mod de engelske Skibe i russiske Havne kom til at gaa ud over Danmark-Norge som den svageste i Forbundet: den førte til Englands Overfald i 1801 og Slaget paa Rheden, leveret sex Dage før Efterretningen om Russerkejserens, vor besværlige Allieredes, Mord naaede til Kjøbenhavn. Og den 9de April afsluttedes Vaabenstilstanden paa Hyde Parkers Admiralskib.

Da Yoldi kom hertil, var Luften endnu ligesom opfyldt af Krudtdamp fra den store Søkamp. Forgængeren i Gesandtposten, D. Pedro Normande, gjorde Visit hos den nye Minister Dagen efter dennes Ankomst og fortalte, at han ikke kunde tilbyde ham sin Lejlighed i Byen, da han af Frygt for Bombardement var flyttet ud til Frederiksberg med alle sine Møbler, og der ikke engang var gjort rent i hans kjøbenhavnske Bopæl; Yoldi blev da i Hotellet indtil videre. Heller ikke kunde han komme til at overrække Grev Christian Bernstorff sit Kreditiv, eftersom det hed sig, at den danske Udenrigsminister laa syg af Mæslinger. Derimod tilbød det diplomatiske Korpses Doyenne, Baronesse Caroline Senfft von Pilsach, født Schimmelmann, gift med den preussiske Minister, ham at forestille hans Gemalinde for de andre Diplomatfruer, og Begyndelsen gjordes med et Besøg hos Grevinde Oxenstjerna. Ved en Souper hos Baron Senfft traf

han den hollandske Republiks Minister, Huygens, og baade fra ham, Normande og den franske Gesandt, Bourgoing, hvem Yoldi kendte fra tidligere Tid og — som Repræsentant for en allieret Magt — strax aflagde en privat Visit, fik han adskilligt politisk Nyt at vide underhaanden, noget dog kun henhørende til Rygternes Kategori. Til Bourgoing omtalte han selv de Rygter, der gik om, at denne skulde forflyttes til Stockholm, og Franskmanden lod sig da forstaa med, at han ogsaa vidste noget derom, men ingen officiel Meddelelse havde faaet*). »Af Nyheder har jeg kun hørt to, der forekomme mig sikre«, skriver Y. under samme Dato (15. April) i sin Dagbog, »nemlig for det Første, at Alexander I, den nye Kejser af Rusland, har erklæret det herværende Hof, at han vilde følge samme System som sin Fader med Hensyn til Neutraliteten, og for det Andet at den engelske Admiral Nelson idag er afrejst til Hamborg med Posten, paa Vejen til England, med Pas fra den danske Regering. Man har ikke kunnet sige mig Grunden til denne Rejse; men man tror, at den sker, fordi Nelson mener at være nødt til at retfærdiggøre sig ligeoverfor sin Regering, der synes ikke at have billiget, at han gik saa vidt i Henseende til Fjendtligheder mod Danmark. Dette begrunder man paa en Ytring i Morning Chronicle om, at Parker og Nelson havde overskredet de

*) Allerede før 2den April, da Bonaparte ventede, at de Danske vilde yde den engelske Angrebsflaade sejg Modstand, var det hans Hensigt at sende General Macdonald som Gesandt til Kjøbenhavn (Holm, Danmark-Norges udenrigske Hist. 1791—1807, I, S. 410).

Instruxer, som de havde faaet. Men hvad saa end Aarsagen er til Nelsons Rejse, er det meget, at Regeringen har ladet ham faa Lov til at passere Hamborg, hvor han ikke vil undlade at skaffe sig nøjere Kendskab til den Forsvarstilstand, hvori de Danske og Preusserne have sat Elbens Bredder. — Man har ogsaa sagt, at England havde erklæret at ville sætte alle de beslaglagte svenske og danske Skibe i Frihed, hvis Rusland hævede sin Beslaglæggelse af de engelske. Men denne Efterretning synes at være bragt hertil af en Æventyrer, der forsvandt, saasnart han fik at vide, at man eftersøgte ham.«

For næste Dag noterer Yoldi i sin »Diario«, hvad Huygens havde forsikret ham: »skønt man havde sagt, at Nelson havde tilbagegivet Grev Bernstorff de Passer, han forlangte og fik for at kunne rejse over Hamborg til England, var dette ikke Tilfældet: han havde beholdt dem i sit Værge, omend man ikke vidste, hvorvidt han havde i Sinde at gøre Brug af dem. Nogle mene, at Nelsons pludselige Afrejse [vel den paatænkte] foranledigedes ved en vis Uoverensstemmelse mellem ham og Parker angaaende Flaadeoperationerne i Sundet. Vist er det, at Nelson selv har tilstaaet, at han havde overskredet sine Instruxer med Hensyn til Fjendtlighederne mod Danmark, og det er muligt, at Parker, der havde Overkommandoen og er af en roligere Karakter, har Grund til at beklage sig over Nelsons Hidsighed*), Han anfører

*) Som bekendt fik Parker ingen Anledning til at aabne Fjendtlighederne mod andre af Forbundets Magter end

med Beklagelse den Omstændighed, at Meddelelsen om Paul I's Død kom for sent til at hindre Blodsudgydelsen, og tilføjer: »Danskerne, der under de nærværende Forhold anke over Sverrigs Uvirksomhed, nære Mistanke om, at Kureeren, der var paa Vej med denne Efterretning, blev opholdt 24 Timer i Stockholm; hvis dette er Tilfældet, hvad jeg ikke kan tro, vilde det mægtig bidrage til at vække eller forøge det gamle Fjendskab mellem disse to Nationer.«*) Imidlertid vedbleve de Danske at styrke deres Landforsvar af al Magt, og Studenterne og de andre Frivillige holdt Øvelser hver Dag. Til Regeringens Forslag om en Overenskomst angaaende Paketfartens Fortsættelse paa Kiel havde Parker svaret, at »det hastede ikke«.

Den 7. Maj fik Yoldi at høre af Huygens, at der var sendt Ordre til den danske Armee om at rømme Hamborg, og at den danske Regering vilde betale denne Bys Udgifter i Anledning af Okkupationen, — alt Følger af Preussens Svigten af sine Forbundsfæller, blandt hvilke den ene, Danmark, havde besat Hamborg just efter Aftale med Regeringen i Berlin. »Men S. [vistnok Schimmelmann]«, siger den spanske Di-

---

Danmark-Norge, og den 5. Maj overdrog han Nelson den øverste Kommando; efter sin uoverlagte Flaadebevægelse mod Rusland lagde Nelson atter Overbefalingen i Admiral Poles Hænder, og Flaaden sejlede hjem i Juli. Slg. Holm, anf. Værk, I, S. 412—14.

*) Om Stemningen mod Svenskerne paa den Tid i Kjøbenhavn slg. Holm, I, S. 418 ff. Det om Kureeren nævnes ikke der.

plomat, »forsikrer mig om, at intet af dette er sandt, og henholder sig til hvad han før har sagt mig derom: at de vilde søge at vinde Tid, og det havde de ogsaa skrevet til Prinsen af Hessen-Kassel, idet de sendte ham en Forstærkning af to Batailloner, for at han i ethvert Tilfælde kunde hindre Andre i at besætte Byen.«*) — Huygens fortalte ogsaa sin spanske Kollega, at den 6. var en Stafet fra Petersborg kommen til Gesandten Lizakewitsch med bl. a. et egenhændigt Brev fra Kejser Alexander til den danske Kronprins, fuldt af Beundring over hans og hans Folks Heltemod. At man imidlertid i Kjøbenhavn ikke havde meget at vente sig af den nye Kejsers Bistand, viste sig jo snart, da han sluttede sin særlige Overenskomst med Englænderne (17. Juni) og lod sine Allierede saa omtrent sejle deres egen Sø. Og Følgen heraf blev for Danmarks Vedkommende den lidet fordelagtige Accessionstraktat af Oktober samme Aar.

Om Politik faar man ellers ikke meget at vide af Yoldi's Papirer for disse Aar; thi Kladderne til hans Indberetninger som Minister afleveredes, som vi senere skulle se, mange Aar efter til hans Regering, med Størstedelen af det øvrige Gesandtskabsarkiv. At det særlig var paalagt ham at underrette Kabinettet i Madrid om den søfarende Nations Orlogs- og Handelsflaade, hos hvilken han repræsenterede sit Land, er begribeligt nok. og der haves da ogsaa flere Notitser og Tabeller fra hans Haand, vedkommende vor Krigs-

---

*) 23. Maj rømmede de Danske Hamborg. Slg. Holm, I, 415—17.

flaade og Skibsfart, Tolden og Møntvæsenet. Den spanske Finansminister havde saaledes befalet ham at indsende en komplet Samling af de gældende danske Mønter, to Exemplarer af hver; men det kunde Yoldi ikke, thi »Metalpenge vare omtrent forsvundne i Danmark: kun Papirspenge var der« (Brevkoncept, dat. 11. Sept. 1802). Med Hensyn til Erhvervelsen af Kundskab om slige Forhold havde han forøvrigt upaatvivlelig en god Hjælp i den spanske Konsul L. M. Badin i Helsingør, som havde beklædt denne Post i mange Aar og efterfulgtes — lidt ind i Aarhundredet — af J. A. Badin; Legationssekretær F. Ruiz Lorenzo havde ogsaa været her nogle Aar under Normande og maatte kende endel til danske Tilstande. Megen Glæde af sine indsendte Oplysninger synes den tjenstivrige Yoldi forresten ikke at have haft, hvis man skal dømme efter den Skæbne, som de Meddelelser fik, han i April 1802 skrev til Udenrigsminister Pedro de Cevallos.*) »Man kunde i mange Ting

*) Denne Statsmand, der beklædte indflydelsesrige Stillinger baade under Karl IV, Josef Napoleon og Ferdinand VII, portræteres af den skarpe Pizarro (i hans Memoirer, I, 187, 190) paa følgende Maade: »Godoy vidste, hvilket Nul C. var, og derfor havde han faaet ham udnævnt til Minister, i den Hensigt at have en Straamand og Nikkedukke i ham. — — Han er en velkonserveret, langsom, kejtet, ubevægelig Person, som gaar og rynker Brynene, snarere af Forfængelighed end af nogen anden Grund; ligegyldig for alt andet end sin egen Fordel; han hader Arbejde og Anstrengelse og har aldrig skrevet et Ark fuldt i Ministerialkontoret; han er paa sin Vis hæderlig, hvilket vil sige, at han

have godt af at efterligne de danske Foranstaltninger til Handelens og Pengevæsenets Fremme«, men især henpegede Yoldi paa vort Økonomi- og Kommercekollegium som en Institution, der fortjente Efterligning, hvilket han nærmere udviklede. For at faa besørget de behørige, regelmæssige Rapporter om merkantile Forhold foreslog han en Translatør ansat ved Legationen. Paa alt dette svarede Cevallos »tørt og i en slet Stil«, at Hans Majestæt slet ikke fandt det rigtigt at oprette et Translatørembede. Yoldi maatte hjælpe sig med en eller anden Dansk, der kunde Fransk; til Brevets øvrige Indhold sagde Udenrigsministeren ikke et Muk.

Hvad Yoldi's personlige Omstændighedrr angaar i hans Ambassades første Tid, ses det, at han lejede

---

ikke gør noget ondt og kun foranlediger det i ganske enkelte Tilfælde, hvor det kommer ham personlig til Nytte. Saadan ganske i Almindelighed ønsker han det Gode, men han vil ikke gøre det ringeste Skridt for at frelse sin bedste Ven. Han er hverken dum eller uvidende, men bærer sig ad som om han var det. — Politik forstaar han sig kun lidt paa, praktisk Politik mindst; han har vanskeligt ved at udtrykke sig i sit eget og langt mere i fremmede Sprog. Hans Konferencer med Udlændinge have adskillige Gange stillet ham i et latterligt Skær ved hans dogmatiske, udelukkende theoretiske Udtryksmaade og ringe Øvelse i at omgaas Folk.« En Karakteristik af denne politiske Vendekaabe, hvori han skildres som mere bevidst snedig, læses ogsaa i Baumgartens Gesch. Spanien's vom Ausbruch d. franz. Revol., II, S. 93 f.

sig ind hos Admiral Steen Bille i Bredgade 71, O*) og udstyrede denne Lejlighed standsmæssig med Møbler, Tæpper o. desl., som indkøbtes i Udlandet. Tillige havde han, ialtfald 1802, en Sommerlejlighed ude ved Lyngby, hvorfra daarligt Vejr og Fugtighed drev dem ind til Byen lidt ind i September. Klimaet i Danmark havde han idethele, som rimeligt er, noget vanskeligt ved at vænne sig til, og han var hyppig syg i de første Aar af Opholdet her. Til »Appartement« ved Hove kom han allerede flere Gange i 1801 og noterer i den Anledning omhyggelig i Dagbogen, hvem der spillede Lhombre med Kongen osv., og hvem han selv spillede med; han har aabenbart været en ivrig Lhombrespiller og kom jo ogsaa fra »Tresillo«ens Fædreland. Af hans Notitser om Visiter og Selskaber ser man endvidere, at han ikke blot omgikkes Corps diplomatique, men snart tillige kom i Berøring med danske Familier, baade adelige og af det højere Bourgeoisi.

Beskæftiger man sig med en Gesandts Historie, og da navnlig en spansk, opdager man snart, at ude-

---

*) Saaledes betegnes hans Bopæl i Kjøbenhavns Vejviser for 1802 og 1803; i de to følgende Aargange staar han som boende i Bredgade 71, O O, L, 2«, ɔ: samme Ejendom. Hans senere Boliger ere: Bredgade 203 (Vejviseren for 1807), samme Gade Nr. 195 (1809 og følgende Aar), Frederiksholms Kanal 243, Hjørnet af Ny Kongensgade (1819 ff.), Amaliegade 120 (1824 ff.) og samme Gade 121 (1851 til hans Død). Han har aldrig boet paa Kongens Nytorv i den Hageske Gaard, som der fortælles i H. Schwanenflügels »Carl Bernhard«, S. 22.

bleven Gage temmelig tidt virker slemt ind paa vedkommende Diplomats pekuniære Vilkaar. Den Forstyrrelse, som Spaniens daværende Finanser vare underkastede*), kom ogsaa dets Repræsentant i Kjøbenhavn naturligvis til at lide under. Et Brev fra Yoldi til den oftere nævnte León y Pizarro (25. Maj 1802), i hvem han har set en Mand, som det var blevet værd at staa sig godt med, og vistnok har anet et Ministeræmne, er allerede fuldt af Klager: »De veed jo nok, hvorledes denne Ministerpost er gageret. Mine Forgængere, skønt de vare ugifte og havde privat Formue og levede her i billigere Tider, have stadig beklaget sig over, at de ikke havde tilstrækkeligt til at leve anstændig for. Senest var Normande saa blottet for Pengemidler, at han saae sig nødt til at lukke sit Hus og leve tilbagetrukken. Nu i den nyeste Tid er Prisen paa alle Ting stegen til det dobbelte, og De kan da tænke Dem, i hvilken Forlegenhed jeg maa være, jeg der ikke har andet end min Gage at leve af med Familie! Min Pengenød er saa stor, kære Ven, at jeg endnu ikke har kunnet byde et Menneske et Glas Vand, og alligevel har jeg Gæld, som jeg ikke veed, hvordan jeg skal betale. Fra Udenrigsministeriet har jeg hverken faaet min Sekretærgage eller min Pension, som alle mine Forgængere, og den der tilkommer mig som Ridder af

*) Slg. Baumgarten, anf. Værk, I., S. 127. »Die Verschwendung übersteigt alle Begriffe; die öffentlichen Besoldungen sind mehr als zwei Jahre im Rückstande [osv.]« (af et Brev fra den hollandske Legationssekretær Falck, Marts 1803).

Karl III's Orden fra 1798, da jeg fik Ridderkorset, har jeg endnu ikke kunnet hæve en Øre af. Nu kommer her en gift Sekretær*) og en Attaché, og af Hensyn til dem samt Kapellanen bliver jeg nødt til hver Dag at have Bordet dækket idetmindste til syv Personer og følgelig faa større Udgifter.« Nogle Extra-Taffelpenge, som andre Gesandter faa tildelt, vilde her kunne gøre godt; og han beder i den Anledning Pizarro tale hans Sag hos den nye Chef, Cevallos, »hvem alle skildre for mig som en hæderlig og godhjertet Mand«; selv tør han ikke gaa lige til sin Udenrigsminister, før han veed, om denne ikke tager ham det ilde op. — Fra Pizarro synes Yoldi intet Svar at have faaet; rimeligt nok, efter hvad man nu kender til Memoireforfatterens Karakter og hans Omtale saavel af den tidligere Kollega som af Cevallos.

Imidlertid indtraf der i Gesandtens Hus Begivenheder, som gjorde det mere og mere ønskeligt for ham at forandre Opholdssted. Hans Hustru, hvis Skønhed, Elskværdighed og Forstandighed prises i høje Toner ikke blot af hendes Mand, men ogsaa af Fremmede, fødte i deres Ægteskab først en Datter til Verden, hvis Navn og Fødselsdag dog ikke vides, og som døde meget snart. Deres andet Barn var ogsaa en Datter, Josefa (Pepita), født 7. Febr. 1802; den tredie Datter, Petronila, fødtes 29. April 1803 og døde allerede 11. Maj 1804. Endelig 21. Juli 1804 blev Yoldi Fader til en Søn, Alfonso, efter kort før selv at have

*) Fernando Gómez Xara, en Broder til den før omtalte Ministerialembedsmand García Gómez X.

gennemgaaet en Sygdom. Men siden Nedkomsten var Grevinde Helenas Helbred svagt: det maatte befrygtes, at hendes Bryst var angrebet, og vort Klima blev bestandig farligere for den unge Sydlænderinde.*) Dette skete samtidig med, at hendes Mand erfarede sin Moders Sygdom og Trang og Halvbroderen Antonio's slette Opførsel mod hende og ham selv. At Helenas Sygdom tog saa ulykkelig en Vending, deri var fornemmelig en Uforsigtighed Skyld, idet hun ikke længe efter sin Barselseng havde forkølet sig sommerklædt i en Have hos nogle Bekendte. »Ingen Dronning kunde blive plejet bedre end hun«, skriver Yoldi til sin Slægt, og han viser sig idethele i Brevene fra denne Tid, der naturligvis ere opfyldte af Beretninger om hendes Tilstand, som den ømmeste, mest opofrende Ægtemand. Lægerne Callisen, Winsløv og Saxtorph tilsaa hende alle tre, og tilsidst kom »Byens fire bedste Læger« der i Huset. En magelig Vogn havde Kammerherre B. Anker stillet til Grevens Raadighed. Det fremgaar af Yoldi's Korrespondance, at han forskrev en Mængde Kakao og Chokolade i disse Maaneder, og han nævner ogsaa islandsk Mos som et Middel, der anvendtes. Ligeoverfor Moderen søgte han, saa længe som muligt, at skjule Svigerdatterens Livsfare, og for sit eget Vedkommende klyngede han sig til det Yderste fast til Haabet. Men til Slutning maatte han af Lægernes Mund erfare, at der

*) »Hans unge smukke Hustru er syg og kan ikke komme til Kræfter igen«, skriver Grevinde Schimmelmann til Louise Stolberg den 20. Nov. 1804.

intet var at gøre. I Fortvivlelse havde han i Begyndelsen af Februar 1805 bedet G. G. Xara tale hans Sag hos Godoy, — der et Par Maaneder før havde sendt ham en Lykønskningsskrivelse til Svar paa Meddelelsen om hans Søns Fødsel —, for at han kunde faa en anden Gesandtpost, medens Hustruen maaske endnu stod til at redde. Komme fra Kjøbenhavn til mildere Egne i den haarde Aarstid var umuligt. Men kort derpaa, den 16. Februar, skriver han direkte til Fredsfyrsten og anraaber om Forflyttelse, da han snart vil blive Enkemand med to Smaabørn og ikke kan udholde Tanken om saa at blive heroppe; samtidig sender han en Skrivelse af lignende Indhold til Cevallos. En Maaned efter, den 17. Marts om Aftenen, døde Grevinde Yoldi. — Et Vidnesbyrd om den Medfølelse, som dette sørgelige Dødsfald fremkaldte, selv hos Fremmede, har man i Konsul Jens Wolff's Skildring af et Ophold i Kjøbenhavn (»Sketches on a Tour to Copenhagen etc.«, London 1814). De enkelte Omstændigheder, hvorunder Begivenhederne bringes paa Tale, ere nok noget fantastisk udsmykkede, men Kernen deri synes sandfærdig. Wolff kom en Dag i 1805, fortæller han, forbi »det Sted, hvor jeg havde vandret saamangen ensom Spaseretur« (ↄ: Assistenskirkegaarden); da saae han i nogen Afstand et Ligtog, der bevægede sig fremad. Det kom nærmere, og han spurgte en af Kirkegaardens Betjente, hvem det var, der førtes til Graven; han fik til Svar, at det var den spanske Ambassadørs Frue, og da han saae den prægtige Kiste sænkes i Jorden, mindedes han, at han havde set den smukke, unge Kvinde omgiven

af en munter Skare, ikke mange Dage forinden*), blomstrende af Skønhed, Livlighed og Glæde, tilbedt af sin Mand og misundt af sit Køn. Naar jeg tidligere besøgte denne Plet, tænkte jeg kun lidet paa den sørgelige Skæbne, der ventede den ulykkelige Grevinde, at hun snart skulde falde som et Offer for sin ubetimelige Verdenslyst, fordi hun altfor tidlig blandede sig i en munter Selskabskres efter nylig at have været fængslet til Sygelejet.« At Begravelsen fandt Sted med overordentlig Pomp, erfarer man ogsaa af en Skrivelse fra Yoldi selv til Cevallos (13. April 1805): »Udgifterne have været umaadelige, thi min Stilling fordrede Rundhaandethed i alle Henseender, navnlig da man hertillands har den underlige Skik at give to Rigsdaler til hver Tjener hos dem, der deltage i Følget, og da man mødte i Galla med hele sit livréklædte Tjenerpersonale, kom Bekostningen til langt at overstige mine Kræfter«, især da han i Forvejen sad i Gæld til op over Ørene.**)

I de første tunge Dage efter Helenas Død, da Yoldi's Sundhed var stærkt rystet, viste den franske Minister Daguesseau ham trofast Venskab og lod ham bo hos sig. Efter Lægernes bestemt udtalte Ønske

---

*) Det er umuligt; thi hun havde været længe sengeliggende.

**) Han lod dengang indrette det anselige Familiegravsted, der nu ses paa Assistenskirkegaards katholske Afdeling; og af en Dagbogsnotits (29. Nov. 1805) faar man at vide, hvem der var Mester derfor: »Abildgaard skrev til Xara, at han nu var bleven færdig med den Gravhvælving, jeg havde ladet udføre ude paa Kirkegaarden.«

gjorde han derpaa en lille Rejse til Hamborg, sammen med den franske Legationssekretær Desaugiers, naturligvis for at besøge Rechterens. Derfra skrev han en Række Breve til Slægt og Venner og Bekendte, ogsaa til de ansete Statsmænd Grev Floridablanca og Campo de Alange, og han ansøgte Godoy og Cevallos om Tilladelse til en længere Rejse senere hen, indtil en anden Ministerpost i et mildere Klima kunde overlades ham. Den 8. April var han igen i Kjøbenhavn, hvorfra han en Ugestid efter meddelte Søsteren i Hamborg, at han nu følte sig raskere og tænkte med mindre heftig og trøstesløs Sorg paa den Bortgangne: nu skulde Børnenes Opdragelse være hans store Opgave. Den Etage i Admiral Billes Hus, hvor han hidtil havde levet saa lykkelig, opsagde han til Mikkelsdag 1805. Fra den første Tid efter Hjemkomsten ere ogsaa et Par franske Smaabreve, der staa i Forbindelse med det nys indtrufne store Tab. I eet takker han Grevinde Schimmelmann for et Digt, hun havde skrevet til Minde om hans Hustru; i et andet afviser han uhyre høfligt Fru Bozenhard*), der havde skrevet ham »en meget latterlig Billet« til, hvori hun bad om at maatte se hans Børn, efter at hun flere Gange forgæves havde søgt at »forcer ma porte«. Til Apotheker Becker, fra hvem han som Gave modtog O. Müllers berømte botaniske Værk »Flora Friderichsdalina«, sender han et Par takkende Ord, hvori

---

*) Gift med den østerrigske Generalkonsul i Kjøbenhavn, Søster bl. a. til P. F. Suhms anden Kone og til Hofapotheker G. Becker.

han dvæler ved de skønne sorgblandede Minder, der for ham knytte sig til denne yndige Egn. Endelig (8. April) til den svenske Gesandt, Baron Oxenstjerna, »en Mand, som aldrig havde vist mig sandt Venskab og ved denne sørgelige Lejlighed ikke den mindste Deltagelse i min Smerte, men derimod frisk væk tilskrevet mig en Billet i gemytlig Tone, hvori han inviterede mig til Middag hos ham, hvilken hverken skulde være stor eller lille, men entre deux, og han sluttede med de Ord: Interdum vale mihique fave.« Yoldi's Svar lød: »Jeg ser, kære Baron, af Stilen i Deres Billet, at De er i bedre Humør end jeg. Gud fri Dem for den Ulykke, som jeg maa gennemgaa. Jeg vidste ikke, at De havde været her for at besøge mig; thi man havde kun sagt mig, at De nærede den Hensigt at leje Huset her og var kommen for at se paa Stalden og Køkkenet. Hvis jeg havde været hjemme, vilde De have haft Besvær med at komme opad alle de mange Trapper; thi for ikke mere at se de Steder, der minde mig om min tabte Lykke, har jeg indrettet mig helt oppe under Taget. Jeg takker Dem meget for Deres Indbydelse til Onsdag, men kan ikke gøre Brug af den. Mit Hoved og mit Hjerte ere endnu altfor opfyldte af min Sorg, til at jeg kan tage Del i selskabelige Fornøjelser. Min dybe Kummer vilde danne en mærkelig Modsætning til Deres uforstyrrelige Munterhed. Itaque me velim excuses, meque ames amore illo tuo singulari.«*)

*) Oxenstjerna flyttede virkelig ind i Yoldi's forrige Bolig. En Aften hos Schimmelmann (28. Nov. 1805) und-

Den attraaede Orlov blev rent ud nægtet Yoldi: han maatte blive paa sin Post. »Og det trods Fredsfyrstens Løfte!« udbryder han i et Brev til G. G. Xara i Madrid (22. Juni 1805). Saa betagen var han bleven over det uventede, tørre Afslag, at han fik Koldfeber og nervøse Anfald, i hvilken Anledning Grev Chr. Bernstorff forærede ham Kinin. »Jeg kan dog ikke tro, at de lade mig blive heroppe Vinteren over; det vilde være altfor grusomt«, hedder det i et Brev til en gammel Kollega, D. Luis de Onis (samme Dato). Han har endnu noget Haab om Berlin; men naar det blot ikke er til Sverige, vil han gerne gaa, hvorhen det skal være. Selv Portneren i det spanske Udenrigsministerium beder han i al Hemmelighed holde ham underrettet om, hvad der sker, og om der kan være noget at vente. Og samtidig skriver han med Misundelse til en anden forhenværende Kollega, Santibáñez, i Paris, at »medens denne havde set Napoleons Kroning baade i Paris og Milano — disse mindeværdige Optrin, der ere saa betydningsfulde for hele Europa —, havde han maattet sidde over fire Aar i disse Sumpe og kunde ikke komme bort.«

Der var dog ikke andet for end at resignere. Hans mangesidige aandelige Interesser (Konchyliologi, Botanik, Historie, Skønlitteratur, Musik og bildende Kunst)

---

skyldte den spanske Gesandt sig ligeoverfor den svenske, fordi han Dagen før ikke havde villet deltage i et Selskab hos ham, »thi jeg hverken vil eller kan gaa hen for at more mig i de Værelser, hvor jeg har set min elskede, evig begrædte Hustru lide og dø.«

holdt ham tildels oppe*), og dertil kom Omsorgen for hans Børn. Sønnen Alfonso var det ham ikke længe forundt at beholde, thi han døde allerede den 9. Maj 1807, knap to Aar gammel; men af Datteren Pepitas Opdragelse tog han sig da med desto større Iver. Han fik en tysk, katholsk Guvernante til hende, en Frøken Wetzel, og i Familiebrevene, hvor den opvakte lille Pige naturligvis hyppig nævnes, ytrer han sin Glæde over hendes Fremskridt, hvordan hun voxer og bliver køn, baade taler Fransk, Dansk, Tysk og Spansk — hvilket sidste Sprog Yoldi altid taler med hende —, begynder at stave, kan det vigtigste af sin Katechismus, de ti Bud indbefattet, og allerede har strikket to Par Strømper, nu da hun gaar i sit femte Aar. Ogsaa udadtil begyndte den haardtprøvede Mand i Foraaret 1806 at vise, at Verden atter gjorde sine Krav gældende ligeoverfor ham, idet han forskrev forskellige Drikke- og Spisevarer fra et Handelshus i Bordeaux, der i lang Tid ikke havde hørt fra ham. Man har aabenbart, trods Sorg, Skuffelser og udebleven Gage, levet ganske godt i den spanske Gesandtbolig, thi vedkommende Brev taler ikke blot om god gammel Bordvin, men ogsaa om hundrede Flasker fin Châteauvin, udsøgte Likører, franske Syltetøjer, Gaaseleverpostejer med Trøfler, Kalkuner, Agerhøns, Bayonneskinker o. desl.

---

*) I Juni 1805 beder han Xara i Madrid om at skaffe ham tilsendt den Bibliografi over nyudkomne spanske Bøger, som aarlig udgives der med Titel »Bibliotheca periodica«.

III.

»Den 12. Maj 1803 om Morgenen«, læses der i Yoldi's Dagbog, »sagde W. [maaske Hofkirurg, Prof. F. C. Winsløv] til mig, at en Time før havde en af Kronprinsens Adjutanter betroet ham, at der lige forinden var kommen en Kureer med Efterretning om Krigserklæringen mellem Frankrig og England. Han sagde mig ikke, hvilken af disse to Magter der var Angriberen, men tilføjede: »Krigen bliver frygtelig og almindelig, og jeg tvivler ikke om, at Franskmændene ville besætte alle Europas Kyster lige op til Hamborg, Jylland, ja Sundet med.« Hvis dette skulde finde Sted, vilde de blive meget skuffede, der spekulerede i Danmarks Neutralitet, og som af den Grund foretrak Krig for Fred. Men vist er det, at hvordan det saa gaar med Krigen, fæstner Krigserklæringen nu strax Handelsmændenes Tanker og hjælper dem ud af en Uvished, der lammede dem og var langt skadeligere end Krigen selv.«

Saa kort efter Freden i Amiens blussede Krigsluen altsaa op paany mellem de to rivaliserende Stormagter og skulde inden mange Aars Forløb ogsaa omspænde baade Spanien og Danmark, ved Erobrerens Herskelyst. Naar Yoldi fremhæver, at den danske Handelsstand nærmest ventede sig Fordel af den nye store Kamp, stemmer det idethele med de virkelige Forhold, og de første 7 Aar af det 19. Aarhundrede blev da ogsaa, især for Norge, en meget indbringende Periode for vor Handel.*) Dog sydfra, nede ved Elben, trak der

*) Slg. Holm, anf. Værk., II, S. 21 ff.

efterhaanden Skyer op, der varslede svære Trængselstider for vort Fædreland, og Rusland, hvis Politik mere og mere gik ud paa at sætte en Bom for Frankrigs Magt, stræbte stærkere og stærkere at drage Danmark med til en Koalition mod Napoleon, saa nødigt vor Regering vilde dertil, hvilken Utilbøjelighed i Vinteren 1804—5 affødte en temmelig bister Holdning fra Petersborgkabinettets Side.

En russisk Eskadre laa i Efteraaret 1804 paa Kjøbenhavns Rhed. Yoldi var ude at besøge den, 29. Oktober, og fortæller ganske morsomt og karakteristisk om denne lille Expedition, hvor hans ømtaalige spanske Diplomatstolthed og Overholdelse af Etiketten fik Lejlighed til at udfolde sig. »Da Vejret var smukt og Vinden gunstig, kom den russiske Minister [Lizakewitsch] og Flagkaptajn Hamilton for at indbyde mig til at tage ud med og se paa Eskadren. Det eneste Paaskud, jeg kunde anføre for at blive fri, var, at Admiralen ikke endnu havde været i mit Hus; men den russiske Minister bad mig undskylde ham, da han havde været forhindret ved Audiensen igaar hos Kronprinsen og Kronprinsessen: de havde haft den Hensigt at gøre Visit sammen hos mig, og af samme Grund havde han endnu ikke været hos Nogen undtagen hos den svenske Minister, der strax havde bedt ham til Middag hos sig; dér havde han jo saa præsenteret os for hinanden, og vi havde spillet Kort med hinanden.« Denne lille Udflugt i Dag var jo kun »en Idee, han havde faaet, fordi Vejret var saa godt«, og han saavelsom Flagkaptajnen bad Yoldi lade, som om han havde faaet Admiralens Visit, saa at

Spanieren tilsidst ansaa det for affekteret at staa længer imod. Den svenske Gesandt Oxenstjerna, Legationssekretær Xara, den danske Admiral Løvenørn og een Herre til fulgte med. »Da vi kom ombord paa Admiralskibet, »Erkeenglen St. Michael«, affyredes en Salve, og Skibet flagsmykkedes under Militærmusikkens Toner. Admiralen gav os en fuldstændig ceremoniel Modtagelse, og samtidig gjorde de opstillede Marinesoldater Honnør. Han er en gammel Mand, som ikke kan tale Fransk, men er meget venlig og opmærksom, og saasnart vi kom ned i Kahytten, sagde han mig en Mængde Komplimenter i sit Modersmaal; den russiske Minister oversatte dem for mig. De gik ud paa at udtrykke hans store Glæde over, at jeg havde villet være med paa Turen.« Efter at have set Skibet inviteredes de til at nyde en Frokost af koldt Køkken, Chokolade og Kaffe i Kahytten. Der var ti Kuverter, men saa snævert Rum, at da de skulde sætte sig tilbords, kunde Yoldi ikke, saa gerne han vilde, hindre, at Svenskeren kom paa højre Side af Admiralen; men han trøstede sig med, at det var jo ikke noget rigtigt Taffel, snarere en Buffet, og at der idethele ikke var nogen egentlig Orden i Placeringen om Bordet. Admiralen udbragte Kejseren af Ruslands Skaal under Kanonsalut; dette overraskede Yoldi, som slet ikke havde tænkt, at der skulde udbringes Skaaler. Men dernæst anede han, at Turen vilde komme til Kongen af Sverrig, vel fordi denne var Allieret og Slægtning af den russiske Kejser. Sligt faldt imidlertid Yoldi for Brystet; thi han mente, at hans egen Konge skulde komme først. »Jeg spurgte derfor

sagte den russiske Minister, der sad ved Siden af mig, om det var Admiralens Hensigt at drikke paa andre Suveræners Sundhed. Han svarede, at Meningen var først at drikke for Kejser Alexander, derpaa for Kongerne af Danmark og Sverrig som Slægtninge og Allierede og for Hans katholske Majestæt som venskabelig Suveræn. Da der ikke var Tid til lange Udviklinger, sagde jeg ham, at jeg ikke kunde tillade, at min Suveræns Skaal var den sidste, der blev drukken. Jeg vilde kun finde mig i, at Kongen af Danmarks blev drukken iforvejen, thi han var jo ikke blot Slægtning og Allieret, men den russiske Eskadre var Gæst ved hans Kyster. Men enten skulde den svenske Konges Skaal slet ikke drikkes, eller ogsaa skulde Hans katholske Majestæts drikkes først. Da den russiske Minister hørte denne faste Beslutning, sagde han nogle Ord paa sit Modersmaal til Admiralen, hvorpaa denne kun udbragte Kongen af Danmarks Skaal. Den svenske Minister ærgrede sig højlig; men jeg vilde have ærgret mig hele mit Liv, ifald man blot een eneste Gang i min Nærværelse havde ladet min Suveræn indtage den nederste Plads, af hvad Grund det saa end skete.«

Yoldi vidste dengang ikke noget om, hvor nær forestaaende en hemmelig Traktat var mellem Czaren og Napoleons fanatiske Avindsmand Gustav IV.*) Af denne Monark fik det danske Hof uventet Besøg i Januar 1805 (den 12. faldt Efterretningen pludselig her ned som en Bombe). »Han havde«, skriver

*) Slg. Holm, II, S. 66 f.

Yoldi, »besluttet at rejse hjem til sit Rige over Danmark og var allerede afrejst fra Stralsund med Dronningen. Denne hastige Beslutning synes han at have fattet som Følge af en officiel Meddelelse i Noteform fra Berlinerhoffet, hvori han gøres opmærksom paa, at hans Forbliven i Pommern og hans bekendte Planer om Alliance med Englænderne kunde medføre saa mange Misligheder, at Hans preussiske Majestæt, med mindre Hans svenske do. i Tide raadede Bod derpaa, vilde se sig nødsaget til at sende sine Tropper til Svenskpommern for at beskytte det og saaledes sikre Roen i Nordtyskland, hvis Garant han var.« Yoldi var ligesom alle andre i Kjøbenhavn bleven særdeles forbavset over, at Svenskerkongen havde ment at maatte rejse fra en af sit Riges stærkeste Fæstninger, midt i den usædvanlig haarde Vinter, med Dronningen, der ventede sin Nedkomst. Imidlertid havde Kronprinsen strax givet alle fornødne Ordrer for at lette det svenske Kongepar Rejsen over Belterne, sendt Generaladjutant Lindholm afsted i den Anledning og den nye Gesandt i Stockholm, Carl Moltke, for at modtage dem i Korsør. Gustav IV. og Gemalinde vare tagne fra Eutin den 8., men endnu den 14. vare de ikke komne til Nyborg.*) De noget senere Tegn paa et venskabeligt Forhold mellem det danske og det svenske Kongehus anfører Yoldi ogsaa, med Tilføjelse af den Omstændighed, at Kongen af Sverrig havde nok til Hensigt at indbyde vor Kronprins til Lejren i Skaane, men lod Oxenstjerna først sondere

---

*) Slg. Holm, II, Side 67—69.

Terrainet. Bernstorff sagde da denne, at medens Kronprinsessen endnu var saa svag efter en Datters Fødsel, vilde hendes Mand ikke forlade hende.

Den Neutralitet, som Danmark endnu hævdede med Besvær, havde imidlertid Spanien som Frankrigs Allierede maattet opgive — for at lide endnu større Tab end hidtil. Opfyldt af Ængstelse for, hvad der kunde komme, og af bitter Harme over den politiske Egoisme paa alle Kanter skriver Yoldi i Nov. 1804 til Svogeren Rechteren: »Efter at have talt kristeligt med min Søster, vil jeg tale lidt om Politik med Hs. Excellence Greven. Men, vil man sige, kan man da ikke tale kristeligt, naar man taler om Politik? Jeg vover at forsikre Hans Excellence, at det ene er ikke foreneligt med det andet, og at de, der ville værne om europæiske Folkeslags politiske Interesser, bør ophøre med at være Kristne, det vil sige med at være menneskekærlige og retfærdige, og sætte den frækkeste Røverhaandtering paa deres Program. Hvad der giver mig Haab om at se Freden genoprettet, er, at Grundsætningen »sauve qui peut« hyldes næsten overalt.« I lignende Aand udtaler han sig (Febr. 1805) til José de Anduaga, Karl IV.'s Gesandt i Haag og Medlem af det spanske Statsraad: »Jeg er visselig overbevist om, at De for Deres Part intet har undladt for at hindre denne ulyksalige Krig, og jeg tror, ligesom De, at alle ville yde os Retfærdighed, men rigtignok kun i Ord. Imidlertid ville de gøre os al den Skade, de kunne, og Gud give, at vi ikke en skøn Dag staa ligesom Hanen fra Morón, som Ordsproget taler om: plukket for hver en Fjer, men

galende alligevel.« En saadan Medfart fik Spanien ganske rigtig, da det trods tappert Forsvar mistede næsten hele sin Flaade ved Trafalgar. Noget efter at denne Nyhed var naaet til Kjøbenhavn, ydede den spanske Gesandt et Bevis paa den Offerberedvillighed, der udmærker hans Nation i slige Tilfælde, idet han gav Afkald paa 15,000 Realer af den Løn, der skyldtes ham, til Fordel for Enker og Børn efter de i Søslaget faldne Landsmænd. Det Brev til Godoy (af 21. Dec. 1805), hvormed han ledsager sin Gave, er holdt i den pompøse, nationalstolte Stil, som man kender fra spanske Proklamationer og tildels fra spanske Avisartikler; dette kan man jo endda finde sig i, men mere usmagelig er den ufortjente Smiger, hvormed Brevskriveren trakterer Hs. Exc. Fredsfyrsten, Generalkaptajnen, Generalissimus over Flaaden m. m. Man kan ikke værge sig helt mod den Tanke, at Yoldi ved sit tilsyneladende saa begejstrede, frivillige Offer til Fædrelandet ogsaa havde den praktiske Bihensigt at bringe sig selv i Erindring hos den altformaaende Mand.

Om Stemningen og de politiske Vejrforandringer i Kjøbenhavn under den tredie Koalitionskrig indeholder Yoldi's Dagbog et og andet karakteristisk Træk. Der var nu kommen en af Napoleons Generaler, Victor, som extraordinær Gesandt til vort Hof, og mellem ham og hans spanske Kollega fandt endel Berøring Sted. Saaledes hedder det i Dagbogen under 1. Okt. 1805: »To Grosserere underrettede mig om, at der Aftenen før var kommet flere Stafetter, og at det bemærkedes, at man var ivrig ifærd med at for-

syne Batterierne paa Rheden og i Havnen med Skyts. Jeg talte om Morgenen med General Victor hjemme hos ham selv; han vidste slet ikke noget derom. Om Eftermiddagen kom han og gjorde mig Genbesøg; bl. a. sagde han mig da, at han nogle Dage før havde været til Audiens hos Kronprinsen, og forsikrede mig, at han slet ikke havde talt om noget politisk Anliggende med Hans kgl. Højhed.« Det var det truende Brud mellem Rusland og Preussen, der var Aarsag i disse Foranstaltninger; men at Kronprins Frederiks Stemning mod Frankrig i den Tid heller ikke var den bedste, foreligger der Vidnesbyrd nok om.*) Noget senere hen i samme Maaned kom Victor til Yoldi og erklærede, at han var bestemt paa at modsætte sig, at en russisk Flaade fik Tilladelse til at overvintre ved Kjøbenhavn; han spurgte, hvad den spanske Ministers Mening var: om Danmark kunde tillade det uden at svigte Neutraliteten. Yoldi svarede ham »aabenhjertig«, at efter Folkeretten vilde der intet være til Hinder derfor; i saadanne Tilfælde plejede neutrale Nationer at give alle krigsførende Magter samme Tilladelse og at fastsætte, hvor stort et Antal Orlogsskibe der maatte sejle ind i samme Havn; saadan var det gaaet til ved Lissabon og andre Havne. Desuden kunde Danmark særlig gøre gældende, at dets Hovedstads Havn er beliggende ved et Farvand, som Østersømagterne holde lukket for andre Nationers Krigsflaader og Kapere, og som de derfor selv kunne besejle fuldstændig frit og uafhængigt. Men han indrømmede, at der kunde gives

---

*) Slg. Holm, II, 86—88.

Undtagelsestilfælde fra Reglernes fuldstændige Overholdelse, saafremt Trediemand led Skade derved, og den interesserede Magt (altsaa Frankrig, Ruslands Fjende) maatte da undersøge, om Danmark var nødt til at yde den russiske Flaade Gæstfrihed, fordi denne ikke havde anden Havn at løbe ind i, og dernæst, om Flaaden havde lettere ved at aabne Fjendtlighederne ved Foraarets Begyndelse, fordi den havde ligget over ved Kjøbenhavn. En Maaned efter var Yoldi tilstede ved den første Diner, Generalen gav, og der synes da at have været gjort endel Stads af ham, idet han med national Forfængelighed ikke undlader at bemærke i Dagbogen, at han ved den Lejlighed havde Forrangen for Statsministrene og Elefantridderne Schimmelmann og Reventlow. Aftenen tilbragte han hos Schimmelmanns, hvor Husets Herre i Samtale med ham kom til at sige, at alle Danmarks Fredsbestemmelser tilsidst neppe vilde holde det udenfor Krig: »Nous pouvons être forcés.«

Situationen blev dog — for saa vidt — klaret ved Austerlitz-Seiren og den paafølgende Fredsslutning. Men saalænge der var en Napoleon I. i Europa, kunde denne Verdensdel idethele intet Haab have om varig Ro, heller ikke vort Fædreland. Krigen med Preussen fulgte i næste Aar — den som i sin Begyndelse gav Anledning til den letsindige Storpraler Godoys forrykte Forsøg paa at sætte sig op mod Frankrig og snarlige, ynkelige Tilbagetog; og saavel den Krig som de engelsk-franske Stridigheder satte Regeringens Sind herhjemme i ængstelig Spænding. Den danske Kronprins laa med et anseligt Troppekorps i Holsten

for at værne Grænsen, hvortil Kampen i Nordtyskland mere og mere nærmede sig; men efterhaanden som Franskmændene trængte sejrende frem deroppe, og Krigsskuepladsen forlagdes til østligere Egne, blev det raadeligere for den danske Regering at trække sine Tropper tilbage. Hvordan man her fulgte Begivenhedernes faretruende Gang, vidner en af Yoldi's Dagbogsoptegnelser om, fra Søndag den 23. Nov. 1806. Grev G. (utvivlsomt Grünne, den østerrigske Gesandt i Kjøbenhavn) kom den Dag hen at høre Messe hos ham og fortalte i den paafølgende Samtale, at Aftenen før, Kl. 11, var Nyheden om Marschal Mortiers Indmarsch i Hamborg indtruffen til Hovedstaden ved en Stafet. Man diskuterede, hvad Følger det kunde have for Danmark, og Grünne troede det aldeles sikkert, at Frankrig havde Hensigter med vort Fædreland, d. v. s., at det ikke blot vilde besætte Holsten, men bl. a. ogsaa bemægtige sig den danske Orlogsflaade*), der laa her i Havnen til ingen Nytte; man var da ogsaa meget urolig, ja nedslagen i Regeringskresene. Yoldi vilde ikke rigtig tro, at Frankrig for Øjeblikket havde de Planer, skønt jo alt var muligt; meget vel underrettet synes han forøvrigt ikke at have været i de Dage, men vor Regerings Centrum var jo ogsaa dengang i Kiel. Af Grünne fik han fremdeles noget at vide om Bourriennes Underhandlinger med Sverrig**). Den spanske Gesandt beretter dette saaledes:

*) Allerede dengang! Slg. Holm, II, S. 211 og Tilføjelsen dertil.

**) Slg. Holm, II, 136 f.

»Han meddelte mig ogsaa den Nyhed, at den franske Minister Bourrienne havde aabnet Fredsforhandlinger med den svenske Chargé d'affaires i Hamborg, idet han mundtlig erklærede for ham, at hvis Kongen, hans Herre, vilde gaa ind paa at holde sig neutral under de nærværende Omstændigheder, var den franske Kejser tilbøjelig til at glemme deres Tvistemaal, udlevere ham Fangerne og sikre ham ukrænkelig Besiddelse af Pommern, ja endda nogen Landvinding [Norge nævnes her ikke, som man ser]. Men saasnart Hans svenske Majestæt modtog sin Chargé d'affaires' Depesche, lod han ham kalde til sig ved Stafet og udtalte sin Misbilligelse over, at han havde hørt paa disse Forslag af en fransk Minister, med hvem han ikke var bemyndiget at forhandle og ikke havde Lov til overhovedet at indlade sig, saalænge ikke den Ordre var tilbagekaldt, hvorved Hans svenske Majestæt forbød sine Ministre og sine Undersaatter idethele enhver Forbindelse med Franskmændene. Imidlertid bemyndigede han ham til at svare m. H. t. Fangerne, at Hans svenske Majestæt haabede, at de vilde blive behandlede med samme Ædelmodighed, som Franskmændene kunde vente sig, hvis de vare Fanger i Sverrig.«

Aaret 1807 brød frem. Napoleons Krig mod den anden store Koalitionsmagt, Rusland, efter at Preussen saa omtrent var knust, syntes i Begyndelsen at kunne faa, hvad Udfald det skulde være, altsaa ogsaa det, man her helst ønskede: Frankrigs Nederlag; men Erobrerens store Skaktræk mod »det troløse Albion«, Fastlandsspærringsdekretet, var allerede et uhyggeligt Faktum,

som gjorde Danmarks Stilling endnu mere svævende og farlig end hidtil. Dette fik det snart at føle baade fra engelsk og fransk Side. Og enhver veed jo, hvad det Aar bragte os efter Tilsitfreden!

Her er at anføre et Par af Yoldi's Dagbogsnotitser.

»19. Januar. Stort Assemblé hos Schimmelmann. Der var Hertugen af Augustenborg og Grevinde Rantzau, der ellers plejer at sige Nej til slige Selskabsindbydelser. Midt i Salen stod en Kres rundt om Lizakewitsch og Grünne; sidstnævnte læste noget op af et Papir. Jeg kunde se paa det nysgerrige Udtryk i Ansigterne, at det var Krigsefterretninger, og det gunstige for Russerne og Englænderne. Ganske rigtig kom Løwendal*) hen til mig og sagde i en hemmelighedsfuld Tone: »Voilà des nouvelles dont vous ne pouvez pas vous réjouir; les Français ont été totalement battus par les Russes en Pologne.« Jeg svarede: »Si cela est ainsi, je suis fâché pour mes alliés**); mais d'où vient cette nouvelle?« — »Ce sont«, sagde han, »des lettres particulières que Lizakewitsch et Grünne doivent avoir reçues.«

»Det lader virkelig til, at disse to samt den engelske

*) Vistnok Grev Carl Valdemar Danneskjold-Løwendahl, Premierløjtnant ved Livgarden til Fods 1801—7.

**) Yoldi's Begejstring for Frankrig var i Virkeligheden ikke synderlig større end den, man paa de Tider nærede her i Danmark. »Yoldi, au fond si antifrançais qu'il a toujours peur de se trahir devant l'un de ses collègues« (Grevinde Schimmelmann til Louise Stolberg, 28. Febr. 1807).

Gesandt have faaet Breve fra den russiske Minister i Stockholm, Alopæus, der siger, at han har faaet dem ad en særegen Vej, som han ikke nærmere tilkendegiver. Nogle sige, at Efterretningen er kommen fra Königsberg, Andre, at den er fra Danzig. Det hele gaar ud paa, at Franskmændene ere blevne slagne af den russiske Hær under Feltmarschal Kaminskoi. Men da dette ikke er officielt og lignende Efterretninger hidtil bestandig have været Forløbere for andre, der vare dem aldeles modsatte, bliver det nødvendigt at oppebie nærmere Bekræftelse for at tro dem, — saameget mere som alle sige, at man har kæmpet tre Dage i Træk, nemlig den 26.—28. og endda den 29.*), og at Fordelen den første Dag var helt paa Franskmændenes Side, men at de mistede den de følgende Dage. Vi maa vente, til vi se, om det bekræfter sig; thi Desaugiers viste mig for nogle Dage siden et Brev fra Minister Talleyrand, dateret Warschau den 30., der kun talte om en Træfning, hvori de franske Tropper havde sejret og tilbagedrevet Russerne, som flygtede alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, efter at have mistet deres Artilleri og Bagage. Det vilde være meget mærkeligt, om Talleyrand havde

*) December; det er Slaget ved Pultusk, her er Tale om, hvilket maa betragtes som en russisk Sejr. De russiske Bulletiner fra Krigen vare forresten gennemgaaende ligesaa løgnagtige som de franske. »Sjælden have i nogen Krig de kæmpende Parters Beretninger i den Grad staaet i Strid med hinanden som ved den russisk-franske i Vinteren 1806—7 og i Foraaret 1807« (Holm, II, 170).

skrevet dette officielt til en Chargé d'affaires tre Dage efter Kampen, hvis denne havde haft det Resultat, som man formoder.«

»Onsdag den 11. Februar spiste jeg til Middag hos Schimmelmann med den svenske, russiske og østerrigske Minister. Der var Hertugen af Augustenborg og en vis Gibson, en engelsk Rejsende, som man siger boede i Danzig hos en Onkel og flygtede for Franskmændene, saasnart disse rykkede ind i Rusland. Alle de falske Efterretninger, som hidtil ere blevne udspredte angaaende Hærenes Tilstand i Polen, ere komne hertil ved ham, og idag havde han Lommen fuld af Breve fra hans Korrespondenter, som Svenskeren og Russeren, ja selv Gesandten fra Wien læste med umaadelig Iver i Krogene, endog ude i Forværelset. Der er intet andet sikkert end, at baade Russernes og Franskmændenes Stilling er i høj Grad elendig paa Grund af det slette Vejr, Vejenes daarlige Tilstand, Landets Fattigdom og Mangel paa alting, der er tjenligt til Livets Ophold. Gud give, at der ikke efter de Sygdomme, som allerede have vist sig, kommer en eller anden større Epidemi, som det plejer at ske under saadanne Krigstilstande. Hvad Fægtningerne angaar, siden den ved Pultusk og Golimin, lader det til, at flere have fundet Sted, og at paa venstre Fløj af den franske Hær have Portecorvo's Tropper lidt et Nederlag. — Man taler godt om denne General fra den Tid, da han var i Lübeck og Mecklenburg, thi han søger ved alle Lejligheder, saa godt han kan, at formindske Krigens Rædsler og holde Soldaternes Rovbegærlighed i Tømme. Men det er

undertiden umuligt. Der fortælles, at da han var i Mecklenburg, kom Hertuginden til ham og sagde, at hans Soldater plyndrede et af Hovedstadens Kvarterer, hvortil Pontecorvo, der ikke saae noget Middel til at hindre det, svarede bedrøvet: Deres Højhed, mine Soldater ere tapre, men det er nogle Tigere.« —

Fra denne Dato indtil 5. Januar 1808 er der slet intet skrevet i Dagbogen, og i Yoldi's Korrespondance findes omtrent heller intet fra den Tid; men det vides, at under Kjøbenhavns Belejring og Bombardement var han ikke i den danske Hovedstad. Som Kongen, Kronprinsen, Hoffet, de højeste Embedsmænd og andre Magters Gesandter begav han sig i August over til Halvøen, hvor han med Ambassadens Personale opholdt sig i Kiel indtil næste Aars Begyndelse, og da han og den franske Minister Didelot passerede Store Belt, standsede Englænderne Skibet; begge Gesandter underkastedes Forhør, men slap dog igennem ved Kancellipræsident Kaas's Hjælp.*) Snart efter vare baade Didelot og Yoldi Repræsentanter for Magter, der vare allierede med Danmark, efter at dettes Regering var blevet nødsaget til afgjort at tage Parti.

IV.

Imedens disse Begivenheder rystede det Land, hvor Yoldi nu allerede havde tilbragt adskillige Aar

*) Brev fra Grevinde Schimmelmann til Fru Schiller (»Charlotte v. Schiller u. ihre Freunde«, S. 245); ogs. Hist. Tidsskr. 6. R., I, S. 72. Didelot rejste fra Kjøbenhavn til Kiel 13. Aug. om Morgenen (Hist. Tidsskr. anf. Bd., S. 70).

som Afsending, hændtes der i hans eget Fædreland andre, der kom til at faa den største Betydning for ham personlig. Det var først Striden mellem Kongeparret og deres Søn, Urolighederne i Aranjuez, Karl IV.s Tronfrasigelse og Godoy's Fald, medens den pyrenæiske Halvø oversvømmedes af franske Tropper, dernæst Fyrstemødet i Bayonne og Napoleons Rænkespil, som endte med, at det gamle Dynasti blev sat paa Aftægt, og at Kejserens Broder, Josef, den 9. Juli rykkede ind i Spanien som Landets Konge, hyldet af et stort Parti af de Fornemme og Dannede, medens en vældig Folkerejsning, ledet af Junta'en i Sevilla, begyndte Kamp imod Usurpatoren og snart fik kraftig Støtte af engelske Vaaben. Hvordan »Fredsfyrsten« blev styrtet i Marts Maaned, fik Yoldi at vide gennem en ham tilsendt, udførlig Beretning, dateret Jerez de la Frontera 29. April 1808; endnu i Januar havde han, da en ved Kjøbenhavn liggende katalansk Skibskaptajn anmodede om Kaperbrev mod Englænderne, bedet den mægtige Favorit (som Generaladmiral) om eventuel Tilsendelse af nogle saadanne in blanco, til at udfyldes af Gesandten. Men om Tronskiftet modtog han Efterretning ved en Kureer fra Bayonne, sendt af Udenrigsminister Cevallos, der havde sluttet sig til Josef Napoleon. Yoldi har noteret desangaaende: »Den 6te August skrev jeg til Cevallos et Svar paa den Meddelelse, han sendte mig om den os paabyrdede Konges [del rey intruso] Indmarsch i Spanien, hans Proklamation i Vitoria osv. Jeg gemmer denne og flere Kladder vedrørende denne fordømte indviklede Historie [esta maldita intriga], for i paakommende Til-

fælde at kunne forsvare mig mod de Beskyldninger, man vil fremføre imod mig. Jeg bad ham om nye Instruxer, for at vise ham, at disse Efterretninger ikke vare mig tilstrækkelige osv.« Denne Kladde existerer nu imidlertid ikke blandt de Yoldi'ske Sager.

Hvad skulde den arme Mand gøre under disse Forhold, med Hus og Hjem og Embede saa langt fra Fædrelandet? Ganske vist var han i Besiddelelse af levende Nationalfølelse og stod i Taknemlighedsgæld til den forrige Regering; men paa den anden Side har han som mangfoldige Andre været blændet af Napoleons Glans, ventet Varighed af det Kongedømme, det blev til under Kejserørnens Vinger, og heldbringende Reformer af den nye Styrelse, der udgik fra Kulturlandet og Stormagten Frankrig og støttedes af saamange blandt Spaniens mest intelligente og frisindede Mænd. Foreløbig oppebiede han altsaa yderligere Meddelelse dernede fra. Men derhos er han utvivlsomt gaaet til Frederik VI. og har bedt om Raad, hvilket — forstaaeligt nok — blev: at han skulde anerkende den nye Regering. Antydningen af, at han foretog denne Henvendelse, har man i Pizarro's Memoirer*), hvor han udvikler, at næsten alle de spanske Gesandter i Udlandet nødvendigvis maatte blive forledte til at sværge den nye Konge Troskab. »Man maa betænke, at disse Embedsmænd saa langt borte fra deres Hjemland modtage Tronfrasigelserne, Anerkendelsen af Josef, Lovtaler over ham osv.,

*) I, S. 271—73.

altsammen undertegnet af den samme Cevallos, der allerede var Minister for atten Aar siden, og se den samme Embedsstand, de samme administrative Former, — hvor kunde de sætte sig imod, hvad der for dem maatte være en klar Kendsgerning? Anduaga senior i Haag slap ud af denne Knibe, fordi Kong Ludvig selv sagde til ham, at han ikke skulde aflægge Eden, eftersom han vilde kompromittere sig; han gav ham Tid og en Fregat til at komme over til England. Andre havde ikke et saa mærkværdigt Held. Grev Yoldi var ved et Hof, der fulgte Napoleons Indskydelser, ligeledes Pardo i Rusland o. fl. Vargas, Ministeren i Rom, afslog højsindet at sværge Josef Troskabsed; men det kunde han paa Grund af sin heldige politiske og finansielle Stilling, der var bleven glimrende ved saamange Aars fede Indtægter og god Økonomi.« I det danske Udenrigsministerium er der ogsaa den Tradition fra den ældre Slægt (meddelt mig af Hr. Arkivar, Baron Zytphen-Adeler), at Yoldi blev afskediget af sin Regering, fordi han havde handlet urigtig i en Sag efter Frederik VI.'s Raad, og at denne da maatte tage sig af ham. Ligeledes har afdøde Hofmarschal Løvenskjold fortalt denne Afhandlings Forf., at det fra ældre Tid hed sig, at Yoldi blev her i Landet, fordi Frederik VI. havde raadet ham til at hylde det franske Regimente i Spanien. Noget lignende kommer frem i Witt von Dørings »Schilderungen eines Vielgereisten«, II, S. 80 ff. (Leipzig 1833), men de nærmere Omstændigheder ved hans Fortælling ere grebne ud af Luften og stride ganske

mod de virkelige Forhold, hvilket let kan paavises ved kronologiske Data.*)

Yoldi blev da ved med at sende Cevallos Rapporter om, hvad der skete heroppe i Norden. Noget af det, der mest berørte ham, var selvfølgelig de spanske Hjælpetroppers Opstand mod den franske Overkommando, særlig Regimenterne »Asturien«s og »Guadalajara«s Rejsning i Roskilde. De to Skrivelser til Cevallos, hvori han beretter om disse Begivenheder og den Rolle, han selv kom til at spille derved, ere i den nyeste Tid blevne trykte i dansk Oversættelse, vistnok efter Afskrifter.**) Efter Troppernes Nægtelse af den forlangte Edsaflæggelse 1. Aug. 1708 og den franske Løjtnant Marabails Drab, hvilket Yoldi fik at vide ude paa et Landsted i Nordsjælland ved et Expresbud fra en flygtet Oberstløjtnant, besluttede han at tage ned til Roskilde for om muligt at tale sine ophidsede Landsmænd til Rette. Baade den franske Gesandt og General Fririon, Minister Bernstorff og selve Kong Frederik, med hvem han forhandlede personlig, bestyrkede ham i hans Forsæt.†) Saa tog

*) Han lader de politiske Tildragelser, der gave Anledning til en mærkelig Forandring i Yoldi's Livsvilkaar, være Revolutionen i Spanien 1820—23; men da havde Greven allerede siddet flere Aar i Ro og Fred i Kjøbenhavn som Indehaver af en helt anden Stilling end den som spansk Gesandt.

**) »Fra Spanioler-Tiden«, ved Kontorchef A. Møller (Militær-Tidende 1. Dec. 1896, ɔ: 6. Aarg., Sp. 402—7).

†) Kongen skriver 2. Aug. til Major Wenzel Haffner i Roskilde: »Jeg vil ønske, at den spanske Gesandt Grev Yoldi's Nærværelse i Roskilde vil hjælpe. General

han da derned den 2den om Morgenen tidlig. Der forhandlede han strax med den gamle Oberst De la Vielleuse, hvem han roser meget, medens han derimod dadler den franske Officeer Cavagnac for hans hovmodige Optræden, der havde megen Skyld i de spanske Soldaters Vrede. I Lejren talte først den syge Oberst Martorell (ved Regimentet »Guadalajara«) længe til Spanierne for at faa dem til at følge Overkommandoens Ordre, der gik ud paa at skille de enkelte Batailloner fra hverandre og udlevere Hovedmændene for Oprøret; og derefter tog Yoldi Ordet — med betydelig Virkning, siger General Fririon i sin Bog om Spanierne i Danmark (1873).*) Han fandt dem, fortæller han selv, fuldkomment beredvillige til at adlyde deres Foresatte; de flokkedes om ham, og kun en eneste, ganske ung og vistnok beruset Soldat talte ham til paa en usømmelig Maade. Samme Aften

---

Fririon vil udgive en Proklamation; men jeg frygter, at i Fald han taler for meget om Kejseren, er det atter galt. Et Middel bør endnu forsøges; det var at bestikke Præsterne. Dette maa De søge gennem Kaptajn d'Origny. At give nogle 100 Rigsdaler til hver Præst, var det bedste.« (»Meddelelser fra Krigsarkiverne«, 1888, S. 480).

*) S. 22.: »Den spanske Gesandt ved det danske Hof bidrog for sin Part dertil [nemlig til at de begave sig hen i de nye Kantonnementer, der vare anviste dem] ved at forestille dem, hvilke Farer de udsatte sig for ved denne nye Opstand, dersom de nødsagede Kongen af Danmark til at udfolde sine Stridskræfter imod dem, thi da vilde de Uskyldige blive sammenblandede med de Skyldige.«

tog Gesandten tilbage til Hovedstaden, og næste Morgen aflagde han Beretningen for Kongen, der udtalte sin Tilfredshed med hans Optræden. Men i det næste Brev til Cevallos (13. Aug.) maatte Yoldi meddele, at den 8de havde nogle af Bataillonerne igen gjort Oprør, og at de danske Tropper havde afvæbnet dem, hvorefter to af Bataillonernes Mandskab allerede var blevet interneret i Kjøbenhavn. Under andre Forhold vilde Yoldi, siger han, have taget til Genmæle mod en saadan Behandling af hans Suveræns Soldater; men Tingenes Tilstand var jo saa exceptionel, og Kongen af Danmark havde i det givne Øjeblik været nødt til at tilsidesætte ethvert Hensyn, saa at Gesandten valgte at forholde sig passiv, i den Formening, at det tilkom den spanske Konge og den franske Kejser at bedømme de af Kong Frederik foretagne Skridt. Efter Opfordring af General Fririon var han gaaet ind paa, at nogle enkelte spanske Officerer bleve ved at være paa fri Fod og betragtedes som attacherede den spanske Sendelse.*) Paa Grund af den danske Regerings

*) Disse vare (ifølge en original Liste i Yoldi's Papirer) D. Juan Marty — vistnok ham, der kaldes »Marly« i den anførte Artikel af »Militær-Tidende« — Oberstløjtnant ved Regimentet España og Generalstabsadjutant ved Divisionen paa Sjælland; D. Martin Echenique, Krigskommissionær; D. Rafael Alcedo, Sekondløjtnant ved Regimentet Asturien, ansat ved Divisionens Stab; D. Pedro Saénz, forhen Kommandør for Regimentet Guadalajara's 3die Bataillon; desuden (som Ordonnanser o. desl.) en Sergent, en Korporal og tre Menige af Regimentet Guadalajara, en Korporal af Regimentet España og en Skriver hos Kommissæren.

strenge Ordrer havde Yoldi ikke kunnet afsende Kureeren med Brevet før nu, og derfor kunde han endnu tilføje, som noget omtrent sikkert, at Spanierne i Fyen vare slupne bort tilsøs; han undlader ikke at udtale sin dybe Beklagelse over alle disse Tildragelser. Lige fra den 12. Marts til den 3die September skrev Yoldi een eller to Gange ugentlig til sin Konges Udenrigsminister, men han hørte ikke et Ord fra denne. Han kunde ikke tro, at hans Breve eller Cevallos' Svar skulde være blevne opsnappede paa Vejen, da denne gik igennem venskabelige Lande, og bad sin høje Chef om endelig at lade ham faa Svar. Cevallos havde imidlertid gode Grunde til at tie stille. Allerede den 30. Juli, efter de Franskes Nederlag ved Bailén, havde nemlig hans nye Herre, hvem han havde fulgt til Madrid, forladt sin Hovedstad og var rejst nordpaa — uden Følge af sin Udenrigsminister, der holdt det raadeligst at blive tilbage og sværge Ferdinand VII. Troskabsed. Saa snart Napoleon indfandt sig med en stor Hær for at bringe sin Broders vaklende Trone paa Benene igen og efter de første Sejre marscherede imod Madrid, rejste Cevallos i al Skyndsomhed ad Sevilla til, og hans Navn kom til at staa paa den af Kejseren udstædte Proskriptionsliste. Til Udenrigsminister ad interim var strax Hertugen af Campo de Alange bleven udnævnt; Yoldi's første Brev til ham, med Lykønskning i Anledning af Udnævnelsen, er fra 15. Nov. 1808. Den spanske Gesandt i Kjøbenhavn holdt altsaa ved Kong Josef med større Troskab end sin forrige Chef, og under 26. Nov. aflagde han og Gesandtskabets Personale (samt

Konsul Badin i Helsingør) deres Ed, »overensstemmende med Konstitutionens Artikel 7, Paragraf 2«; Dokumentet sendtes til den spanske Ambassadør i Paris.

Yoldi's Korrespondance med det spanske Udenrigsministerium, saalænge Josef Napoleons Regimente stod paa, ligger blandt hans efterladte Sager og viser bl. a., at Campo de Alange, trods den mislige Stilling, hvori hans Suveræns Kongeværdighed befandt sig, strax optraadte som anderledes aktiv end sin Forgænger, i den strixe franske Administrations Aand. Imidlertid led Brevvexlingen imellem ham og Gesandten i Kjøbenhavn af betydelige Forsinkelser: Depescherne brugte ofte saa lang Tid til at tilbagelægge Vejen, at flere af forskellig Dato indtraf paa samme Tid til Bestemmelsesstedet, og saaledes gik det netop med den nye Udenrigsministers nys omtalte Notifikationsskrivelse, der fulgtes ad med flere senere. I en af dem opfordres Yoldi til at indsende en Liste over alle dem, der hørte til Ambassaden, samt over deres Gager og de extraordinære Udgifter. Man ser af Yoldi's Koncept, at han som Minister fik en maanedlig Gage af 15,000 Realer, desuden 30,000 om Aaret til det katholske Gesandtskabskapel; at Legationssekretær Xara fik 1000 Realer om Maaneden og Attachéen Castillo 500 foruden 6000 extra aarlig; endelig at Konsulen i Helsingør oppebar 1000 Realer maanedlig samt 10,000 til et katholsk Kapel ved Konsulatet. Men Yoldi dolerer samtidig stærkt over, at ingen af dem har faaet nogen Løn udbetalt siden Juli, og at Bankiererne ikke ville give ham Kredit mere paa Grund af de urolige Forhold i hans Fædreland. Foruden

fire Maaneders Gage, siger han, skyldtes der ham Penge til Kapellet for hele det løbende Aar, 21,000 Realer for Udgifter i Anledning af Hofsorgen over Christian VII. og 3150 Rigsdaler Kurant for at dække Rejseudgifterne til Holsten i 1807. De extraordinære Udgifter ved Legationerne skulde ophøre fra 1. Nov. — det fik Yoldi at vide fra Ministeren; men han kunde dog ikke tro, ytrer han, at dette gjaldt om Pengene til Kapellet, der vare givne i saa from en Hensigt. Tillige fik de ved Gesandtskabet attacherede Personer Ordre til at rejse hjem. — Da Campo de Alange under 23. Januar 1809 havde kunnet melde, at Dagen før havde »hans retfærdige og elskede Suveræn« paany holdt sit Indtog i Madrid under den tro Befolknings Glædesytringer, bleve hans Skrivelser endnu mere sikre og bydende i Tonen. Han udtalte til Yoldi et bestemt Ønske om større Punktlighed i Afsendelsen af Depescherne: selv om der intet særligt var at skrive, skulde Gesandten alligevel sende sine Indberetninger. Selv skrev han — kan man se — ret hyppig, men ofte ganske kort, undertiden næsten kun meddelende »den behagelige Efterretning, at Hans Majestæts vigtige Helbred vedbliver at være godt.« Et nyt Kreditiv, af 25. Febr. 1809, tilstilledes Greven med en latinsk Skrivelse fra Josef Napoleon til Kongen af Danmark af samme Dato, hvori denne underrettedes om, at Hans spanske Majestæt nu havde taget sin Hovedstad i Besiddelse. En vis Mistanke fra de nye Magthaveres og den franske Over-Regerings Side synes forresten paa den Tid at have gjort sig gældende mod Ministeren i Kjøbenhavn, der virke-

lig ogsaa har kunnet give nogen Anledning dertil ved at nøle med sin Korrespondance, sandsynligvis fordi han en lille Stund vilde vente med at se, hvad Ende det tog med Forviklingerne i Spanien. Saaledes gik det til, at Napoleons Minister i Danmark, Didelot, den 11. Januar modtog Brev fra sin Chef, Udenrigsminister Champagny, hvori det hed, at Yoldi med flere andre diplomatiske Afsendinge skulde have faaet Depescher fra den spanske Oprørsjunta; Didelot, som privat var Yoldi's gode Ven og, ligesom Champagny, ikke tvivlede om — »vu le caractère si connu de M. le Comte« — at havde han faaet nogen saadan Depesche i Hænde, saa vilde han nok have indberettet det, udbad sig strax Grevens Erklæring for at kunne svare sin Foresatte. Hvordan denne Erklæring kom til at lyde, kan jeg ikke sige; men hvis Yoldi har haft nogen Skrivelse liggende fra den nationale Rejsnings ledende Komité, har han utvivlsomt dengang maattet ud med den.

Inden Gageforholdene ved Gesandtskabet bleve ordnede under Campo de Alange's Ministerium, fik Grev Yoldi imidlertid endnu en grundig Forskrækkelse fra den Kant. Det var gamle Historier, som her gik igen, idet Kong Josefs Udenrigsminister i 1810, under den i Danmark ominøse Dato 11. Juni, tilskrev ham Indholdet af et Brev, som Forgængeren Cevallos havde sendt til Gesandten i Kjøbenhavn den 28. September 1807. Dette gik ud paa, at Marquis D. Vicente Salucci var kommen op i Ministeriet med et Dokument, udstædt og underskrevet af Yoldi i Madrid den 16. August 1800, hvorved han forpligtede sig til

i Løbet af 10 Aar, i Afdrag til bestemte Terminer, at tilbagebetale Salucci en Sum af ialt over 140,000 Realer, som han havde laant af ham; af disse Penge havde S. endnu over 97,000 Realer tilgode, og et Brev fra Yoldi's Befuldmægtigede Toscano (19. Okt. 1806) lød paa, at denne intet havde hørt fra Greven siden 25. Maj 1805. Campo de Alange kan ikke antage andet, end at Yoldi havde faaet Cevallos' Skrivelse, men undladt at besvare den, og han paaminder ham nu indtrængende om at fyldestgøre denne »i alle Henseender saa hellige Gæld«; ellers vil en Trediedel af hans Gage blive holdt tilbage for at tilvejebringe Dækningen. — Iblandt de Yoldi'ske Papirer træffer man en Koncept med hans Haand til et længere fransk Brev, Juli 1810, hvis Adressat er en »Altesse« (»Monseigneur« og »Prince« tituleres han ogsaa); man fejler næppe ved at formode, at det er Talleyrand, Fyrsten af Benevent, som Yoldi kendte personlig fra tidligere Tid, og som stod Josef Napoleon og hans Gemalinde nær. Allerede for to Aar siden havde Fyrsten tilbudt at ville skaffe Yoldi en anden Stilling, og nu beder denne sin Velynder at lægge et godt Ord ind for ham hos Kongen, idet han fremstiller hele Sagen for ham. Gælden vedgaar han. Det var dengang han satte Bo, at han var nødt til at laane Pengene, og han havde da overdraget en Mand i Madrid (nemlig Halvbroderen, som han ikke nævner, og som vi før have stiftet Bekendtskab med) at hæve Gage o. desl. for ham og gøre de fornødne Udbetalinger deraf; men denne Befuldmægtigede havde misbrugt hans Tillid og taget til eget Brug af det betroede

Depositum. Derefter havde han ved Bankdirektør Toscano's Hjælp kunnet afbetale over en Trediedel af Gælden; men saa kom de urolige Tider og navnlig store Udgifter til Rejser og Hofsorg. Dem fik han nok erstattet noget af; men Revolutionen 1808 foraarsagede, at han intet mere fik fra Madrid, og nu skyldes ham dernede fra — 236,000 Realer! Han var nu bleven i højeste Grad krænket og bedrøvet over sin Regerings Trusel om Fradrag i hans Gage, og han kan ikke tænke sig andet end, at ondskabsfulde og misundelige Personer have bibragt Kongen »des préventions peu favorables sur mes principes et sur mon caractère«. Fyrsten maa endelig tale hans Sag, for at han som en Mand af Ære kan opfylde sine Forpligtelser ligeoverfor Salucci og enhver Anden. Til Campo de Alange skrev han den 25. Aug. (med Betegnelsen »Reservado«). Dette Brev er omtrent af samme faktiske Indhold som det franske, men Formen er langt djærvere og dristigere: man kan tydelig se, hvor stærkt Grevens Stolthed er bleven berørt. Han nævner her Antonio de Aguirre ved Navn som sin utro Forretningsfører i Madrid og erklærer, at fra Toscano har han ikke hørt et Ord siden 1805; selv havde han skrevet til denne Mand gennem Udenrigsministeriet i Febr. 1808, men det Brev maa Vedkommende ikke have faaet. Paa det kongelige Skatkammer har han nu selv en Fordring paa ialt 307,520 Realer 24 Maravedís, dels forsinket Gage, dels lovet Erstatning for Udlæg, dels Pension som Ridder af Karl III.'s Orden m. m.; specificeret Regning medfølger, »for at Hs. Maj. kan se, at jeg ikke fortjener

at blameres som uefterrettelig med Hensyn til Opfyldelsen af mine Forpligtelser. Det stemmer ikke med hans Retfærdighed at tillade, at man presser mig paa en saa uanstændig Maade til at betale en mindre Sum, naar man selv skylder mig en langt større og derved berøver mig Midlerne til at klare den omtalte Gæld saavel som andre, ikke mindre hellige, som jeg siden har været nødt til at paadrage mig for at hævde min Stillings Værdighed. Han beder Ministeren fremsætte disse berettigede Klager for Kongen, »for at jeg ikke skal blive udsat for den ufortjente Ydmygelse at maatte sælge, hvad jeg har tilbage af Møbler og andre Ejendele, for at betale mine Kreditorer.«

Det hjalp — ialtfald tildels. Kongen approberede en Række Poster (deriblandt Pengene til Kapellet), og for andres Vedkommende henvistes Greven til en Kommission, som havde med Pensionssager at gøre. Dette skrev Campo de Alange til Gesandten 6. Febr. 1811. Yoldi var naturligvis ikke helt tilfreds hermed og gav ikke tabt ligeoverfor Reduktionerne; lige kommen til Kræfter efter en Feber gjorde han atter (9. Apr.) sine Krav gældende med Fynd og understregede navnlig, at de Papirer, hvori man vilde betale ham, ikke havde nogen Værdi heroppe, — nogle meget heftige Udtryk har han vel udslettet i sin Koncept, men der er dog blevet nok tilbage for at tydeliggøre hans Mening. »Jeg er insolvent ligeoverfor mine Kreditorer i Madrid, Hamborg og Kjøbenhavn«, siger han; »ingen vil mere laane mig noget, thi jeg kan ikke engang ty til Forskud paa Gagen: den har man nemlig nu ikke betalt mig i tolv Maaneder; for at

faa noget at spise maa jeg lidt efter lidt i al Hemmelighed afhænde mit Bohave o. desl.« Der er jo intet, siger han, der er uværdigere for en Regering, og tillige taabeligere, end at den holder sine Repræsentanter i Udlandet knapt. Han kan derfor ikke tage imod de tilbudte »certificaciones del tesoro publico«, og han beder Ministeren »lægge dette Brev i Hans Majestæts kongelige Hænder«, for at der i hans betrængte Stilling kan ydes ham Retfærdighed nu og for Fremtiden. Samtidig med Yoldi klager ogsaa Konsul Badin sin Nød, baade 1809 og 1811; i sidstnævnte Aars Sommer skyldte Regeringen ham 66,000 Realer, saa at han ikke engang kunde forsyne sit Hus med Brænde og Tørv til Vinterbrug, og at han og Familie maatte (som han kuriøst udtrykker sig) »tilbringe de fleste Dage med at spise Smørrebrød.« — Fra den Stund tie baade Gesandtens og Konsulens Klager, og man kan derfor antage, at de i den følgende Tid have faaet Midler til at slaa sig igennem. Campo de Alange fik de imidlertid ikke mere at gøre med, da han i Foraaret 1811 gik som Ambassadør til Paris og Udenrigsministeriet foreløbig overdroges til Hertugen af Santafé. Der foreligger ikke mange Breve fra denne til Yoldi, og Brevvexlingen imellem dem led i den Grad af Forstyrrelser under de urolige Tider, at f. Ex. et fra Santafé, dateret Madrid d. 23. Juli 1812, først kom til Bestemmelsesstedet Kjøbenhavn d. 20. Marts 1813; adskillige kunne efter Nummerene ses at være gaaede tabt. Yoldi siger selv i et Brev af 30. Marts 1813 til den tidligere spanske General-

konsul Virió i Hamborg: »Min Korrespondance med Hoffet er afbrudt ligesom Deres, og saalænge der ikke tilbyder sig nogen sikker Lejlighed, agter jeg ikke at genoptage den.« Det sidste, Gesandten i Kjøbenhavn fik fra Santafé, dateret 12. Okt. 1813, var skrevet i den franske By Montauban, hvor Hertugen nu var efter sin Konges Befaling: »den kongelige Familie er paa Slottet Mortfontaine og befinder sig vel.«

Dette betyder, at Dynastiet Bonaparte havde ophørt at regere i Spanien. Kong Josef kom ikke mere tilbage til sin Hovedstad, efter at Wellington med sin Hær af Englændere og Spaniere havde tilføjet de franske Tropper det afgørende Nederlag ved Vitoria (21. Juni 1813). Trods indbyrdes Splid og mange Misgreb var det lykkedes det heltemodige spanske Folk at naa til dette Resultat. — Men hvordan skulde det gaa »los Josefinos« under den nye Tingenes Tilstand? Her var atter Grund til alvorlig Ængstelse for Yoldi.

Før vi berette, hvorledes han slap igennem det store Skibbrud, ville vi imidlertid kaste et lille Tilbageblik paa hans mere politiske eller specielt danske Dagbogsblade fra Aarene 1811 ff. Et Par af dem følge her i Oversættelse.

»21. Nov. 1811. Jeg var paa Jagt med Kongen i Rudersdals og Hirschholms Skove, og omtrent Kl. 10 om Formiddagen saae jeg en meget smuk Rejsevogn, hvori en endnu meget smukkere Dame, komme ad Kongevejen fra Helsingør. Øjeblikkelig følte jeg

mig overbevist om, at Alquier*) maatte være ankommen Aftenen før; thi jeg kunde huske, at Grev Flemming fortalte, at Alquier plejede at rejse med en meget smuk neapolitansk Dame, der altid havde for Skik at indtræffe 24 Timer efter ham. Da jeg kom hjem fra Jagten, sagde Xara [Legationssekretæren] mig, at han ganske rigtig var ankommen Onsdag Aften.«

»22. Sept. 1812.**) Idag begav jeg mig ind til Byen for at faa noget Sikkert at vide om det Togt, som i saa lang Tid har været under Forberedelse i de svenske Havne, og som man siger er rettet mod Sjælland. Men jeg har hidtil intet hørt, som kunde give mig nogen klar Forestilling; thi enten veed man intet, eller ogsaa ville de, der kunne vide noget, intet sige. Blandt disse er A[lquier], men han holder sig tilknappet, lægger Tvivl og Uro for Dagen og siger kort sagt ingenting. Idag traf jeg ham dog hos Karetmager Fife, med hvem han talte om at faa sin Rejsevogn gjort istand. Men dette beviser kun, at han vil være beredt i paakommende Tilfælde. Man siger, at Svenskerne kun have indskibet Foder for 14 Dage til deres Heste, hvilket tyder paa, at de ikke have isinde at sejle meget langt.

---

*) Den nye franske Gesandt; han kom fra Sverrig. Grev Flemming (se lidt længere fremme) var Legationssekretær hos Kong Jérôme af Westphalens Afsending, Bigot.

**) Slg., for denne og de nærmest følgende Optegnelsers Vedkommende, »Meddelelser fra Krigsarkiverne«, V, S. 350—64; ogs. Sørensen, »Kampen om Norge«, I, S. 40—43.

Det hedder ogsaa, at der igaar Aftes kom to svenske Officerer hertil, og jeg veed ikke, om dette er Grunden til, at der i Morges Kl. 6 blev sendt Bud ud til Frederiksdal efter den svenske Legationssekretær Lorris.«*)

»23. Sept. 1812. Badin kom og besøgte mig; han var kommen igaar Aftes fra Frederiksdal og tog strax tilbage til Helsingør. Han fortalte mig, at en svensk Fregat og to Brigger laa for Anker paa Rheden udfor Helsingborg, og da det var naturligere, at de havde kastet Anker i Bugten ved Helsingør, hvor de vilde have ligget mere i Læ, maa dette opfattes som et Bevis paa Mistro fra svensk Side. Ude i Byen gaar der Rygter om, at Kronprinsen af Sverrig**) vil komme og gøre Hans danske Majestæt et Besøg! Skulde maaske de svenske Officerer være komne for at overbringe det Forslag? Hvis dette skulde være Tilfældet, kunde man nok antage de Rygter for begrundede, som ere i Omløb og melde, at Togtet skal gaa ud paa at tvinge Danmark til at skifte System, og at man vil prøve Overtalelse, før man griber til Magten.«

»24. Sept. 1812. En af Kongen af Danmarks Adjutanter passerede Helsingør paa Vejen til Sverrig, og samme Dag fik man der i Havnen flere Privatbreve fra Sverrig, hvori der sagdes, at Togtet ikke vilde finde Sted foreløbig, fordi Svenskerne og Eng-

*) ɔ: Kammerjunker v. Lorichs.
**) ɔ: Karl Johan.

lænderne ikke endnu vare enige om dets Bestemmelsessted.«

»26. Sept. 1812. G. fortalte mig, at der i et Brev fra en svensk Embedsmand til en af hans Landsmænd i Kjøbenhavn taltes om den Ulyst til at gaa ombord, som de svenske Tropper synes at vise, hvilket vil nøde Kronprinsen til efterhaanden at begive sig til den ene efter den anden af alle de Havne, hvorfra de til Togtet bestemte Skibe skulle afsejle, for at ordne og paaskynde Indskibningen. Hele det svenske Infanteri skal deles i to Korpser, af hvilke det ene skal marschere til den norske Grænse, medens det andet skal indskibes i Carlshamn. Af Grunde til Opsættelsen af Expeditionen angiver man forskellige, mere eller mindre sindrige og sandsynlige. I Begyndelsen var det den, at de lovede engelske Subsidier lod vente paa sig, derpaa Uoverensstemmelse mellem Englænderne og Russerne, og efter Mødet i Åbo ventede man paa, at Svenskerne skulde sætte sig i Besiddelse af Sveaborg og den Del af Finland, som man har lovet dem til Løn for det Togt, de have lovet at iværksætte til Fordel for Rusland. Derfor er Expeditionen, der skulde afgaa den 20. eller den 25. eller den 28. dennes, nu udsat til den 4. Oktober, maaske længere endnu, og man siger, at Grunden er, at Kejseren af Rusland har saa vanskeligt ved at faa samlet de 35000 Russere, der ifølge Aftalerne i Åbo skulle medvirke ved Expeditionen.«

»18. Febr. 1813. Bal hos Prins Christian i Anledning af hans Søster Prinsesse Julianes Fødselsdag. Den russiske og den sachsiske Minister vare ikke til-

stede. Den franske og den westphalske begave sig bort, saasnart Ballet var begyndt. Den preussiske og jeg souperede ved Prinsesse Julianes Taffel.

[Med særligt NB.] Prins Christian sagde mig, at Efterretninger fra Hamborg lød paa, at en af Konkordatets Betingelser er Kong Ferdinand VII.'s Genindsættelse paa Tronen.*)

Alle tale om almindelig Fred, og Ballet var baade muntert og smukt arrangeret.«

»16. Marts 1813. [Efter nogle Ord om de engelske Orlogsskibe**), der dengang laa i Kjøge Bugt og opbragte mange danske Koffardifartøjer.] Det er vanskeligt at bringe denne Optræden i Samklang med den gode Forstaaelse, som man siger er genoprettet mellem Danmark og England; derfor bliver jeg ved min første Mening, at man her kun har villet trække Tiden ud for at bevare Norge og faa bragt en Smule Liv i Handelen, — en Middelvej, som ikke kan tilfredsstille Nogen eller bringe det ønskede Gavn.«

»7. December 1813. Mandag den 6. var der Statsraad, hvori hver enkelt af Ministrene afgav sit Votum skriftlig. Ligefra i Fredags, den 3., da Stats-

*) Her er Tale om det Konkordat, der sluttedes i Fontainebleau 25. Januar 1813 mellem Napoleon og den fangne Pave Pius VII. Noget senere paa Aaret indledes de Forhandlinger imellem Kejseren og Ferdinand VII., der førte til Overenskomsten i Valençay (13. Dec.), hvorved Ferdinand anerkendtes som Spaniens Konge.

**) Det var Admiral Morris' og hans Eskadres egentlige Bestemmelse at afhente en stor Del Koffardiskibe fra Carlshamn (slg. »Meddelelser fra Krigsark.«, VI, 47).

raadet samledes for første Gang under denne Konges Regering, hed det sig, at Hoffet her vilde skifte System og gaa ind paa de Tilbud, som Wienerhoffet ved Grev Bombelles stillede det i alle sine Allieredes Navn. Men hidtil havde jeg intet Sikkert og Vist faaet at vide om Sagen. Dog igaar hos Gersdorf, den sachsiske Minister, hvor den omtalte Grev Bombelles var, erfarede jeg, at denne om Eftermiddagen havde haft sin første Audiens, hvilket alle anførte som Bevis paa, at Hans danske Majestæt havde bøjet sig for Statsraadets Flertal og nu besluttede at gaa ind paa de allierede Magters Forslag. Det forsikrede alle mig, og det bekræftedes af deres Ansigter, hvori indre Glæde og utaalmodig Længsel efter at lægge den for Dagen straalede. Den franske Minister var allerede for mange Dage siden overbevist om denne Skiften Standpunkt og om, at han snart vil blive nødt til at forlade denne Hovedstad.

Idag, Tirsdag den 7., var jeg til den ugentlige Konference med Udenrigsministeren [Niels Rosenkrantz]; han vilde intet tydeligt sige mig om, hvad der forhandledes, skønt han gav mig at forstaa, at man søgte at komme ud af den overordentlige Forlegenhed, hvori Riget befinder sig, uden at han dog lod til at være sikker paa et fuldstændig heldigt Udfald.*) — —

*) Netop i de Dage skete Krigsbegivenheder i Holsten af Betydning, nemlig Træfningen ved Bornhøvd og faa Dage senere Kampen ved Sehested, dernæst den »sælsomme« Vaabenstilstand af 15. Dec., som C. Th. Sø-

[Derpaa om Møstings og Kaas's Ministerudnævnelser.] Disse og andre Forandringer give Haab om Fremtiden og have allerede kendelig Indflydelse paa Papirspengenes Værdi; man har idag allerede solgt Specier for 32 Rigsdaler Stykket i Papirspenge, medens de for 8 Dage siden kostede 60.

Alle tale om Freden; men ingen har endnu kunnet forklare mig, hvordan eller med hvem den sluttes; heller ikke siger man positivt, hvilke Østerrigs Forslag ere; men den almindeligst udbredte Mening er, at Hans danske Majestæt skal afstaa Trondhjems Stift i Norge og som Hertug af Holsten stille sit Kontingent til Krigen i Tyskland. Paa den Betingelse tilbyder man ham Fred med Fastlandsmagterne og Vaabenstilstand med Sverrig og England, der vil tilbagegive ham Kolonierne, endvidere Flaaden — Skibene eller Penge derfor — og tilstaa ham Handelsfrihed tilsøs. Det siger man, men det lyder meget konfust og trænger til nærmere Forklaring. — —

Under disse Omstændigheder mente jeg, at jeg — uden at røbe altfor megen Nysgerrighed — burde gøre den franske Minister og hans westphalske Kollega [Bigot] et Besøg; det har jeg nu gjort iaften. De forekom mig begge to beredte paa Afrejse, og begge viste oprigtig Interesse for min Situation.«

---

rensen kalder den (»Kampen om Norge«, II, S. 49). Om den overordentlige Raadsforsamling og de østerrigske Forslag samt den danske Konges Stilling dertil slg. »Meddelelser fra Krigsark.«, VII, S. 412 og 419—20.

V.

Den 14. Jan. 1814 sluttedes Freden i Kiel. Tre Dage efter skrev Rosenkrantz til Yoldi*):

»Efter Kongens Befaling er det mig overdraget at udtale for Dem den Tilfredshed, med hvilken Hs. Maj. i en Aarrække har set Dem opholde sig ved hans Hof i Egenskab af spansk Minister; men jeg maa tilføje, at under de nærværende Omstændigheder vil Kongen ikke kunne anerkende Dem som Minister for Kong Josef, der har akkrediteret Dem hos Hs. Maj. Deres diplomatiske Funktioner ere altsaa ophørte fra dette Øjeblik, og De vil ikke kunne udføre nogensomhelst saadan. Hvis De ønsker at forsynes med Pas for at iværksætte Deres Afrejse, har jeg den Ære at foreslaa Dem at bede Hs. Exc. Grev Schimmelmann derom, da han i min Fraværelse bestyrer Udenrigsministeriet. Det er med Beklagelse, at jeg ser den officielle Forbindelse imellem os afsluttet. Idet jeg forsikrer Dem derom, har jeg den Ære« osv.

Brevet er skrevet fra Middelfart**) ligesom to lignende til Alquier og Bigot og som et til Schimmelmann, hvori det hedder, at »Kongen ingenlunde ønsker at paaskynde Grev Yoldi's Afrejse; det afhænger aldeles af ham selv, om han vil blive her som Privatmand«.

---

*) I Udenrigsministeriets Arkiv, Geheime Register, Jan.—Juni 1814, ligesom de i det Følgende citerede Breve fra Rosenkrantz.

**) Først den 20. afrejste Frederik VI. med Følge fra Hindsgavl til Kjøbenhavn, hvor han paa Grund af Ishindringer ikke indtraf før 6. Febr.

Saa indgav Yoldi da sin Demission til — hvad der endnu var tilbage af Kong Josefs Regering; og dette fortalte han til Alquier, der »billigede hans gode Grunde derfor« (Dagbogsnotits af 21. Febr.). Den hidtidige spanske Gesandt har naturligvis regnet paa, at Valençay-Overenskomstens Bestemmelse om, at alle »los Afrancesados« skulde beholde deres Embeder eller faa dem tilbage, vilde blive anvendt paa ham. Han slog sig derfor til Ro i Kjøbenhavn og meddelte Rosenkrantz, at han ikke agtede at gøre Brug af det tilbudte Pas. Den 28. Febr. svarede den danske Udenrigsminister ham, at han havde underrettet Kongen herom, og at denne, hvem det under Yoldi's lange Ophold ved hans Hof havde været en Glæde at vise ham, »at han beærede ham med sin høje Velvillie«, nu havde befalet R. at forsikre ham om, at han med Fornøjelse tillod Greven at blive i hans Stater, saa længe denne ønskede det. »Jeg er endda bemyndiget af Hs. Maj. til at underrette Dem om, at Allerhøjstsamme vilde være glad over at se Dem paany akkrediteret hos sig som spansk Minister, naar den almindelige europæiske Fred har genoprettet Venskabs- og Handelsforbindelsen mellem Danmark og Deres Fædreland, den, som De altid har bestræbt Dem for at bevare til Fordel for Deres Nation. Det Held, som De for ganske nylig har haft ved af Kongens Velvillie at opnaa Udleveringen af et spansk Skib, der ved Retten var erklæret for Prise, og af dets Besætning, er et tydeligt Vidnesbyrd om Kongens Tilbøjelighed til højmodig Handlemaade ligeoverfor de spanske Under-

saatter, hvis Andragender støttes af Dem. Det er mig en særdeles Fornøjelse at forsikre Dem herom,« osv.

Det gik imidlertid ikke, som Yoldi haabede. — Medens alt begyndte at ramle sammen for Kejser Napoleon, lod han Ferdinand VII. drage bort til sit Rige, hvor Cortes i Madrid ikke havde villet anerkende den før nævnte Overenskomst. Og idet Kongen efter Hjemkomsten fik mere og mere Afsky for det konstitutionelle Parti, som med Wellingtons mægtige Bistand væsentlig havde ledet den nationale Kamp imod Franskmændene, men som i Henseende til Frisindet stod nærmere ved »los Afrancesados« end ved de klerikale, gammeldags loyale Ravspaniere, der jo ogsaa havde taget deres Del i Uafhængighedskrigen, omgav han sig i Valencia aabenlyst med »de Servile« som Tronens Værn og omstødte den liberale Forfatning af 1812. Til Konseilpræsident og Udenrigsminister udnævnte han her sin gamle Lærer og betroede Raadgiver, Hertugen af San Carlos, en tarvelig Person. Allerede før dennes Udnævnelse havde Yoldi sat sig i Bevægelse for gennem ham og andre indflydelsesrige Personligheder at faa Kong Ferdinand til at bekræfte hans diplomatiske Værdighed, idet han samtidig stræbte at faa udtrykkelig Erklæring fra den danske Regering om, at den ønskede at beholde ham som Spaniens Repræsentant. Den 28. Marts skriver han i Dagbogen:

»Jeg var henne at gøre Visit hos Rosenkrantz's, og Ministeren sagde mig da, at for to Dage siden havde Kongen talt til ham om mig og om det Brev, jeg havde skrevet til R., hvorpaa han snart vilde sende mig Svar. Han sagde mig ogsaa, at General Oxholm

skal rejse om en otte Dages Tid, — man venter kun paa, at Ratifikationerne angaaende Fredslutningen med England skulle være udvexlede —, og at i ethvert Tilfælde Sekretær N. [vistn. Clauswitz, senere Notarius publicus i Kjøbenhavn], som skal herfra til London med [Gesandten] Bourke, vil kunne besørge mine Depescher. Han var meget opmærksom og gemytlig ligeoverfor mig.«

Men noget Svar fik Yoldi foreløbig ikke fra ham, saa at han atter 1. April mindede ham derom ved en lille fransk Billet. Det maa jo ogsaa erindres, at den danske Regering i de Dage havde nok at tænke paa med Begivenhederne i Norge og den nye Fare, som disse truede med at bringe over vort Land. Af Stemningen i Kjøbenhavn giver Yoldi følgende Skildring i sin Dagbog (under den nys anførte Dato): »Paa Folks Ansigter og paa deres Tale — og dette gælder om Folk af alle Klasser, men især de fornemste og mest ansete — bemærker man bestandig megen Kummer og Utilfredshed over Sagernes nuværende Stilling, og man hører betydningsfulde Udtalelser, der udspringe af Frygt for eller Ønske om en Omvæltning. Man bliver ved at være lige begejstret for Normændene og oppebier med Utaalmodighed den 10. April, da de skulle mødes for at vedtage Regeringsformen og en ny Konstitution, og nogle tale endog om, at denne Konstitution vil blive antagen i alle de nordiske Riger. — — Man taler ogsaa om en Notabelforsamling her, der nødvendigvis maatte indkaldes for kraftig at raade Bod paa Misbrug i Embedsførelsen og bringe

Orden igen i Finansvæsenet.*) Kort sagt, alt tyder paa, at Misfornøjelsen over Tilstandene indadtil og udadtil er almindelig.«

Den 2. April afsendte Rosenkrantz imidlertid et Svar til Grev Yoldi, »ancien Ministre d'Espagne«. Det lød saaledes:

»Da nu den Aarstid nærmer sig, i hvilken Skibsfarten, efter en saa usædvanlig lang Vinter, atter kan tage sin Begyndelse i vore Farvande, ville vi kunne vente at se en stor Virksomhed udfoldet af alle søfarende Nationer, efter at Hs. Maj. atter har knyttet fredelig Forbindelse mellem sine Stater og Storbritannien, Sverrig, Rusland og Preussen. Kongen forudser da, at spanske Købmænd og Rhedere, som agte at lade Skibe gaa til danske og østersøiske Havne, muligvis ville holdes tilbage derfra ved den Formodning, at deres Regerings Krigserklæring vilde udsætte dem for Ubehageligheder og Tab**) saavel i danske Havne som ved Skibenes Passage gennem Sundet. For at fjerne al Tvivl eller Frygt har jeg faaet Bemyndigelse til at meddele Dem som Deres Regerings herværende Organ [hvilken Regerings?], med hvem Ministeriet til enhver Tid har forhandlet til sin Tilfredshed om de for begge Nationer fælles Interesser, at Skibe, der fare under spansk Flag, ville blive behandlede som de venskabelige Nationers, saasnart det har behaget Deres

*) Udhævet af Yoldi.

**) En underlig Vending! Ferdinand VII., der i Marts var vendt tilbage til sit Rige, havde jo netop sine Tropper kæmpende Side om Side med Englænderne imod Franskmændene.

Regering at erklære offentlig, at det danske Flag vil blive behandlet paa samme Vis i de spanske Havne. Saasnart Skibsfarten aabnes, vil desuden Hr. Badin, Spaniens Konsul i Helsingør, faa Tilladelse til at røgte sit Hverv som tidligere. — Jeg henstiller nu til Dem at forelægge dette Tilbud for Deres Regering, og jeg vil være Dem forbunden for, saa snart som muligt, at faa meddelt af Dem det Svar, De modtager, for at Skibsfart og Handelsforbindelse mellem de to Nationer kan begynde med samme Liv som før.«

Idet Yoldi saaledes havde den danske Regerings Velvillie i Ryggen, vedblev han at afsende Depescher til sin egen og at agitere for sin Forbliven som Gesandt. I Juni f. Ex. bleve nogle Depescher fra ham til Hertugen af San Carlos sendte gennem Rosenkrantz til den danske Minister Walterstorf i Paris for at besørges videre. Omtrent samtidig noterede han i Dagbogen: »Man siger, at den 14. Maj holdt vor elskede Konge Ferdinand VII. sit Indtog i Madrid«, og han sætter Stjerne derved. Men denne »elskede« Konge udstædte den 30. Maj, paa sin »glorrige« Navnedag, et Dekret, hvorved alle »Josefinos« af Stand erklæredes landflygtige fra Fædrelandet og fradømtes al Ret til Embeder og Æresposter! Blandt disse Landsforviste fandtes udtrykkelig nævnt den tidligere Gesandt i Kjøbenhavn.

Trods denne nedslaaende Efterretning gav han dog ikke strax tabt: han henvendte sig til Kronprins Karl Johan af Sverrig, for at denne skulde tale hans og Badins Sag, og Bernadotte gjorde virkelig ogsaa

nogle Skridt i den Retning.*) Den 2. December maa Yoldi imidlertid notere: »Den engelske Chargé d'affaires kom til mig og forelæste mig et Brev fra Minister Foster [Englands Repræsentant i Kjøbenhavn], hvori han sagde, at vor Udenrigsminister endelig havde svaret Fernán-Núñez**), at rigtignok havde Kronprinsen af Sverrig interesseret sig for Badin, men saasnart der var blevet svaret ham, at han og jeg vare indbefattede under Dekretet af 30. Maj, havde han afstaaet fra sit Forehavende.« Skønt her kun nævnes Prinsens Interesse for Badin, ses af Randbemærkningen »Oficios de la Corte de Suecia *en mi favor*«, at Yoldi's Sag ogsaa har været bragt paa Bane.

Et andet Forsøg paa at formilde Ferdinand VII. maa være sket noget senere og omtales af den oftere nævnte José Pizarro***), der i et diplomatisk Hverv opholdt sig ved de Allieredes Hovedkvarteer og fulgte med dem til Paris. »Aguirre, vor Minister i Danmark,« siger han, »sendte mig en Forestilling til Kongen, hvori han retfærdiggjorde sig; imellem de vedlagte Dokumenter var en lang Depesche fra Cevallos, hvor han ikke blot befalede ham at anerkende Josef, men tillige holdt en vidtløftig Lovtale over den nye Monark; jeg fandt det rigtigt at sende den ind til Regeringen, uagtet Ministeren netop var den selvsamme

*) Det fremgaar af Yoldi's Optegnelser, at han stod i Venskabsforhold til Tawast, den svenske Minister ved det danske Hof.

**) Spansk Minister i London, derefter i Paris.

***) »Memorias«, I, S. 405. Hvad P. fortæller om 1814—15 er noget konfust med Hensyn til det kronologiske.

Cevallos.« Det var i November 1814, at Cevallos, hvem Pizarro jo bestandig havde et godt Øje til og aabenbart med største Glæde har trakteret med ubehagelige Minder, naar Lejlighed tilbød sig, afløste San Carlos som Premierminister og Leder af de udenrigske Anliggender; to Aar efter maatte han selv vige Pladsen — just for Pizarro. Maaske denne forøvrigt i 1815 ikke blot har taget sig noget af Yoldi for at drille sin kære Ven Don Pedro, men ogsaa fordi han ved den Tid ægtede en Slægtning af Greven, nemlig en Datter af D. José de Bouligny, den 1805 afdøde Minister i Stockholm.

Hvor usikker Yoldi's Stilling var i disse Aar, da han saa at sige »svævede i Luften«, faar man et lille Begreb om ved at se ham endnu opført i Kjøbenhavns Vejviser for 1815—18 som »spansk Minister«, medens i Statskalenderen for 1817 saavel Gesandt- som Legationssekretærposten staa vakante (Statskal. for 1815—16 mangle i det kgl. Bibliothek).

Imidlertid deltog han ikke lidt i det kjøbenhavnske Selskabsliv, saavel Kongens og Prinsernes Tafler og Souperer som Corps diplomatique's, Ministrenes, Adelens og de store Handelsmænds Middage og Aftenselskaber. Dansk Politik var der snart ikke mere at notere om; men et Par ret malende Optegnelser om den urolige Bevægelse, en stor politisk Begivenhed i Udlandet vakte her i 1815, træffer man i Dagbogen:

»20. Marts. Fra allerede meget tidlig imorges strømmede Folk til Posthuset for at høre, om Posten bragte Bekræftelse paa den uventede Nyhed, der var

bleven udspredt igaar, at Napoleon havde forladt Elba og var gaaet i Land i Frankrig med 1200 Mand. [Derpaa at baade Hamborger- og Pariserbladene bekræftede det.] Disse Efterretninger frembragte stor og almindelig Sensation og fortolkedes ikke som gunstige for dette Land, thi Pengenes Værdi blev strax forringet, og Specierne, der stod i 34, kom til at staa i 36.

Alle brød deres Hoveder med Gisninger, og Alle formodede, at Napoleon maatte have Nogen at støtte sig til i Frankrig eller udenfor det; thi ellers syntes det utroligt, at han med et saa ringe Troppeantal vilde udfordre Frankrigs Hærstyrke og den, som rimeligvis vilde forene sig med denne fra andre Lande.«

»22. Marts. Der er kommet en Stafet til Huset Meyer & Trier samt Privatbreve, der forsikre, at Napoleon allerede den 10. stod nord for Bourgoin i Nærheden af Lyon, og at Greven af Artois, der havde begivet sig til denne Stad for at sætte sig i Spidsen for Hæren, havde trukket sig tilbage, da han ikke havde Tropper nok at stille mod Napoleon.

Hvordan det nu end hænger sammen hermed, vist er det, at der maa være sket noget, som man ikke her vil bekendtgøre; thi da »Statstidenden« for igaar var trykt og skulde omdeles, blev den holdt tilbage efter Regeringens Befaling og brændt, hvorpaa et nyt Numer blev trykt, saa at vi fik den meget senere end sædvanligt.« —

Om en slem Forskrækkelse, der timedes Yoldi personlig, læses Følgende i næste Aars Dagbog:

»27. Aug. 1816. Medens jeg sad ved Spillebordet

hos B.*), sagde R. pludselig til mig, som om det var en ligegyldig Ting, at der stod i Wiener-Avisen, at Chevalier de los Rios var udnævnt til min Efterfølger som Gesandt i Kjøbenhavn. Jeg maatte samle hele min Sjælsstyrke for ikke at røbe min smertelige Overraskelse; og ved denne Lejlighed gav Ministeren mig et nyt Bevis paa sit Letsind, sin Ubetænksomhed og Mangel paa Finfølelse. Skønt jeg allerede en Tidlang havde været beredt paa dette Slag og havde resigneret, burde han have bibragt mig det paa en betænksom og hensynsfuld Maade, for at forebygge de Følger, som det pludselige Indtryk af en saadan Meddelelse kunde have for mit Helbred; saaledes bære forstandige Folk sig altid ad, naar de overbringe en ubehagelig Efterretning.«

De haarde og ubillige Ord om Rosenkrantz — thi han er vistnok ment her — vilde Yoldi rimeligvis have tilbageholdt, naar han ikke havde nedskrevet dem under den første heftige Sindsbevægelse; thi de stemme ikke med, hvad man ellers kender til den danske Udenrigsministers Karakter og Væsen. Imidlertid drev Uvejret over for den Gang: de los Rios kom ikke hertil. Men det varede ikke længere end til 18. Febr. 1817; da fik Greven at vide af Rosenkrantz (paa et Bal hos Prins Ferdinand i Anledning af Prinsesse Julianes Fødselsdag), at en ny Gesandt, Iznardi, virkelig var udnævnt, og Ministeren tilføjede: »Il ne vous reste à présent que de vous tenir ici tranquille comme

*) Vistnok »Bille« eller »Bülow«.

vous avez toujours fait.« Samme Aften talte Kongen venlig og deltagende til den landflygtige Diplomat.

Iznardi kom ganske rigtig til Kjøbenhavn i August 1817. Denne Mand har ikke faaet noget videre godt Lov paa sig i Datidens Memoirer og Breve: han omtales som hovmodig og brutal, og Witt v. Döring*) fortæller saaledes, at han i Theatret offentlig gennempryglede en Student, uden at denne havde givet nogen Anledning til en saadan Mishandling. For Yoldi kom han ogsaa snart til at staa i et mindre flatterende Lys. Den 22. var Iznardi ankommen til Hovedstaden med sin Bagage, hvoriblandt en Kasse med Damekjoler til Prinsesse Caroline Amalie, fra Hamborg, hvor han hidtil havde fungeret; han var meget træt af Rejsen, der havde varet otte Dage — saadan rejste man nu dengang! Dette lod han meddele Yoldi om Aftenen ved en Lejetjener fra Hôtel du Nord. Greven, som mente at finde sin Regning ved at være opmærksom imod en »Minister for hans naturlige Herre og Konge«, gik derhen næste Dag Kl. 12, thi Iznardi havde bedt ham om ikke at komme før. Han beskriver nu ganske komisk, hvordan hans Visit spændte af. Da han indfandt sig i Hotellet, sagde en Tjener, at Gesandten kunde ikke tage imod Nogen endnu, da han ikke var paaklædt. Yoldi blev og lod sige, at han var der. Lidt efter kom Tjeneren tilbage, viste Greven ind i et Værelse og bad ham fra sin Herre om at vente derinde. Noget senere kom — ikke Iznardi, men en

---

*) Schilderungen eines Vielgereisten, II, S. 54.

anden Tjener, en Spanier, som bad ham undskylde Herren, »for han var omtrent nøgen«. »Det gør ingenting,« svarede Yoldi, som længtes umaadelig efter at faa Iznardi i Tale, »jeg kan godt vente; og jeg kan ogsaa godt tage imod ham, hvordan det saa skal være.« Endelig mødte Gesandten »næsten barbenet«, med en lang Frakke paa; de omfavnede hinanden og satte sig i en Kanapé. Talen faldt snart paa Yoldi's Anliggender, og Iznardi viste sig her uhyre venskabelig, lovede at ville staa ham bi efter Evne og svor paa, at han havde aldrig søgt Gesandtposten her, men det var allerede besluttet i Cevallos' Tid, at han skulde fra sin hidtil hafte Post, og hans gode Ven, Pizarro, den nuværende Udenrigsminister, vidste, at han ikke var tilfreds i Hamborg; derfor havde han paaskyndet Udnævnelsen. Yoldi svarede, at det var naturligvis ikke hans Ønske at blive heroppe som spansk Minister, men han ønskede blot, at Kong Ferdinand skulde faa at vide, hvad der talte til hans Forsvar. Hertil erklærede Iznardi, at det var hans oprigtige Mening, at Yoldi aldeles utvivlsomt vilde faa Lov til at komme hjem og blive genindsat i sine Rettigheder som spansk Borger og rimeligvis faa en Pension eller anden Skadeserstatning, men Embede vilde Kongen ikke give til Nogen, der havde beklædt et saadant under hans Fangenskab i Frankrig. Pizarro, sagde han, var venlig stemt mod Greven, men han kunde ikke gøre alt det for ham, som han vilde; thi Kongen var temmelig vægelsindet, Pizarro selv sad ikke synderlig fast i Sadlen, og han var bange for at blive mistænkt

for Partiskhed, naar han tog sig af en Slægtning.*) Nu skulde Iznardi imidlertid nok skrive til Pizarro ganske som Yoldi ønskede det, for at Udenrigsministeren kunde fremføre det for Kongen. Skønt Iznardi strax forsikrede, at om Yoldi sagde hans Instrux ikke et Muk, følte Greven ham paa Tænderne ved deres næste Møde, og det slap da ud, at der stod i den: »han skulde i sine Forretninger søge Raad hos Grev Yoldi, der vilde være ham til Nytte, fordi han havde været i saa mange Aar heroppe.« »Hvilken Modsigelse!« udbryder Yoldi med Grund; »man proskriberer mig, man lader mig sidde, svarer mig ikke, siger mig ikke et Ord, og alligevel viser man mig den Tillid at lade mig beholde Arkivet og stoler paa min Iver og Velvillie m. H. t. at vejlede Ministeren!« Som Bevis paa, i hvor godt Forhold han selv stod til det danske Kongehus, tjener, at Prins Christian Frederik strax skrev ham til, for at høre, hvordan han var tilfreds med den nye Ministers Optræden imod ham, og at Prinsen sagde til den neapolitanske Chargé d'affaires Ambrosio: »Hvis Ministeren ønsker at være velset ved Hoffet, maa han passe paa at behandle Grev Yoldi med al den Opmærksomhed, som denne fortjener.« — Næste Dag stod Greven paa Pinde for sin Landsmand i enhver Henseende, gik i Butikker med ham, saae paa Lejlighed o. desl., men Iznardi var

*) Han var, som før bemærket, gift med en Broderdatter af Yoldi's Hustru. I Sept. 1818 fik han sin Afsked som Konseilspræsident og Udenrigsminister, ligesom den dygtige Finansminister Garay, der en Stund syntes nær ved at bringe nogen Orden i Tingene.

gnaven, Intet var ham tilpas, han bandede og tordnede over Kjøbenhavn, og ved en Middag hos Yoldi var han temmelig uelskværdig, saa at han — til Ærgrelse for Faderstoltheden — ikke havde andet at sige til den nydelige, femtenaarige Komtesses gode Klaverspil end, at »det var nok meget vanskeligt, det hun spillede«. Og han havde dog selv bedt om Musik og faaet baade »el Fandango« og nogle smukke Variationer af Kabell at høre! Men det gjaldt jo at holde ham til Ilden for eventuelt at opnaa noget igennem ham. Ved en Visit, de et Par Dage efter aflagde sammen hos General Oxholms, blev Iznardi igen krænket. Prinserne Christian og Ferdinand kom derop; Iznardi præsenteredes for dem, og de talte en Stund venlig med ham. Men derpaa gav Prins Christian sig til at tale med Damerne, og Konversationen gik da mest paa Dansk, tildels dog ogsaa paa Fransk og Engelsk; og efter Theen gik han med Oxholm ind i et andet Værelse for at nyde nogle Forfriskninger. Paa Hjemvejen beklagede Gesandten sig over dette; men Yoldi sagde, at Grunden til, at det danske Sprog var blevet benyttet i den almindelige Konversation, var Hensyn til flere af de Tilstedeværende: Prinsen var netop bekendt for sin ualmindelige Høflighed og Vennesælhed, og det vilde Iznardi ogsaa nok faa at mærke. Forholdet mellem den nye Minister og Yoldi blev stadig kun saa som saa, paa Grund af Iznardi's Hidsighed, uagtet Greven lagde Baand paa sin. Den 30. Sept. meddeler saaledes Yoldi, at han var gaaet hen til Iznardi for at spørge ham om, hvad han havde sagt til den stakkels Konsul Badin, som jo var i en

lignende Situation som Greven; Badin var nemlig kommen helt ulykkelig til Yoldi og havde udraabt, at nu var der intet Haab for ham osv.*) Hertil svarede Iznardi, at han blot havde været noget gnaven, fordi han var stærkt optagen af Posten. »Hvad Badin fortalte mig at Iznardi havde sagt angaaende mig, tav jeg klogelig med for at undgaa Ubehageligheder.« Noget senere holdt han det raadeligt at udlevere Gesandtskabsarkivet til sin Efterfølger, uden at denne havde sendt ham nogen officiel Anmodning; men han beholdt dog, som vi have set, hvad der hidrørte fra Josef Napoleons Regeringstid. Trods al denne Venlighed imod ham var Iznardi imidlertid ofte saa bister som en Bjørn, f. Ex. over at Minister Kaas ikke havde gjort ham Visit, fordi han troede, at den spanske Gesandts Bolig endnu ikke var istand. »Lad ham komme eller ikke komme,« udbrød han, da Yoldi overbragte ham Kaas' Undskyldning, »det er mig ligegyldigt; jeg vil hverken tage imod ham eller Moltke eller Møsting, der heller ikke have været her.« Greven søgte at dæmpe hans Harme: det var jo ikke sket i nogen ond Mening, og ellers havde jo Autoriteterne været grumme elskværdige imod ham. Men Iznardi vilde ikke lade sig overbevise og sagde, højst opbragt: »Jeg gaar og lader, som om der er mange Ting, jeg ikke mærker, for jeg vil ikke bryde med dem, før jeg har fuldt op af Grunde dertil, og før jeg ser, hvordan

*) I Statskalenderne for 1817 og 1818 staar Grev Schønberg eller Schönburg som spansk Konsul i Helsingør; men fra 1819 er det Louis Badin, senere hen med Jean Augustin Badin som Vicekonsul i Kjøbenhavn.

man behandler de politiske Sager ligeoverfor mig; men dersom de ikke gaa efter mit Ønske, og man ikke i alle Henseender føjer sig efter mine Krav, saa vil jeg gøre et Spektakel, som skal høres vidt omkring, og bryde med denne Regering, og det skal komme til at gaa ud over Dem.« Saa tog Yoldi Bladet fra Munden og sagde, at det var ligesaa uretfærdigt som latterligt at ville gøre ham ansvarlig for et uheldigt Udfald af Iznardi's Forhandlinger, efter at man havde proskriberet ham uden Grund og bestandig holdt ham for Nar; Iznardi skulde bare gøre sin Pligt og lade ham være i Fred. Nu blev Iznardi lidt blidere og erklærede, at han ikke havde til Hensigt at tilføje ham noget ondt; men han havde nu indgivet en ny Fordring til den danske Regering, og hvis den ikke snart blev opfyldt, vilde hans egen Regering blive meget forbitret. Det drejede sig nemlig om Englændernes Vaabentilførsler til St. Thomas, hvorfra de expederedes videre til de oprørske spanske Kolonier, og han havde i den Anledning henvendt sig til Præsidenten for Generaltoldkammeret, Sehested. Tilsidst bad han Yoldi tale med denne om Tingen og lod sig forstaa med, at Regeringen i Madrid nok skulde faa at vide hans gode Tjenester, hvis det gik som ønskeligt. Greven lovede at gaa til Sehested; men han siger i Dagbogen, at det, han kunde faa ud af hele »denne Blanding af Sødt og Bittert« fra Iznardi's Side, var, at baade Gesandten og hans Foresatte vilde benytte sig af hans betrængte Stilling til at fremme deres egne Forretninger, men til syvende og sidst ikke gøre det mindste for ham. Og snart efter var det galt igen.

Den 30. Oktober kom Konsul Badin og meddelte bl. a., at idag havde Iznardi rigtig tudet ham Ørene fulde angaaende Yoldi personlig, f. Ex. at hans Grevetitel ikke var ægte spansk, men italiensk, og givet ham af Godoy, hvilken forskrækkelige Beskyldning bringer den stolte Adelsmand til at udbryde i Dagbogen: »Jeg kan heldigvis bevise ham, at han lyver som en [her følger et meget kraftigt Skældsord]!« — En Maaned efter saae det dog lidt lysere ud for ham selv, og han synes da ogsaa at have set lidt lysere paa Iznardi. Det hedder nemlig (under 1. Dec.): »Jeg var henne at besøge Iznardi og fandt ham, som næsten altid, upaaklædt og rodende i Papirer. Han tog venlig imod mig og viste mig grumme fornøjet en ministeriel Skrivelse fra Madrid af 9. Novbr., hvori Regeringen udtaler sin Glæde over den gode Villie, Hans danske Majestæt lagde for Dagen med Hensyn til at opfylde Hans katholske dito's Ønsker, og den befaler ham at vise sig tilfreds. Det er mærkeligt, at han skal behøve nogen Befaling i saa Henseende. Mig spaaede han et godt Resultat af de to Regeringers gode indbyrdes Forstaaelse.« *) Dette kom endelig i Januar

*) Om Iznardi's Negotiation her i Kjøbenhavn giver »Vestindisk Kopibog« for 1817 (i Rigsarkivets 2den Afd.) Oplysning. Gesandten opnaaede, at der under 13. Sept. udstædtes en trykt Plakat, hvorved det paa det strengeste forbødes »at indlade Krigsfornødenheder eller Vaaben paa St. Thomas til Udførsel til hvilketsomhelst Sted«. Han var dog ikke fuldstændig fornøjet med dette og gik atter til Departementet for de udenlandske Sager, navnlig fordi det hed sig, at to engelske Skibe just vare paa Vejen til den danske Koloni med Vaaben. Departe-

1818, idet Iznardi sendte Rosenkrantz en fra den spanske Konge modtagen Skrivelse, hvori der skænkedes Grev Yoldi Naade og Tilgivelse (Dagbogsnotits af 15. Jan.).

Hvor langt imidlertid denne Benaadning strakte sig, er ikke ganske klart. Sikkert er det, at et spansk Embede fik Yoldi ikke mere; thi under 28. April 1818 udnævntes han til Overceremonimester ved det danske Hof, en Post, der tidligere havde været beklædt af H. W. v. Warnstedt. Og pekuniær Støtte for Fremtiden fra hans gamle Fædreland har det heller

---

mentet skrev til Generaltoldkammeret, da vor Konsul paa Madeira havde berettet, at i alt Fald det ene Skib virkelig var ladet med Ammunition og skulde bringe disse Krigsfornødenheder videre til Sydamerika, efter at have været ved St. Thomas. Plakaten vilde vistnok blive for sent bekendtgjort derovre til, at dette kunde hindres, men Øvrigheden »bør dog holde et vaagent Øje med Skibet«. Og Kollegiet, der sendte Skrivelse til Generalguvernøren 21. Okt., samtidig med at det svarede Departementet, mente vel ikke, at Plakatens Udtryk kunde misforstaas, men vilde dog gøre den vestindiske Regering særlig opmærksom paa, at ikke engang Indladning i samme Skib, hvormed Indførselen var sket, maatte tillades under nogetsomhelst Paaskud; ubrudt Last i fremmede Skibe, der anløb Øen, kunde man ikke passe paa. Imidlertid udstædtes — som Følge af Iznardi's gentagne Forestillinger — under 29. Nov. en ny, endnu skrappere Plakat fra Kollegiet, der indtil videre forbød »al Indførsel fra fremmede Steder af Vaaben og Krigsfornødenheder af alle Slags til Øen St. Thomas i Vestindien«. — Rimeligvis har Yoldi her hjulpet godt til ved personlig Mellemkomst.

ikke været stort bevendt med; thi han har foreløbig ikke turdet betragte sin Stilling som økonomisk sikret. Men den 15. Juni, da Yoldi befandt sig med flere Hofmænd og høje Embedsmænd i Kongens Forværelse, vel paa Frederiksberg, kom Frederik VI. derigennem paa Vejen ud til sin Vogn. Han gik hen til den spanske Greve og hviskede til ham, at nu havde han anordnet alt Fornødent for at bringe ham ud af hans Forlegenhed. »Man maatte selv se og høre det for at danne sig en Forestilling om den Godhed, Venlighed, Ædelmodighed og Højsindethed, som denne virkelig ærværdige Suveræn lagde for Dagen, da han sagde mig disse faa Ord, uden at Nogen fik dem at høre og uden at lade mig faa Tid til at vise ham min dybe og ærbødige Taknemlighed.« Derefter havde han den »Ære og Glæde« at hjælpe Kongen tilvogns, og undlader ikke at bemærke, at denne sprang saa let op i Kaleschen, at han i Virkeligheden ingen Støtte behøvede.

VI.

Nu var altsaa den 54aarige »Titulo de Castilla« havnet som Hofembedsmand i et Land, hvor han neppe havde tænkt at skulle leve det meste af et langt Liv og endelig lægge sine Ben. Hans ydre Tildragelser i de mange Aar, han endnu havde tilbage at leve i, ere snart fortalte. Den 22. Mai 1826 fik Yoldi en højere Stilling ved Hoffet, nemlig som Overkammerjunker (med Rang i 1ste Klasse Nr. 11), og denne beklædte han lige til sin Død 1852. At han dekoreredes med Storkorset af Dannebrog (25. Mai

1826) og blev Dannebrogsmand, følger jo næsten af sig selv. Et Par Udenlandsrejser til Frankrig og Tyskland og det behørige Landliggeri med Jagter bragte Afvexling i den daglige Hoftjeneste, og ved Kongehusets større Festligheder, baade af glædelig og sørgelig Art, fungerede Greven paa Embedsvegne blandt Hoffets fornemste Kavalerer: trods sin Alder underkastede han sig mange Besværligheder ved Frederik VI.'s Ligbegængelse, idet han stod flere Gange Vagt ved Castrum doloris og — sammen med Grev Sophus Danneskjold-Samsøe — bar den nye Konges Slæb ved Sørgehöjtideligheden, og paa Gertners Maleri af Christian VIII.'s Kroning ses Yoldi som en af Deltagerne i Ceremonien.

At han var ualmindelig yndet af den danske Kongefamilie, allerede før han ansattes i dansk Tjeneste, fremgaar af mangt et Træk, som berettes i hans Dagbog. Der var da ogsaa dem, som saae med skæve Blikke paa hans Ophøjelse til den overkammerjunkerlige Værdighed, fordi Majestætens Naade syntes ved den Lejlighed at have forbigaaet Indfødte. Saaledes hedder det, at den for sin Vittighed bekendte Kammerherre Schrödersee havde gjort sig Haab om Posten og tydelig røbede sin Skuffelse; Frederik VI. sagde da engang spøgende til ham: »Hør, Schrödersee, jeg synes, De er bleven saa stiv i den senere Tid,« hvortil Kammerherren svarede: »Deres Majestæt, det kommer af, at jeg har faaet en spansk Flue i Nakken.« *)

---

*) Oehlenschlægers Erindringer, Pragtudg., IV, S. 31. Det er muligt, at Historien allerede vedkommer Yoldi's Ud-

Havde Yoldi en god Støtte i Frederik VI., saa var hans Forhold til Prins Christian Frederik ikke mindre hjerteligt. Da Prinsen kom hjem fra sin korte Kongestand i Norge, gav han Greven Audiens: »han blev rørt ved at se mig og omfavnede mig meget kærlig, og vi talte over en Time sammen om hans Sorger og mine Ængstelser« (Dagbogsnotits, 18. Nov. 1814). Og efterat han var bleven Danmarks Konge, fortsatte han det venskabelige Forhold til den gamle spanske Adelsmand, der gik i Arv som et Slotsinventarium fra Christian VIII. til Sønnen og Efterfølgeren. Da Frederik VII. besteg Tronen, var Yoldi Rekonvalescent efter en Sygdom og kunde ikke personlig bevidne den nye Konge sin Deltagelse og Ærefrygt; men han skrev et ret kønt fransk Brev til Kongen og fik til Svar nogle venlige Linier, hvori bl. a. disse Ord: »naar De er fuldstændig helbredet, vil jeg gerne se Dem hos mig, hvor De altid vil blive modtaget med den Velvillie, som jeg skylder en Mand, hvem jeg har kendt og agtet ligefra min Barndom.« Fra næste Aar har han da ogsaa at notere sin Tilstedeværelse ved et Par Middage hos Kong Frederik og bemærker glad, at han ved den kongelige Jagtmiddag den 13. Nov. 1849 sad ligeoverfor Hans Majestæt, der gjorde ham den Ære at drikke et Glas Champagne med ham.

Til Gengæld for al Kongehusets Venlighed nærede Yoldi ogsaa stærk Hengivenhed for det. Han kunde jo nok ryste lidt paa sit ceremonielle Hoved, naar det

---

nævnelse til Overceremonimester; thi Digteren fortæller den omtr. ved Aar 1820.

forekom ham, at Formerne ikke rigtig iagttoges i de høje Sale, — det kommer enkelte Gange frem i Frederik VI.'s Tid, og han er aabenbart chokeret over Frederik VII.'s Taffel paa Frederiksborg for den svenske Kronprins i 1850: »à ce dîner on portait l'uniforme de chasse et le cordon de l'ordre sur l'habit . . . . !« Men han følger de Begivenheder, der berøre Kongefamilien, med trofast Deltagelse, og Frederik VI.'s store Sygdom nogle Aar før hans Død, selve Kongens Bortgang, Kronprins Frederiks Sygdom i 1841 og Christian VIII.'s Død aflokker ham mangt et Hjertesuk i hans Dagbogsoptegnelser. Et Par Hofinteriører fra Frederik VI.'s Dage, skildrede ud af de naivt loyale Følelser, som besjælede Tiden, kunne maaske fortjene at anføres med Yoldi's egne Ord. Det ene hidrører allerede fra Aaret før hans Ansættelse her:

»Den 18. Jan. 1817. Der var Børnebal hos Dronningen i Anledning af Prinsesse Vilhelmines otteaarige Fødselsdag. Jeg var indbudt tilligemed min Datter. — — Kongen og Dronningen modtoge os med største Elskværdighed og kærtegnede venlig min Datter. Kongen ærede og udmærkede hende særlig ved at danse en Vals med hende, en Ære, som Hans Majestæt ikke viste nogen anden, skønt der var over 30 unge danske Damer tilstede, de fleste af den højeste Adel, samt den preussiske Ministers Døtre. Kongen var i Søofficeersuniform og dansede flere Kontradanse med sine Døtre og med sin Kusine, Prinsesse Juliane. Det var meget interessant og rørende at se denne gode Suveræn omgiven af saamange Børn, danse med dem, hjælpe dem til Rette i Turene, naar de kom

ud af dem, kærtegne dem og vise den største Tilfredshed i alle sine Handlinger og Ord. Imellem Drengene var der nogle Kadetter, som vist aldrig ville glemme deres Suveræns faderlige Godhed, idet dette Minde vil være som en Spore for dem til at tjene ham godt, naar Tiden dertil kommer for dem. Kongen og Dronningen talte til mig flere Gange med deres vante Godhed og roste min Datter og hendes Dans ligeoverfor mig. Hofdamerne gjorde megen Stads af hende, og jeg var i alle Henseender tilfreds med min Datters første Fremtræden ved Hoffet. — Ballet skulde egentlig have været Dagen før, den 17.; men det blev udsat til den 18. for at undgaa Sammentræf mellem denne Fest og den uhyggelige Mindedag for den sørgelige Katastrofe med Dronning Karoline Mathilde, Kongens Moder.«

»25. Juni 1820. Hendes Maj. Dronningen, altid den samme, det vil sige den mest tilbedelsesværdige og agtværdige Fyrstinde, som nogensinde har existeret, overvældede os alle med Godhed og henrykkede os ved sin charmante Konversation. Hendes Maj. var saa naadig at tillade mig en Stunds Samtale med hende om den udødelige Cervantes' Værker. Man talte ogsaa om de spanske og engelske Affærer, og Hendes Maj. viste i alle Ting sin forbavsende Begavelse, sin udmærkede Hukommelse og en sikker Dømmekraft, som paa een Gang indgiver Overbevisning og Højagtelse. Hertil kommer Talentet til altid at finde det rigtige Udtryk for enhver Ting og den Kunst eller snarere den Gave at klæde Tankerne i den bedste Form, og en uforlignelig Ynde i Udtryksmaaden, — man kan

følgelig tænke sig, at naar man har en Smule Aand og Øren at høre med, kan man ikke have nogen større Fornøjelse end at høre denne værdige Fyrstinde tale. Derfor beklager jeg ikke (det skal Gud vide), at jeg ikke var i Dyrehaven.« Her følger et morsomt lille Hofmandsord: »Man saae ingen runde Hatte i Kongens Følge, undtagen Kammerherre Warnstedts. Overhofmarschallen og Hr. v. Brockenhuus bar trekantede Hatte: det var da altsaa ikke uden Nytte, at jeg gav dem Exemplet.«

»9. Aug. 1820. Ved Grosserer Schous heldige Skud for ham blev Kongen Fuglekonge i det kgl. Skydeselskab istedenfor sin Datter Prinsesse Vilhelmine, som var det fra ifjor og holdt op at være det den 3. August. Den Modtagelse, som Selskabet den Dag gav Deres Majestæter, var af de mest rørende. Kongen udgød rigelige Taarer, rørt over de Beviser paa Kærlighed og Ærbødighed, som man gav ham saavel som Dronningen og Prinsesserne. Jeg blev den Dag nødt til at tage imod Fuglen, som Hans Exc. Hr. v. Brockenhuus i Prinsessens Navn overleverede mig. Saaledes blev jeg Medlem af Skydeselskabet, ligesom Prinserne af Hessen-Kassel og Philipsthal og Hertugen og Prinsen af Augustenborg. Prinsesse Juliane, Prinsen af Hessen-Philipsthals Gemalinde, modtog ogsaa Fuglen, og under Frokosten kaldte Prinsessen sin Læge Dr. Brandis til sig, anbragte Fuglen i Knaphullet paa hans Kjole og bad ham med sin Alders Naivetet og Ynde at bære den til Erindring om Hendes kgl. Højhed, der (næst Gud) skylder ham, at hun er i Live og sund. De Sange, der bleve afsungne til Ære for Kongen, Dron-

ningen og Prinsesse Vilhelmine, vare vellykkede og rørende, især den for Dronningen, idet den gjorde Indtryk paa Hjerte og Aand ved dens fuldstændige Overensstemmelse med den Forestilling, man med Rette nærer om vor Dronnings Dyder og elskelige Karakter. De ere alle trykte, men skønt jeg vedlægger dem herved, vil jeg dog have den Fornøjelse at afskrive den, som er henvendt til vor Dronning*):

Marie! Danmarks første Quinde,
Som med en hellig Tryllemagt
Blot med Dit Smiil kan Hjerter vinde;
Som under Diademets Pragt
Lig Himlens Seraf blandt os staaer,
For Dig hver Barm med Andagt slaaer.

Saavidt som Danske Kyster grønnes,
Og Danske Stemmer trænge sig,
Højtideligt Dit Værd paaskjønes [sic],
Og ømme Taarer offres Dig;
Hvo nævner Dig ei Dannebod?
O, thi Du er *saa from og god.*

Den Glands, der straaler af dit Øie,
Er *alle milde Dyders Glands,*
Et Gjenskin af det Evighøie
Paa Gratiernes Rosenkrands;
Ja Du er stor og elskelig,
Og Dannemark velsigner Dig.

Dit Billed' Norders [sic] Saga maler
I Tidens Bog med sikker Haand,
Og til de sidste Slægter taler:
»*Marie var en himmelsk Aand*«;

---

*) Det Udhævede skyldes Yoldi selv i hans Afskrift.

Og i hvert Bryst Du leve skal
Som Danneqvinders Ideal.«

»24. Okt. 1821. Prinserne havde talt til mig om at gaa hen og se en Farce eller Pantomime, der opføres paa Morskabstheatret og hedder »Sankt Antonius' Fristelser«, med en smuk Dekoration. Jeg gik derhen og fandt Farcen saa latterlig og uanstændig, som jeg havde tænkt mig. Prinserne og Prinsesse Charlotte med hendes Børn sad i den midterste Loge, og jeg tog Plads ved Siden. Skraas overfor sad i een og samme Loge den svenske Minister Hochschild, den spanske Chargé d'affaires Jabat, den forrige neapolitanske Chargé d'affaires Ambrosio (for Øjeblikket ingenting) og Etatsraad Nissen. Prinsessen talte meget til mig om min Datter, som jeg havde præsenteret for hende Aftenen før, ved det Selskab, som Hendes Højhed samlede hos sig efter Taflet.« —

Her er fremdeles en lille Prøve paa, hvordan den fine gamle Herre udtaler sig, naar han har at klage paa Hofordenen; den giver tillige — som den ovenfor anførte Passus om de fæle runde Hatte — noget Indblik i hans personlige Forhold til Hoffets andre Kavalerer:

»1. Januar 1833. Vi skulle iaften hen til Prins Ferdinand med Hs. Majestæt Kongen; der skal spilles Komedie og fremstilles kinesiske Skyggebilleder. Det er et afskyeligt Vejr; det fryser og blæser stærkt, og jeg udsætter mig i høj Grad for at blive forkølet, naar jeg skal staa barhovedet nede i Kolonnaden og hjælpe Kongen ind i og ud af Vognen. Grev Rantzau-Breitenburg, Overskænk og Statsminister, der ogsaa er

nødt til at staa ved Vognen med Hoffets øvrige Herrer, skønt han ikke har noget Hverv at udrette, var endnu mere bange end jeg, uagtet han sandt at sige ikke risikerer noget eller ialtfald meget lidt, da han har gode Støvler og lange Benklæder paa, medens jeg er i Silkestrømper. Da han gerne vilde garantere sig mod Forkølelse, tog han mig afsides, før vi gik til Taffels, og foreslog mig at afvige fra Skik og Brug ved at tage en Overfrakke paa, medens vi stod i Kolonnaden. Men jeg svarede ham, at som født Udlænding tør jeg aldrig tage Initiativet til en Forandring i Hoffets Sædvaner, og at han maatte foreslaa Overhofmarschallen det, da denne er Chefen for Hoffet og dets Ceremoniel, og hvis han fik Bemyndigelse af ham, vilde intet være mig kærere end at følge hans Exempel. »Husk paa,« sagde jeg, »at jeg er disse Herrers bête noire; de tro, at jeg misbilliger alt, hvad de gøre, og anse mig for en Ven af nye Indretninger, fordi mit Toilette og mine Manerer ere mindre negligerede end deres.« — Han tilstod, at jeg havde Ret.

Grev Haxthausen, Kongens Hofmarschal, og Baron Moltke-Rosenkrantz, Dronningens Hofchef, som ifølge deres Rang i 2den Klasse altid placeres iblandt Kammerherrerne, efter de højeste Hofembedsmænd, Ministrene og de forskellige Regeringskollegiers Chefer, men som ved enhver Lejlighed søge at komme et Skridt højere tilvejrs og at vise sig, havde idag fundet paa at placere sig, før man satte sig til Taflet, i Nærheden af Statsministrene og ved Siden af Overceremonimesteren, efter mig, under det Paaskud, at de skulde gøre Hendes Maj. Dronningen deres Opvartning

i Anledning af det nye Aar. Det er et nyt Arrangement, der er saa meget latterligere, som det slet ikke var begrundet, især for Hr. v. Moltkes Vedkommende. — — Det er kun, naar Nogen præsenteres for Dronningen første Gang eller i en ny Stilling, at Hendes Majestæts Hofchef eller den Kammerherre, der fungerer som saadan, før Taflet stiller sig med de Nyankomne ovenover Kresen af Hoffets Herrer. Altsaa vilde Dhrr. v. Haxthausen og Moltke denne Gang give sig Udseende af aldrig at have været ved Hoffet. Saaledes skyde Planterne i Vejret, medens de store Træer bøje deres Toppe under deres egen Vægt, naar ikke Lynet har ødelagt dem. Dhrr. Filosofer, som søge at latterliggøre alle Hofskikke, maa dog vel være nødte til at indrømme, at alt dette er i Naturens Orden.

Kongen tog Kl. halv ni alene hen til Prins Ferdinand, da Hendes Maj. Dronningen ikke befandt sig tilstrækkelig vel til at taale Varmen i Værelserne og en lang Aftenunderholdnings Besværligheder. Selskabet var glimrende og talrigt; men der var ingen Udlændinge tilstede. Man begyndte med at fremvise Skyggebilleder paa et lille Theater; og Grev Holck, der for Tiden fungerer som Hofmarschal hos Prins Christian, overtog Foreviserens Rolle. Det var et Skuespil for Børn, men vi lo dog deraf. Derpaa fulgte en Vaudeville, »Le Bandeau«, hvilket lille Stykke lader til at skulle vise de latterlige Sider ved det, man nutildags kalder Romantik; naar det ikke skal tage sig flovt ud, maa det spilles af meget talentfulde Skuespillere, der besidde hele den franske Livfuldhed. De agerende vare Fru Tutein, født Siboni, og Dhrr. Bille,

Berner og Abrahams. Sangene udførte de alle meget godt; men deres Spil var uden Liv, og deres slæbende, usikre, undertiden uforstaaelige Replikfremsigelse gjorde Monologerne altfor langtrukne og Scenerne flove.*) Efter Stykket gav man sig til at danse. Kongen blev der til Kl. halv tolv.«

VII.

Skønt det efter de foregaaende Citater kunde se ud, som om Yoldi's Tanker i hans Dansketid gik omtrent op i lutter Hofliv og Hofsladder, maa man ikke tro, at hans Interesser kun laa i den Retning. Han havde hjemmefra medbragt en ikke ringe diplomatisk og administrativ Uddannelse, og navnlig synes han at have besiddet en hel Del Kendskab til Folkeret. Derfor møder man af og til i Dagbogen og Brevene — dog især fra hans Gesandtdage — Domme og Udtalelser om danske sociale og Administrations-Tilstande, som vidne om livlig Opfattelse og ikke sjeldent om Sympathi for vort Land. Han gør statistiske Notitser om Befolkningsforholdene, om Handel og Skibsfart o. desl., meddeler Bladuddrag og Træk af det offentlige Liv. Saaledes fortæller han en ret komisk Anekdote om en Højesteretssag fra 1807, ved hvilken den Anklagede, en Købmand, selv forsvarede sig »med

*) N. C. L. Abrahams, den ene af de agerende, taler i sine Erindringer (S. 482) mere anerkendende om det lille Skuespillerselskabs Præstationer, især Fru Tuteins gode Spil. Bille var den senere Admiral; Berner døde som dansk Konsul i Berberiet.

saadan Mundraphed, at man skulde tro, han var gal«; da Manden havde faaet at vide, at det var Skik, at alle i Retten henvendte deres Tale til den tomme kongelige Tronstol, udbrød han bl. a. i sin Iver: »Det, jeg her siger, er saa sandt, som at Deres Majestæt ikke er tilstede!« En anden Gang gør Yoldi en unægtelig fornuftig Bemærkning i Anledning af en Samtale, han havde med Severin Løvenskjold (den bekendte norske Statholder) om Jøderne i Norge. »Saasnart der kommer en Jøde derop, byder Loven, at man skal sætte ham paa en Slæde eller Kane og køre ham ud af Landet,« havde L. sagt. »Det var,« bemærker Yoldi, »ligesom om Vinteren var evig der til Lands; thi Slæder er der jo kun, naar det fryser; om Sommeren kunne de ikke bruges; men den er paa tre Maaneder og i nogle Egne meget varm.« — Som han i 1802 havde henledet sin Regerings Opmærksomhed paa Økonomi- og Kommercekollegiet som værdt at efterligne, saaledes interesserede han sig, tre Aar efter, for den danske Indretning, som hedder Forligskommissionen, og tilskrev Justitsraad A. B. Rothe et langt Brev i den Anledning. Kunde man i Spanien som i Danmark gøre noget for at stanse Procesraseriet, »denne Art Borgerkrig, der er mindre blodig, men ligesaa skadelig som den anden,« saa vilde man gøre en god Gerning, siger Yoldi; og for at virke Sit til Fædrelandets Nytte paa dette Omraade havde han skaffet sig flere trykte Piecer vedkommende Institutionen, som han agtede at sende til Madrid tilligemed nogle yderligere Oplysninger, han udbad sig af Rothe.

Det har naturligvis været spildt Umag hos Folk som Godoy og Cevallos!

En lille Hilsen fra sit gamle Land fik Overceremonimesteren, da der i Sept. 1820 — under Iznardi's Fraværelse en congé — kom en ny spansk Chargé d'affaires, Jabat, til Kjøbenhavn.*) Denne havde i Altona truffet Iznardi, hvis Forhold til Yoldi aldrig var blevet venskabeligt. »Han har da neppe undladt,« udbryder Yoldi, »at stemme ham ugunstig mod mig. Saaledes forfølger Bagtalelsen mig altid som sit Offer. Men vil Gud, der ser mit Hjerte og veed, at min Opførsel og min Tænkemaade altid have været, som det sømmer sig en tro spansk Adelsmand, tillade, at jeg bestandig skal blive ved at være Offer for Ondsindethed og Uretfærdighed?« Jabat optraadte imidlertid meget høflig og venlig, hørte med Interesse paa Grevens Fortællinger om sin Livsskæbne og lovede at være ham til Tjeneste, naar han ønskede det: han vidste godt, at Yoldi aldrig havde faaet den lovede Erstatning for sine Udgifter til den holstenske Rejse (for mange Aar siden), og han kendte aabenbart hans Korrespondance med Udenrigsministeriet. Forøvrigt erklærede han, at det ikke stod saa slemt til i Spanien, som Aviserne fortælle**), at de gamle Partikampe vare

*) I den Anledning dukker det spanske Sprog frem igen i Grevens Dagbog, der for de senere Tiders Vedkommende ellers er ført paa Fransk.

**) Det gjorde det dog i Virkeligheden. Siden Opstanden i 1820 rasede Borgerkrig i Landet, den klerikale Despotisme arbejdede sig mere og mere frem, skønt Cortes havde Kongen i deres Magt, og snart skulde Verona-

ved at lægge sig, og at der vilde komme adskillige Deputerede af »Josefinos«-Partiet ind i Cortes ved næste Valg. »Jeg taler aabenhjertig og tillidsfuldt til ham,« siger Yoldi, »thi jeg har Gudskelov intet at skjule, og at man faar Sandheden at vide er det, der kan give mig mest Haab om, at han og idethele Spaniere ville interessere sig for mig.« Mere høres ikke om deres Sammentræf; men der er ingen Grund til at antage andet end, at Forholdet imellem dem vedblev at være venskabeligt.

Som Dansk følte Yoldi sig mere og mere, eftersom Aarene gik. Allerede i de første Aar, han var her som Gesandt, gav han sig til at lære vort for en Spanier saa løjerlige Sprog og har vistnok naaet til at læse og tale det nogenlunde flydende. Hvorledes han skrev det i 1816 eller lidt senere, ses af dette kuriøse Brev til Grevinde Schimmelmann, endda med gotisk Skrift. Det aftrykkes ordret efter Originalen i Rigsarkivet*):

»God Morgen, Min Naadigste Grevine, og tusind hierteligen Tak for den underbar Spansk Hyrde som Di har den gudhed at tilbyde mig, og som den beromte Ingeman havde prydet med een saa kiønt Dansk Klededragt. Det staar ham saa wel at Jeg tøer ikke traekke ham ud. Dog vilde Jeg gierne høre ham

---

kongressen og Hertugen af Angoulême's franske Tropper for en Stund udslette Sporene af Riego's Rejsning. Og samtidig løsrev jo den ene amerikanske Koloni sig efter den anden.

*) Hr. Arkivsekretær J. Bloch har jeg at takke for, at denne er bleven mig bekendt.

tale vor Moderen Spog. Moskee smigrer Jeg mig letsindigen med at konne foretage mig denne Oversaetelse. Men skulde det ikke lykkes mig, dog skal Jeg ikke have spildt min Umage. Thi dersom Jeg komer ei til ad lade Hyrden tale Spansk, ham io ved hans modvillighed selv skal give mig leilighed til at øve mig i Dansk Spog, som hwerdag holder Jeg mere af, som Jeg ønsker eftertrykkeligen at konne tale og skrive got paa, og udi (det haaber Jeg) skal Jeg ikke altid blive fremed. Det er egentligen for at bevise Deres Naade, min ærwerdigste Grevine, hor meget fornoielse Jeg har ved at udøve dette Spog, at Jeg toer svare Dem ved disse Linner. Jeg skriver første gang Dansk Bogstaver efter een A. B. C., min Pepita [Datteren] har skrevet for mig. Der ere jo mange feil, men Jeg regner paa Deres naadig Overseelse. — Giv Gud at Deres Sundhed snaart helbredes fulkommen godt. Det gaaer lidt bedre med den mine men Jeg tøer endnu ikke gaaer paa frit Luft.«

Gallicismer, Hispaniolismer og Germanismer optræde jo i broget Blanding i denne Skrivelse. Oversættelsen af Drama'et »Hyrden af Tolosa« blev forresten ikke færdig: Yoldi fik ikke Tid og Helbred til at »trække ham ud« af den danske Klædedragt. I Dagbogen afskriver han (som før anført) undertiden danske Vers og Sætninger, ja vover sig en enkelt Gang til en dansk Optegnelse paa egen Haand. Men selv i disse »Spog«-Mindesmærker fra hans ældre Aar kan han ikke lade være at forvexle *o* med *ø* og desl., hvilket kan gøre en ret komisk Virkning. Som f. Ex. i Afskriften af nogle begejstrede, men ikke videre hel-

dige Vers til Spaniens Pris af Erich Ch. Monrath (Kjøbenhavnsposten for 1833); der skriver Greven »tog« for »dog«, »hvar« for »var«, »blødmætte« for »blodmætte« osv.

Som Dansk — og vel tillige som gammel »Josefino«, med visse Mindelser af de Ideer, der bevægede Europa i hans Ungdom — er det ogsaa, at Yoldi nedskriver nogle politiske Betragtninger, »sur la forme du Gouvernement«, i Dagbogen for 1833, to Aar efter Forordningen om Provinsialstænderne og ligesaa mange før de sammentraadte første Gang. Den nye Institution har hans Sympathi: han er »ingen Tilhænger af Tyranni og blind Despotisme«, Regenten bør herske efter de bestaaende Love, og naar de skulle forandres, maa han tage imod Raad af en Forsamling af oplyste Mænd, der dog ikke bør blande sig altfor meget i Regeringshandlingerne. »Det gælder ikke at se kun paa en Families, en Klasses eller en Provinses Fordel; man bør have hele Nationens Tarv for Øje, se ud imod Fremtiden, medens man støtter sig paa Fortiden.« At fremme Folkets Civilisation og hæve det i moralsk Henseende, er det vigtigste, bedre end de bedste Love. Forresten mener han, skønt monarkisk sindet, at Regeringsformerne alle kunne være lige gode, naar blot »la vertu« hævdes og repræsenteres af de Ledende. Men de mange Aars Erfaring har rigtignok lært ham, at Frihed og Lighed i Republikker og overhovedet parlamentariske Stater plejer at være Illusion: det bliver dog i Virkeligheden altid en lille Klike af indflydelsesrige Mænd, der hersker, endog som Despoter (f. Ex. Velfærdskomiteen i Frankrig). — Hos en tilsyneladende

bornert Aristokrat, som undertiden gør Indtryk af at være Hofmand til Fingerspidserne og ikke mere, ere saadanne Anskuelser jo ganske respektable ved deres moderate Frisindethed.

Een Ting var der imidlertid, som Yoldi ikke kunde forsone sig med i sit nye Fædreland, og det var dets Religion. Han vedblev at være ivrig Katholik, fandt Protestantismens Ritus afskyelig og tog sig det meget nær, naar der stikledes paa hans fædrene Tro. I 1818, da han var bleven Overceremonimester, var han engang inviteret med til en Daabshøjtidelighed hos den preussiske Gesandt, Grev Dohna. »Det er den første Daab, jeg har set hos Kalvinister, men det er ikke første Gang, jeg har haft Lejlighed til at bemærke og beklage, hvor langt disse Sekterere ere fra at følge vor hellige og elskelige katholske Religions Aand, baade hvad Indhold og Former angaar. — En af Dumhed og Forfængelighed oppustet Præst gav sig til at hælde lunkent Vand i et sølvforgyldt Bækken og begyndte saa uden videre Ceremonier at læse op af et Papir, som kun indeholdt Komplimenter til Forældrene, til de høje Faddere og til de Tilstedeværende. Umiddelbart efter dyppede han tre Fingre i Vandet og anbragte dem paa Barnets Pande, idet han fremsagde Daabsformularen. Derpaa læste han en anden lille Lykønskningstale op og bukkede for os med de Ord, at nu var det Hele forbi.« Derefter, beretter Yoldi, var der Traktement med Vin, Kager og Syltetøj, og Overhofmarschal Hauch, der var tilstede som Kongens Repræsentant, listede sig ind og lagde efter Landets Skik 60 Dukater paa Vuggen. At denne Blaaridder

sendtes som Repræsentant til en Minister af anden Rang, der modtog ham i almindelig Uniform uden Kaarde og Hat, medens Familiens Børn i daglig Dragt legede i Salen, syntes forresten den spanske Greve ikke rigtig om: »en hvid Ridder havde været nok«. Der maa, antager han, være et Reglement for alle disse Hofceremonier; men det, siger han, ligger i Overhofmarschallens Arkiv, og Yoldi har intet faaet at vide om dets Bestemmelser. (Atter Bedemandsstil!) — Et Par Aar efter bringes han i Harme ved at læse i »Borgervennen« en mindre pæn Historie med Titlen »Fejltagelse«, om en Biskop og Abbedissen for et Nonnekloster, hvis Forfatter til hans store Forbavselse navngav sig som: H. E. Michelsen, Præst ved Holmens Menighed og Lærer ved Søkadetakademiet. »At tænke sig, at det er en Præst og Lærer ved et kongeligt Akademi, som morer sig med at lave saadanne Historier for at underholde Kjøbenhavns Borgere!«

En anden Ting, som Yoldi heller ikke rigtig kunde med her til Lands, var (begribeligt nok og allerede tidligere berørt) Vejrliget. Den 1. Marts 1818 giver han følgende Vejrberetning: »Kl. 6 om Morgenen sneede det, Kl. 8 regnede det, fra 9 til 11 var Solen fremme, derefter blev Himlen mørk, og der faldt et stærkt Snefog. Da jeg ikke havde spadseret i flere Dage, besluttede jeg alligevel at begive mig ud for at trække frisk Luft; men da jeg var kommen tyve Skridt fra mit Hjem, var jeg aldeles oversneet, og Østenvinden blæste mig hjem igen, saa at jeg maatte vende om, helt medtagen af Kulden og Fugtigheden. Jeg savnede da ikke Spadsereturen; thi i mit Kabinet var

der lyst og en mild Varme, og dér fandt jeg behagelig aandelig Sysselsættelse.« Trods det stygge Klima og adskillige deraf følgende Forkølelser var han dog, selv da han var bleven tilaars, godt paafærde som Fodvandrer og som Deltager i Jagtpartier — til Hellebæk, Løvenholm og andensteds —, og han fortæller bl. a. med en vis Stolthed om en Present, han gav Stiftamtmand Bülows fireaarige Søn paa dennes Fødselsdag 1817, nemlig en Jagttaske, lavet af Skindet af en Grævling, som Greven selv havde skudt i Skoven ved Aldershvile; Aaret før havde han og Datteren været Familien Bülows Sommergæster paa den mønske Herregaard Nordfeld. Men især var Yoldi en ivrig Selskabsmand, og hans Optegnelser give derfor ikke faa Billeder af Selskabslivet i de højere Samfundslag i Frederik VI.'s Tid. En Tradition er til vore Dage bevaret om de gode Middage, Yoldi gav, og at han havde erhvervet Sans for den højere europæiske Gourmandise*), kommer frem i den Maade, hvorpaa han beskriver en Diner hos Gesandten Iznardi (1818). »Tilstede vare Grev de la Ferronais [fransk Gesandt], de to Grever Otto og Carl Moltke, den engelske Chargé d'affaires Disbrowe, Russeren Baron Rennenkampf [Svigersøn af Friederike Brun] og den preussiske Konsul Frederik Tutein. Ved denne som ved alle Iznardi's Middage savnedes franske Vine; thi der serveredes kun en almindelig Rødvin, og de, som kun ere lidt vante til de hede spanske Vine, kunne ikke holde ud

*) General Holten taler da ogsaa i sine Erindringer om den Page-Beundring, som Grevens Appetit ved det kgl. Taffel vakte hos ham.

at maatte drikke ved samme Maaltid først Jerez seco, derpaa Jerez amontillado, Malaga seco, Pajarete og sød Malaga. Vinene ere sandt at sige allesammen udmærkede, men netop derfor kan man ikke drikke dem til Mad. Desuden ere Spiserne ingenlunde delikate, og selv om de vare det, er Serveringen saa hastig, at der hverken er Tid til at drikke eller til at smage ordentlig paa Retterne. De to Moltker, der som alle i den Familie ere noget forstyrrede i Hovedet, bleve ophedede af den spanske Vin og talte meget med La Ferronais om Forholdene i Frankrig.« Yoldi's »Maître d'hôtel« og Kammertjener hed Casadaban og var Fader til den bekendte kgl. Køgemester Alphonse C. For at bringe denne sin Gudsøn i Kredit som Kok, strax efter at han havde etableret sig 1821, indbød Greven et udsøgt Selskab til »Piquenique«, som efter hans eget Sigende var særdeles vellykket. Gæsterne vare Landgrev Vilhelm og hans Adjutant (Kaptajn Brandt), Ministeren Kaas, Sehested, Præsident for Generaltoldkammeret, Overhofmester Brockenhuus, General Friboe, Baron Schubart, Legationsraad Dal Borgo, Konferentsraad Schlegel, Legationsraad Nissen, Kammerherre Zepelin, Kontreadmiral Krieger og Auditør Schønberg. Prins Ferdinand, Grev Schimmelmann og General Bülow skulde ogsaa have været med, men undskyldte sig.

Det er idethele en Mængde Personer af Yoldi's Omgangskres, der passere Revue for os i hans Dagbog, og om adskillige af dem meddeles karakteristiske Smaatræk. Han omtaler bl. a. Familierne Bille (Admiralens), Bülow (saavel Generaladjutantens som Stiftamtmandens), Schimmelmann, De Coninck, Oxholm

Brun (Konferensraadens, hvor Fru Friederike var Værtinden), Ryberg, Zeuthen, Tutein, Bourke, Lindholm, Bornemann, Feddersen osv.; endvidere Etatsraad West (»min gode Ven«, bekendt Kunstsamler), Terborch (»min gamle gode Ven, en af de solideste og hæderligste Handelsmænd i Kjøbenhavn«), Biskop Münter, Erichsen (den store Grosserer, Palæets Bygherre), Kammerfrøken Frederikke v. d. Maase, Karl Sieveking fra Hamborg, Baron Charles Selby, Dankwart (Schimmelmanns højre Haand, tilsidst Departementsdirektør i Udenrigsministeriet), Frøknerne Dreyer (Mariquita og Sophie, Plejedøtre af den danske Gesandt i Paris) o. fl. Og endnu fra hans sidste Levetid ere mange nye Navne at føje til. Dertil kommer saa Corps diplomatique med sin skiftende Navnerække af Gesandter, Chargés d'affaires, Legationssekretærer og Attachéer samt deres Familier.*)

---

*) Især omkring 1820 bringes mange af disse Herrer og Damer paa Tapetet i Yoldi's Dagbog. Det er omtrent samme Kres, hvori Carl Bernhards »Lykkens Yndling« bevæger sig, en Skildring, hvis Hovedhandling man har villet sætte i Forbindelse med Grevens Datter. I sin Bog om Novellens Forfatter har H. Schwanenflügel paavist den historiske Baggrund for endel af dens Optrin, — væsentlig støttende sig til Diplomaten Irgens-Berghs Brevvexling, som L. Daae udgav 1876. Nogle af Oplysningerne behøve dog maaske nok et Korrektiv, og et og andet kunde endda tillægges om Personer i Fortællingen, som Dr. S. lader uomtalte. At Fru Bille er = »Dronning Hel«, Monsigne = Saint-Simon, Fosber = Forbes, Flavine = Flavigni, Munthing = Mösting, synes utvivlsomt. Derimod er det højst usandsynligt, at »Wallstein«, Fru de Saint-Simons Tilbeder, skal være Baron Steigen-

Den Art af Selskabelighed, her dyrkedes i Aarene efter Kielerfreden, synes mindre at have været Middage end Soiréer. Dog lader det til, at de egentlige Spisegilder havde et Tilflugtssted i de fremmede Diplomaters Huse. Om en Middag i Januar 1817 hos den engelske Gesandt Foster beretter Yoldi saaledes, at Kaas, Stiftamtmand Bülow, Biskop Münter, den russiske Chargé d'affaires, Godsejer Zeuthen, Grosserer Søbøtker, Sieveking o. fl. vare tilstede. »Der var altsaa baade af det Høje og af det Jævne ved Bordet. Ingen Damer, undtagen Husets egne. Gode Retter,

---

tesch; der hentydes, omtrent uden Spørgsmaal, til den unge Colloredo Walsee, som var østerrigsk Minister her fra 1825 og just havde Ord for at staa i Kærligheds-forhold til den franske Dame (slg. Daae, Breve fra Danske og Norske, S. 141 ff.). Hvad der tyder endel paa, at »Grev Tesch« vil sige Steigentesch, er, at han i Novellen kaldes aandrig Mand, Digter og Ven af et godt Bord; »gammel« var han forresten ikke, da han døde: kun 52 Aar. »Dehns« omtales ligeledes som gamle Folk; det passer rigtignok ikke ganske paa Dohna's (slg. Yoldi's ovenfor gengivne Beretning om Barnestadsen hos dem 1818). »Den spanske Minister Grev Ignazi«, hvis pragtfulde Balaftener forekomme et Par Gange i Fortællingen, er naturligvis Iznardi (slg. de Daae'ske Breve S. 56). Med »Lord Walden« er antagelsesvis ment den engelske Minister Wynn. Mon ikke den alderstegne danske Statsminister med den daarlige Holdning skulde være Schimmelmann? Den preussiske Legationssekretær Grev v. Wylich und Lottum er sandsynligvis »Lotting«; den spanske Attaché »Voledo« maa være Villena, der forlovede sig her med Frk. M. Dreyer. Og endelig er Portugiseren »Mornez« vel den samme som Moraes, der i flere Aar var Portugals herværende Repræsentant.

Vinene endnu bedre, men altsammen daarlig serveret; det vil sige i Galop, saa at man ikke fik Lejlighed til at spise af de Retter, man havde Lyst til; thi medens man var ifærd med at spise af een, serveredes der andre, som gik forbi, uden at man fik dem at se igen. Saadan gaar det altid til der i Huset, og det er ikke for at spare Tid; thi vi sad tilbords fra Klokken 6 til halv 9. Efter at vi havde spist og drukket Kaffe og Likører, satte Fru Foster [det var hende, hvis Tilbeder man beskyldte Iznardi for at være, slg. den Daae'ske Brevsaml. S. 81 f. og 97] sig til Klaveret og spillede en firhændig Sonate med Bülow, der skilte sig meget daarlig derved, saa at man lo af ham.*) Derpaa foreslog Fruen mig at spille et Violinnumer sammen med hende, og skønt det var fra Bladet, gik det ikke ilde. Bülow, der maaske havde drukket en Taar over Tørsten, kastede sig i en Lænestol og faldt i Søvn under Musikkens Toner, idet han snorkede som en Gris. Endelig gik alle de andre deres Vej undtagen Grev Strasoldo [Direktør for den kongl. Manufaktur], men vi blev ved at synge og spille lige til Kl. 12.« — Fosters Hus var ellers bekendt for sine kedelige Theselskaber (se den oftere anførte Brevsaml. S. 55). At man i de danske Familier holdt sig mest til Smørrebrødsaftener, er forstaaeligt i en Periode, da Velhavenheden ikke var stor, men Tarveligheden desto større. Som Traktementet, saaledes var Underholdningen ogsaa til sine

*) Da B. tre Aar efter levede som bortrømt Fallent i Hamborg, maatte han dog, efter Yoldi's Dagbog, ernære sig som Musiklærer.

Tider ganske jævn, selv Panteleg og Blindebuk for de Unge i et Aftenselskab, hvor hele Corps diplomatique var tilstede, — rigtignok i Begyndelsen af Aaret, med Efterklang af Julenaiveteten. Mest morede man sig med Musik og med Kortspil: foruden L'hombre, der — ligesom Yoldi — havde vundet et nyt Hjem i Danmark, var Boston særlig yndet i Frederik VI.'s og Christian VIII.'s Dage. Og naar en eller anden livlig Gæst, med Minder og Oplevelser fra den store Verden, var tilstede, kunde Konversationen i de højere Krese engang imellem paa behagelig Vis løftes ud over den sædvanlige dagligdags Médisance. Yoldi fortæller f. Ex. om flere saadanne Selskaber, deriblandt et hos Schimmelmann i 1817, da Talen faldt paa adskillige interessante Begivenheder i Oldtidens og den nyere Historie, statsøkonomiske og handelspolitiske Spørgsmaal o. desl. »De fik mig til at tale meget om mit kære Fødeland, saa at alle fik Lyst til at se det.«

Af de fremragende danske Personligheder, som Grev Yoldi berører i sine Optegnelser, er netop Schimmelmann, synes det, den han sætter mest Pris paa. »Man behøver blot at omgaas denne Mand for at forkaste Lavaters fysiognomiske System. Han har nemlig intet i sin Skikkelse eller i sit Ansigt, der bebuder de udmærkede Egenskaber og den Begavelse, han røber i Samtale. Man siger, at da han som ung Mand rejste i Frankrig, kom han i den berømte Madame Geoffrins Salon, hvor alle den Tids elskværdige og fint dannede Mænd mødtes; Talen kom dér engang paa, hvordan Brevstil skulde være, og Nogle paastod da »qu'on devoit y mettre de l'esprit«. Madame Geoffrin spurgte

den unge Schimmelmann, hvad han mente, hvortil han svarede, meget ængstelig og beskeden: »Je crois, Madame, qu'il ne faut pas y mettre de l'esprit, mais il faut que l'esprit s'y mette«, — et ligesaa vittigt som træffende Svar.« *) Mindre har han haft tilovers for Niels Rosenkrantz. 1817 traf han engang Eyben, dansk Gesandt ved den tyske Rigsdag, og bemærker i den Anledning: »Eyben bor i Hus med Rosenkrantz, og det vil ikke mangle paa Samtalestof mellem dem, thi de holde begge meget af at tale og fortælle Anekdoter. Hidtil har der aldrig været Nogen til at stoppe Munden paa R., men E. faar ham undertiden til at tie stille.« Blandt de fremmede Diplomater omtaler han Ludvig XVIII.'s Repræsentant La Ferronais med mer end almindelig Sympathi, idet han roser hans Høflighed, Dannelse og Venlighed og kalder ham loyal, men samtidig frisindet og patriotisk; især fremhæver han, at La F. taler om politiske Modstandere uden Animositet, og han anfører endel Udtalelser af ham om franske Forhold. Denne Bedømmelse stemmer med Rosenkrantz' Ytringer om ham (slg. den Daae'ske Brevsaml. S. 30). Legationssekretær Paul Bourgoing nævnes af Yoldi for sine morsomme »histoires burlesques, qu'il raconte avec grâce«. Han var Søn af den tidligere franske Gesandt i Kjøbenhavn og udgav paa sine gamle Dage et Bind Livserindringer.

*) Historien er ogsaa fortalt i de haandskrevne Optegnelser, som ere efterladte af Schimmelmanns Sekretær, Schmidt von Lübeck. (Meddelt mig af Hr. L. Bobé). Den skal være trykt i nogle franske Memoirer, men hvilke?

Ligesom ved Afsnittet om Yoldi's Hoftjeneste skal nu her gives nogle Smaabilleder af Datidens Liv, særlig i de fornemmere Cirkler, tildels med den spanske Greves egne Ord.

»11. Juli 1817 spiste jeg til Middag hos den engelske Minister [den før nævnte Mr. Foster], og om Eftermiddagen spadserede jeg med ham, hans Frue, Svigerinde og Søn samt Legationssekretæren i Geheimeraad Classens Have; denne havde givet dem Tilladelse og Nøgle til at komme derind. Damerne og Drengen plukkede Blomster og Jordbær og roede omkring i Søen i en Baad, medens jeg tænkte paa, at den smukke Villa, der laa i Haven, var bleven afbrændt og Haven ødelagt just af Englænderne, da de gjorde Landgang her paa Øen og bombarderede Kjøbenhavn i 1807. Der hører megen Følesløshed og Taktløshed til for at lade som ingenting og glemme saa stor en Ulykke og komme at fornøje sig i denne Have og plukke Blomster og Frugt mellem Ruinerne af den Bygning, naar Ens egne Landsmænd have ødelagt den og foraarsaget dens Ejer saadanne Tab!«

»13. Juli 1817. Jeg tog min Datter med ud i Dyrehaven; men Fornøjelsen var ikke Pengene værd, thi det var daarligt Vejr, og skønt der var mange Folk, var der kun faa af vore Bekendte, og Beriderforestillingen, som er det eneste, der er værdt at se, kunde ikke gives tilende paa Grund af Regnen. Vi traf dog Lindholms samt Generalinde Bülow og hendes sædvanlige Ledsagelse: Saabys, Friboes osv.; ogsaa Fru Brun med hele sin Familie, Fru Hage [Grossererenke, af udenlandsk Herkomst, intim Veninde af Fru B.'s

Datter, Fru Pauli], Frøknerne Dreyer, Pauli o. fl.« Denne Notits kan vistnok tjene som Bevis paa, at Dyrehavsbakken i de Tider betragtedes med andre Øjne og besøgtes tildels af et andet Publikum end i vore Dage.

»1. Marts 1818. Efter Sædvane om Søndagen var jeg henne at gøre min Opvartning hos Statsminister Rosenkrantz. Jeg traf Fruen*) som altid siddende i en Kanapé, saa stiv som en Pind, beklagende sig over sin Gigt og Reumatisme, omgiven af Fruerne Crombrugge [gift med den nederlandske Gesandt], Nicolay [den russiske Ministers Gemalinde] og Bardenfleth. Længere henne i Værelset, rundt om et andet Bord, sad Rosenkrantz' to Broderdøtre, Nicolette og Georgette (den første er hans Adoptivdatter), Frøken Bardenfleth, de to Frøkner Dreyer og den lille Jomfru Cabott, som er der i Huset — jeg veed ikke i hvad Egenskab — og som interesserer mig mere end alle de andre; thi skønt de staa over hende i Rang og lade hende mærke det ved den Maade, hvorpaa de behandle hende, have de hverken saa dejlige Øjne eller saa skøn en Teint eller saa prægtige Tænder eller saa røde Læber eller det yndige, fine Udtryk, som udmærker hendes sydlandske, italienske Ansigt! — Desuden vare Ministrene Crombrugge og Nicolay og den franske Grev de la Ferronais tilstede; siden kom den spanske Minister og Overkrigskommissær Wedel.**)

---

*) Hun var af Fødsel russisk Fyrstinde (Varvara Viasemsky).

**) Auditør Søren W., 1765—1826, bekendt Musikelsker, Komponist af et Syngestykke og flere andre Sager.

Han fik Frøknerne Rosenkrantz og den ene Frk. Dreyer til at synge, og saa fik de ogsaa nødsaget mig til at synge med; den Føjelighed maatte jeg vise ligesom saa mange andre, tvungen af de Omstændigheder, hvori jeg nu befinder mig!« Det vil erindres, at just i det Aar vidste Yoldi hverken om han var »købt eller solgt«.

»2. Marts 1818. Det gik mig ligesom igaar. Jeg gik ud, men maatte vende hjem igen paa Grund af det daarlige Vejr. Om Eftermiddagen blev jeg hjemme lige til Kl. 8. Jeg spillede en Trio af Beethoven og Mozarts Ouverture til »Tryllefløjten« sammen med min Datter. Derefter gik jeg hen til Generalauditør Bornemanns for at høre Vokalmusik. Der blev sunget en Scene af »Oedipus« [vel Sacchini's værdifulde, engang berømte Opera], hvori Jomfru Henriques udmærkede sig, en nydelig Pige at se til og meget velopdragen.*) Desuden vare Damerne Colbjørnsen, Zeuthen, Rosenkrantz, Lindholm, Bille, Krieger, Schønberg o. fl. med, og der blev sunget endel Kor, Duetter og Terzetter af forskellige Komponister, paa Fransk og Italiensk, samt Mozarts »Ave verum corpus«. Derefter serveredes Aftensmad paa dansk Maneer, nemlig Brød skaaret i Skiver og belagt med forskellige Sorter Kød, Æg, Ost, Ansjoser osv., og der blev drukket Punsch og Rødvin.«

»3. Marts 1818. Jeg tilbragte Aftenen hos Billes. Der var ingen Damer; men jeg traf Baron

*) Hun omtales oftere som begavet Dilettantinde, der sang med ved Datidens Koncerter (slg. Ravn, Koncerter og musikalske Selskaber i ældre Tid, Kbh. 1886).

Salza*), svensk Hofmarschal (det vil sige en af de utallige, som have den Titel deroppe), og en tysk Officeer ved Navn Prohyl, der følger ham som Adjutant. Baron Salza er en høj, muskuløs Mand, omtrent i en Alder af 45 Aar, og som ikke vilde se ilde ud, hvis han ikke manglede næsten alle sine Tænder, hvad der faar ham til at se ud og tale som en gammel Mand. Men det hindrer ham ikke i at tale meget, med Fistelstemme. Han er forskrækkelig ivrig Frimurer, af den Sekt som man kalder Illuminater, og meget begejstret over sin lille Profet Swedenborg. Da han begyndte at tale til mig, gjorde han strax nogle af de Tegn, som Frimurerne gøre til hinanden; men da jeg ikke forstod dem og altsaa ikke kunde besvare dem, gik det op for ham, at jeg ikke var gaaet ind i hans Broderskab, og pludselig sagde han til mig, uden nogen Forberedelse: »Det er Skade, at der ikke er Frimurere i Spanien, og at der ikke er Nogen i den katholske Konges nærmeste Omgivelser, som kan oplyse ham om den Sag og overbevise ham om, at Frimurerværsenet er meget godt og meget helligt og meget nyttigt for Suverænerne.« Jeg svarede ham i en passende ironisk Tone, blandt andet, at Kongen af Spanien behøvede ikke at tage sin Tilflugt til det Broderskab for at herske i alle Spanieres Hjerter, og at vi til Fremme af den offentlige Ro allerede i flere Aarhundreder havde haft et helligt Broderskab

---

*) Edvard Fredrik v. Saltza, f. 1775, død som svensk Greve og Overkammerjunker 1859, Forf. til religiøse Skrifter, Romaner m. m.

(Hermandad), hvis Formaal kun var at forfølge og arrestere alle Slags Afgudsdyrkere og Misdædere. Hans Tankeløshed og Taabelighed forbavsede mig, saameget mere som man siger, at han er en litterært dannet Mand, Forfatter til adskillige skønlitterære Arbejder, bl. a. Lystspildigter. Men det beviser, at Menneskene, eller rettere at deres Begavelse er ufuldkommen, og at Aandslivlighed ikke altid forudsætter god Dømmekraft. Manden maa dog have den i nogle Ting, især i statsøkonomiske Sager, siden hans Regering har sendt ham hertil med det Ærende at købe Korn, og man siger, at han allerede har købt for 40,000 Mark Banko. Han sagde mig ogsaa, at det var betroet ham at købe Fløjl og andre Stoffer og Luxusgenstande til deres nye Konges, Karl Johan XIV.'s Kroning, men at han havde maattet forskrive mange af den Slags Ting fra Hamborg, fordi der ikke var Lager nok deraf her. I Samtale med Søbøtker og nogle andre (som fortalte mig det) begik han een Uforsigtighed til, som ikke røber megen Forstand. Han fortalte dem, at hans Bedstefader havde tjent i Krigen i Rusland mod Peter den Store, og at Kejserinde Katharina (der blev tagen til Fange af Russerne og passerede gennem flere Generalers Hænder, indtil Kejseren gav hende sin) havde børstet samme Bedstefaders Støvler; hvortil han udbrød: »Hvor det er besynderligt, at der er Personer, som ved et Tilfælde hæve sig fra den ringeste Stilling til Tronen!« De Omstaaende anvendte strax dette paa General Bernadotte's forunderlige Lykke; han var jo Korporal i den franske Garde, ligesom den nævnte Kejserindes første Mand var en Korporal. — Man

siger at, for at Købet af Korn og det andet, som Salza havde at besørge, skulde blive mindre bekosteligt for den svenske Regering, havde dens Konsul i Kjøbenhavn, Gram, udført forskellige Finansoperationer med det Formaal at bringe en fordelagtig Kurs tilveje i Hamborg.«

»7. Juni 1818. Efter Middag spadserede jeg en Tur alene ud ad Frederiksberg til, lokket af Tanken paa, hvor skøn og frisk Haven derude maatte være, og at alle Kjøbenhavns Indbyggere maatte være der. Jeg tog ikke fejl heri. Vejen var fuld af Mennesker af alle Stænder og Aldre, som vilde ud at trække frisk Luft i de herlige Alleer. Men hvilken Varme og hvilket Støv, før man naaede dertil. Jeg kom dog derud uden at have døjet altfor meget, og længe vandrede jeg om i Haven uden at sætte mig. Da der var gaaet en Timestid, følte jeg Trang til Hvile og valgte da en Bænk i Nærheden af et Busket, hvorfra jeg lige for mig havde Udsigt til en Kanal med de to Spadsereveje, der dannede dens Bredder, og længere borte, tilhøjre, en Allee, for Enden af hvilken jeg kunde se Kildegrotten og tydelig skelne alle Folk, der gik ind til den. Der var en Mængde Spadserende, men ingen af mine Bekendte. Det at befinde sig ene iblandt mange Mennesker er for mig en utaalelig Slags Ensomhed; thi man føler hele Ubehaget ved at være blandt Andre, men ingen af Behagelighederne derved. Naar man derimod er ganske alene midt i en Skov eller paa Mark og Eng, har man jo Frihed til at bære sig ad, som man vil, og at hengive sig, uden at adspredes, til Betragtning af Naturen eller til sine egne

Drømme, og det erstatter Andres Selskab og trøster endda for Adskillelse fra Mennesker, som ere En kære. Jeg gik da ud af Haven uden at have set Nogen, jeg kendte; men ved Udgangen mødte jeg Prinsesse Juliane med sin Gemal Prinsen, hendes Broder Prins Ferdinand, hendes Hofdame Frøken Pechlin og Prinsens Adjutant, Baron Laffert. Prinsessen stansede for at tale til mig, og hun sagde mig da, at Grunden til, at der ikke var Taffel eller Bøn ved Hoffet, var Hendes kgl. Højhed Prinsesse Vilhelmines pludselige, temmelig foruroligende Upasselighed. — Det er mærkværdigt, at den Slags Begivenheder ikke meddeles de øverste Hofembedsmænd!«

»14. Juni 1818. Admiralinde Bille sendte Bud og spurgte min Datter, om hun vilde køre med ud at besøge Grevinde Rosenkrone*) paa Frederiksberg. Jeg tog imod Indbydelsen. Hun kom og hentede os i sin aabne Vogn. Det var en trykkende Hede og meget Støv. Vi traf Grevinden ifærd med at skænke The; Selskabet bestod af Etatsraad, Højesteretsassessor Müller**), hans Svigermoder, hans Kone og hans to Døtre. Der herskede en Stivhed og en Tavshed, saa man var nær ved at dø af Kedsomhed. Den gamle Grevinde modtog os med sin sædvanlige Elskværdighed og gav sig saa igen til at skænke The og give den fornemme

*) Grevinde Marie R., Bogsamleren Hjelmstjernes Datter, død 1838, L. Engelstofts Protektrice. Hun ejede det Sted i Frederiksberg Allé, der siden kom i den Müllerske Families Eje (Nr. 24).

**) A. G. M., f. 1769, død som Konferensraad 1833, Broder til Biskop P. E. Müller.

Dame, — den eneste Fornøjelse, hun kunde have i den Kres. Jeg sad og kedede mig, og da Fru Bille heldigvis havde lagt Mærke dertil, gav hun Tegn til Opbrud. Vi kørte da til Møstings*), som vi traf i bedre bekendt og behageligere Selskab. Grev Vilhelm Moltke var der med sin unge Hustru og dennes Søster, den unge Komtesse Knuth, Hofdame hos Dronningen.**) Der var ogsaa Grevinde Knuth, født Haxthausen, som kun skal blive her i to Dage. Vi spadserede i deres smukke lille Have, som med Grund er deres Glæde, og Hs. Exc. opfordrede mig stærkt til at besøge dem tidt med min Datter, idet han bød os Tykmælk af sine Køer. Han har fem; thi der ligger en Mark paa 16 Tønder Land lige ved Huset. Det hele har, efter hvad han sagde mig, kostet 8000 Rigsdaler Species. De fem Køer give saa megen Mælk, at den paa forskellig Maade kan udbyttes til 1000 Rdl. Hr. v. Møsting overlader til Fruen at tage sig af dette, og hun troer at have et helt Perú, fordi hun kun beregner, hvad Køerne indbringe, men ikke hvad de koste. Hendes Mand er henrykt derover, thi det forøger hendes Lyst til at opholde sig paa Landet.«

»27. Marts 1821. Jeg saae igaar Skuespiller Rinds Ligtog passere [det kom fra Gammeltorv, hvor R. boede]. Ligvognen kørte foran Kisten, der bares af den Afdødes Kammerater ved Theatret. Theaterchefen,

---

*) Denne Minister havde en Ejendom i Smallegade, lige tilhøjre ved Falkoneeralleen.

**) Adam Vilhelm Moltke, Martsministeren, var først (fra 1817) gift med Komtesse Frederikke Louise Knuth, død 1819, siden (fra 1823) med Søsteren Marie Elisabeth.

Kammerherre, Oberst Holstein, førte Ligtoget; han fulgte tilfods ligesom en talrig Skare Mennesker af begge Køn og af alle Stænder. Liget blev baaret ind i Helligaandskirken, og dér holdt den kgl. Konfessionarius [Liebenberg] en meget veltalende og passende Tale, efter hvad man sagde mig, thi selv hørte jeg den ikke. Der var en utrolig Mængde Folk paa Gaderne; Alle vilde ind i Kirken, og Politibetjentene bleve nødte til at holde Folk ude ved Stokkeslag. Og der hørtes Klager og Jammerraab til Ære for den Afdøde.« Yoldi tilføjer, at han havde set »ce pauvre Rind« sidste Gang i »Den nye Jordegodsejer« og »Skuespilleren mod sin Villie«.

15. Juli 1834 var Yoldi inviteret til et lille Aftenselskab med Musik hos Kammerherre H. v. Holstein, Søn af Overceremonimesteren; dér skulde bl. a. komme »notre charmante actrice Mad. Heiberg avec son époux« (betegnende Rækkefølge!). Aftenen var meget behagelig, Yoldi fik sig en Whist med den gamle Holstein, Oberst Ewald og »Mr. Saaby«, medens Husets Frue — »ci-devant Mlle Wolf, actrice et chanteuse très agréable sur notre théâtre«*) — sang til eget Klaveerakkompagnement. Kl. 11½ skiltes man; da Yoldi's Tjener ikke var kommen, maatte han gaa hjem uden Kappe og forkølede sig, saa at han den 17. ikke kunde komme paa Andejagt med Prins Christian »sur le lac de Droning Gaard qu'on appelle Føer Søe«.

---

*) Ida Wulff, gift Kammerherrinde Holstein, f. 1808, død 1876, var ved det kgl. Theater 1824—29; hendes Rollefag var væsentlig Sopranpartierne i Syngespillet.

VIII.

At Grev Yoldi var en ivrig Musikven, fremgaar jo allerede af adskillige anførte Notitser. Hans Hovedinstrument var Violinen, og han ejede en udmærket Stradivari fra 1714, som paa Auktionen efter ham købtes af Moldenhawer, Musikkonservatoriets Stifter, og foræredes til det kgl. Kapel; dette har for Livstid overladt Prof. V. Tofte den til Benyttelse, siden han tog sin Afsked fra Kapellet. Men desuden har Yoldi som ægte Spanier dyrket Guitarren; »en tolvstrenget spansk Guitar« nævnes (tilligemed »et spansk Vaaben«) i Auktionsfortegnelsen. Denne giver desuden et Begreb om, hvad Slags Musik han især har sat Pris paa, skønt jo rimeligvis Datteren ogsaa har haft sit Musikbibliothek og taget det med sig ved sit Giftermaal. Der er dels italienske Arier, navnlig fra Tiden omkring Aar 1800, af Guglielmi, Cimarosa, Paesiello og Zingarelli, samt »Don Juan« og »Cosi fan tutte«, dels Kvartetter og anden Instrumentalmusik, som af Haydn, Viotti, Boccherini (af udenlandske Kompositioner intet senere end fra den mozart'ske Periode); endvidere nogle Schall'ske Ting, Kuhlau's »Elverhøj«, Weyses Samling af danske Kæmpeviser, ogsaa nogle Guitarnoder.

Blandt Datidens Musikere stod han i nærmere Forhold til Kapelmester Claus Schall, som underviste den unge Komtesse i Musik, og til Siboni, der sang med hende og kom der i Huset ligesom Datteren Peppina (Fru Tutein). Som Bekendt af Schall var han mellem Tilhørerne ved de »Amatør-Koncerter«, denne arran-

gerede i Aarene 1809—13 med Assistance af lutter Dilettanter og for et distingveret Publikum, der vaagede over, at Offentligheden ikke satte sit Stempel paa disse Musikopførelser.*) Yoldi fortæller om en Koncert, han bivaanede 4. Jan. 1812 (i De Conincks Gaard i St. Kongensgade), at Prinserne Christian og Ferdinand, Landgreven af Hessen-Kassel, Prinserne af Hessen-Philipsthal og Wittgenstein**) samt Grev Bentheim vare tilstede, men »kun faa Damer af 1ste Klasse, deriblandt Fruerne Dohna [den preussiske Gesandts Hustru] og Bille. En ung Mand ved Navn Thomsen spillede en smuk Violinkoncert, men den var for svær, saa at han udførte den slet. Der sluttedes med 1ste Akt af Operaen »Don Juan«, en herlig Musik, som Alle kunne allerede udenad, men som ikke desto mindre blev meget daarlig sungen, af Damerne Gyldebrand, Henriques (Jødinde) og andre Dilettanter og Dilettantinder.« Yoldi's skarpe Kritik over Præstationerne er dog maaske en Følge af, at han — som han siger — havde stærk Hovedpine, da han gik derhen. I Marts 1818 havde han heller ikke videre Glæde af en Schallsk Musikaften. Han havde maattet tage en hel Loge til Forestillingen i det kgl. Theater den 14., da Kapelmesterens Opera »Alma og Elfride« opførtes til Benefice for dens Komponist; han havde betalt den med 50 Rdl. (»et stort Offer!«) og inviteret Generalinde Bülow, »en særdeles udmærket og agt-

---

*) Man veed idethele ikke meget om disse Koncerter, slg. Ravn, anf. Skr., S. 142—43.

**) To Wittgensteiner vare danske Officerer.

værdig Dame«, Fru Bille samt flere Damer med i Theatret. Ogsaa de Kongelige vare tilstede ved Forestillingen, da Schall var Musiklærer for Prinsesserne Caroline og Vilhelmine ligesom for Yoldi's Datter. »Alma og Elfride« betegner Greven som »et meget tarveligt Arbejde*); og Udførelsen var meget daarlig.« I en af Mellemakterne foredrog Schall nogle Violinvariationer af sin egen Komposition, som han kun udførte middelmaadig. »Da han er vant til at føre an i Orkestret med stærke Buestrøg og tung Bue, har hans Spil mistet den Blødhed og Udtryksfuldhed, som behøves for at spille Solo. Hans Søstersøn Funck**) spillede nogle Variationer for Violoncel bedre.« Og saa havde Yoldi ovenikøbet den Ærgrelse at se et Brud paa Etiketten, som Stiftamtmand Bülow gjorde ham opmærksom paa: Kammerherre Oppen, en af Kongens Adjutanter, havde taget Plads i den Loge, som var forbeholdt de højeste Hofembedsmænd og de tjenstgørende Kammerherrer! »Denne Suveræns store Godhed og Overbærenhed ser igennem Fingre med saadanne og andre Anstød mod den Orden og Etikette, som bør iagttages ved Hoffet.«

Derimod havde han »virkelig Fornøjelse« af en Koncert i det kgl. Theater (28. Marts 1821) til Fordel for Blindeinstitutet, arrangeret af Selskabet »Kæden«.

---

*) Dette 3-Akts Syngestykke er ialt opført syv Gange paa det kgl. Theater; første Gang i 1813, sidste Gang 28. April 1818.

**) Den udmærket dygtige Frederik Funck, f. 1783, død 1866. Hvad der siges om Schall som Violinist og Komponist, kan sammenholdes med Ravns anf. Bog, S. 157 ff.

Det var Blinde af begge Køn, som spillede og sang, og nogle af dem gjorde deres Sager særdeles godt. Af Datidens Aviser ses, at ved denne Lejlighed optraadte bl. a. P. Jensen, bekendt som dygtig Fløjte- og Orgelspiller samt Komponist af Musikken til »Væringerne i Miklagard«; Koncerten sluttede med Beethovens Pastoralsymfoni, udført af det kgl. Kapel. Men atter denne Gang var det galt med den danske Hofetikette. »Hr. v. Hauch [Overhofmarschallen, Selskabets Præsident] sad i en Loge med et mærkværdig sammensat Selskab. Paa forreste Bænk sad en Hofmodehandlerindes to Døtre, imellem dem Frøken v. Hauch, Datter af Hans Exc. Generalpostdirektøren, Niece af Overhofmarschallen; og bagest i Logen Overhofmarschallens Frue, hendes Mand og hendes Svoger . . . !«

At Yoldi interesserede sig for det af Siboni ledede Konservatorium og mødte ved dets Examiner*) er jo ligesaa forstaaeligt som at han var jævnlig Gæst ved den italienske Opera paa Hoftheatret i Christian VIII.'s Dage, — det var da en rigtig europæisk og hoffähig Tidsfordriv. Blandt de malede og andre Portræter, han efterlod, fandtes hele to Billeder af Primadonnaen Madame Forconi, det ene et Maleri af Bærentzen, det andet en Tegning af Bartsch, og Sangeren Rossi i Lithografi. —

Som Ven af de bildende Kunster tilkendegive hans

*) 6. Juni 1834 bleve fem Piger og syv Drenge i Prins Christians og Yoldi's Overværelse examinerede i Theori og Italiensk og sang »assez bien« nogle Ensemblenumre.

efterladte Samlinger ham. Af Oliemalerier besad han flere ældre nederlandske og en Kopi af Luini's hellige Katharina (Billedet i vort Kunstmuseum); adskillige Billeder tyde kendelig paa Affektionsværdi, saaledes et Vinterlandskab af Dahl fra Frederiksdalegnen, Portræter af Dronning Marie Sophie Frederikke (Gröger) og Frederik VI. (Holbech) samt af Fru Heiberg (Kopi efter Monies), endvidere af Ant. Melbye: »Kystpartiet ved Gibraltar Bugten med San Rocca [sic], en By, hvis Grundlæggelse Aar 1719 skyldes den afdøde Greves Forfædre«, malt 1845, og af F. Bossuet van Yper: Udsigt fra en Altan i Alhambra, 1847. Kobberstik og Lithografier efter klassiske Malerier havde han en hel Del af, deriblandt Murillo's »San Ildefonso« (Grevens Navnehelgen), ogsaa Portræter og Slagbilleder fra Napoleonstiden. Den lille Samling danske Raderinger, han ejede, viser ham som Medlem af den kjøbenhavnske Kunstforening. Blandt Portræterne findes flere af Kongehuset, Omgangsvenner og Bekendte som Admiral Bille sen., Fru Bülow, Kaas, Juristen Kolderup-Rosenvinge, der interesserede sig for spansk Sprog og Litteratur, Schall, Siboni m. fl.; adskillige Skuespillerinder og Danserinder; fra den nyeste Tid Generalerne Rye og Schleppegrell; af Udlændinge Napoleon I., de spanske Diplomater Fernán-Núñez og Azara, Linné, den østerrigske Legationspræst Grehs o. a. Men hverken Kong Karl IV. eller Josef Napoleon eller Ferdinand VII. eller Godoy. — Alt i alt vidnende om en mere end almindelig dannet Grand-Seigneur med livlige Interesser.

Dette Indtryk faar man ogsaa af Fortegnelsen over

hans efterladte Bibliothek*), paa omtrent 2200 Værker, foruden Landkort. Det er værdifuldt og mangesidigt. Bøgerne henhøre især til Historie, Archæologi og Kunsthistorie, Sprogvidenskab og Oldtidslitteratur, Skønlitteratur i forskellige Sprog, især naturligvis spansk, og Naturvidenskaberne, navnlig Konchyliologi. Flere nyere franske Historikere bemærkes, bl. a. Thiers, og til Napoleons Historie er der overhovedet Adskilligt. Af danske Sager findes der endel: Historie, Geografi, Statistik m. m. Man ser, at han var Medlem baade af den danske historiske Forening og af Oldskriftselskabet, og at han endnu i sine sidste Aar anskaffede Skrifter vedkommende det slesvigske Spørgsmaal og Treaarskrigen. Der er ogsaa noget dansk Poesi: Abrahamson, Nyerup og Rahbeks Kæmpeviser, Baggesens Værker, ikke Lidt af Oehlenschlæger, Carl Bernhards »Lykkens Yndling« (begribeligvis), Ting af Heiberg, ogsaa Dis-

---

*) Han skriver i sin Dagbog 1821: »Der er ingen Sammenhæng i denne Bog; thi jeg er ikke i Besiddelse af den nødvendige aandelige Ro for at bringe Orden i mine Tanker eller i mine litterære Beskæftigelser, som jeg gerne foretrak for enhver anden Tidsfordriv, skønt (det siger jeg uden Hykleri) jeg erkender, at jeg ikke har Andet af den Lærde eller Filosofen ved mig end den meget stærke Lyst, jeg altid har haft til at lære og vide noget. Jeg har følt denne Lyst fra min Ungdom af, og jeg har altid fundet Fornøjelse i ældre og mere kundskabsrige Menneskers Selskab. Med en saadan Tilbøjelighed burde jeg jo have gjort betydelige Fremskridt i en eller anden Gren af Litteraturen; thi jeg føler, at Himlen ikke har nægtet mig Begavelse og en Skønhedssans, som kan stige til Begejstring.«

putatsen om Calderón, af Hertz og Ingemann, Holst's »Den lille Hornblæser« samt Kolderup-Rosenvinges Oversættelse af Calderóns »Dronning Zenobia«.

Men den værdifuldeste og righoldigste Samling, Yoldi besad, var hans Konchyliesamling. I Videnskabens Historie er Mindet om denne hans Specialinteresse bevaret ved, at en Konchylieslægt har faaet Navnet »Yoldia« efter ham.*) Da hans Konchylier skulde sælges ved Auktion efter hans Død, forfattede O. A. L. Mørch en latinsk Katalog over dem, i to Hæfter (Kbhvn. 1852—53).

Grev Yoldi giftede sig ikke igen efter sin Hustrus tidlige Død. Og endnu mange Aar efter den forekommer et Udsagn i hans Dagbog, der synes at maatte opfattes som Bevis paa, at det gamle Saar engang imellem kunde bryde op. Den 12. Juli 1834, fortæller han, skulde han følge med Hoffet ud til Frederiksberg, og ved denne Lejlighed blev Vejen undtagelsesvis ikke lagt over Kongens Nytorv og om ad Østergade, men ad Voldene til Vesterport. »Jeg sad i samme Vogn som Overkammerherren, General Bülow, og Overceremonimesteren; og jeg kunde ikke

*) Det er en Slægt af Familien Nuculidæ. Slg. Tryon, Structural and Systematic Conchology, III, Philadelphia 1884, S. 249: »Yoldia, Møller, 1832. Etym.: Dedicated to the Countess Yoldi.« I 1832 existerede imidlertid ingen Grevinde eller Komtesse Y.

værge mig mod en egen Sindsbevægelse, da jeg befandt mig paa Volden, hvor jeg ikke havde været oppe siden min kære Hustrus Død; med hende og mine Børn havde jeg undertiden haft fornøjelige Spadsereture dér. Af Frygt for at kalde mit Savn paany til Live havde jeg i 29 Aar ikke turdet spadsere igen paa Volden. Dog, Sindsbevægelsen varede kun et Øjeblik; thi vi kørte i skarpt Trav; og jeg kommer der rimeligvis aldrig mere.«

Det kan dog ikke skjules, at Yoldi som Enkemand — ifølge troværdige Folks Sigende — i temmelig vidt Omfang søgte Trøst ved illegitime erotiske Forbindelser. Dette forhindrede ham imidlertid ikke i at være en øm og kærlig Fader for det eneste tilbageværende Barn af Ægteskabet med Helena de Bouligny, Datteren Pepita. Hun udviklede sig til en smuk og begavet ung Pige, og Faderen glemmer ikke at fortælle i Dagbogen, naar hun har gjort Opsigt ved sin Ynde, sine Talenter og sin fine Opdragelse. »C'est de la Sévigné tout pure!« udbryder han henrykt i Anledning af den skælmske Maade, hvorpaa hun havde fortalt ham, at hun 18 Aar gammel havde faaet en Kindtand. Det er allerede nævnt, at hun baade spillede Klaveer og sang; men særligt Talent synes hun at have haft for at tegne og male. Schubart taler i sine Livserindringer om, at Yoldi besad flere smukke Malerier af Datterens »habile main«. Paa Charlottenborg-Udstillingen 1817 udstillede hun anonymt en Sortkridtstegning, der — som hendes Fader med Stolthed og Glæde noterer — blev omtalt saaledes af Molbech i »Athene«: »Et Hoved Nr. 27 efter Guido af

en ubenævnt Dame, er maaskee den bedste Tegning i Krid, som i lang Tid er seet paa nogen af Academiets Udstillinger. Behandlingen er yderst delicat.« Om der er Grund til at lægge overdreven Vægt paa denne Stump Kunstkritik fra den før-høyenske Periode, turde dog være et Spørgsmaal. Selv kender jeg af hendes Arbejder kun en ganske fix lille Karikaturtegning af Gesandten Wynns Søn, den »engelske Dværg«, som i mange Tider var en stadig set Skikkelse paa Kjøbenhavns Gader.*)

Hvordan det egentlig hænger sammen med den Begivenhed i Pepita Yoldi's Liv, der efter Sagnet skal ligge til Grund for Kærlighedshistorien i »Lykkens Yndling«, ser jeg mig ikke i Stand til at oplyse det mindste om. Jeg vil blot gøre opmærksom paa, at der just ikke er meget i Skildringen af »Grevinde Corsel«, som kan henføres til Yoldi's Datter, idet Carl Bernhards Romanheltinde er fransk af Herkomst, kun født i Spanien af en spansk Moder, og har været gift med en spansk Grande, »Grev Fuentes«. 1825, den 22. August, fandt Komtesse Yoldi's Bryllup Sted i den fransk-reformerte Kirke i Kjøbenhavn. Josephine**) Francisque Xavière Romualde Agnès Hélène Alphonse Louise Gonzague Comtesse de Yoldi (som hendes fulde Navn lyder i den franske Kirkebog) ægtede da, 23 Aar gammel, Kammerherre Edzard Willem de Coopmans, Diplomat i dansk Tjeneste. Parret maa imidlertid

---

*) Det er Hr. Forlagsboghandler Wroblewski, hvem jeg har at takke for Bekendtskabet til denne Tegning.

**) Det spanske Pepa er Kælenavn af Josefa, deraf atter Diminutivet Pepita.

ogsaa være blevet viet efter katholsk Ritus, thi der existerer en trykt Vielsestale paa Tysk (Kbh. 1825) af den østerrigske Legationspræst Grehs, hvori bl. a. hentydes til Moderens tidlige Død og Faderens store Omhu for sin Datter. Coopmans var Søn af den hollandske Læge Gadso C., der under stærk national Uvillie beklædte Professoratet i Kemi ved Kjøbenhavns Universitet 1791—93 og derpaa i nogle Aar var Professor i Kiel; Sønnen staar første Gang i den danske Statskalender for 1807 som Løjtnant og Attaché ved Gesandtskabet i Berlin. Han maa have været gift een Gang før, thi 1820 omtales hans Kone.*) Efter sit andet Bryllup ansattes han som Chargé d'affaires i Dresden, og det er fra de Aar, at hans Hustru nævnes af Merbitz, den sachsiske Regerings Repræsentant ved vort Hof, som »den elskværdige Kammerherrinde Coopmans« **), og at Schubart i sine Livserindringer bruger disse Udtryk om hende: »Denne interessante Dame er sandelig en Muse. Hun henrykker alle dem, der have den Lykke at kende hende.« Siden blev Manden dansk Ministerresident i Brüssel og Haag, indtil 1853. De havde i 1840 to Børn, Alphonse og Amélie; thi det Aar fortæller Yoldi, at han viste Christian VIII. og Dronningen deres Portræter. Men Ægteskabet tog en sørgelig Ende, thi en skøn Dag — løb Kammerherrinden bort med en Rideknægt eller, efter en anden Version, en Kunstberider. Hun levede endnu 1880 i Paris. Efterkommerne ere blevne i Udlandet, og om

*) Daae's Brevsaml., S. 40.
**) Anførte Brevsaml., S. 81.

Dattersønnen Alphonse oplyser Yoldi's Dagbog, at han var Sømand og i April 1849 befandt sig ombord i den danske Fregat »Rota«, hvor hans Bedstefader sendte ham »quelques provisions«, efter at det unge Menneske havde været i Land i Kjøbenhavn og hilst paa ham. Han staar dog hverken som Officeer eller Kadet i den danske Marinekalender. Samme Aar gik han over i østerrigsk Tjeneste, og om Efteraaret skrev Admiral Dahlerup fra Triest her op, at Alphonse var bleven »Aspirant« paa en Korvet, der skulde ud paa et 3 Maaneders Togt efter Pirater, og at han som hans Chef var tilfreds med hans Opførsel. En Søn af ham, Grev Alfonso dei Joldi Coopmans (saaledes har han italieniseret Navnet), er nu Indehaver af et vel anset Handelshus i Como, som navnlig driver Vin-export. —

Folk, der have levet i Christian VIII.'s og de første Aar af Frederik VII.'s Regeringstid, erindre endnu den gamle Overkammerjunker fra Gaden som en ganske lille Mand, med mørke, spillende Øjne, en stor, krum Næse og et Præg af mere end almindelig Fornemhed.*) Afdøde Overhofmarschal Løvenskjold, der ogsaa tydelig huskede hans lille Skikkelse, og at han gjorde et meget fint Indtryk, har fortalt nærværende Bogs Forfatter, at indtil de italienske Operister kom hertil i Fyrrerne, gik Yoldi med hvid Paryk; men da den alderstegne Kurmager var bleven stærkt indtaget i Madame Forconi — om hvilket Sværmeri ogsaa de tidligere om-

---

*) Saaledes skildres han i Arthur Abrahams' »Minder fra min Barndom og tidlige Ungdom«, S. 42.

talte to Portræter af denne Sangerinde vidne —, anlagde han brun, hvilket man lagde meget Mærke til og morede sig over. Der existerer for øvrigt tre gode lithograferede Billeder af ham, det ene med spansk Underskrift, efter et 1834 udstillet Maleri af Monies, samt (ikke anført i Strunks Katalog over danske Portræter, ligesaa lidt som det Lithografi, Monies selv udførte efter sit Maleri) et lille Kobberstik i Profil fra hans yngre Dage, udført af Chrétien i Paris.

Som Bevis paa hans vidtdrevne Fornemhed kan tjene, hvad Baron G. F. O. Zytphen-Adeler oplevede som ung Gardeofficeer: han har hørt Yoldi, naar denne kom ind i Kongens Forgemak og ingen Excellencer traf der, udbryde: »Tout seul!«*) Elskværdigere og fornuftigere viser han sig i det lille Træk, som Wilkens, Thorvaldsens Tjener, har opbevaret i den bekendte Bog om sin Herre. Yoldi havde fra Frederik VI. overbragt et Storkors, som Tjeneren skulde give Thorvaldsen paa hans Fødselsdag 1839; denne blev imidlertid fejret paa Nysø, hvor et andet Kors sendtes ned. Da Yoldi kom igen for at hente Korset hos Wilkens og denne beklagede, at han ikke havde faaet den Glæde at overrække sin Herre det, sagde Greven, at han vilde bede Kongen om at lade Tjeneren faa det til sin Samling af Erindringer om Thorvaldsen. Og næste Dag bragte Yoldi Tilladelsen, idet han smilende anførte, at Frederik VI. havde ytret: »Men han maa Pinedød ikke gaa med det!« At han baade som

*) Meddelt mig af Hr. Arkivar, Baron Zytphen-Adeler. A. Abrahams fortæller noget lignende i sine »Minder«.

Kunstven og Ven af vort Land nærede varm Beundring for den store Kunstner, kan ses af den Maade, hvorpaa han beretter Thorvaldsens Død. Yoldi havde været med Hoffet i Trinitatis Kirke til de Maszmannske Søndagsskolers Aarsfest, derpaa i den italienske Opera, og medens han var et Øjeblik hjemme, før han skulde til L'hombre hos Kongen, sagde man ham — »pour me préparer à cette terrible nouvelle« — at Thorvaldsen var bleven syg i Theatret. »Men da jeg kom til Kongens Palæ og saae Thiele komme ud fra Kongens Værelse, just da jeg steg af Vognen, spurgte jeg ham, hvad han vidste om Thorvaldsen; da svarede han, stærkt bevæget: Han er død — —!« For øvrigt er hans Beretning om Tildragelsen i Theatret, hvad det Faktiske angaar, lidt forskellig fra den sædvanlige Version: han siger, at Thorvaldsen havde sin Plads ved Siden af Thiele og Kabinetssekretær Adler, og at han allerede var død, da Theaterlægen ilede til; Klokken var da 6¼.*) — Dengang »Galathea« skulde ud paa sin Verdensomsejling 1845, gav Yoldi en stor Afskedsmiddag for Steen Bille, Korvettens Chef, og holdt en fransk Tale ved denne Lejlighed, for ham og for den danske Sømagts Hæder. Og en af de sidste Dagbogsnotitser (Okt. 1849) fortæller, hvordan han havde haft Besøg af General de Meza og var bleven begejstret over, hvad han sagde om de danske Soldaters Tapperhed ved Fredericia.

---

*) Thorvaldsen sad ikke ved Oehlenschlægers Side den Aften, han døde; det siger Digteren udtrykkelig i sine Erindringer (Pragtudg. IV, S. 187).

Mange kom idetheletaget og besøgte ham i hans høje Alder, deriblandt Medlemmerne af det herværende spanske Gesandtskab, saa at han til det sidste kunde faa Budskab fra sit Fødeland og faa talt sit Modersmaal.

Gamle Grev Yoldi døde, næsten 88 Aar gammel, i Kjøbenhavn 19. Januar 1852 — »indslumrede blidt efter længere Tids Svagelighed«, som det hedder i Bekendtgørelsen »for Slægt og Venner paa hans fraværende Families Vegne« (Adresseavisen for 26. Jan.). Han jordedes i Familiebegravelsen paa Nørrebros romersk-katholske Kirkegaard.

NORDISKE ANEKDOTER.

ET PAR SAMMENSTILLINGER.

I. (1886).

GOETHE siger etsteds i sine Strøtanker: »Eine Sammlung von Anekdoten und Maximen ist für den Weltmann der gröszte Schatz, wenn er die ersten an schicklichen Orten ins Gespräch einzustreuen, der letzten im treffenden Falle sich zu erinnern weisz.« Naar en saadan Autoritet erklærer, at Anekdoter ikke ere saa aldeles at foragte, saa tør det maaske derved være forsvaret, at de følgende Sider kun handle derom. Men Hensigten er rigtignok her ikke ganske ligefrem at fortælle Historier, indflettede paa mere eller mindre passende Steder; for at Læseren forud kan vide, hvad han har at vente sig, skal her strax siges, at dette er et lille Forsøg paa en komparativ Studie over saadanne velkendte Smaafortællinger, der berettes om Personligheder i de nordiske Lande, fra ældre og nyere Tid, eller forekomme hos nordiske Forfattere.

Der er upaatvivlelig mere end een Læser, lige over for hvem man formelig maa undskylde sig, fordi man giver sig ind paa en Undersøgelse, der smager af

sammenlignende Sagn- og Mytheforskning. Disse Studier maa vel endnu kaldes moderne nok; men tyske Filologer have bragt dem endel i Miskredit ved at drive dem ud over alle rimelige Grænser; og for saa vidt som Norden er bleven smittet af »den grasserende komparative Omgangssyge« — et Udtryk af en aandfuld dansk Essayist —, have Udslagene deraf netop hos os faaet en saa radikal Behandling af Kritiken*), at man betænker sig to Gange paa at udsætte sig for en lignende. Og Indvendingerne have fundet saa meget gunstigere Jordbund, som de fleste Mennesker (de videnskabelig søgende selv naturligvis undtagne) kun skøtte lidet om at se deres særegne, nedarvede Traditioner reducerede til Fællesgods for Alverden.

Nu er her ganske vist ikke Tale om noget saa stort som at udlede et helt Folks Oldtidsmyther af en anden Religion eller opløse dem i lutter Naturfænomener. Men noget af den samme Uvillie, der f. Ex. vægrer sig ved at skilles fra Sagnene om Valhals Guder som Nordens Særeje, kommer ganske naturlig frem, naar man en skønne Dag faar at høre, at den vittige Ytring, som en beundret Landsmand i det 18. Aarhundrede skal have sagt, første Gang findes udtalt af en gammel indisk Vismand for mange hundrede Aar siden og senere har været lagt i Munden paa en Snes forskellige Nationers gode Hoveder, eller at den ædle Handling, som man fra Barnsben har hørt fortælle om sin Yndlingshelt, rimeligvis hører hjemme i

---

*) Her tænkes navnlig paa den nysanførte Kritikers (H. Vodskovs) »Guder og Gloser«.

den kinesiske Historie, men desuden i Tidernes Løb har paraderet i alle mulige østerlandske og vesterlandske Anekdotbøger, for hver Gang med et nyt Navn. Der er, synes man, noget for Menneskeslægten højst fornedrende ved slig en uendelig Række Plagiater, eller, naar man ser Sagen paa en anden Maade, ved en forholdsvis saa ringe aandelig Grundkapital. Just naar det drejer sig om den til Dato foreliggende, almindelige Anekdotskat, især de rent historiske Anekdoter, har man imidlertid anderledes solide Holdepunkter end dem, som ellers frembyde sig ved komparative Forskninger, og af den Grund turde de Bidrag, som slige Anekdot-Paralleler yde til Prosadigtningens Historie og det saakaldte »Folklore«-Studium, være af ganske særligt Værd. Aarstallene paa Anekdotsamlingernes Titelblade give os i det hele en saa sikker Kronologi, som man kan forlange, idet fantastiske Gisninger holdes ude ved uomstødelige Data.

Vi ville tage et Exempel. Det berlinske »Schorers Familienblatt« indeholder i et Numer af Aargangen 1886 bl. a. en lille Historie om en Mand, der sad i Theatret og hørte den berømte nulevende Tenorist Emil Götze foredrage en Arie, men idelig forstyrredes af en snakkende Nabo, — »en Musikanmelder«, tilføjer Meddeleren, som herved synes at lægge en vis Menneskekundskab for Dagen. Tilsidst tilkendegav den plagede Tilhører sin Utaalmodighed saa tydelig, at Kritikeren spurgte ham, hvad der var i Vejen. »Aa, jeg ærgrer mig over Götze deroppe paa Scenen, som hindrer mig i at høre efter Deres Tale.« Fortællingens

Troværdighed svækkes allerede ved, at man i Guérards *Dictionnaire d'anecdotes* (udkommen i 2. Udgave 1872) læser ganske det samme om den for sin skarpe Tunge bekendte Jurist Dupin; Sangeren er her Duprez, ansat ved den store Opera i Paris indtil 1849 og især fejret som Fremstiller af Rossini's Arnold og Meyerbeers Raoul. Men end mere mistænksom bliver man ved at møde Spydigheden med alle Biomstændigheder i Iversens Løyer (Kbhvn. 1781); dér er Tilhøreren i Operaen den engelske Digter Mathew Prior, † 1721. Dog, Enden er ikke endda: Lacombe's *Dictionnaire d'anecdotes* (udk. i ny Udgave 1767) indeholder ogsaa Anekdoten, idet det denne Gang er en Abbé, som siger Vittigheden, og Bassisten Thévenard, der forlod Skuepladsen 1727, som foranlediger ham dertil.

Hvilken Slutning kan man nu drage af denne Sammenstilling? Tre Ting kunne tænkes: enten har hver af dem, som Historien fortælles om, fundet paa Vittigheden uafhængig af de andre; eller de have hver for sig læst eller hørt den om en anden og citeret eller plagieret ham, hvad man vil kalde det; eller kun den, hvem Ytringen tidligst er bleven tillagt, har virkelig brugt den, medens Folk saa i Tidens Løb have glemt, hvor den med Rette bør føres hen, blot have beholdt Pointen og saa have skænket snart En, snart en Anden Æren derfor, navnlig naar en bestemt Person har staaet i særligt Ry for Vittighed. At der som oftest er Grund til at vælge det sidste af de tre Synspunkter, tror jeg er saa temmelig indlysende. Hvor vi tidligst have fundet Anekdoten om den musikalske Tilhører og hans veltalende Sidemand, dér hører den hjemme, i alt Fald

foreløbig; thi for at faa fuldstændig Vished i slige Sager maatte man gennemgaa alle de utallige existerende Historiebøger, lige fra *Pantschatantra* til den splinternyeste Kalender, lige fra *Voltairiana* til *Dumriana*.

Men til saadanne mere almindelige Bemærkninger og til Paavisning af de Strejflys, som den fornemmere komparative Sagnforskning kan modtage fra Anekdotsammenligningen, vil der gives mere end een Lejlighed under Omtalen af de enkelte nordiske Anekdoter.

Vi ville begynde med dem, der omhandle fyrstelige Personer.

Det danske *Vademecum* (Kbhvn. 1781) har en Historie om en Dronning af Danmark, til hvem hendes Ægtefælle lod bygge et Slot, idet han gav hende Lov til at indrette det, som hun havde Lyst. Tæt op til Slottet boede en gammel Adelsfrue, hvis Have forstyrrede dets Omgivelser; Dronningen søgte at faa hende til at sælge den, men forgæves, og hun bad da sin Mand om at befale den genstridige Dame at skille sig derved. Men Kongen vilde ikke føje hende, »thi,« sagde han, »det er mig altid for Øjnene, at Folkets Ejendomme ere hellige.«

De fleste, der læse dette, komme naturligvis strax til at tænke paa Frederik den Store og Mølleren ved Sanssouci, hvis Mølle i mange Tider har staaet som et Minde om Kongens Agtelse for Lov og Ret, der aabnede hans Øren for den djærve Nabos Paaberaabelse af Kammerretten i Berlin. Da allerede den før citerede

Lacombe's *Dictionnaire d'anecdotes* indeholder en Anekdote om »Frédéric le Grand«, er den danske Anekdotsamlings Fortælling vistnok blot en Lokalisering af en, der er gaaet fra Mund til Mund om Aarhundredets største Konge. Men havde Møllen ikke staaet der saa længe efter, og var der ikke ellers Grunde til at tro paa Fortællingen, saa vilde man unægtelig blive betænkelig ved hos den arabiske Krønikeskriver Masudi (10. Aarhundrede efter Christus) at læse, hvordan en græsk Afsending ved Perserkongen Nuschirwans Hof forbavsedes ved at se et lille gammelt Hus gøre Skaar i den ellers regelmæssig firkantede Plads foran Paladset, men maatte beundre Kongens Højsind, efter at man havde fortalt ham, at Nuschirwan ikke havde villet tvinge dets Ejerinde til at overlade ham det, da hun ikke selv vilde gøre det med det gode.

Dersom denne Historie maaske kan gælde som Exempel paa, at man ikke skal være for overilet i sine Slutninger og rent afvise Tanken om, at en Begivenhed kan gentage sig med lang Tids Mellemrum under forandrede Forhold, saa er følgende nærmest at betragte som en Prøve paa den Slags herreløse Fortællinger, som man støder paa snart hist snart her, hver Gang med nye Personer, uden at man ret kan faa klaret, hvor i Verden dens Hjemstavn er. Otte Rud, hedder det hos Arild Hvitfeldt, skæmtede ofte med Kong Hans; og en Gang sagde Kongen til ham: »Otte, det haver været mærkelige Riddere, jeg finder i denne Bog, nemlig Hr. Ivent og Hr. Gaudian; hvor finder man nu saadanne Riddere?« Den Anden svarede: »Jo, vi finde dennem vel, dersom vi holdt ikkun

saadan et Hof, som Kong Artus holdt.« Desværre maa den danske Adelsmand dele Æren for dette Svar med en Herold eller en Jongleur hos Kongen af Frankrig, der, ifølge Joh. Pauli's *Schimpf und Ernst* (1522), Wrights Samling af middelalderlige latinske Smaafortællinger og endnu flere Kilder, stoppede Munden paa sin Herre ved at ytre, at en Karl den Store eller Kong Ludvig nok vilde fremkalde en Roland og en Olivier.

Christian IV.'s jævne Væsen og populære Fremtræden har naturligvis bevirket, at Folket gemte mangt et Sagn om hans Færden blandt Almuen; saaledes træffer man adskillige af den Art i Thieles »Danske Folkesagn«. Men just deriblandt er der en Anekdote, som ogsaa fortælles om hans Samtidige, Henrik IV. af Frankrig, der jo lignede ham i saa meget og kom til at indtage omtrent samme Plads i Folkets Erindring. Ligesom den franske Konge paa Jagten i Vendômois var kommen bort fra sit Følge og traf paa en Bonde, saaledes mødte den danske paa en ensom Spadseretur ved Frederiksborg en af Egnens Beboere; ligesom Kong Christian, saaledes fulgte ogsaa Kong Henrik tilbage til Slottet med Bonden, der ikke kendte Kongen og gerne vilde vide, hvordan han skulde opdage ham blandt Hofmændene; om begge melder Historien, at de opgave Ledsageren det Kendetegn, at Kongen var den eneste, der beholdt sin Hat paa, medens alle hans Hofsinder blottede Hovedet; og baade den franske og den sjællandske Bonde vare naive nok til at udbryde i Slotsgaarden: »Enten maa det være Eder eller mig!« Vi finde Fortællingen om Henrik IV. i alle de Anekdot-

bøger om denne Konge, der især saae Lyset i forrige Aarhundrede, med Titler som *Henriciana, l'Esprit d'Henri IV.* o. lign.

En anden Gang er der bleven tillagt Christian IV. en Anekdote, som ellers fortælles om en unavngiven Købmand, der vilde tage en Mand i sin Tjeneste som Skriver (i den kongelige Form er det en, der skal ansættes som Foged). »Kan I ogsaa radere?« spørger Kongen efter at have forhørt sig om hans øvrige Egenskaber og Kundskaber. — »Ja, udmærket.« — »Saa kan I slet ikke blive antagen.« — Vor nærmeste Kilde er *Leyer-Matz' Correspondentz-Geist* (Kbhvn. 1670), der forøvrigt blandt en utrolig Mængde Uhumskheder mærkeligt nok indeholder den rørende Fortælling om den fattige Spillemand og hans forsultne Børn, der kendes fra et Digt af den svenske Digter Grafström.

Ludvig XV.*) spillede en Gang Kort med en Kavaleer. Det gjaldt i Spillet at faa et af Herrebladene i alle Farver paa Haanden, og da Kongen havde faaet tre Konger, sagde han: »Jeg har vundet: tre og jeg selv ere fire.« — »Nej, Deres Majestæt,« svarede hans Medspillende, som fremviste fire Knægte, »thi her ere fem Knægte (valets), naar man regner mig med.« Det lader her næsten til, at en dansk Konge har tjent Kong Ludvig til Forbillede, eftersom Hofman i sine Danske Adelsmænd (3. Bind) beretter ganske det samme om Frederik III. og hans Yndling Henrik Bjelke, der spillede »Skerventzel« med hinanden; men

---

*) Se Guérards *Dictionnaire d'anecdotes* efter *Improvisateur français.*

da Vittigheden falder naturligst paa Fransk, kunde der jo ligge en ældre fransk Anekdote til Grund.

Czar Peter den Stores mærkelige Besøg hos Frederik IV. i Kjøbenhavn 1716 har givet Sagnet en hel Del at bestille. Endnu i vore Dage mindes Menigmand, hvordan hans Kejserinde Katharine kørte op paa Rundetaarn, — denne Bygning, som altid har interesseret Almuen saa overordentlig, — medens Czaren selv red bagefter. Men det forlyder desuden, at der oppe paa Platformen befalede den russiske Selvhersker en Kosak af Følget at springe ned fra Taarnet; han adlød øjeblikkelig, og Czar Peter vendte sig stolt til den danske Konge, som stod ved hans Side, med de Ord: »Hvad synes Deres Majestæt? Har De saadanne Undersaatter?« — »Nej, heldigvis ikke,« svarede Frederik IV.*)

Nyt Vademecum (Kbhvn. 1783) giver samme Historie i en lidt anden Skikkelse, idet Czarens Vært blot er betegnet som »en vis fremmed Monark«, hos hvem han opholdt sig »for med sine Tropper at angribe en fælles Fjende«; han roser sig herpaa af, at han i paakommende Tilfælde kunde faa enhver af sine Undergivne til at styrte sig ned paa Gaden, og den anden Fyrste siger da, at til Gengæld tør han lægge sit Hoved i hvilken som helst af sine Undersaatters Skød og sove rolig. Denne Slutning er imidlertid paahæftet fra Sagnet om Grev Eberhard af Würtemberg, som er besungen af Justinus Kerner og endda fremstillet i Marmor til alle patriotiske Würtembergeres Glæde i

*) Saaledes fortalt i Guérards *Dictionnaire d'anecdotes.*

Slotshaven i Stuttgart, hvor Greven ses livagtig sovende med Hovedet i Skødet paa en af sine tro Landsmænd.

Men ogsaa Resten af Historien er noget mistænkelig. De samtidige Beretninger tale nok om, at Czar og Czarinde gæstede Rundetaarn paa den nævnte opsigtvækkende Maade, men der siges intet om, at den danske Konge var med; og dersom han havde været tilstede, havde han efter al Rimelighed hindret det afskyelige Selvmord. Desuden omtales saadanne Spring fra en stor Højde mere end eet Sted som Bevis paa orientalsk Trællesind og Fanatisme i langt ældre Tider. Grev Henrik af Champagne kom i Aaret 1194 til Sekten Assassinernes Land; dér blev bl. a. viist ham et højt Taarn, hvor to Krigere stod Vagt. Assassinernes Fyrste byder dem at styrte sig ned fra dets Tinde; det gøre de uden at kny. »Saadan ville alle mine Tjenere gøre.« Dette fortælles af Venetianeren Marino Sanuto. Men om en af denne Assassinerfyrstes Forgængere siges det samme; det er da en Gesandt fra en Seldschukidesultan, der forstummer af Skræk, da Fyrst Hassan ben Sabah siger: »Saaledes adlyde 70,000 Mand mig.« (Efter Hammer-Purgstall, *Geschichte der Assassinen*).

Det hedder om en dansk Konge, at han en Gang kom rejsende til en lille Købstad, hvor Byfogeden mødte ham i Spidsen for Byens Honoratiores. Under Samtalen med Stadens første Øvrighedsperson spurgte Kongen ham, hvor meget han vel kunde have i aarlig Indtægt af sit Embede: »Aa, saadan per fas et

nefas*) 200 Daler (!).« Kongen studsede og spurgte, om han forstod Latin. »Nej, Deres Majestæt,« lød Svaret. — »Det er godt for Dem,« sagde Kongen, der nu mærkede, at Manden med sine ilde anvendte latinske Brokker blot vilde udtrykke »saa omtrent« ell. desl. Denne Anekdote hører man i Danmark altid om Frederik VI. Da den imidlertid allerede findes trykt, saaledes som den er fortalt ovenfor (med Byfogedens for vor Tid saa latterlig smaa Indkomster), i det danske Vademecum, der udkom 1781, altsaa da Frederik VI. kun var fjorten Aar gammel, maa den høre andensteds hen.

Ligesaa lidt kan man tro paa en anden Byfogedhistorie, der den Dag idag sættes i Forbindelse med Frederik VII. Paa sin sidste Rejse i Slesvig blev han ved Indgangen til en Købstad komplimenteret af Byfogeden; just da denne var midt i sin loyale Velkomsttale, var en Ko i Nærheden saa næsvis at forstyrre den festlige Situation ved sin Brølen, hvorpaa Kongen udbrød: »Nej, maa jeg bede om En ad Gangen.« Da Frederik VII. efter troværdige Folks Sigende ikke var uden Vittighed, kunde dette jo ved første Øjekast se rimeligt nok ud; men uheldigvis kan det ikke skjules, at saavel Frants I. som Henrik IV. af Frankrig ere gjorte til Ytringens Ophavsmand, henholdsvis i Gaidoz og Sébillots *Blason populaire de la France* (1884) og i D'Ouville's gamle *Contes* (ny Udgave 1883), kun at her det mere sydlandske Æsel optræder som Festtalerens Konkurrent i Stedet for den mere danske Ko;

---

*) D. v. s. paa retfærdig og paa uretfærdig Vis.

ikke at tale om, at Meddeleren af disse Sammenstillinger i et Selskab hørte en tyskfødt Dame bemærke om denne Historie: »Men det fortælle vi jo hos os om Frederik den Store.«

Det skulde ikke være underligt, om Anekdoten ogsaa blev fortalt i Sverrig om Karl XV., der jo i det hele havde saa mange Berøringspunkter med Frederik VII. og vistnok indtager en lignende Plads i sit Folks Erindring. Sikkert er det, at den ganske nye Samling *Svenskt skämtlynne* i sit 10. Hefte giver et slaaende Exempel paa, hvordan gamle bekendte Anekdoter tilskrives den senest afdøde svenske Konge. Hvem mindes ikke fra sin Skoletid at have læst i franske eller tyske Læsebøger, hvordan Kejser Josef II. incognito gav sig i Samtale med en gammel Militær, der gemytlig spurgte Kejseren, om han kunde gætte, hvad for gode Sager han havde spist til Middag, og efterhaanden bragte ham paa det rigtige ved stadig at sige »Bedre op« til ham, og hvordan til Gengæld Kejseren lod Manden gætte, hvem han var, ligeledes ved at møde enhver af hans Formodninger med et »Bedre op!« Sætter man Karl XV. i Steden for Josef II. og en svensk Soldat i Steden for den gamle østerrigske Militær, saa har man Historien i »Svenskt skämtlynne« omtrent Ord til andet. Saavidt jeg veed, forekommer den første Gang om Kejseren i den aandrige Madame du Deffands Breve til Horace Walpole og Voltaire. —

Det er bekendt fra den middelalderlige Litteraturs Historie, at Folkedigtningen efterhaanden fik dannet enkelte store episke Krese, indenfor hvilke meget

oprindelig Spredt og Forskelligartet er blevet samlet, saaledes at et enkelt stort Navn eller en længe eftervirkende Begivenhed saa at sige har opslugt adskillige mindre: hvad Historie og Sagn fra først af meldte om Karl Martel og Ludvig den Fromme, knyttedes til Karl den Stores alt overstraalende Navn osv.*) Noget Lignende — »si parva licet componere magnis« — gaar for sig med en Mængde Anekdoter, og det endnu i vore Dage, fortrinsvis med den Slags Fortællinger, som bero paa en vittig Pointe. Hermed er ingenlunde sagt noget Nyt; thi f. Ex. Udgiveren af Vademecum 1781, i hvilket Aar intet Menneske tænkte paa komparative Sagnstudier, bemærker i Anledning af Historien om Holbergs Møde med de to Narre paa Gaden: »Vittige Indfald pleje gerne at tillægges flere Personer, som ere bekendte for Vittighed. Saaledes tillægges dette, jeg nu vil fortælle, adskillige Andre, men siges ogsaa om Baron Holberg.«

En mere indgaaende Undersøgelse vilde imidlertid kunne paavise formelige Cyklus'er. Medens man i Frankrig paa en vis Tid betragtede Clément Marot som Fader til alle mulige Indfald, fik senere hen Alexis Piron Ord for sine egne saa vel som for mange Andres Bonmots; naar en Spanier vil anføre en rigtig morsom Anekdote, saa kan man næsten være vis paa, at Quevedo spiller Hovedrollen deri; de tyske »Taubmanniana« indeholde ikke alene Friedrich Taubmanns originale Vittigheder, men ogsaa endel, der ikke mere

*) Den, der vil vide noget Nærmere herom, henvises til K. Nyrops »Den oldfranske Heltedigtning«.

tilhøre ham end enhver Anden; og hos os i Norden kunde der være Anledning til at tale baade om en Rosenkilde- og en Bødtchercyklus, en Wessel- og en Bellmancyklus. En udmærket dansk Skuespiller [afdøde Phister] har ytret om sig selv: »Ifald jeg havde sagt alle de Vittigheder, som man giver mig Skylden for, saa var jeg det vittigste Hoved i Danmark.«

Tre af de nysnævnte Mestere i Vittighed, nemlig Marot, Taubmann og Holberg, har Personalhistorikeren G. L. Wad sammenstillet, idet Talen netop var om det famøse, af Marstrand forevigede Sammenstød med Narrene.*) Jeg kan til hans Artikel føje den Oplysning, at om den lystige franske Digter berettes Anekdoten, i alt Fald dens Hovedtræk, i *Leyer-Matz* (1670), om »en anset Mand« i Moszflecks *Spaszmacher* (1784), om en Tjener i London i *Taylor's Wit and Mirth* (første Halvdel af det 17. Aarhundrede) og om en engelsk Student i *Conceits, Clinches, Flashes and Whimsies* (London 1639), desuden om den halvmythiske »Joe Miller« i den efter samme gode Hoved benævnte Anekdotbog.

Om Piron er der den Historie**), at han en Dag fandt skrevet et grovt Skældsord paa sin Dør, og da han havde Grund til at tro, at Voltaire havde været Mester derfor, aflagde han kort efter et ceremonielt Besøg hos Henriadens Forfatter; paa Voltaire's forbavsede Spørgsmaal, hvad han havde at takke for den Ære, svarede Piron: »Jeg saae, at De havde efterladt

*) Se »Dagbladet« for 11. Maj 1884.

**) Den læses paa Tryk i en Bog fra Aar 1800, om ikke før.

Deres Visitkort hos mig forleden Dag.« Adskillige kjøbenhavnske Læsere ville strax i Anekdoten, om end med en Variant, have opdaget en god Bekendt fra det 19. Aarhundredes Midte, og vi have da altsaa her et ypperligt Exempel paa, hvordan Sagnudviklingen og Mythedannelsen i det Smaa ere i fuld Gang næsten lige for vore Øjne, sammenføjende Gammelt og Nyt, stemplende Personer og lokaliserende det Fremmede.

En af de bekendteste Historier om vor Wessel, Pirons Samtidige, er den, der skildrer hans Audiens hos Guldberg, som endte med Anmodningen om en Pris Tobak af Ministerens Daase. Jeg vil slet ikke sige, at den er forkastelig og usandfærdig, men dog gøre opmærksom paa, at i Grev Alexandre de Tilly's Memoirer (Paris 1828) støder man paa en Audienshistorie, der slutter ganske paa samme Maade som den om den norske Digter, men ellers er endel forskellig. Det er Oehlenschlæger, som*) først har meddelt dette og flere Wesseliana efter Rahbeks mundtlige Fortælling.

Kan man nære en ganske lille Tvivl om denne Anekdotes Paalidelighed, saa er man anderledes sikker i sin Sag lige overfor den om Ludvig Bødtcher i det fremmede Selskab, hvor han introducerede sig ridende paa sin Stok. Hovedmomenterne ere: han kommer galopperende ind hos en ham ukendt Familie paa første Sal i Steden for hos nogle Bekendte paa anden, og da han opdager sin Fejltagelse under Kavalkaden rundt om Bordet. hvorved man sidder spisende, lader

---

*) I sit »Levnet« og derefter i »Erindringerne«.

han som ingenting og — rider ud igen. Den er upaatvivlelig af fransk Oprindelse og altsaa heller ikke at tillægge C. N. Rosenkilde, om hvem den ogsaa har været i Omløb. Hvor den synes virkelig at høre hen, er paapeget af G. Brandes i hans Essay over Bødtcher; desuden vil man i denne Sammenhæng mindes, hvad der kom frem for nogle Aar siden i en Polemik mellem to danske Forfattere i Ugebladene »Nær og Fjern« og »Ude og Hjemme«, netop foraarsaget ved nogle Rosenkildeske Anekdoter, der vare optrykte i sidstnævnte Tidsskrift.

Bellmans Ord til de af ham fornærmede Hofdamer for Domstolen kender Alverden, men han er rigtignok ikke ene om at have sagt en saadan Grovhed sub rosa (»Farvel, mine Damer«), efter formelt at have vundet Ret dertil. Mere eller mindre overensstemmende Exempler findes i *Nyt Vademecum* 1783, S. 37; D'Ouville's *Contes*, I, S. 74 (Udg. 1883); Moszflecks *Spaszmacher*, II, S. 81, o. fl. St.

En anden Anekdote, hvori Bellman ogsaa spiller med, skønt ikke som vittig Hovedperson, figurerer endnu i en saa moderne Bog som F. Hedbergs *Svenska Skådespelare* (1884); den skal dér tjene til at give en levende Forestilling om Lars Hjortsbergs overordentlige mimiske Talent. Men det er blot uheldigt, at medens man i Sverrig fortæller, at Hjortsberg efter Bellmans Død overraskede Maleren Hillestrøm ved at indfinde sig hos ham med Digterens Ansigt og lade sig male som ham, har man allerede i forrige Aarhundrede i England mødt frem med en enslydende Historie om Garrick, Hogarth og Henry Fielding. Saaledes stod

der i Datidens engelske Aviser, hedder det i *Biographical anecdotes of W. Hogarth* (3. Udg. 1785), men til Grund for Hogarth's Portræt af den berømte Romanforfatter ligger der i Virkeligheden en Silhouet, som en Dame havde klippet; Garrick havde ikke Andet med Portrætet af sin afdøde Ven at gøre, end at han opfordrede Hogarth til at udføre det, hvilket Maleren saa gjorde i Fieldings Families Nærværelse og væsentlig ved Hjælp af sin udmærkede Hukommelse.

Læser man imidlertid, hvad der midt i Aarhundredet, da Garrick endnu levede, fortælles i Lacombe's *Dictonnaire d'anecdotes* om, hvordan han kunde tilegne sig Andres Ansigtstræk, saa tager Historien om Fieldings Billede sig kun ud som en Variation over et ældre Thema. En Dame i London ønskede at eje en Adelsmands Portræt, men denne vilde ikke lade sig afbilde; hun gik da til den store Skuespiller og bad ham studere Mandens Ansigt saa grundigt, at han kunde sidde Model til et Billede af ham; Garrick føjede Damen, og nogen Tid efter forundredes den Portræteredes Bekendte — ikke mindre end han selv — højlig ved at se hans særdeles veltrufne Portræt.

Siden vi ere ved Forfatterne, kan her maaske passende bemærkes, at en Anekdote om Baggesen (fortalt i Fru Heibergs Bog om P. A. Heiberg og Fru Gyllembourg) har et stærkt »syskontycke« med en om Charles Nodier, som Madame de Bassanville meddeler i *Salons d'autrefois.* Den franske ligesom den danske Digter sidde i et Selskab og fortælle en opdigtet Tildragelse, der udgives for at være vederfaret dem selv:

et gruopvækkende Røveroverfald, som ender med — Fortællerens Død. Men der er den Forskel, at Nodier opfinder sin Historie for at imponere en uforbederlig Løgner, medens Baggesen selv rives i den Grad med af sin ubændige Fantasi, at han slutter med en saa haandgribelig Protest mod al sund Fornuft.*)

En anden Sag er det med Steffens' Fortælling om Malte Conrad Bruuns Flugt til Hven 1796: da hans Venner raadslog om, hvordan han bedst kunde komme bort, sagde en af dem, at man burde give ham et Par Pistoler med for paakommende Tilfældes Skyld; men Rahbek, der kendte Bruuns Karakter, udbrød: »For Guds Skyld, vil I give hans Fjender Vaaben i Hænder?« Der er ingen Grund til at tvivle om, at Rahbek har sagt det, dog efter al Rimelighed blot som et Citat, — belæst var han jo —, eftersom en omtrent ligelydende Anekdote indeholdes i Lacombe's oftere nævnte »Dictionnaire d'anecdotes« samt andensteds. Men hvordan det hænger sammen med Rahbeks endnu mere bekendte Riposte (om Vedkommendes Lighed med et Æsel eller Forskel fra det) til den joviale kjøbenhavnske Krovært Lars Mathisen, da denne skoptiserede over hans Ridderkors**), turde være tvivl-

*) Forresten fortæller man i Danmark omtrent samme Historie ogsaa om Skuespilleren Foersom, der berettede et Rejseæventyr til nogle Bekendte: en Bjørn forfølger ham ud paa en Bro, og da han er midt paa den, ser han en anden Bjørn komme ham imøde. »Gud, hvad skete saa?« udbryder en Dame. »Saa aad de mig!« lyder Svaret.

**) Paa Tryk f. Ex. i Davidsens »Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn«.

somt, eftersom franske Anekdotsamlinger meddele et tilsvarende Ordskifte mellem en Biskop — efter Sigende Erkebiskop Affre af Paris, der dræbtes under Februarrevolutionen — og en Handelsrejsende, som agede sammen i en Diligence.

En Anekdote kan foreligge med det mest paalidelige Tilsnit, prange med den mest iøjnefaldende Lokalfarve og dog være et Laan fra andre Tider og Steder; dette ses bl. a. af følgende kjøbenhavnske Familietradition, som Frk. B. Arnesen-Kall indfletter i en Skildring af Cervantes (»Den spanske Trilogi«, 1884). »Et ungt Menneske, der var en jævnlig Gæst i den Kallske Professorgaard, havde faaet Lyst til at gaa den diplomatiske Vej og blev af en højtstaaende Velynder forestillet for den daværende spanske Minister i Kjøbenhavn. Denne var nylig bleven gjort opmærksom paa, at der existerede en dansk Oversættelse af hans Fædrelands berømte Mesterværk. »Kan De Spansk?« spurgte Ministeren den unge Mand. »Nej, Deres Excellence,« svarede denne. »Saa skynd Dem at lære det,« sagde Ministeren. Den unge Fyr, der fuldt og fast troede, at Spansken kunde bane ham Vej til den forønskede Ansættelse, tog rastløs Timer hos Jomfru Biehl og meldte sig, efter nogen Tids Forløb, atter hos Ministeren med Underretning om, at han nok turde sige, at han nu kunde det skønne spanske Sprog- »Lykkelige Menneske,« sagde Excellencen, idet han afskedigende bukkede for den unge Herre, »saa kan De læse Don Quijote.«« Navnene Kall og Biehl og de øvrige »Umstände« synes jo at udelukke enhver Mistanke, men ikke desto mindre læser man i *Mercure*

de France for 1782: »Ludvig XIV. sagde en Dag til en af sine Hofmænd, hvis umaadelige Ærgerrighed var ham bekendt: »Kan De Spansk?« — »Nej, Deres Majestæt.« — »Det var kedeligt.« Manden troede, at naar han hurtig lærte sig dette Sprog, vilde han blive udnævnt til Gesandt. Han gjorde sig al den Umag, han kunde, og kort Tid efter havde han lært det. Saa fremstillede han sig for Kongen. »Nu har jeg lært Spansk, Deres Majestæt.« — »Kan De Sproget saa godt, at De kan tale med indfødte Spaniere?« — »Ja, Deres Majestæt.« — »Det glæder mig; saa kan De altsaa læse Don Quijote i Originalsproget.«« Man vil lægge Mærke til, at denne ældre Form af Anekdoten giver en bedre og naturligere Mening end den nyere, hvor der blot lægges an paa at vise, at ingen Oversættelse kan give noget Begreb om Cervantes' udødelige Roman; og der er da sket det samme med den som med utallige af de Fortællinger, som i Middelalderen vandrede østenfra ind i Europa og modificeredes paa mangfoldige Maader, snart ved de vesterlandske Sæder og Skikke, der vare saa forskellige fra dem i Fortællingernes oprindelige Hjemstavn, snart atter ved Fortællernes svigtende Hukommelse eller svagere Opfattelsesevne eller undertiden alt for megen Reflexion.*)

Med slige Kendsgerninger for Øje finder man det ikke underligt, at der om en halv Snes komiske Skuespillere siges, at de have henvendt sig til en

*) Slg. Gaston Paris' fortræffelige Foredrag *Les contes orientaux dans la littérature française du moyen âge* (1875).

Læge for at søge Raad for deres hidtil uhelbredelige Melankoli og da af denne — som ikke kendte sin Patient — faaet at vide, at det eneste, der kunde hjælpe, var at se vedkommende Skuespiller selv i en af hans morsomste Roller. Baade Buffosangeren Velutti, Harlekinen Dominique, hans Kollega Carlino (se f. Ex. det tyske *Anekdotenlexikon* 1784), den kjøbenhavnske Pierrot Casorti (se Davidsens »Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn«) o. fl. optræde som Melankolikeren.

Ligeledes at somme Exempler paa Distraktion gaa igen den ene Gang efter den anden, stadig med ny Adresse. Har en fremragende Person et Par Gange røbet Adspredthed, saa kommer han ufravigelig til at bære paa et helt Læs gamle Distraktions-Anekdoter, — saa længe det varer, indtil han faar en Efterfølger i Embedet (i enkelte Tilfælde baade i den ene og den anden Betydning). Om Orientalisten Hammer-Purgstall (se *Allgemeine deutsche Biographie*) fortælles der saaledes ligesom om den danske Biskop Fr. Münter: at han en Dag kom hjem til sin Bolig fordybet i Tanker, læste maskinmæssig paa Døren, at Husets Herre ikke var at træffe før til den og den Tid, vendte om og indfandt sig først igen hjemme, da Klokken slog saa mange, som der var angivet.

Morsomt nok sammenblander *Dictionnaire d'anecdotes* to for en Franskmand lige barbariske Navne, saa at Historien er kommen til at dreje sig om Biskop J. P. Mynster, hvem Ingen nogensinde har beskyldt for at være distrait, i Steden for om hans her mindre navnkundige Forgænger. En saadan Navneforvexling har

hyppig medvirket til at omstøbe en gammel Fortælling i en ny Form; og hvem veed, maaske det endnu kan gaa som med mange antike Traditioner, der lagde Vejen om ad Orienten, før de i en tildels ny Skikkelse fik Indpas i Middelalderens Europa: at Anekdoten om den sjællandske Biskop, efter en Stund at have været ude af Kurs her hjemme, dukker op igen til sin Tid, men da med Mynster som Hovedperson.

I V. Fournels *Curiosités théatrales* anføres som et Bevis paa, hvor umusikalsk en Operadirektør ofte kan være, at en fransk Øvrighedsperson, hvem Omsorgen for en Provinsbys dramatiske Glæder var betroet, skældte et Medlem af Theaterorkestret Huden fuld, fordi han »sad og drev«, medens de andre spillede; det nyttede ikke, at den arme Mand paaberaabte sig, at der stod »tacet« i hans Stemme. Jeg husker at have læst det samme om den svenske Theaterintendant Rålamb under Gustav III., — men desværre erindrer jeg ikke, hvor.*) Mærkeligere er det, at man i Kjøbenhavn knytter en Anekdote til den 1882 afdøde Prof. theol. Hermansens Navn, uagtet en af Danmarks ypperste Forfattere i den nyere Tid har meddelt den som en gammel bekendt Fortælling. Det er den om den hollandske Lærde, der grundede over en drilagtig Prik ved et hebraisk Bogstav, indtil hans Kone klarede Sagen ved at puste Prikken bort, thi den var ikke andet end et Snustobakskorn. Enhver, der har læst

*) I England fortælles det om Beriderdirektøren Astley.

2. Del af »Enten — Eller«, vil have beundret den Maade, paa hvilken Søren Kierkegaard skildrer det hele Optrin, og hvor sindrig han lægger en dybere Mening i den gamle Studenterhistorie, som naturligvis egentlig kun skal illustrere den hebraiske Vokalangivelses Mangetydighed.

Mere end almindelig underlig til Mode bliver man dog (som Kjøbenhavner), naar man træffer et saadant Stykke Nationalitet som Agent Berendt med hans i Suppeterrinen »uartige« Kanarifugl (»Det skulde have været mig, saa skulde vi have hørt et Spektakel!« udbryder Agenten til sin Kone, slg. Davidsens »Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn«) helt nede i Provence, i en af Nutidsdigteren Roumanille's smaa Skæmtefortællinger.*) Eller naar en Samling af Noveller med Titel *Novellæ Morlini*, hvis første Udgave udkom i Neapel 1520, bl. a. indeholder følgende Anekdote, som halvfjerde hundrede Aar senere er bleven fortalt i Kjøbenhavn om en dalevende Original af jødisk Familie. En ikke synderlig opvakt Dreng bliver af sin Moder sendt hen for at faa to Glas fyldte henholdsvis med Olie og Eddike hos en Købmand. Men da han ser, at Glassene have en hul Fod, synes han, at det kan være nok med det ene, faar anbragt Olien for oven, vender det og faar Eddiken hældt i og gaar saa hjem med den glade Bevidsthed, at han har udrettet sit Ærende upaaklagelig. »Ja, her ser jeg Eddiken,« siger Moderen, »men hvor er Olien?« —

*) Slg. K. Nyrop, »Romanske Mosaiker«, S. 199 f.: »Skaden«.

»Her er den,« svarer den kløgtige Søn, vender Glasset paany og spilder saaledes det Hele.*)

To danske Folkesagn hos Thiele synes ikke at være andet end lokale Bearbejdelser af almeneuropæiske, ja almenmenneskelige Motiver. Det ene Sagn er om Biskop Absalon, der indstævnedes for Guds Domstol af en Bonde, hvem han havde forurettet. Dette religiøse Sagnmotiv optræder meget ofte baade i Middelalderens og den nyere Tids Novellesamlinger, og næsten i hvert Lands Fyrsterække er der en eller anden haardhjertet Magthaver, hvis pludselige Død af Folket er bleven betegnet som Gengældelse for en uretfærdig Dom. I Tyskland er det blevet fortalt om Hertug Rudolf af Østerrig (Pauli, *Schimpf und Ernst,* Nr. 130) og om en Stormester for den tyske Ridderorden (hos Historieskriveren Alb. Krantz), i Frankrig om Filip den Smukke og Pave Clemens VI., der stævnedes af en Tempelherre, som henrettedes paa deres Befaling (ifølge B. Fulgosus, *De dictis et factis memorabilibus*), i Spanien om Kong Ferdinand IV. af Kastilien, kaldet den Stævnede, som havde ladet Brødrene Carvajal dræbe (slg. flere Romancer, ogsaa Romancen om Grev Alarcos hører herhen).

Det andet Sagn vedrører Oluf Bagger, den rige Købmand i Odense paa Frederik II.'s Tid, hvilken nordiske Krøsus tilsidst skal være bleven fattig paa Grund af alt for stor Eftergivenhed mod sine Børn,

---

*) Dunlop, *Geschichte der Prosadichtungen,* ved Liebrecht. S. 496. Om end Morlino's Fortælling ikke er fuldstændig ens med vor, er Ligheden dog uimodsigelig.

saa at han ikke efterlod dem anden Arv end en Knippel og det Vers: »Den, som giver, til han tigger, han skal slaas, til han ligger.« Denne Fortælling har uden Tvivl ikke det Mindste at gøre med Bagger, thi med Knippel og Vers og det hele forekommer den i en Mængde forskellige Historiebøger, deriblandt flere ældre end den danske Købmands Tid, saaledes *Scala coeli* og *Promtuarium exemplorum,* begge trykte i Slutningen af det 15. Aarhundrede, endvidere i Hans Sachs' Værker, Luthers Bordtaler osv., ikke at tale om, at den er nærbeslægtet med Sagnet om Kong Lear af Britannien.

Skønt jeg har en Anelse om, at det er at stille temmelig store Fordringer til Læsernes Overbærenhed, kan jeg ikke lade være at tilføje nogle Exempler paa nordiske Forfatteres Benyttelse af ældre Anekdoter.

Jeg anfører først det Nyeste, der er kommet mig for Øje, nemlig Kristofer Jansons morsomt fortalte lille Mormonhistorie om den nye Verdensfrelser (1. Hæfte af Tidsskriftet »Norden«, 1886), hvilken er en meget gammel Fortælling, om Jødens Datter, der sagdes at skulle bringe den ventede Messias til Verden, men fødte et Pigebarn; den synes oprunden af Middelalderens Spot over Jøderne og er f. Ex. at læse i Thomas Wrights Samling af gamle latinske Historier.

At den mærkelige Begivenhed med den to Gange hængte Tyv, i Baggesens »Kallundborgs Krønike«, staar i *Dansk Vademecum* (1781), vide vel Adskillige.*)

*) Baggesens Fortælling er trykt første Gang 1786; en omtrent samtidig dansk Vise har V. Dahlerup meddelt i »Dania«, V, 1898. (Senere Anm. af Forf.)

Mindre bekendt turde det være, at vi til de Poul Møllerske Linier (af »Scener i Rosenborg Have«):

Kan du sige mig hvor mange,
skal du faa dem alle syv

træffe et Pendant i denne Anekdote: En Bonde mødte en anden, just da han kom fra Marked. »Se her,« raabte han, »jeg har købt mig en Hat for otte Groschen; kan du gætte, hvor meget den kostede?« (*Anekdoten-lexikon*, 1784).

Hvor Steen Blicher har hentet Motivet til et Optrin i en af Novellerne, ses af følgende Sammenstilling:

Blicher, »Juleferierne«, 2. Kapitel:

»Med lønlig Glæde over disse Fejlskud ventede jeg (ɔ: den jagtivrige unge Rektor, som fortæller Novellen), at Raden skulde komme til mig; men ak! alt for tidlig ytrede min Bagmand (ɔ: den skikkelige Konrektor) samme Forventning i et alt for lydeligt: »*Jam ad triarios venit res.*« — Vips! gjorde Mikkel atter en

Pitaval, *Bibliothèque de Cour, de Ville* etc., 2. Udg., 1746, II, S. 147 (om »den for sin Enfoldighed bekendte Baron de Ripermont«)*): »Man havde anvist ham Stade i en Skov, hvor der holdtes Jagt paa Kaniner, og man havde anbefalet ham at være tavs. Da han saae dem komme ud af deres Hul, udbrød han: *Ecce cuniculi*, hvorpaa de smuttede ind igen. Til Svar

*) Historien allerede i *Tales and quick answers*, London 1567: Om Doktoren, der gik ud med Fuglefængeren at fange Fugle.

Vending og frelste sig bag ud mellem mine to Sidemænd, der ærgerlige paa sig selv gjorde lange Halse efter Skælmen. Jeg selv kunde ikke undertrykke et harmfuldt: »Aa fy da!« Men jeg maatte dog tilsidst le ved min Kollegas Undskyldning: »Jeg troede profecto ikke, at han forstod Latin.« paa de Bebrejdelser, man gjorde ham, fordi han havde talt i dette Øjeblik, sagde han: Jeg talte jo bare Latin; jeg troede ikke, at Kaninerne forstod det.«

H. C. Andersen har i Udgaven af sine samlede Æventyr selv givet Oplysninger om, hvor han har øst sine Inspirationer, deriblandt i adskillige virkelige Folkeæventyr. Om et af de pikantest fortalte, »Det er ganske vist«, siger han imidlertid intet, uagtet aabenbart en gammel Historie ligger til Grund for denne kostelige Fremstilling af, hvordan et uhjemlet Rygte voxer og voxer ved Sladderens Hjælp ligesom den rullende Snebolt, hvordan »en lille Fjer bliver til syv Høns«. Det er egentlig en af Middelalderens talrige Satirer over Kvinderne, hvis Vandring gennem den fortællende Litteratur vi kunne forfølge lige fra den tyrkiske Roman »de fyrretyve Vizirer«, gennem »Gesta Romanorum«, den ældste middelalderlige Æventyr- og Fabelbog, videre i Pauli's »Schimpf und Ernst«, de franske rimede Fabliaux, flere engelske, tyske og franske Anekdotsamlinger fra det 16. og 17. Aarhundrede, indtil Lafontaines Fabler og den danske Bog »Allehaande Skiempt og Alvore« ved Claus Pors

(Kbhvn. 1703). Den sædvanlige Form af Historien er saa drastisk-ildelugtende, at den neppe egner sig til Genfortælling her — Titelen hos Pors, »Om en Mand der var fuld af sorte Krager«, maa være nok — og man vilde derfor være meget forundret over at møde den som moralsk Exempel i en Prædiken af Pater Abraham a Sancta Clara*), hvis ikke dette svarede til hans hele gemytlige Barokstil. — Mon ikke Andersen skulde have laant et Træk i Æventyret »Fyrtøjet« fra en mundtlig eller trykt Gengivelse af Anekdoten S. 403 i 1. Bd. af Pitavals »Bibliothèque de Cour«, om Soldaten, der skulde hænges og ved at se Folk storme afsted ud til Retterstedet, bemærkede rolig, at de skulde ikke skynde sig saa stærkt, thi der blev dog ikke noget af det, før han kom med.

Som et lille Supplement til de Werlauffske Antegnelser til Holbergs Komedier kan man betragte disse følgende Notitser. I Pitavals »Bibliothèque de Cour« staar der om Henrik VIII. af England, at han havde udvalgt en af sine Hofmænd til at gaa som Afsending til Frants I. Manden ytrede Frygt for, at den franske Konge vilde lade ham rydde af Vejen. »Dersom det sker,« sagde Kong Henrik, »vil jeg lade Hovedet hugge af de Franskmænd, der opholde sig ved mit Hof.« »Ja, men maaske intet af de Hoveder kan passe til min Krop.« Denne Vittighed lægger den store Digter i Munden paa Chilian i »Ulysses von Ithacia«, 2. Akts 3. Scene. Da Jakob i »Erasmus Montanus« (1. Akt, Scene 6) giver sine Forældre et

---

*) »Gehab' dich wohl«, Udg. 1737, S. 79.

Referat af Kusken Rasmus Nielsens Beretning om den lærde Broders Hjemrejse, fortæller han bl. a., at »undertiden sad han stille og stirrede paa Maanen og Stjernerne, og det med saadan grundig Mine, at han faldt tre Gange af Vognen og havde nær brudt Halsen itu af lutter Lærdom, saa at Rasmus Nielsen lo deraf og sagde ved sig selv: »Rasmus Berg er vel en klog Mand paa Himlen, men en Nar paa Jorden.« Holbergs nærmeste Kilde til dette Træk er vel Diogenes fra Laerte (1. Bog, Kap. 1, 8), som beretter det om Thales fra Milet; men siden den græske Forfatters Dage have Flere meddelt det, snart om en, snart om en anden Lærd. Blandt dem, der saaledes have givet den jævne Mand Stof til Latter, er vor Tycho Brahe, hvem et Uheld af lignende Art som Montanus' siges at være passeret paa en Rejse fra Sjælland til Laaland over Vordingborg, idet den berømte Astronom lod sin Karl styre Kursen »auff dem grossen Stern«, hvad der havde til Følge, at Kørselen endte i en Mose og fremkaldte samme Bemærkning fra Karlens Side som den, Holberg lader sin Rasmus Nielsen komme med.*) Særlig morsom tager Anekdoten sig ud i Abraham a Sancta Clara's før citerede, kuriøse Opbyggelsesskrift »Gehab' dich wohl«, hvor den giver Pateren Anledning til bistert at drage til Felts imod de næsvise Mennesker, der ville stikke Næsen i og »beschnarchen« Andres — i dette Tilfælde Himlens — Sager med deres fæle Videnskab, ligervis som Stjernekigeren, der faldt i Pølen, da han vilde se med sin Kikkert, om

*) »Leyer Matz«, S. 135.

der var gaaet et Hjul i Stykker paa Karlsvognen eller han kunde spadsere sig en Tur paa Mælkevejen. De gode Hoveder mødes, tør man her sige med en vis Ret. Den Maade, hvorpaa Leander i »Hexeri eller blind Allarm« (3. Akts 4. Scene) faar en Tyv til at bekende, — »Holder I nu Alle Hænderne i Kors? Du, som stjal Kanden, ogsaa?« Tyven: »Ja« —, hører hjemme i en gammel Anekdote, som er at læse i forskellige engelske, tyske og danske Samlinger.*) Endelig have vi Historien i »Uden Hoved og Hale«, Akt 1, Sc. 6, om den 600 Aar gamle Trold, der grædende fortalte, at han havde faaet Bank af sin Fader, fordi han lod sin Farfader falde paa Gulvet. Magen til den, men om en almindelig jordisk Olding, der har faaet et Ørefigen af sin endnu levende Bedstefader, finde vi i Pitavals »Bibliothèque de Cour« og — løjerligt nok — lokaliseret i Nordamerika omtrent i den nyeste Tid: Præsident Lincoln træffer paa en Rejse den 70-aarige Sønnesøn grædende udenfor Bedstefaderens Hus, da Faderen har tugtet ham korporlig, fordi han har været uartig mod den Gamle (Guérard, »Dictionnaire d'anecdotes«).

Ingen nordisk Forfatter har jo i den Grad gjort Brug af Anekdoter i sine poetiske Arbejder som Wessel, idet omtrent hele hans »Votre Serviteur« kun bestaar af rimede Genfortællinger af gode gamle Historier. Hvor han har taget disse fra, er for en stor Del oplyst i Levins Udgave af hans Digte; det er

*) Saaledes Hobsons »Conceits« (London 1607) og »Certain Conceits and Jests« (smst. 1609).

aabenbart især »Vademecum« og »Nyt Vademecum«, som have leveret ham Stof til digterisk Bearbejdelse. Men der kan dog være en og anden Henvisning at føje til. »Hundemordet«, som Levin ikke har noget at bemærke om, indeholdes i alt Fald i »Joe Miller« (om en Irlænder), i »Certain Conceits and Jests« (1609) og i 6. Bind af Moszflecks »Spaszmacher«. I denne Anekdotbog findes ogsaa »Posthuset«, — ikke at tale om, at allerede D'Ouvilles »Contes« have samme Historie, — samt »Smeden og Bageren«, der jo imidlertid er at træffe mangehaande Steder. »Den jyske Kavaleer« har jeg genfundet fortalt om en Galicier i »Album del buen humor«, Madrid 1867. En rigtig middelalderlig Fabliau er »de to Agerhøns«, der paa sin Vej gennem Verdenslitteraturen er naaet fra Indien til Spanien, og som bl. a. er indlemmet i Grimms velbekendte Æventyrsamling. »Det stjaalne Taft« har ogsaa en respektabel Alder at opvise, idet denne Fortælling findes i D'Ouville's »Contes«; dér læses ogsaa noget Lignende som »den fromme Bekender«. Begyndelsen af »Stella«:

Hvad gør Vildtysken ej for Penge!
Saa raabte tvende taabelige Drenge,
den Gang de først et broget Føl fik se

hører sammesteds hen som en gammel Kones Udbrud, da hun saae en Abe: »Ih, min Gud! hvad kan dog de Flamlændere ikke gøre for Penge!« (Jack of Dover's »Quest of Inquirie«, Lond. 1604); en tilsvarende tysk Historie har allerede O. Arlaud fremdraget i »Bevingede Ord« (1878). Af Anekdoter, der have en

fjernere eller nærmere Lighed med »Felix quem faciunt aliena pericula cautum«, har jeg truffet adskillige; hvorledes Fortællingen er gaaet sin videre Gang i Verden, efter at Wessel saa at sige havde stereotyperet den for Norden, ses af »Dictionnaire d'anecdotes«, ved Guérard, 1872: der bliver den fortalt om en Englænder og — Jules Janin.

Naar Nogen i et Selskab fortæller en eller flere Anekdoter, plejer det altid at være Tilfældet, at en eller anden af de øvrige Tilstedeværende ogsaa kommer til at huske nogle af dem, han kan, og bidrage paa denne Vis til den fælles Underholdning. Dersom det Foregaaende kunde fremkalde Tilføjelser eller Berigtigelser fra en eller anden Kant, vilde i alt Fald Meddeleren af nærværende Bidrag være meget glad derover.

II. (1899).

Den Opfordring, hvorved Afhandlingen fra 1886 sluttede, faldt ikke ubesvaret til Jorden. Fra forskellige Sider, ogsaa fra Udlandet, modtog dens Forfatter Henvisninger og Bemærkninger, som flere Gange have ledt ham paa Spor under Anekdotjagten med Afhandlingens Udvidelse — jeg siger med Flid ikke Fuldendelse — for Øje. Men forskellige videnskabelige Arbejder og andre Hindringer kom imellem, og nu først er Fortsættelsen bleven til noget, bygget paa egne Studier og paa de Bidrag, som med Tak skyldes

afdøde Overbibliothekar Dr. Reinhold Köhler i Weimar, Prof. Dr. Fr. Wulff i Lund, Cand. mag. E. Baruël, Docent V. Dahlerup, Dr. phil. R. Besthorn, Cand. phil. O. Arlaud, Arkivar G. Kringelbach, Bibliotheksassistent C. Elberling, Museumsinspektør C. Neergaard o. fl.

Det nærmest Følgende skal tjene til direkte Supplering af de Anekdoters Historie, der fortaltes i 1ste Afsnit.

Som et særlig godt Exempel paa »l'art d'accommoder les vieilles anecdotes« (Udtryk brugt af en fransk Litteræhistoriker og hentet fra Kogebøgernes Sprog) anførtes jo dér Fortællingen om Tilhøreren i Operatheatret, der forstyrredes af sin Sidemand. Her kan en ny Variant føjes til, fra »*Encyclopédiana*« 1843. Det er »Don Juan«, der gives i den italienske Opera i Paris; en ung Modenar sidder og nynner med, og en Musikelsker ved Siden af ham udbryder: »*Che bestia!*« — »Er det mig, De mener?« spørger Fyren. — »Ih nej, det er Rubini deroppe, som hindrer mig i at høre paa Dem.«

Saa komme vi til Historierne, der skulle dreje sig om danske og svenske Konger og deres Slægt.

Den i Danmark lokaliserede Anekdote om Mølleren ved Sans-Souci og hans kongelige Nabo har, som tidligere meldt, tilsyneladende et Forbillede i det fjerne Østen. Masudi fortalte jo en lignende Tildragelse i 10. Aarh. om Nuschirwan, ɔ: Chosroes I, og henved 300 Aar senere møde vi den atter hos den græsk-

fødte Araber Jakut, Forfatter af en geografisk Ordbog. Men dér er Motiveringen til Nuschirwans Færd lidt anderledes. Jakut saae selv, i Perserkongens gamle Hovedstad ved Tigris, Ruinerne af hans Palads med en lille kuppeldækket Bygning tæt op ad, og man fortalte ham Sagnet derom. »Jeg vil ikke for hele Verden sælge Kongens Naboskab,« havde den gamle Kone sagt, der ejede Huset; og saa godt syntes Herskeren om disse Ord, at han lod Bygningen staa og endda udbedre. Altsaa Velbehag ved Smiger eller Loyalitet istedenfor den godsejerlige Retfærdighedsfølelse overfor den, der staar paa sin Ret; det kan være en ny Tidsaand, der har lagt noget nyt ind i Fortællingen. Men ogsaa om den berømte arabiske Hersker Almanzor i Córdoba (død 1002) melder en troværdig Krønike noget lignende. Dengang han vilde udvide den store Córdoba-Moskee, vægrede en Ejendomsbesidderske sig ved at afstaa sin Grund, især fordi hun havde en herlig Palme der i Haven; Kongen undlod at bruge Magt imod hende, men købte hende i dyre Domme en anden Ejendom i Byen, ganske Magen til den tidligere og med et ligesaa smukt Palmetræ.

En saa at sige litteraturhistorisk Variant af Otte Ruds Svar til Kong Hans har Ebeling meddelt (1883) i sin Bog om Fr. Taubmann. Her er det Hertug Friedrich Wilhelm af Weimar, der spørger Bogens Helt, den navnkundige lærde og lystige Person, om hvor det kan være, at der ikke mere fødes Folk som Vergil, Horats, Cicero og Sannazaro. »Fordi der ikke

mere gives nogen Augustus eller Mæcenas,« svarer Taubmann.

Til Sagnene om Christian IV. kan der paavises enkelte Paralleler endnu, saaledes til det om Mødet mellem Kongen og Bonden, der i England, ifølge Thackeray's Roman »Pendennis«, berettes ganske ordsproglig jævnt om »Joe Miller's friend«, medens det ellers har været fortalt om Jakob V. af Skotland og i Sverrig tillægges Karl XI., — en Fortælling med dette Æmne, af Pehr Thomasson, hedder »Karl den Elfte och Vestgöten«. I 1889 sagde en dansk Arkivembedsmand Meddeleren af disse Sammenstillinger, at Historien om den til sit Uheld raderekyndige Skriver var bleven ham fortalt af en Dame som et ganske nyt Indfald af en herværende Grosserer. Forresten findes flere Historier om den populære danske Konge hos Abraham a Sancta Clara's protestantiske Jævnlige, Balthasar Schupp, der som Christian IV.'s Samtidige og idethele en ærlig Mand synes en god Garant for deres Paalidelighed. Om de talrige Anekdoter, ogsaa af mere almindeligt Indhold, der træffes i denne djærve og gemytlige Folkeprædikants Skrifter, har imidlertid H. Trier givet Besked i »Vor Ungdom« for 1887, og jeg skal derfor ikke her komme nærmere ind paa dem.

Ligesom Karl XV. af Sverrig saaes anbragt i Situationen »Bedre op!« à la Josef II., saaledes har det danske Folkelune tilegnet sig denne Historie og synes nærmest at ville fortælle den om Prins Frederik af Hessen, vor nys afdøde Dronnings Broder. Den staar som Nr. 142 i Tang Kristensens Molbo- og Aggerbohistorier osv. (1892). »En Prins's Søn kom til en

Skildvagt, der stod og spiste Pølse paa sin Post. »Hvad er det, du spiser?« siger han. — »Gæt en Gang.« — »Kød.« — »Bedre endnu.« — »Pølse.« — »Der traf du det. Men hvem er du, imens du taster en Skildvagt an paa sin Post?« — »Ja, gæt engang.« — »En stor Grosserers Søn.« — »Gæt bedre endnu.« — »Da er du vel aldrig Prins Vilhelms Søn?« — »Jo, der traf du det.«« Men saa er der ovenikøbet føjet en lille Hale til Samtalen, idet Soldaten siger: »Aa, hold saa ved min Pølse, for saa skulde a jo præsentere.« Og Prinsen føjer ham. — Denne Fortælling er en af de bedst gengivne blandt de mangfoldige, som den flittige Samler har befordret til Trykken; man kan ikke nægte, at som han overhovedet kunde have været en hel Del mere kræsen i sit Emtevalg, saaledes i det, som her særlig vedkommer os, Anekdotsamlingen: ofte ere hans Varianter meget mere bondske end folkelige, og en god Pointe kan af hans paagældende Hjemmelsmand tidt være skammelig vrøvlet væk.

Vi fortsætte med Tillæggene, nemlig vedrørende Anekdoter, der bevæge sig i mere borgerlige Krese.

Der er først den om Pirons hos Voltaire aflagte »Visitkort«, — eller var det maaske Voltaire, som begyndte? Man har fortalt det baade paa den ene og den anden Maade. Og selve det kriminelle Ord gives forskelligt (*faquin, coquin* eller endnu værre). I den engelske »Joe Miller's Jests« er det to Gentlemen i Bath, der have noget Udestaaende med hinanden; »Navnet« paa Døren er *scoundrel.* »Encyclopédiana« fra 1843 har Historien derimod saaledes, som man i

den nyere Tid har fortalt den herhjemme om navngivne danske Personer: En Dame vil besøge en Veninde og træffer hende ikke, men til Gengæld et dygtigt Lag Støv paa Møblerne. For at give hende en lille Lektion i Renlighed skriver hun »Gris« overalt. Den anden siger saa næste Dag: »Naa, du var nok hos mig igaar; jeg saae dit Navn skrevet allevegne.«

Blandt J. L. Heibergs Papirer i Rigsarkivet ligger et Brev til Digteren fra Paris (1855), hvormed Redaktionen af »Le Biographe et l'historien, Revue générale, historique, biographique, nécrologique, scientifique et littéraire« — det klinger næsten som en Pedantræmse fra en gammel Komedie — sender ham til Rettelse en haandskreven Biografi af ham og hans Fader, som »skulde i Bladet«. Der er mest angaaende den Gamle, den naturaliserede Pariser, f. Ex. om en mærkelig Audiens, han havde hos Bernstorff, hvilken endte med Anmodningen om en Pris Tobak af Ministerens Daase. Johan Ludvig har forhaabentlig underrettet ham om, at P. A. Heiberg ikke var Anekdotens Helt.

Derimod har Adolf Rosenkilde været fuldt overbevist om, at det var hans Fader, der foretog den famøse Ridetur paa Stokken om Bordet i det fremmede Selskab. Saaledes fortalte han Historien bl. a. til en yngre Studerende, nu Embedsmand, der boede i hans Hus.

I Anledning af Historien om Erkebiskoppen af Paris og den Handelsrejsende (Pendant til Rahbek og Lars Mathisen) maa jeg her genoprette en Forsømmelse: jeg havde i sin Tid ikke lagt Mærke til, at Hr. O. Arlaud allerede havde foretaget Sammenstil-

lingen, nemlig i Illustreret Tidende 1881. Medens Affre fungerede som Erkebiskop, findes Anekdoten forresten trykt (i Encyclopédiana) om »en Præst«.

Fortællingen om Spørgsmaalet »Kan De Spansk?« optræder jo under adskillige Former og med adskillige Navne. Snart skal den alludere til »Don Quijote«s Uoversættelighed, snart er den at opfatte som et Træk af den menneskelige Forfængeligheds Historie. Den berettes af Filosofen J. G. Hamann, i hans Anmeldelse af Bertuch's »Don Quijote«-Oversættelse, om Mylord Oxford og Digteren Rowe; men den tyske Maler Bonaventura Genelli fortalte den om Frederik den Store og en preussisk Officeer, hvis Navn afd. Reinhold Köhler, fra hvem jeg har dette Faktum, ikke kunde erindre. Om samme Konge findes den ogsaa fortalt i Rob. Schumanns Breve (ny Samling 1886, S. 17). I en ejendommelig, men ikke overdrevent vellykket Skikkelse forekommer i det før citerede Anekdotlexikon »Encyclopédiana«. Her er det en Broder til den engelske Diplomat Lord Macartney (død 1806), der gaar for at være uden Ambition, men i Virkeligheden er overordentlig ærgerrig. Kongen af England, vel den ellers ikke meget kløgtige Georg III., vilde (hedder det) selv dømme om denne sjeldne Forsagelse. Gesandtposten i Madrid er ledig, og Majestæten gør Adelsmanden det forjættelsesrige Spørgsmaal, endda med en direkte Opfordring til at lære Spansk. Tre Maaneder efter møder Manden for Kongen og begynder at holde en Tale til ham i det fremmede Sprog (!); »det er godt,« afbryder han ham, »nu kan jeg blot raade Dem til at læse »Don Quijote«

i Originalsproget, thi man siger, at Oversættelserne ikke due noget.« Det ses let, hvor flov Replikken er bleven i denne Opkogning.

Den melankolske Komiker, der kun kan helbredes ved at se sig selv paa Scenen, er i den franske Tradition oftest Dominique, om hvis alvorlige Naturel Sagnet endda melder, at han gik og hørte Professor Regis' Forelæsninger over Descartes' Filosofi. Og Ordene »Allez voir Dominique«, hentede fra Lægens og Harlekinens Samtale i en Komedie fra 1801, ere omtrent blevne til Ordsprog.*) Men i Rahbeks »Breve fra en gammel Skuespiller« (1782) er det Carlin (Carlo Bertinazzi i Paris, død 1783), som har at kæmpe med sit uhelbredelige Tungsind. Og i et af Samuel Smiles' Folkeskrifter er den humørsyge Aktør angliseret til Londonerklownen Grimaldi, som faar det unyttige Raad af den berømte Doktor Abernethy.

Af Distraktionshistorier er der ved nærmere Eftersyn et smukt, tildels internationalt Flor. To af de Münterske Anekdoter, hvilke forøvrigt alle ere at læse i Witt von Dörings »Schilderungen und Begebenheiten eines Vielgereisten« (1833), fortælles saaledes i Sverrig om Biskop Brun i Gøteborg, der døde 1856. Det er den om, hvordan Manden læste paa sin egen Dør, at han ikke var hjemme, og derfor gik sin Vej igen, og den om, hvordan han troede at være bleven halt, fordi han uforvarende gik med det ene Ben i Rende-

*) Jeg benytter Lejligheden — i Lighed med før — til at bemærke, at inden min Afhandling fremkom 1886, havde allerede Hr. O. Arlaud paavist Parallelen Casorti-Dominique (Illustreret Tidende, 1881).

stenen. Men den første er her til Lands ogsaa bleven berettet om en Overlærer i Frederiksborg og om en theologisk Professor — dog ikke Hermansen — der lod sig paavirke af en opslaaet Seddel, hvorved han havde aflyst sin forrige Universitetsforelæsning: han gik hjem uden heller den Dag at holde nogen. Til en Anekdote om Prof. Thorlacius' Distraktion komme vi senere hen.

Hvor Beretningen om den umusikalske svenske Theaterintendants Overfusen af den pauserende Musiker findes, kan jeg heller ikke her angive. Men til Gengæld kan jeg citere Rahbeks Erindringer: dér læses Historien om en Hofmand i München og siges at være passeret omtrent paa den Tid, R. kom til denne By.

Af ligefremme Paralleler just til de nordiske Forfattersteder, jeg anførte mod Slutningen i min ældre Afhandling, har jeg ikke synderlig flere at fremdrage. Et Par ser jeg mig dog istand til at meddele. Den middelalderlige Opbyggelsesbog *Fortalitium fidei* bringer (efter en ældre theologisk Forfatter, Cæsarius) Fortællingen om den forventede Messias, der blev til et Pigebarn, i en saadan Form, at den tydelig er rettet mod Jøderne. En ung Jøde i Limoges har forført Datteren af en anden jødisk Familie; hun bliver frugtsommelig, og for at hindre Forældrenes Vrede agerer han himmelsk Røst gennem et Talerør, saa at hele Menigheden gaar rundt med glade Forhaabninger, indtil de sørgelig skuffes. (Meddelt af C. Becker i F. Delitzsch's Tidsskrift »Saat auf Hoffnung«, 1871). — Det andet Parallelsted er til Holbergs »Uden Hoved

og Hale«, 1ste Akts 6te Scene, og staar i Berlingske Tidende (April 1888) under Overskriften »Høj Levealder«. »Naturforskeren Henri de Parville, som skriver den bekendte Revue des sciences i Journal des Débats, omhandler enkelte Menneskers høje Alder og fortæller bl. a. Følgende: Kardinal d'Armagnac lagde den 31. Juli 1554 Mærke til en Olding, der stod udenfor hans Bolig og græd. Kardinalen spurgte den Gamle om, hvad han var saa bedrøvet for, og fik følgende Svar, idet han pegede paa en Olding, der stod ved Siden af ham: »Det er, fordi min Fader har slaaet mig!« Kardinalen henvendte sig til Faderen, der var 103 Aar gammel, og denne forklarede, at han havde pryglet Sønnen, »fordi han ikke havde behandlet sin Bedstefader med skyldig Agtelse.« — Bedstefaderen havde fyldt 130 Aar.« *)

For at blive ved Holberg, kunne vi minde om, hvorledes Gusmans — i »Don Ranudo« — Forestilling om Floden Seine, at den findes i Østerland, fordi han »har set trykt under en Tragoedie disse Ord: *Scena* er i Moorland« (en for Gusman ikke rigtig naturlig Witz, der i Tillavningen smager for meget af Professorens Studerekammer), er importeret fra Frankrig.

*) Saaledes berettes Historien af Jesuiten Garasse 1623, slg. Zeitschr. des Vereins für Volkskunde 1897, S. 205 ff. og 327, hvor flere Versioner af den meddeles, ogsaa Æventyret »Den syvende Fa'r i Huset« (hos Asbjørnsen); men Stedet hos Holberg anføres ikke.

Rahbek har opdaget den i »Les intrigues d'Arlequin«, et af Stykkerne i Gherardi's italienske Theater, hvor Harlekin som Boghandlermedhjælper læser op af en fingeret Bog med Titel »Polissoniana«, en Samling Brandere eller Kældermænd: »que la rivière de Seine va jusqu'à Constantinople, parce qu'on lit au commencement de la tragédie de Bajazet [af Racine]: la Scène est à Constantinople.« Paa denne Maade falder Vittigheden jo naturligere; man har den imidlertid ogsaa, og det nok saa god, som Anekdote. En Dame hører paa Oplæsningen af Racine's Stykke, og da Sceneangivelsen læses, udbryder hun: »Hvad! løber den saa langt?« Det var forresten heldigt, at det ikke var »Mithridates« eller »Iphigenia« eller »Phædra«, hun hørte oplæse, thi da havde Seinen været i Nymphæa eller Aulis eller Trøzene, og de Steder kendte hun naturligvis slet ikke. Hvilket tyder paa, at Branderen, ikke Anekdoten, er det oprindelige. — Til Herman von Bremens højmodige Ord, at »Bormesters Frue bør ikke hævne den Uret, der er tilføjet Kandstøbers Kone«, har O. Arlaud i »Nær og Fjern« for 1880 fremdraget flere historiske Forbilleder. I en nyere Tid er det sagt endnu engang (som Citat?) af Viktor Emanuel II., der som Prins havde døjet endel af en Officeer, hvem Faderen havde sat til at passe paa ham, men ikke vilde lade »Kongen af Piemont hævne den Uret, der var tilføjet Prinsen af Savoyen« (efter Fumagalli's »*Chi l'ha detto*«, 1896). — Men hvad skal man dømme om en af Tang Kristensens »Molbo- og Aggerbohistorier«, hvori det hedder, at tre Jyder paa Vejen til Kjøbenhavn, hvor de skulde være Soldater, bleve saa

bange for en Rytter, at de krøb ind i en Svinesti og paa hans Spørgsmaal til dem svarede, at de vare Svin. Han tvinger dem da, ligesom Chilian i »Ulysses von Ithacia«, til at æde »Svinekonfekt«. Her synes virkelig atter at være en Bekræftelse paa, hvad H. Gaidoz har sagt i Tidsskriftet »Mélusine«, at skreven og mundtlig Tradition indvirke paa hinanden i Folkelitteraturens Historie.

Skønt Wessels »Anno 7603« godt kunde undværes blandt hans Værker, saa staar det nu dog engang derimellem, og i dets 3die Akt følgende Replikskifte: »Fjerde Poet. Herre Gud! Frøken Søster! Man maa jo dog leve! — Julie. Jeg indser just ikke Nødvendigheden. (Alle se bistert til hende, hun grunder forlegen paa Svar). Det kommer ellers an paa, hvem de forstaar ved Man.« Nu maa man endelig ikke tro, at vor Digter, der er saa lidt inspireret i sit, 1785 udkomne Stykke, har selv fundet paa Julies Replik. Det haarde »Je n'en vois pas la nécessité« træffes allerede hos Kirkefaderen Tertullian, derefter har det været tillagt »den franske Minister d'Argenson« — der er flere af dette Navn — som Svar til Smædeskriveren Desfontaines (død 1745); det er Voltaire, der 1760 henfører det til ham.*) Men for øvrigt har man givet Voltaire selv Æren derfor, og Regenten af Orléans, og Kardinal Fleury, og Frederik II. af Preussen, og Talleyrand, og Napoleon I. og — Biskop Monrad,

*) I et Brev til Italieneren Albergati Capacelli; han taler rigtignok kun om en »ministre d'Etat«, og Udgiveren Clogenson tilføjer i en Note, at det var »le comte d'Argenson«.

NB. ikke som Citat.*) Den nyeste Iklædning møder man i »Le Siècle« for 17. Okt. 1898: der bliver Ordet henvendt til den noksom bekendte Major Esterhazy! — Mon det er fra Wessels rimede Fortælling, at Tang Kristensens Jyder have faaet deres Historie om den gamle Kone, der sætter sin Bag op mod den hede Kakkelovn og er saa uheldig at faa dens Aarstal 1680 (omvendt skulde det da have staaet) indbrændt paa nævnte Legemsdel, en »gammel Skade«, som Doktoren ikke vil indlade sig paa at kurere. Der synes mig at være nogen Grund til at antage dens litterære Oprindelse. En anden gammel Historie, den om Billedet af Sankt Sebastian — ogsaa forekommende som »det døde eller levende Krucifix« (slg. Levins Wessel-Udgave, Tidsskr. »Mélusine«, 2det og 3die Bd., Oesterley's Udg. af Pauli's »Schimpf und Ernst« m. m.) er sat i Vers 1790 af Franskmanden Guyetand, der naturligvis ikke har anet vor Digters eller hans rimede Fortællings Existens. I Anledning af en wesselsk Fortælling vil jeg blot endnu bemærke, at naar det hedder i Arlauds »Bevingede Ord« om Udtrykket »Toujours perdrix«, at det ikke findes i franske Ordbøger, saa gælder dette ikke mere, da det staar i Sachs' og Villatte's Supplement 1894 til deres store fransk-tyske Lexikon.

Uagtet Ewalds lille Vers om, hvordan Kaffen bør være, ikke hører ind under Anekdoternes Kategori, kan jeg dog ikke lade være at gøre opmærksom paa,

---

*) Denne sidste Oplysning stammer fra afd. Rektor Berg i Frederiksborg.

at en lignende Karakteristik af »den ædle Mokkafrugts Saft« er gængs i Frankrig og tillægges Talleyrand, men nok er ældre. Kaffe, hedder det, skal være »hed som Helvede, sort som Djævelen, ren som en Engel og sød som Kærligheden.« Hermed vil jeg nu ikke sige, at Ewald ikke selv kunde have fundet paa sine Lignelser; men der er jo en lidt mistænkelig Lighed.

Herefter en Oehlenschlægersk Afbenyttelse af en gammel Anekdote; det er Replikskiftet i »Hugo von Rheinberg«: »Kan du tie med en Hemmelighed? — Ja (nysgerrigt)! — Det kan jeg med.« Den fortælles om Mangfoldige i ældre Tid, deriblandt om Vilhelm III. af England, og om Christian IV. og en Ansøger hos den før citerede Balthasar Schupp.

Ligeledes lader det næsten til, at J. L. Heiberg, der jo var saa godt hjemme i det Franske, har benyttet en fransk Fortælling til et Par bekendte Verslinier i »De Uadskillelige«. Marquisen af La Baume, fortælles der i Lorédan Larchey's »*L'esprit de tout le monde*« (1892 f.), ansøgte Ludvig XIV. om et Embede for sin Søn, Greven af Tallard (siden Marechal af Frankrig), der kun var 17 Aar gammel, og da Kongen indvendte, at han var for ung, sagde hun: »Men det er jo en Fejl, som han retter for hver Dag der gaar.« (I Arlauds »Bevingede Ord« anføres et tysk Ordsprog, som gaar ud paa det samme).

H. C. Andersens »Konen med Æggene« har man jo Sidestykker til i mange Lande og til mange Tider, det har Prof. Kr. Nyrop bl. a. forlængst godtgjort i »Nær og Fjern«. Men der er et Par Pendants, han ikke har faaet med — og tildels ikke kunnet faa med.

I Kardinal de Vitry's moraliserende *Exempla* (13de Aarh.), udgivne af Th. F. Crane 1890 for det engelske Folk-Lore Society. og i Dominikaneren Etienne de Bourbons Samling af historiske Anekdoter, Legender o. desl. (ligel. 13de Aarh.), udgivet af Lecoy de la Marche 1877, støder man paa en ret morsom Form af Historien. Hos Kardinalen er det en gammel Kone, der med sin fyldte Mælkespand paa Hovedet drømmer sig til, hvad den engang vil kunne skaffe hende, tilsidst en Hest, som hun skal ride paa og sige: »Hyp hyp!« til; og hun stamper med Fødderne som Hesten, og hun klapper henrykt i Hænderne, og — pladask, der ligger Mælken. Dominikaneren derimod taler om en ung Pige, der haaber at blive saa rig, at hun kan gifte sig med en Adelsmand; saa skal hun ogsaa op at ride: Hyp, hyp! Tramp, tramp!; vips, glider hun ud og ligger et Øjeblik efter i Grøften med sin knuste Krukke, sin spildte Mælk og sine skuffede Forhaabninger. Hos Kr. Nyrop findes blot nævnt den sidste af disse Varianter (efter en latinsk Fortælling fra 14de Aarh.) og at den ligner Lafontaine's Fabel »La laitière et le pot au lait.« L. Tolstoj's »Eventyr og Sagn« (dansk Oversættelse. Kbhvn. 1889) frembyde ogsaa en god Variant, om en russisk Bonde, der vil til at stjæle nogle Agurker og tænker sig saa ivrig ind i, hvad disse ville indbringe ham i anden, tredie osv. Potens, at han tilsidst raaber højt: »Halløj, pas bare paa!« — hvilket han vil raabe til de Folk, som engang i Tiden skulle passe paa de Agurker, der findes i den Have, han agter at anlægge. Der kommer strax Folk til, som tage ham i Nakken og give ham

en Dragt Prygl. Ikke klogere er den Jyde, som præsenteres af Tang Kristensen (i den flere Gange anførte Samling, Nr. 10). Han hedder Rasmus Sult og skal hen at sælge Vælling til nogle Soldater, som holde Hvil der i Nærheden; det bliver en god Handel, tænke han og hans Kone Bodil. Men da han marscherer af med den fyldte Gryde paa Ryggen, raaber Konen efter ham, at han ikke bør tilmaale dem det altfor rigeligt. Idet Rasmus bukker sig for at tage et Straa op, siger han: »Nej, a skal int gi saa møjer te som de her Straaj!«; men i det samme vælter naturligvis den forventede Indtægtskilde, Vællingen, ud af Beholderen.

Vi have set Exempler paa Vexelspil mellem Sagn og Litteraturkilde; men et Tilfælde, hvor en virkelig Begivenhed af ret privat Art synes direkte at have foranlediget et fortællende Digt af en dansk Forfatter, have vi ligeledes. Min Kilde er en født Aalborgenser, som har Traditionen fra sit Hjem. Engang i Tyverne af dette Aarhundrede rejste to Officerer fra Aalborg, Løjtnanterne Smidt og Ovens, sammen til Bidstrup; Smidt var sindssyg, og hans Kollega skulde besørge ham indlagt paa Hospitalet. Men da de kom derhen, optraadte den Sindssyge med forbløffende Suffisance, saa at han fik indbildt Lægen, at det var den Anden, som var afsindig og bl. a. havde den Mani at give sig et falsk Navn. Man lod da den »rigtige Gale« blive paa Bidstrup og beholdt Kollegaen trods hans Protest. Snart opførte imidlertid den løsslupne Patient sig saaledes i Kjøbenhavn, at den virkelige Sammenhæng kom for en Dag, og der raadedes Bod paa den uhyggelige Fejltagelse. Det hedder sig, at den Ikke-

sindssyge senere skød sig, eller maaske faldt i en Duel. Man tør med nogen Grund antage, at det er denne medicinske Tildragelse, som Aarestrup har behandlet poetisk i sin versificerede Fortælling »Den Kloge og den Gale«, hvor han imidlertid, bittert ironisk, lader den mod sin Villie Indespærrede slaa sig til Ro i Daarekisten, medens den Gale nogle Aar efter hænger sig »med fuld Forstand«. —

Som det gaar med Digternes Indfald, saaledes gaar det ogsaa med, hvad der berettes om Digterne selv: Originaliteten er nærmere beset noget tvivlsom. Nu har man f. Ex. saa mangfoldige Gange hørt fortælle, at Wessel en Nat i mildest talt ikke ganske ædru Tilstand blev truffen staaende midt paa et kjøbenhavnsk Torv med sin Gadedørsnøgle i Haanden, stikkende efter sin Dør, til den kom ham nær i den Runddans, som Husene opførte for hans tilslørede Blik. Men det har han ikke været ene om: den selvsamme Manøvre foretog en vis Grégoire, som rimer saa dejligt paa »boire«, og hvis Bedrift er sat i Vers af Franskmanden Pierre Capelle (født 1772, Udgiver af »La Clé du Caveau«, »Aneries révolutionnaires« o. m.), og Spanierne have ligeledes en gammel Historie om en fuld Mand i samme Situation, — den anføres i Fru Pardo Bazán's »La cuestión académica« (se »La España moderna« for 1889). — Et mere sobert Liv førte jo Ingemann, og derfor har det taget sig særlig pudsigt ud, da den ulitterære Schweizerkonditor, som hørte en Gæst omtale Digterens Død, spurgte: »Gom 'an 'ær po Gaféen?« Jeg har Historien fra en Søn af en iblandt Ingemanns bedste Venner. Men siden er den

bleven henlagt til Grundtvigs Begravelsesdag — han var jo heller ikke nogen Kafégæst —, og den spørgende Konditor optræder da ogsaa under forskelligt Navn.

Kunstnerne maa dele Skæbne med Digterne, saa at det er ligesaa svært at indestaa for Paalideligheden af de Anekdoter, der vedrøre dem. Et Ordsprog siger: »Det gjorde vi godt, Hr. Professor!, som Bælgetræderen sagde til Weyse efter Kirkekoncerten«, og en Historie skulde synes at ligge til Grund for Udsagnet. Men den er rigtignok fortalt tidligere og andensteds om Andre, saaledes i Lacombe's »Dictionnaire d'anecdotes« (Udg. 1767), og i »Joe Miller's Jests« er der ogsaa en saadan selvfølende Haandlanger, der fordrer sin Part af Rosen over en Organists Mesterspil. — For ikke mange Aar siden døde her en gammel Dame, der i sin Tid havde lært at spille Klaveer af Kuhlau. Efter hendes Sigende havde hendes Lærer fortalt hende, at da han besøgte Beethoven i Wien, inviterede den store Mester ham og en Anden til Middag. De indfandt sig til den bestemte Tid, Husholdersken bad dem begynde at spise Suppen; thi Hr. Kapelmesteren var ifærd med at komponere og vilde strax komme. Lidt efter, da de havde faaet øst deres Suppe op og sidde spisende, kommer Beethoven farende ind, aldeles aandsfraværende, kiger i Terrinen og udbryder: »Ha, ich hatte schon gegessen!« Ja, maaske den er virkelig passeret; men den fortælles rigtignok ogsaa om Newton og hans Frokost, og i Frankrig om Juristen Bugnet, med Terrin og det hele, idet nogle Manuducender spise hans Morgenmad, Oste-

suppe efter Franche-Comté Skik, mens han er ude at tale med Nogen ved Døren (Guérards »Dictionnaire d'anecdotes«, efter Bladet »Evénement«). Her synes man at staa overfor en Allemands-Historie af den almindelige Distraktionscyklus. Til en egen Cyklus hører ogsaa den, der melder, hvorlunde Thorvaldsen og den store Forlægger Cotta vare til Taffel hos Kong Ludvig I. af Bayern, at en Baron ved Hoffet lydelig forargedes over at skulle sidde tilbords med »en Stenhugger og en Boghandler«, og at Kongen sagde til ham: »Af mine Lakajer kan jeg vel skabe en Friherre, men hverken en Boghandler som Cotta eller en Billedhugger som Thorvaldsen« (saaledes i Nordisk Boghandlertidende 1887, efter »Der Humor im Buchhandel«; Cotta blev forresten selv gjort til Friherre). Den hører aabenbart til den Række Anekdoter, der skulle fremhæve aandelig Overlegenhed ligeoverfor Adelskab og anden Fornemhed, og den haves endda om en af Kong Ludvigs egne Landsmænd, Albrecht Dürer, hvem Kejser Maximilian I. paa drastisk Vis skænker en lignende Oprejsning i en Hofmands Nærværelse, desuden om Holbein og Henrik VIII., om Tizian og Karl V. og muligvis om Flere.

»Vi finde da vort Overtøj igen, naar vi skulle hjem; at det ikke er pantsat for at betale den fine Aftensmad, saaledes som Skuespillerinden Jfr. Jørgensen gjorde,« hørte jeg engang blive spøgende ytret i et Selskab. Der er altsaa een Kunstnerinde til ved det kgl. Theater, som har faaet Skyld for, hvad Overskou i sin Theaterhistorie beretter om den elskværdige og forgældede Madame Preisler (død 1797), hvem nogle

Kollegaer engang havde moret sig ved at overraske med et Besøg, idet de paa den antydede Maade tilsidst fik Forklaring af den forbavsende elegante Bespisning og det improviserede Aftenselskabs hele nydelige Arrangement. Men efter at Overskous Værk forelaa trykt, har man ovenikøbet i den nyeste Tid fortalt Historien om en nu afdød bekendt Skuespillerinde ved et kjøbenhavnsk Privattheater. — En Anekdote om vor berømte Frydendahl og »en meget højtstaaende Person«, som vilde forføre hans Datter, har maaske, uagtet den fortælles i Davidsens »Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn« (2. Udg., S. 189 f.), en endnu længere tilbageliggende Oprindelse, nemlig et spansk Sagn, der læses i G. H. Lewes' »The Spanish Drama« (1846). Kong Filip IV. havde forelsket sig i Hertugen af Albuquerque's Gemalinde, og medens Hertugen var tilstede ved en Theaterforestilling i det kongelige Slot, listede Kongen sig bort sammen med Hertugen af Olivares — hvorhen, gætter man let. Men Albuquerque anede Uraad, lod som om han var bleven pludselig syg, og skyndte sig af alle Kræfter til sit Hjem. Der udenfor traf han to mistænkelige, i Kapper indhyllede Personer; han tog fat paa den højeste af dem og gennempryglede ham eftertrykkelig med sin Stok, saa at Olivares maatte sige til ham, hvem det var. Albuquerque, der godt vidste dette, svarede, tilsyneladende højst fortørnet: »Det er umuligt! hvor tør du saaledes besudle Majestæten?« Hvorefter han ligeledes afbankede den formummede Minister. Fortællingen maa imidlertid være en hel Del ældre, thi Optrinet — dog uden Haandgribeligheder, kun med sviende Bebrejdel-

ser mod Kongen (Sancho IV. af Kastilien) — forekommer ogsaa i Lope de Vega's Drama »La Estrella de Sevilla«; og Lope døde som bekendt 1635, da Filip IV. havde beklædt Tronen i fjorten Aar.

Her kan passende omtales et Sagn om en af vore egne kongelige Personer fra ældre Dage. 1854 udkom hos Behrends Enke i Kjøbenhavn (siden oftere) en højst rørende Beretning om Christian II. i Fængslet, hvor en Edderkop spiller en vigtig Rolle, og Historien har da vistnok før været i Folkemunde. Det er næsten ganske, hvad der fortælles om Franskmanden Paul Pellisson Fontanier, der, indviklet i Finansministeren Fouquets Fald, kastedes i Bastillen 1661. Der maatte han hverken læse eller skrive og havde til Kammerat kun en plump og gnaven Basker, som spillede paa Fløjte. Da opdagede han en Edderkop i Fangerummet; denne tæmmede han, saa at den formelig blev hans Ven og lystrede Fløjtetonerne. Saavidt Abbé d'Olivets akademiske Lovtale over Pellisson. En anden Beretning føjer til, at den grusomme Fangevogter traadte Edderkoppen ihjel til sand Hjertesorg for Fangen. En tredie atter, at Ludvig XIV. blev saa vred over denne Brutalitet, at han afsatte Arrestforvareren. Denne Slutning tør man vist rolig betegne som apokryf. — En anden dansk Kongeanekdote har ogsaa fransk Pendant, uden at det derfor skal siges, at den er blottet for historisk Grundlag. Fra Oehlenschlægers hexametriske Digt i »Langelandsrejsen« kendes jo Christian V.'s Ord til Niels Juel, da han hængte en Guldkæde om Søheltens Hals efter Slaget ved Køgebugt. Men paa lignende Vis ytrede Ludvig XI. i 1478 til den unge Ridder

Raoul de Lannoi, hvis Dumdristighed han havde lagt Mærke til ved Stormen paa Quesnoy: »I er for dristig; jeg maa lænke Jer, for at I ikke skal blive borte!« Og dermed hængte han en gylden Kæde om hans Hals.

At Frederik VII. af Folkemeningen er gjort til Ophavsmand for en hel Del »historiske Ord« og til Hovedperson i adskillige anekdotmæssige Tildragelser, er jo ikke forunderligt, naar man betænker, hvor populær denne Konge var. Blandt de Historier, han har faaet paa sin Kappe, er den fra tyske og franske Læsebøger velkendte om den tyske Fyrste, som lod et Ørefigen »gaa til Naboen« paa samme Maade som Pokalen ved det Drikkegilde, han incognito overværede. Men det er ifølge Sagnet ogsaa ham, til hvem Byfogden i Ebeltoft i en Velkomsttale vilde opregne de mangfoldige Aarsager, man havde til ikke at modtage Kongen med Kanonsalut: den første var, at de ingen Kanoner havde, — hvorpaa Kongen naturligvis skænkede ham de øvrige Grunde. Den fortælle Franskmændene om Napoleon I. og Indbyggerne i Saint-Maixent, der ere at betragte som en Art franske Molboer (»Mélusine«, 2det Bd.). Saa er der fremdeles en Historie om den danske Konge og Prins Ferdinand. Frederik VII. forærede, hedder det sig, engang sin Onkel til hans Fødselsdag en indbunden Bog, hvis enkelte Blade vare Femdalersedler; dette litterære Arbejde gjorde begribeligvis stor Lykke hos Modtageren, som nogen Tid efter udbad sig Fortsættelsen af Værket. Denne sendte Kongen ham da ogsaa, men paa Ryggen stod de Ord: »2den og sidste Del«. Det kan ikke skjules, at den

morsomme Fortælling er af udenlandsk Oprindelse, idet den i »Encyclopédiana« (1843) findes berettet, med alle Biomstændigheder, om Frederik Vilhelm III. af Preussen og hans Adjutant, Oberst Malachowski.

Lige til den nyeste Tid trænger Sagndannelsen ned, med Afbenyttelse af gammelt Materiale. Nr. 145 i Tang-Kristensens »Molbohistorier osv.« lyder saa. ledes: »Kronprinsen vilde komme ud og se Soldaterne efter. Saa havde Underofficeren underrettet Fløjmanden om, hvad Spørgsmaal han fik og skulde svare paa. Først, hvor gammel han var, dernæst, hvor længe han havde været i Tjenesten, og endelig, om han havde faaet Lønning og Brød til betimelig Tid. Saa kommer Prinsen og spørger ham først om, hvor længe han havde været i Tjenesten. Han svarede: »I 24 Aar.« Hvor gammel han var? »8 Maaneder.« — »Enten er du gal eller jeg er det.« — »Begge Dele er rigtige, Deres Majestæt (!).« — Med »Kronprinsen« menes utvivlsomt Christian IX.'s Tronfølger; men Mange ville strax ved Læsningen heraf have set, at det blot er en Forkludring af en gammel Anekdote om Frederik den Store*), i Tyskland forresten ogsaa fortalt om Feltmarechal Wrangel, og at Pointen er

*) En anden Anekdote knyttes bl. a. ogsaa til denne Monarks Navn, foruden til Andres. To Hofdamer trættedes om Rangen; Kongen afgjorde Trætten med salomonisk Visdom saaledes: Den Dummeste skal gaa først. I Wilhelm Helts poetiske Skrifter, Kbh. 1732 (citeret af Troels Lund i Danm. og Norges Hist. i 16. Aarh., I, 6. Bog, S. 101) staar dog allerede et Vers om Lusse Geeds og

udeladt, nemlig at Soldaten er en født Udlænding, som man kun har lært de tre Svar mekanisk udenad i Landets Sprog; at de falde saa forkert, er jo, fordi Spørgsmaalene gøres i en anden Orden end den sædvanlige, den af Soldatens Instruktør beregnede. Folkloristerne have rundt om i de forskellige Lande fundet endnu flere Varianter af Motivet; thi allevegne har Almuen aabenbart moret sig over de mærkelige Forviklinger, der kunne opstaa ved de løjerlige Fremmedes Ukendskab med dens eget Sprog. Og navnlig er det dem, der tale sære »Patois« som Bas-Breton o. desl., der maa holde for. Da skulde den synes sikrere, der »tier i syv eller flere Sprog« trods sin Lærdom: men saa er det just Tavsheden, man opholder sig over. Udsagnet er brugt om adskillige Sproglærde (om hvem i Danmark?), saaledes sagde i Frankrig Digteren Alexandre Soumet (død 1845) det om sin Svigersøn; i Tyskland er det sagt om Feltmarechal Moltke.

Vi gribe nu i Flæng og ville da se, at Anekdotvandringen gælder for alle Stænder. — Ganske vist vil jeg ikke paastaa, at D. G. Monrad ikke har sagt følgende ypperlige Vittighed, der tillægges ham. Paa en Bispevisitats bemærkede han til en Præst, hvis Prædiken han just havde hørt, at han syntes, der var en ejendommelig Forskel mellem den første og den

---

Karen Smeds, der skændes om, hvem der skal sidde øverst i Kirken:

Om jeg en Dommer var, og de mig begge bade
At dømme mellem dem om øverst Stole-Stade,
Da den af disse to det skulde være næst,
Som vilde holdes for den største Skændegæst.

anden Halvdel af den. »Det kommer deraf, Deres Højærværdighed,« sagde Præsten, »at den første Del havde jeg forberedt mig paa, men i den anden Del overgav jeg mig til den hellige Aands Inspiration.« »Saa maa jeg sandelig gøre Dem min Kompliment,« svarede Monrad, »for De gjorde det bedre end den hellige Aand.« Men en fransk Anekdote, som er ældre end Monrads Bispeværdighed, siger, at en Prædikant engang var kommen temmelig uheldig fra en Tale i Kardinal Richelieu's Nærværelse og i den Anledning bad Hans Eminence være overbærende imod ham: denne Gang havde han nemlig overgivet sig til den hellige Aands Inspiration, men næste Gang vilde han forberede sig, og saa haabede han nok at skulle gøre det bedre. Ligheden er jo umiskendelig, saavel som mellem den franske Anekdote om den franske Lærde Alexandre de Laborde (død 1842), der, distrait som han var, ved sin Nieces Kirkebryllup sagde til en Nabo: »Tager De med ud paa Kirkegaarden?«, og den danske om Legationsraad P. T. Zahrtmann (født 1808), der paa sine ældre Dage havde en sand Passion for at gaa til Begravelser og engang ved et Bryllup siges at have gjort samme Spørgsmaal, efter at være vaagnet op fra en lille Lur i Kirken. Historien om De Laborde findes paa Tryk 1843, den om Zahrtmann i A. Abrahams' »Minder«. Fra en anden Kilde, »Joe Miller«, har jeg noteret et Træk af koldblodig militær Pligtfølelse: ved Franskmændenes Belejring af Gerona 1694 udbrød Overgeneralen, Hertugen af Noailles, som inspicerede et af Batterierne, til dets Kommandant, Ri-

golo*): »Hørte De den Musik?« (en fjendtlig Kugle var nemlig faret lige forbi deres Hoveder); men den tappre Artilleriofficeer sagde rolig: »Jeg har kun at gøre med de Skud, der affyres her fra, de andre vedkomme mig ikke.« Akkurat det samme fortalte »Vort Forsvar« for nogle Aar siden**) om Oberst Vahl, der kommanderede Artilleriet 1849 i Fredericia, og som efter en Slægtnings Sigende meget godt kunde have sagt det. Af mindre alvorlig Art, men ogsaa baade fransk og dansk Tradition, er den om, hvordan Bièvre, almindelig kendt i 18de Aarh. for sine Witzer og Brandere, en Dag i øsende Regnvejr bad en agende Bekendt, om han maatte stige ind i hans Vogn, men til Svar blot fik et spørgende Ansigt og de Ord: »Den kan jeg ikke!«, hvorpaa Vennen kørte videre. I Danmark fortælles den om Loria, der 100 Aar senere havde samme farlige Ry som Bièvre.

Medens disse Anekdoter synes væsentlig at være af fransk Herkomst, er det rimeligvis en rigtig tysk Universitetsanekdote, der fortælles om en Professor, som i Manuskriptet til sin Forelæsning havde skrevet de Ord: »Her plejer jeg at sige en Vittighed.« I Würtemberg bl. a. faar den theologiske Professor Landerer Skyld derfor. Men en dansk Studentertradition lyder paa, at en Dag havde Rasmus Nielsen glemt sit Manuskript paa Kathedret i Rusauditoriet, og da Studenterne strax stormede derop for at kige i det, saae

*) Dette Navn ser unægtelig noget tvivlsomt ud, da Ordet i Pariserjargon betyder en lystig Fætter.

**) 1885, Nr. 117; Meddelelsen er undertegnet H. L., men Meddeleren synes kun at have det »von Hörensagen«.

de den famøse Sætning. Hvor den internationale Anekdote hører hen, der drejer sig om en Person, som kom for sent til at se en Solformørkelse, men antog, at der ikke var noget ivejen for at faa den gentaget, da han var en god Ven af vedkommende Astronom, — er vanskeligt at sige; Cassini, Lalande, Delaunay o. fl. nævnes som Astronomen, men paa Kjøbenhavns Observatorium er den ogsaa bleven lokaliseret. Et Exempel paa en »videnskabelig« Historie, der er gaaet i Arv indenfor Danmarks Grænser, er den om den vittige Jørgen Jørgensens Ytring i Anledning af en theologisk Disputats i 1830'erne, hvis Genstand var Treenigheden, og hvor Doktoranden havde sin Søn til Respondens: »Faderen og Sønnen vare nok tilstede, men Aanden mærkede jeg intet til« (slg. A. Schumacher, Ludvig Bødtcher, S. 116). Een Beretning lader C. Hermansen præstere Ondskabsfuldheden; men desuden har man villet henføre Begivenheden til en helt anden, senere akademisk Handling, hvor det faktiske Grundlag aldeles mangler. Modsat hvad der ellers plejer at ske, har man i »Punch« engang fortalt en Historie om Worsaae, som er en virkelig Tildragelse, der er hændt hans Efterfølger, Museumsdirektør Sophus Müller (nogle Besøgende i Oldnordisk Museum troede, at det var den afdødes Ordner, der vare henlagte ved en Egekiste fra Broncealderen). Samme Vittighedsblad genfortalte 1889 som en almindelig Anekdote uden Navns Nævnelse den fornøjelige Historie om C. Molbech og en Student, der havde laant en Bog af den gnavne Bibliothekar og paastod at have tilbageleveret den forlængst: »nej, det har De

ikke, for saa skulde den staa dér, — og det gør den ogsaa; dér kan De se, hvilken Orden jeg har i mine Bøger!« Det kan jo maaske dog have været personlige Hensyn, der foranledigede, at Navnet her udelodes; men en svigtende Kontinuitet i Overleveringen er kendelig, naar en splinterny Anekdotsamling (»Fætter Lystig«, 3die Samling, Kbh. 1898) lægger Mundheldet »Jeg siger, jeg siger« med efterfølgende komiske Kombinationer i Munden paa »en Skipper«, uagtet hver en Sjæl i Kjøbenhavn vidste for nogle Aar tilbage, at det var Baron Gedalia, som havde den Vane at bruge disse Ord hvert Øjeblik. Samme Anekdotbog begaar ogsaa en Fornærmelse mod den afdøde Dansklærer Prof. Rasmussen ved at lade ham tale dette pæredanske Kragemaal: »Jeg gik mig en Gaatur i en Trægang; en Allemandsvogn kommer forbi, jeg vinker ad Bagpaastanderen, men desværre taber jeg mine Skidtsko, da jeg springer op (osv.).« Dette er jo slet ikke andet end en Reminiscens af den uheldige Sprogrenser H. P. Selmers kuriøse Ordlaverier, hvoraf Bladet »Sværmere« i sin Tid præsenterede en Buket til almindelig Morskab. —

Allerede et Par Gange i det Foregaaende er det blevet antydet, at man ligefrem kan udskille Motivgrupper af det internationale Anekdotstof, fremgaaede af folkelig, snart overfladisk, snart mere dybtgaaende Opfattelse af Livsforhold og Hverdagsbegivenheder, Menneskenatur og Karaktertræk, Ejendommeligheder og Fejl. Det Motiv, som kan kaldes »Konen med Æggene«, er jo tidligere nævnt, ligesom de Historier, der gruppere sig om »de tre Spørgsmaal i det

fremmede Sprog«. Beslægtet med sidstnævnte er den Gruppe, der kan kaldes den døve Mands (»Goddag, Mand« — »Øxeskaft« o. lign.). Fremdeles have vi den, der udgaar fra Ærgrelsen og Spotten over kvindelig Trættekærhed og Paastaaelighed (»Klippe klippe« o. desl.), de rigtige »Molbohistorier« eller »Boeotiana«, hvori den praktiske Kløgt stempler en enkelt Egns eller Bys Beboere som særlig dumme (man genfinder omtrent alle de danske i andre Lande), den naivt antisocialistiske Historie om Kongen eller Millionæren, med hvem en Mand fordrede at dele, fordi jo alle Mennesker vare Brødre, hvilket den Adspurgte ogsaa indrømmede, hvorpaa han gav Manden en Øre, thi mere kunde der ikke komme paa hans Part, — den fortælles i vexlende Skikkelse ligefra Middelalderen til vor egen Tid, om Filip August og en Gøgler, om Rothschild og en Socialist i Frankfurt og mange andre, Tolstoj har den ogsaa i sine Genfortællinger af russiske Sagn. Et Par Grupper af denne Art ville vi betragte lidt nærmere, af Hensyn til deres Repræsentering i Norden. Man har jo f. Ex. en Mængde Præstehistorier, der gaa igen i mangfoldige Lande og til mangfoldige Tider. Den om Prædikanten, som bliver ved at dvæle ved Spørgsmaalet »Hvor skulle vi sætte den hellige Franciscus?« (eller Stephanus eller Antonius eller en anden Helgen, i protestantiske Lande reformeret til David eller en lignende bibelsk Person), indtil en Tilhører rejser sig og siger: »Nu kan I sætte ham her, for nu gaar jeg,« kendes jo ogsaa fra nordisk Tradition. Morsomt nok har man i Frank-

rig*) villet anbringe Begivenheden historisk i 17de Aarh.; den skal da være foregaaet i Châlons, Tilhøreren var en Spejlmager, der kom i Fængsel og maatte erklæres for vanvittig for at slippe fri. Men Kilden er Tallemant des Réaux' »Historiettes«, og af Tallemant har, som Raoul Rosières siger i »Revue des traditions populaires«, Folklorestudiet mere Udbytte end Historieforskningen: hans Fortællinger bero kun i Almindelighed paa »On-dit«, idet han næsten aldrig har været Vidne til Begivenhederne, derfor gaar han f. Ex. hen og beretter en gammel romersk Anekdote om Henrik IV. I ligesaa høj Grad Fællesgods er den om »Hvad sagde saa David?« (Præstens Karl i Kirken troer, at der menes Byens Slagter, og raaber: Han vilde ikke sælge mere Kød paa Kredit til Deres Velærværdighed!), den om Konen, der ikke græd over en Præsts rørende Prædiken, fordi hun ikke hørte til Sognet, o. fl. I Tang-Kristensens trykte Samlinger finder man adskillige af den Slags. Historien om den svenske Præst, der afmalede Helvedes Pinsler saa veltalende for sine Tilhørere, at de fløde hen i Taarer, enten de saa hørte til Sognet eller ej, hvorfor han søgte at trøste dem med de mærkelige Ord: »Gråter icke, ty det torde vara lögn,« er almindelig kendt i Spanien. Juan Valera sammenligner i sit Skrift om den moderne Naturalisme (Apuntes sobre el nuevo arte de escribir novelas, Madrid 1887) Prosper Mérimée som Kunstner med »den Præst, der uforvarende fik Tilhørerne til at græde ved at fortælle dem en Helgens

---

*) Lorédan Larchey, »L'esprit de tout le monde«, I, S. 264.

Martyrium og derfor sagde: Græd ikke; det er længe siden, det hændte, og maaske det ikke er sandt.« Fra Sverrig har Valera neppe faaet den. I Paz y Mélia's »Sales españolas«, I (1890, S. 285) findes den trykt om en portugisisk Prædikant, efter et Manuskript fra 16de Aarh. i Madrids Nationalbibliothek. Ifølge N. M. Petersens »Bidrag til den danske Litteraturs Historie« V, S. 211 (2den Udg.) fortaltes i Danmark i forrige Aarhundredes Slutning følgende Historie som en virkelig Tildragelse. En ung Præst havde arvet baade sin Faders Kald og hans Prædikener; han mente da, at han blot behøvede at aflire disse, og første Gang, han bestiger Prædikestolen, er han da saa uheldig i sin Ubetænksomhed at levere denne testamenterede Tirade: »Med mine grædende Taarer gentager jeg Eder idag, hvad jeg nu i otteogtyve samfulde Aar haver sagt Eder.« Petersen har Fortællingen fra Aargangen 1790 af »Samleren«, men han nærer Mistanke om, at den maaske er lavet, udsprungen af det Præstehad, der var oppe dengang. Vist er det, at den ogsaa staar i Moszflecks »Der Spaszmacher« (1784).

Et andet Motiv er en Talers eller Skuespillers Forsnakkelse. Hvad vi kalde »at bakke snagvendt« kalde Franskmændene »tromper la sonnette«, fordi en Skuespiller engang paa Scenen kom til at sige med Pathos: »Trompez, sonnettes!« istedenfor: »Sonnez, trompettes!« Men i Aug. Blanche: »En skådespelares äfventyr« læses om en Statist ved en rejsenhe Trup, der endelig engang havde faaet tildelt en talende Rolle. Den bestod rigtignok kun af een Replik: »Hestene ere sadlede,« men han havde forberedt sig paa den med

umaadelig Omhu. Paa selve Forestillingsaftenen er han imidlertid saa uheldig at raabe: »Sadlerne ere hestede!« — Fra Skoletiden mindes Adskillige maaske det intrikate Spørgsmaal, hvem Zebedæi Sønners Fader var. Ifølge Tang-Kristensens »Molbohistorier osv.« (Nr. 171) hed han Per Nielsen; Spørgeren havde nemlig, for at faa det rigtige Svar ud af en mindre begavet Bondeknøs, hentet Sammenligning fra de mest nærliggende Familieforhold, men den Adspurgtes logiske Abstraktionsevne var for ringe. Paa samme Maade er hos Balthasar Schupp en tysk Møller bleven Fader til Noa's tre Sønner, ligesom i de engelske »Hundred merry Tales« (1525) endog en Hund ved Navn Colle bliver Ophav til dem, medens Franskmændene baade fortælle Historien om Noa's Sønner og om de fra Middelalderens Heltedigte kendte fire Haimonssønner. En temmelig ny og ret morsom tysk Variant meddeler Hermann Oesterley (citeret i Udg. 1887 af den nys nævnte engelske Anekdotbog). I Hôtel zum Weidenbusch i Frankfurt am Main giver en Opvarter en preussisk Løjtnant denne Gaade at gætte: Det er ikke min Broder, heller ikke min Søster, og dog er det min Moders Barn. Løjtnanten gætter og gætter, indtil Opvarteren endelig siger ham, at det er ham selv. Næste Dag møder Løjtnanten op med samme Gaade i et Selskab. »Det er Dem selv, Hr. Løjtnant.« »Nej, mine Damer og Herrer, det er Opvarteren i Hôtel zum Weidenbusch.« Denne Historie er nær beslægtet med en anden Gruppe, nemlig med dem, der dreje sig om Dumhed i Opfattelsen og i Gengivelsen af en Vittighed eller et Ordspil. Af den Slags er der mange,

og mærkværdigt nok er den latterliggjorte Person meget ofte en Jøde. En saadan tysk Historie har denne Pointe: En tager i et Selskab en Bønne og lægger den tilside; »hvad er det?« — »Bonaparte« (Bohn' aparte); men Dumrianen, der fortæller den videre, angiver som Opløsning: »Napoleon!« I A. Abrahams' »Minder« læses et Par franske om den kun musikalsk begavede Fløjtenist Tulou. Af danske kendes almindelig Loria's Brander om Grundtvigs Optræden paa Prædikestolen i Vartov med »rosenfarvet« Krave (»der er jo ogsaa hvide Roser«), hvilken en kløgtig Tilhører anbringer i et andet Selskab under den Form: »Har De hørt, at G. har prædiket i Vartov med rosenrød Krave?« Fremdeles den hos Witt von Döring (»Schilderungen und Begebenheiten eines Vielgereisten«, 1833) trykte om Filologen Prof. Thorlacius, en Mand, der udmærkede sig ved sin lærde Distraktion. Han kommer ridende paa Strandvejen, samtidig læsende i en Bog, saa at han ikke passer Hesten; den kaster ham af i en Grøft, men han kommer ikke til Skade, sætter sig paa Grøftekanten og læser videre. Nogle af Thorlacius' Bekendte passere ham lidt efter i en Vogn og raabe til ham: »Vil De ikke køre med, Hr. Professor?« »Tak, jeg rider,« svarer han. Begivenheden refereres saa senere af en Jøde, der ikke omtaler Faldet i Grøften, altsaa: Thorlacius sidder paa Hesten og svarer »Nej Tak, jeg rider« paa Tilbudet om at køre med. Ingen ler selvfølgelig, og Manden udbryder forbavset: »Da jeg hørte den, var den sgu morsom.«

Morsom er jo ogsaa den berømte Alke Potts plat-

tyske Gravskrift i Doberan, — den findes der virkelig tillige med flere ligesaa gemytlige —, i hvilken Vorherre anmodes om at være den Afdøde ligesaa naadig, som Alke Pott vilde være mod Vorherre, hvis han var Alke Pott. Den er hertillands lokaliseret i Kjøge og skal dér være sat over en vis Johan Siverod (set den har jeg ikke), men kan forresten siges at høre til en Motivgruppe, ligesom den franske Ridder La Hire's Bøn (15de Aarh.), den han plejede at fremsige, naar han skulde i Slag: »Gør nu det for La Hire, som La Hire vilde gøre for dig, hvis han var dig!« De herhen hørende Historier o. desl., dog ikke den danske Gravskrift, ere behandlede af Max Müller i et Par Artikler (Maj og Juni 1887) i det engelske Tidsskrift »The Athenæum«.

Et Slægtskab med Molbohistoriernes Kategori er umiskendeligt i de Anekdoter, som til Motiv have Misforstaaelse ved bogstavelig Udtydning af et eller andet Udtryk. Saaledes er der i Wrights Samling af gamle latinske Historier (Nr. 43) en om en Kone, der havde faaet det Raad at »smøre« en Dommer (*ungere manus judicis*) — dog ikke i den populæreste danske Betydning, — og gjorde det bogstaveligt, men naturligvis ikke fik noget godt Udbytte deraf. Man har paa Dansk en tilsvarende Anekdote, der beroer paa Misforstaaelse af Udtrykket »Han maa bide i Græsset«, om en Syg, eller maaske er lavet over det.*) Ligeledes i den

*) Hvordan Ordsprog eller Mundheld og Anekdoter spille over i hinanden ses f. Ex. af, at Ordsproget om Konen, der ønskede, at Modvinden vilde vende sig, naar hun skulde tilbage (deraf Sømandsudtrykket »Kællingevind«),

Molboske Genre (i alt Fald kan man opfatte den saadan) er en hos Tang-Kristensen, Nr. 138 i den oftere anførte Samling: En er bleven udskreven til Soldat og melder sig ved Regimentet; han spørges om sit Navn, men veed det ikke; hans Tvillingbroder og han selv vare nemlig blevne døbte sammen, den ene Pæjer, den anden Kræsten; under Hjemkørselen fra Kirken døde den ene, og nu veed han ikke, hvem af dem det var. Denne Fortælling er heller ikke udelukkende dansk. Den er anvendt som Replikskifte i den tyske Skuespiller Beckmanns lille Farce fra omtr. 1840, »Der Eckensteher Nante im Verhör«, idet den svinepoliske Berlinersjover bl. a. driller Politiassistenten, som forhører ham, med denne Witz, — thi her er det en bevidst Morsomhed.

Tang-Kristensen meddeler i sine Molbo- og Aggerbohistorier osv. (S. 120 ff.) ogsaa en hel Del Løgnehistorier, navnlig Jægerløgne om mærkelige Skud, som en Rasmus Fynbo og andre utrolige Mesterskytter have præsteret i bestemt angivne jydske Egne. Deriblandt

---

er gaaet over til en Historie, fortalt om Kjøbenhavneren Agent Berendt i »Dumriana eller Indfald, Anecdoter og Characteertræk af Claus Dumrians Levnet. Samlede og udgivne af L. N. Bjørn, Candidatus juris«, Kbh. 1829. I Familie med den kloge Kælling var vist den Mand fra Dinant i Belgien, som skulde til Namur og havde Blæsten imod sig; han vendte undervejs Ryggen til Vinden og tændte sin Pibe og blev saa ved at gaa i den Retning, hvori han havde vendt sig, indtil han forundret maatte sige ved sig selv: »Det er dog mærkeligt, at det er de samme Klipper ved Namur som ved Dinant.« (Revue des traditions populaires, IV, S. 483).

er der ogsaa nogle højst underlige Gerninger af »min Gamlefader«, om hvem Fortælleren til Slutning siger: »Han er nu død for flere Aar siden, og a veed snart aldrig, a har selv ret kendt ham. Han skal have gjort mange store Bedrifter i hans Tid, men det er ingen Steder paa Skrift før nu.« Det er der alligevel; thi man genfinder her hverken mere eller mindre end de Ting, hvormed Løgneren for alle Løgnere, Baron Münchhausen, skal i sin Tid have underholdt en forbavset Tilhørerkres, og som forlængst ere at læse paa Tryk. Navnlig om den forsvundne Bi, som han eftersøgte ved at kravle op paa en umaadelig høj Plante, saa at han kom helt op i Skyerne og maatte hejse sig ned ved et Tov, han havde lavet af nogle »Byghajser«, han havde hos sig, osv. Og af Jagthistorierne den om Ræven, der ved et afskudt Søm blev naglet med Halen til et Træ og løb bogstavelig »ud af sit gode Skind«, den om Skytten, der »rinkede« en Flok Vildgæs sammen ved at skyde paa dem med en Metalknap, hvori der hang en Traad, men de vaagne siden til Kræfter igen, saa at de flyve afsted med Jægeren, indtil gamle Pastor Hegelahr i Sunds (virkelig Person, død 1822) kommer ud af sin Præstegaard og pirrer »den underlige Fugl« ned med sin Jagtbøsse. Lignende Münchhauseniader træffer man jævnlig i andre Lande, saaledes i Frankrig om en Ingeniør ved Navn Nicolas des Murs, der fiskede en Flok Traner paa Rad med en Krog (Philippe d'Alcripe, La nouvelle fabrique des excellents traits de vérité, omtr. 1579, citeret i »Mélusine«, III, 138), og i Spanien bl. a. den om Hunden med de otte Ben, der skiftede med

fire ad Gangen, naar den pilede afsted, og den om Hjorten med Kirsebærtræet i Panden (»Album del buen humor«). Spanierne have endda konstrueret sig en national Münchhausen, som hedder Manolito Gazquez og naturligvis er Andalusier.

For en Smule at imødekomme dem, der grumme nødig ville lade sig overbevise om, at Anekdoter hyppig ere vandrende, ville vi nu anføre et Tilfælde, hvor omtrent det Samme virkelig lader til at have gentaget sig paa to forskellige Steder, uden at der er Tale om, at det er samme Historie fortalt om igen. Der gives en engelsk Anekdote — den staar i »Joe Miller's Jests« under Nr. 55 — om en meget brav, men ikke særlig kundskabsrig Skriver i den engelske Lloyd, som en Dag sad og talte i et Kaffehus med en Ven om et assureret Skib, der var ude at sejle, og som man i længere Tid ikke havde hørt noget til. Vennen sagde: »Veed De hvad, jeg har en svær Mistanke om, at vort Skib er *in jeopardy* (ↄ: i Fare).« »Det var som Pokker!« svarede den Anden; »naa, det er da ialtfald godt, at det endelig er kommet i Havn.« I 1872 anstiftede dette drilske Ord, som altsaa endog kan spille indfødte Englændere et Puds, paany Ulykker i Kjøbenhavn. »Illustreret Tidende« bragte nemlig, som Prøve paa Illustrationerne til den danske Oversættelse af Stanley's »Hvorledes jeg fandt Livingstone«, et Billede med Underskrift »Livingstone i Jeopardy«. I den Anledning gjorde »Nær og Fjern« (8. Dec. 1872) opmærksom paa, at »hvor negeragtigt Ordet Jeopardy end kan lyde, er det dog neppe Navnet paa nogen afrikansk Lokalitet«, og at Underskriften »L. i Knibe«

svarede fuldstændig til den paa Billedet fremstillede Scene. —

Men een Svale gør ingen Sommer; to eller tre heller ikke. Er man blot noget skeptisk anlagt, bliver Ens Skepticisme just ikke mindre ved at beskæftige sig med disse Undersøgelser. Og kan man end af Tilfælde som det nys anførte lære, at man ikke altid skal tro sin Tvivl*), saa ville dog vel de Allerfleste ganske simpelt drage det Resultat af det Foregaaende i det hele taget, at der gives Noget, som hedder vandrende Anekdoter, og at en Mængde af de nutildags gængse høre ind under det Begreb. En Begivenhed foregaar (eller opfindes), en Vittighed siges (eller opdigtes) — og Menneskene begynde snart at tumle dermed, som Musikeren med et udefra givet Variationsthema. Skiftende Tider og nationale Forskelligheder afsætte deres Mærker i Traditionen, og naar man synes, at en Tildragelse eller et Udsagn passer paa en eller anden navnkundig eller sympathetisk Personlighed, saa flytter man gladelig om med, hvad der i Virkeligheden hører andensteds hen. H. F. Feilberg siger (i »Hvorledes opstaar Sagn i vore Dage?«, »Dania«s 2det Bd.), at det er med noget af en Naturlovs Nødvendighed, at mangfoldige Begivenheder fra forskellige Kanter samles i Folkebevidstheden rundt om »de store Navne«. Ubetinget kan man dog vist ikke underskrive denne Sætning. Det kommer da an paa,

*) Selv her synes Tvivl endda ikke aldeles udelukket, idet maaske den engelske Historie i Virkeligheden aldrig er foregaaet, men kan være blot opdigtet ud af Ordets Løjerlighed. Den danske derimod er sikker nok.

hvad man vil forstaa ved de »store Navne«. Hyppigst vil vel nok en Anekdote eller et historisk Sagn blive flyttet fra den mindre berømte Person over til den mere berømte, men det Modsatte kan ogsaa være Tilfældet, idet den begrænsede, lokale Navnkundighed her faar Betydning. Og undertiden er det om Motivet, ikke om Personen, at en Fortælling »krystalliseres« — Udtryk af H. Gaidoz (citeret af Feilberg i ovennævnte Afhandling) —, saa at det bliver staaende, medens Hovedpersonerne i Historien vedblive at vexle.

Nærmest et Exempel paa den sidste Art og tillige overhovedet en udmærket Prøve paa, hvordan Sagndannelsen fortsættes herhjemme i vore oplyste Tider ligesom i gamle Dage, er, hvad jeg nu skal meddele. I Oktober 1890 fortalte Dr. phil. M. mig, at Cand. mag. D. i en Samtale havde sagt til ham: »Det var da en morsom Historie, der fornylig passerede Dem ved Præliminærexamen.« »Hvilken?« spørger M. forundret. »Ih jo, denne,« og D. fortæller den komiske, temmelig saftige Examinations-Historie. Den var i Virkeligheden aldrig passeret M., ja var ham helt ukendt! Nu erindrede D. sig ogsaa, at da han kort Tid før havde fortalt den i en Forening, var der en enkelt af Tilhørerne, som ikke lo, men ytrede: »Det er jo en gammel Historie, jeg har hørt for mange Aar siden.« Men D. havde den fra Forfatteren B., som atter havde hørt den af Boghandler T. R.; denne igen af Boghandler C. R., som tillige havde fortalt den til Bibliothekar W., — stadig om M., saaledes som C. R. havde faaet den, men fra hvem erindrede han ikke. Den rigtige Sammenhæng dukker imidlertid op fra en anden

Kant. Skoledirektør N. B. kan nemlig Historien om Prof. Velschow, hvem den er hændt for en hel Del Aar siden; Velschow har selv fortalt den til Prof. Agerskov, denne til Prof. H., og han atter til Skoledirektøren. Her ses altsaa tydelig, paa hvilket Punkt, omend ikke ved hvilken Fortæller, den sagnagtige Omdannelse er begyndt.

Et andet, ligesaa mærkeligt Stykke Sagntilblivelse fra den nyeste Tid er dette. I en dansk Latinskole var der en Lærer, som havde det Uheld ikke at kunne holde Disciplin mellem sine Elever. To forhenværende saadanne, af hvilke den ene havde haft sin Skoletid mange Aar før den anden, kom til at tale om denne Lærer, og den yngre gjorde da gældende: man fortalte dog om ham, at han een Gang havde pryglet en Elev ved Navn Tønder saaledes, at denne døde noget senere som Følge af Mishandlingen. Men den virkelige Sammenhæng er følgende: de »forbistrede Drenge« havde for Skik at drille Manden ved ofte at spørge ham, »hvem det var, der myrede Tønder« (Stump af en gammel Vise, der alluderer til P. Worms fordum famøse Mord paa Litteratus J. P. Tønder i 1836). Drillerisporten var endda bleven genoptaget een Gang til af en ny Generation, efter at den havde været ude af Kurs en Stund; men 15—16 Aar efter er Forbindelsen brudt, og Historien antager den ovennævnte Legendeform. —

Hermed er det vistnok paa Tide at afslutte disse Sammenstillinger. Ved en Ideeassociation kunde man til Slut komme til at tænke paa »Nu Tønden er tom, og Tappen er tør«, — men det er ikke værdt at føje

til: »som Wessel sagde til Berthelsen, der vilde hedde Bartholin«. For det Første tillægges Rimet ogsaa den norske Poet Stenersen (if. N. M. Petersens danske Litteraturhist.), og for det Andet staar der skrevet foran i B. W. Luxdorphs Skrivkalender 1747: »Nu er Tønden tom, oc Tappen tør. Nu skal Gaarden hedde, som den hed før.« Men da var Wessel 5 Aar gammel, og har han engang brugt omtrent samme Vers, saa kan han dog ikke egentlig siges at have fundet paa det. — Man fristes unægtelig til at give den Irlænder Ret, som, da han havde fortalt en god Historie, og En bemærkede, at den stod at læse i en gammel Bog, udbrød: »Gid Pokker havde de gamle Fyre, de skulle altid stjæle Ens gode Indfald!« Var han kommen ud over sin Vrede, saa kunde han være bleven Folklorist.

LHOMBRESPILLETS TERMINOLOGI.

EN FILOLOGISK STUDIE.

»Jeg var længe i Tvivlraadighed, om jeg ikke . . . skulde stryge denne lange Tirade om Lhombrespillet; men da jeg overvejede: at intet, som vedrører dette Emne, bør ansees for uvigtigt, . . . saa har jeg, i Haab om Overbærelse, ladet det staae.«
St. St. Blicher (»Julianes Giftermaal«).

DER er to Lande, hvor Lhombren endnu stadig er det mest yndede Kortspil: det ene er Spanien, hvorfra det stammer, og det andet er vort Fædreland. Medens dette Spil en Tid lang har været i Mode overalt i Europa, er det i vore Dage fortrængt i Tyskland af det *soi-disant* nationalgermanske »Skat«, i England for længe siden af Whist, medens det rigtige franske Nationalspil er Piquet. Men i Danmark har det Borgerret, vunden forlængst, og det vil rimeligvis vare mange Tider, før det mister sin Forrang hos os; og hvad Spanien angaar, hedder det i en ny Spillebog, udgiven i Barcelona 1892, at »Spillenes Konge« dyrkes i Stormandens Salon, i den borgerlige Dagligstue, i Klubben og paa Café'en. Vidnesbyrd om den Yndest, hvori

Spillet har været hos vore Forfædre*) som nutildags hos vore Landsmænd, træffes i ikke ringe Antal i den danske Skønlitteratur. Edvard Storm har kvædet en »Hymne til Spadille«; hos Blicher, der selv aabenbart var saa god en Lhombrespiller som sig en gammel jydsk Præst anstaar, har den kære Tidsfordriv især afsat Spor i Novellerne »Fjorten Dage i Jylland«, »Julianes Giftermaal«, »Ak hvor forandret!«, »Juleferierne« og »En Herremand paa Jorden (osv.)«; og hvem kender ikke Hostrups fortræffelige Lhombrescene i »Intrigerne« med den klassiske Sang (efter Bellmans Forbillede) »Nu begynder Spillet da«?

Navnet »el Hombre« eller »el juego del Hombre« er spansk, — det kan snart ses. Men hvordan det skal forstaas, er ikke saa sikkert. Ordet betyder jo »Mennesket« eller »Manden«, og man har da villet forklare det saaledes, at det gælder i dette Spil at bære sig rigtig fornuftigt ad, som et Menneske og ikke som et Dyr (bête). Andre sige, at Navnets Betydning er »Spillet for alle Spil«, ligesom »Manden for det Hele«. Men da »el Hombre« ogsaa betyder Spilleren i Modsætning til de to Modspillere — han er »Manden« og bør forsvare sig som en Mand —, er det rimeligst, at Spillet har sit Navn derfra. Nuomstunder hedder i Spanien ikke Spillet, men kun

*) Omtr. 1800 var det i høj Gunst hos Kirkens Mænd; det erfarer man af de Steder hos Ingemann, Mynster og Werlauff, som Vilh. Bang anfører i sin Bog »Præstegaardsliv« (Kbh. 1891, S. 273—74). Jeg har forøvrigt Hr. Pastor Bang at takke for flere Oplysninger angaaende Spillet.

Spilleren »el hombre« *); den almindelige Tremandslhombre gaar nu under Navnet »Tresillo« (tidligere »Renegado«, i en noget modificeret Skikkelse »Mediator«). Der gaar det Sagn, at Fjerdemanden, Oversidderen, har sin Oprindelse fra naar Spillet dyrkedes i Munkeklostrene; han skulde passe paa, om Abbeden kom, for at de Spillende kunde faa Kortene afvejen i rette Tid.**) Spanierne have altid været meget hengivne til Spil, navnlig Kortspil, hvad man bl. a. ser af den Mængde Spilleudtryk, der bruges i overført Betydning. For øvrigt kan man heller ikke sige, at vi Danske have Mangel paa den Slags overførte Betegnelser fra forskellige Spil: Makker, Misère, Force, Trumf, i Forhaanden, i Baghaanden, Besyv, schakmat, Beet, Matador, Rummel, sige Pas, i Vælten, Hundrede og Et ude, renoncere, stikke den, Bredouille, karnøfle, Pamfilius osv. Iblandt den utrolige Mængde Kortspil, der dyrkedes i de spanske Spillehuse i det 17de Aarhundrede, nævnes ogsaa Lhombre, og Calderón f. Ex.

---

*) I »Nye og fuldstændig dansk Spille-Bog«, Kbh. 1786 (ɔ: S. A. Jørgensens), bruges Benævnelsen baade om Spillet og Spilleren; ogsaa »der L'hombre« [sic] om Spilleren i Das neue königliche Lhombre, ny Udg., Hamb. 1783. Denne tyske Spillebog er det vistnok, der ligger til Grund for den Jørgensenske. — Et Holbergsk Citat hører ligeledes herhen; det er af »Barselstuen« i Komediernes ældste Udgave. To Koner disputere her om, hvorvidt et Spil var efter Reglerne eller ej, og den ene siger bl. a.: »Jeg lod Monsieur Corfitz, som var l'Ombre, stikke alene.«

**) Slg. en Artikel af »Basta« i Jyllandsposten for 4. Juni 1895, med Overskriften »L'hombre«.

alluderer ikke sjeldent dertil i sine Stykker som til et velkendt Spil; men det var dog væsentlig en Underholdning for alvorlige og fornemme Folk, og da det begyndte at udbrede sig til andre Lande, var det fra de allerhøjeste Krese, at Impulsen udgik. Ligesom Italieneren Kardinal Mazarin, der spillede Kort omtrent paa Dødslejet, havde indført det italienske Spil *Hoc[a]* i Frankrig, saaledes lader det til, at Lhombre har faaet Indpas i dette Land ved Ludvig XIV.'s spanske Dronning, Maria Teresa. I »La Maison des jeux académiques«, Paris 1665, er det endnu ikke optaget. Franskmændene havde forøvrigt allerede et simplere Spil ved Navn »l'Homme«, der vedblev at bestaa længe ved Siden af det indførte. Ved »le Roi Soleil«s Hof florerede alskens Spil, rigtignok mest Hasard (som »bassette«), men at man ogsaa havde kastet sin Naade paa den ædle Lhombre, og at Interessen for den spredtes fra Hovedstaden ud i Provinserne som en Modesag, derom vidne adskillige Udtalelser i Datidens Litteratur. En Spillebog, »le Royal Jeu de l'Hombre (etc.)«, udkommen i forbedret Udgave i Paris 1685, tilkendegiver allerede ved sin Titel, hvormegen Respekt man havde for Spillet: »Det spilles baade i Paris, i Versailles og i Saint-Germain, og selv Dronningen spiller det«, hedder det deri, og der tilføjes, at det er Tremandslhombre, som spilles ved hendes Hof, og at man der bruger at indskyde hver ti Jetons (à 10 Louisd'or) ved Spillets Begyndelse og senere to for hver Gang der passes rundt. Boileau taler om en ivrig Lhombrespillerske i sin 10de Satire, La Bruyère (Caractères, Kapitlet: De la Ville) nævner Lapsen Nar-

cisse som sikker Trediemand ved en Lhombre eller Reversis (et andet moderne Spil, ogsaa af spansk Oprindelse), Mme de Sévigné fortæller 1680 i et Brev fra Landejendommen Les Rochers, at hun ofte havde tre Spilleborde i Gang derude, et med Trictrac, et med Reversis og et med Lhombre. Endnu i Ludvig XIV.'s sidste Aar spilledes der meget ved det franske Hof, ogsaa Lhombre, og Kongens Svigerinde, Elisabeth Charlotte af Pfalz, der forresten ingenlunde sværmede for Kort, skriver i 1714, at hendes Damer sidde og spille Lhombre eller Brelan midt paa Dagen, medens hun læser eller skriver.

Fra den Tid, da Lhombren holdt sit Indtog i Frankrig, foreligger der Udtalelser om, at Adskillige fandt dette Spil noget vel gravitetisk og stemmende mere med den spanske Flegma end med den franske Livlighed. »Il y a des jeux où l'on badine, et quelquefois de bonne grâce; mais il s'en faut bien garder à l'Hombre, et la gravité y sied bien. Je remarque aussi qu'on le joue sévèrement et avec beaucoup d'exactitude,« siges der i den før citerede franske Spillebog. »En Lhombre maa drives med Orden og Andagt,« ytrer jo ligeledes Præsten i »Intrigerne«. Det blev da ogsaa i Frankrig forsynet med forskellige Tilsætninger og Forbedringer, før det gik videre til Frankrigs Nabolande, Tyskland og England, hvilket kan mærkes paa Spillets Terminologi. »Les Français,« hedder det i den oftere omtalte Lhombrebog, »qui pour l'ordinaire ne s'attachent pas trop à inventer, se servent heureusement des inventions étrangères; et dans les choses qui regardent l'utilité et le plaisir, ils

me semblent qu'ils enchérissent presque toujours sur les inventeurs.« Med den egentlige Lhombre fulgte dens Aflæggere, Quadrille (sp. Cuatrillo), der holdt sig længere i England end Tremandsspillet, og Cinquille (sp. Cinquillo, eller Cinqueño), der omtales hos Holberg i »Den Vægelsindede«. Her til Danmark maa Lhombren være kommet i Slutningen af det 17de Aarhundrede. Det spilledes ved Christian V.'s Hof (jf. de af R. Mejborg fremdragne Oplysninger om Livet ved dette). Paa Holbergs Tid var »Allomber« kun de fine Folks »alamodiske« Spil, og da Herman von Bremen holder Foredrag for sin Hustru Geske om, hvordan hun skal gerere sig som Borgmesterfrue, bemærker han: »Der er et vist Spil, som kaldes Allumber; jeg vilde give hundrede Rigsdaler til, at I og vor Datter Frøken Engelke forstod det. I maa derfor give flittig Agt, naar I seer andre spiller, at I kan lære det.« Formen »Allomber« kommer naturligvis af Talemaaden »jouer à l'Hombre« (sp. »jugar al Hombre«; endnu i et Brev fra Chr. Wilster til N. C. L. Abrahams, trykt i »Museum« for 1893, tales om en »à l'hombre«). Moths hdskr. Ordbog har »Alumber. Er en Kortleg, som Spanieren kalder al Hombre ɔ: Mande Leg« (først havde han skrevet »Menneskespil«). Den ældste danske Spillebog, hvori Lhombre forekommer, er »Nye og fuldstændig Dansk Spillebog«, Kbh. 1786; en Bog med Lhombreregler alene udkom 1799. Man tør vistnok sige, at Spillet hertillands, med sin tiltalende Kombination af Beregning og Lykketræf, har i Almindelighed — trods sin oprindelige, spanske Alvor — faaet tilsat en god Portion hyggelig Lystighed, og det er

da rigtig dansk, naar Lhombrevisen i »Intrigerne« slutter med de Ord:

Til en ret gemytlig Lhombre
Hører godt Humør.

Den Række Kunstudtryk, mest af fremmed Oprindelse, som benyttes i det danske Yndlingsspil, har jeg i det Følgende søgt at forklare, idet de ere ordnede alfabetisk til en lille etymologisk Lhombreordbog.

Aal, det Samme som Stambeet (eller Standbete, som den kaldes i den danske Spillebog fra 1786), ogsaa kaldet *Blok*, hvilket i Jørgensens Spillebog, Udg. 1868, forklares som det Pengestykke, der skal forestille Beten. I den før citerede »Hymne til Spadille« af E. Storm (1785) staar der:

I tørstige Siele, som qvæde
Om Viin, og om Kieresters Skaal!
Hvad har vel en Snitzer for Glæde
Mod L'hombre med Krukke og Aal?

samt tilføjet Anmærkning under Texten: »For deres Skyld, som maatte være ubevandrede i Kunstens Talemaader, maa jeg anmærke, at Krukke betyder en dobbelt Beet, naar Codille tabes, og Aal er det samme som Stambeet. De kiere Børn have mange Navne.« Videnskabernes Selskabs Ordbog og Molbech give den Forklaring, at Ordet betyder »Spillerens første Indsæt, som forestilles ved en stor Penge eller et Tegn«; deraf Verbet »aale«, indsætte nye Aal. I sine Erin-

dringer, Pragtudgavens 1ste Bind, S. 180, fortæller Oehlenschlæger, at han en Dag hos sin Ven, Lægen O. H. Mynster, saae en Sølvmedaille med Immanuel Kants Portræt, som denne brugte til Aal. — Navnet hidrører sandsynligvis fra Betydningsberøring af forskellige Ord. En Regnepenge kaldes paa Tysk ogsaa »eine Fische« eller »ein Fisch« (»Fischchen« hos Rabener, citeret i Sanders' store Ordbog); Ordet bruges ogsaa om visse Arter Klejnsmedarbejde. I begge Betydninger kommer det ligefrem af det franske »fiche«, og i begge Betydninger er det ligeledes gaaet over paa Dansk som »Fisk«. Man er da let kommet til at anvende Navnet paa en særlig Fiskeart, efterat man eengang havde begivet sig ind paa det ichthyologiske Omraade. I Overensstemmelse dermed har man endog lavet Jetons (»Pindene«) i Form af Fisk. Men desuden kan tages i Betragtning, at den Skaal, hvori »Aalene« lægges ved Spillets Begyndelse, ofte kaldes »Potte«, og at der i en Mængde ældre Kogebøger omtales en Ret ved Navn »Potteaal«, der er det samme som Aalefrikassé. Om »Krukke«, der ogsaa hører hen i denne Sammenhæng, vil blive talt nedenfor.

Amagerspil, et Spil med saa gode Kort, at det omtrent ganske spiller sig selv (ogsaa »Bondespil«), naturligvis et lille Udslag af kjøbenhavnsk Overmod ligeoverfor Stadens brave landlige Naboer. I Moths haandskrevne danske Ordbog læses: »Det kan en Bonde paa Amager giøre, ɔ: er en saare let Sag«; og Amager eller Amagerbonde, brugt overført, betegnes som »Et groft og uskikkeligt menneske. *Homo agrestis et incultus*«. Spanierne tale om en »solo de

Fernando Séptimo«, hvilket maaske blot skal betegne den som glimrende, men rigtignok tillige kan antyde nogen Mistillid til den højsalige Konges Aandsevner, ialtfald hvad Lhombre angaar. Jeg har læst Udtrykket i en af Fru Pardo Bazáns nyeste Fortællinger »Adán y Eva«, hvor en skikkelig Borgermand og Fader til ti Børn sidder i sin Klub, efter som sædvanlig at have havt Uheld længe, med 6 Trumfer i Sort paa Haanden, deriblandt Spadille, Manille, Kongen og Damen, foruden to Renoncer og en Konge. For ret at nyde sin Sejr agerer han beskeden og vil spille sit Spil istedenfor at lægge det op; naturligvis maa Modstanderne strax give Køb, og Lykken tilsmiler ham ogsaa i det følgende Spil, da — det meldes ham, at en vigtig Familiebegivenhed hjemme er meget nærforestaaende, og han maa afsted!

Basta, den tredie Matador, er det spanske »basto«, der betyder det Samme, egentlig »as de bastos«, ɔ: ligefrem Kløver Es. »Bastos« hedder nemlig den ene Farve paa Spansk — forsaavidt man ved de spanske Spillekort kan tale om »Farve«: de skilles nemlig blot fra hverandre ved Tegn. Til Ruder svarer »Oros«, hvis Mærke er runde (Guld)mønter, til Hjerter »Copas« (Bægere), til Spader »Espadas« (Sværd), til Kløver endelig »Bastos« (Køller eller Knipler). Det er de samme Betegnelser som de i Italien brugelige: danari, coppe, spade, bastoni, og de stamme fra de gamle »Tarocchi«; endnu benyttes de til endel af Kortene i det ogsaa herhjemme spillede *Tarok.* Istedetfor Damen have de spanske Spillekort en for dem ejendommelig Figur, el Caballo (egl. Hesten, men forestillende en Rytter), —

altsaa Billedkortet imellem el Rey (Kongen) og el Sota (Knægten). Det er fra de franske Kort, som de fabrikeredes fra Midten af det 15de Aarhundrede, at de nu hos os brugelige Farver og Betegnelser hidrøre, — Spydspidsen, Kløverbladet, Hjertet og Ruden, de to første i Sort, de to andre i Rødt. Og endda gør man jo hos os undertiden Brug af selve de franske Navne: pique, trèfle, cœur og carreau; »trèfle« laver man dog gerne om til »Træf«. — Formen »le Basta« findes i Lhombrebogen fra 1685; men desuden har den mere korrekte Form »Baste« været almindelig brugt.

Beet, selvfølgelig det franske bête. Dette betyder i denne Sammenhæng 1) en Art Kortspil, mellem fire eller fem Personer*), omtalt f. Ex. af Boileau, 2) Indskud, som betales, naar man taber et Spil, og som bliver staaende, til en af de andre Spillere vinder det eller man selv tilbagevinder det. Deraf Talemaaderne: mettre la bête, faire sa (ell. la) bête, tirer la bête, perdre la bête, gagner la bête (gøre Beet). At Franskmændene ved alt dette ligefrem tænke sig Ordet = lat. *bestia,* ses bl. a. af Udtrykket remonter sur sa bête, at genoprette sit Tab, i Spil og overført; saaledes hos

*) Moth anfører det i sin Ordbog under Navnet »Labêt« (naturligvis »la bête«), der tillige siges at betyde »den Straf, som man skal sætte paa Spillet, at lege om igen, naar man har legt og tabt, som ogsaa kaldes Bêt. Ex. »Der satte jeg en braf Labêt.« Videnskabernes Selskabs Ordb. føjer til: »Figurlig, i daglig Tale, Fortræd, Tab, Skąde. Jeg kom ret i Labeet med ham derfor. Tag dig iagt, du ikke bliver Labeet derved.« Nuomstunder hedder det vist almindelig »at komme i Labet*en*«.

Kardinal Retz i hans Memoirer. Ligeledes har man stillet Betegnelsen i Modsætning til selve Spillets Navn (se foran). Imidlertid er det sandsynligt, at det blot er en Forvanskning af det spanske Ord *puesta*, der betyder Indsats i Spil og anvendes ganske paa samme Maade som bête i Lhombre: perder de puesta er at blive Beet, sætte en Beet, puesta de tres er Remise en trois, puesta de castigo Straffebeet osv. — Forøvrigt er jo Ordet paa Dansk omtrent ligesaa meget Adjektiv som Substantiv (blive, være, gøre beet).

Bjælke »var efter den ældre Regnskabsform 100 i Krøllen, hvilket betegnes ved en Streg« (Møllers Lhombreregler 1882). En rigtig Bjælke anbringes jo horizontalt; deraf vel Stregens Benævnelse; forøvrigt kan mindes den gamle Talemaade »at skrive paa Bjælken« (som en Art Straf).

Blok, slg. *Aal*, er det tyske »Block« (»Blockstück« spøgende om et stort Pengestykke); paa Fransk bruges »prise« om det samme. Forresten betyder *Blok* ogsaa to eller flere samlede Kort i en Farve, naar der kun er eet højere Kort inde, som kan stikke dem, f. Ex. Dame eller Knægt (Sp. M. Basta, Anvisning til at spille Lhombre m. m., 1893). »At *blokke* En for Penge« ell. desl. kommer neppe heraf; thi allerede i Gammeldansk har man et saadant Verbum, der betyder: at sætte i (Fange)-Blokken, saa at Vedkommende maa købe sig løs. I Kalkars Ordbog findes flere Citater fra 16de Aarh., hvori der stadig staar »stocke og blocke«, ogsaa et fra Arild Hvitfeld.

Casco (*Casque*). Skønt Lhombrebøgerne pleje at forklare omstændelig, hvoraf dette Ord kommer, er

dets Oprindelse ikke ganske sikker. Selve Spillemaaden foragtes fra gammel Tid af sindige og alvorlige Lhombrespillere, og skal man dømme efter den oftere citerede Spillebog fra 1892, saa indlade Spanierne sig slet ikke paa den. Den danske Spillebog fra 1786, hvis Forfatter ogsaa rynker noget paa Næsen af denne Tilsætning til Lhombren, udleder »Casqueren« af italiensk casco, som efter hans og tyske Hjemmelsmænds Mening skal betyde »Tilfælde«, — dette er imidlertid grebet ud af Luften, ligesom hvad der staar i »Lhombrespilleren« 1799: »Casco er et spansk Ord og betegner: jeg falder ind.« Casco paa Italiensk betyder: en Hjelm, fremdeles: affældig; cascare, at falde. Paa Spansk er casco, foruden en Hjelm, bl. a. en Hjerneskal og et Skibsskrog; cascar, at knuse, slaa istykker. Jeg har søgt Ordet som Lhombreord i adskillige italienske, franske og spanske Lexika, men kun fundet det i Valentini's større italiensk-tyske Lexikon, hvor »far casco« oversættes ved »Tourné machen«, og i Fanfani's Ordbog i samme Sprog, hvor »far casco al giuoco dell' ombra [Spillets Navn er her blevet Femininum og rimeligvis forvexlet med »ombra«, Skygge]« forklares ved: at spille eller »cadere« med eet enkelt Kort. Spanierne have forresten en egen Art Lhombre, spillet af Fire, ved Navn cascarela (eller — deraf — undertiden cáscara); den er ikke uden Berøringspunkter med den Spillemaade, som kaldes »Casco«: hver Spiller faar otte Kort, Stammen er de resterende otte; det gælder at gøre flere Stik end nogen af Modstanderne. Man kan købe alle otte Kort, det kaldes cascarela limpia (ren), eller kun syv, idet

Spadille eller Basta beholdes paa Haanden, hvilket benævnes uren (sucia) Cascarela; Spilleren bestemmer saa Trumf eller kaster Spillet. Vindes det, faar han det Samme som for en Solo. »Det er et moderne Ord,« hedder det i 1ste Udgave af det spanske Akademis Ordbog (1732), »og Nogle sige allerede cáscara istedetfor cascarela.« Skønt det hedder la cascarela, ikke el (juego de) c., har jeg næret Formodning om, at Ordet oprindelig ikke er noget Diminutiv af cáscara (som betyder Nøddeskal, Æggeskal m. m.), men at det er sammensat af cascaré (1ste Person Singularis i Futurum Indikativ af cascar) og la (hyppigt benyttet neutralt i Talemaader, baade paa Spansk og Italiensk, slg. Diez, Roman. Gramm., 3. Udg., III, 53). Dette kunde da maaske betyde omtr. »jeg vil tage Sagen overtvært« (ell. lign.); og casco er da muligvis 1ste Person Sing. Præsens Indikativ af samme Verbum. Dette er dog blot en Gisning.*) — Det kunde maaske forresten være, at Portugisisk formaaede at hjælpe os bedre paa Spor. Lhombre kendes ogsaa der i Landet, men under Navnet voltareta eller arrenegada. Og casca (ikke casco), egl. Skræl, Skal, Æggeskal, Skaar, bruge Portugiserne om »de Kort, der blive tilbage efter Givningen«, altsaa Talon'en, Stammen; ir á casca forklares i Vieyra's store Ordbog overensstemmende med vort Casco-Spil. Her synes at være noget mere sproglig Sammenhæng.

---

*) Jespersens Anvisning til Lhombre og Whist (1887) taler om »at kaske« og »kaskede Kort«; og Bonniers Lommebog for Lhombrespil (1839) har »Cascateur«, »Caskoteur« og »Kaskateør«!

Codille, den franciserede Form af spansk *codillo,* der er Diminutiv af codo, en Albue, og bl. a. betyder en Knude eller Løkke paa et Tov. »Dar codillo« er »at gøre Codille«, »llevar codillo« er »at blive C.« Forøvrigt bruges det spanske Ord ogsaa om Trick i Whist. Paa Dansk er »Codille« jo omtrent blevet baade Substantiv og Adjektiv, ligesom »Beet«. Mon Udtrykket »styre hele Codillen« skulde staa i nogen Forbindelse hermed og ikke snarere bero paa en Fordrejelse af »Kvadrillen«?

Couleur de préférence, »bedste Couleur« eller blot »Couleur«, er jo i Almindelighed Spader; men man kan forøvrigt fra først af enes om, at en anden Farve skal være den bedste, eller man kan tage ny Bestemmelse derom for hvert nyt Spil (Flyvekulør, Couleur volante). Den hele Spillemaade, som ifølge Spillebogen fra 1786 var de rigtig fine og seriøse Lhombrespillere imod, har sin Oprindelse i fransk Galanteri. Naar nemlig en Dame spillede med, blev det overladt hende at bestemme en Farve, der skulde være den bedste.

Coupere betyder ikke alene »tage af«, men ogsaa »stikke« og »stikke over«; til den første Betydning svarer den af spansk »cortar« (ligefrem »skære over«, ligesom fr. couper), men ikke til den anden. Fr. surcouper, stikke over; deraf Subst. surcoupe, — »Sacup« [sic] i Møllers Lhombreregler 1882, »Siercoup« [sic] i Blichers »Min egen Gravsang«, der ogsaa hører til Lhombrepoesien (trykt i »Nær og Fjern« for 4. August 1878).

Dante, Plur. *Dantes.* Dette løjerlige Ord bruges i Spillebogen fra 1786 (med bestemt Artikel i Plur.:

Dantesserne!) om et Spillemærke, et af de almindelige af Elfenben, og der findes nærmere Beskrivelse af, paa hvilke Maader de kunne anvendes i Regnskabsførelsen. Ordet er kommet herind fra Tyskland, vistnok som en Fordrejelse — »mit weichem T« — af det spanske »tanto«, der netop har Betydningen: Regnepenge, Point, Mærke, Jeton.

Force som Udtryk i Kortspil behøver ingen nærmere Forklaring: det har samme Betydning i Fransk, fra hvilket Sprog det er laant. Derimod ville vi bemærke om

Fôser eller *Fuser*, at det er det franske: fausses (cartes), hvilket vil sige ikke blot falske Kort, som man bedrager med, men ogsaa Kort af en anden Farve end Trumf, især de smaa.

Høns er til en Forandring et germansk Ord, af det plattyske Verbum »hensen« (dansk ogsaa »hønse«), at betale, — deraf Hanse, Hansestæderne; slg. Kr. Nyrop, Sprogets vilde Skud, S. 93. »Honneurs«, som anvendes om det Samme, er ligefrem det franske Ord for Ærestegn, Æresbevisning; forresten kan det paa Fransk ogsaa være de fornemste Kort i et Spil, nemlig Herrebladene, Esset og Tieren.

Købe. Spanierne benytte ikke saa pænt et Udtryk: de kalde det »robar«, ɔ: stjæle, røve, plyndre. I den oftere anførte spanske Spillebog 1892 siges: »Forfatteren af denne Bog har, lige siden han begyndte at lære at kende Spillet, fundet Verbet robar højst ildeklingende; men det er nu eengang bestandig i Brug hos alle Tresillo-Spillere.« Franskmændene have Udtrykket »prendre«, deraf »sans prendre« = Solo. I

ældre Tid brugte man i Spanien ligefrem at betale for de Kort, man tog af Stammen, og dengang anvendte man Verbet »comprar« (købe) derom; herfra hidrører naturligvis Udtrykket.

Kruk ser jo godt dansk ud og er det vist ogsaa. Det optræder nu mest som Adjektiv, f. Ex. i Præstens Replik i »Intrigerne«: »Han var jo bleven kruk til op over Ørene.« Man kunde være tilbøjelig til at antage Ordet for en Forkortelse af »Krokodille«, gemytligt for Codille; men da man aabenbart altid, eller næsten altid, har sagt Kodilje (ligesom Spadilje og Manilje) — og skrevet det, i de gamle tyske og danske Lhombrebøger —, er denne Etymologi neppe den rette. I Moths Ordbog, første Redaktion, findes »krukhærdet« og »krukrygget« i Betydningen »pukkelrygget«. Men disse Ord pege rimeligvis hen paa Substantivet Krukke, der i Jydsk har den kortere Form »Kruk«. Som ovenfor anført, taler E. Storm i Hymnen til Spadille om »Krukke« og »Aal« i nær Forbindelse med hinanden; det ses af hans Anmærkning, at man paa hans Tid sagde Kruk*ke* og ikke Kruk — som Lhombreterminus, og der er da en vis Sandsynlighed for, at man har tænkt ligesom paa Karret til de »Fisk«, man maatte ud med, nemlig som en Forstærkelse af Tabet. »Aalkrug« er if. Campes tyske Ordbog en Krukke til at forvare Aal i, langhalset og forsynet med Huller.

Krølle forklares saaledes i Videnskabernes Selskabs Ordbog: »en Kreds, som skrives med Kridt paa Spillebordet, hvori enten de Spillende lægge deres Indsats [saavidt Moth] eller hvori skrives Afregning over Vinden og Tab. At skrive i Krøllen, sætte en Beet i Krøllen.«

Nu er »Krøllen« jo trekantet, men Regnskabet dermed ikke synderlig brugt. »Lus i K.« kaldtes den, der ved Opgørelsen havde mindst i Krøllen.

Maar er det franske »le mort« (slg. Nyrop, Sprogets vilde Skud, S. 93), hvilket ogsaa betyder blind Makker i Whist. Tyskerne have en anden Misforstaaelse af Ordet, nemlig »der Mohr«; i den Anledning er vist Schillers »Fiesco« ofte blevet citeret! Hos Spanierne kaldes Spillemaaden »el penetro«, d. v. s. at fjerde Mand, Oversidderen, forsøger at trænge ind (penetrar) i Spillet, efterat der er sagt Pas rundt. Nogle Spillebøger kende dog ogsaa »el muerto« og synes endda at opstille en lille Forskel mellem den og penetro'en.

Manille have vi fra Fransk, hvor Formen allerede findes f. Ex. i »Le royal jeu de l'hombre« fra 1685; men Ordet er egentlig spansk og hedder *Malilla,* nutildags (uden Diminutivendelsen) *Mala.* Ifølge A. de Castro's lille Bog om Spaniernes Sæder og Skikke paa Calderóns Tid (Madrid 1881) skal det betyde »den Daggert, som er afbildet paa Spader og Kløver To og Ruder og Hjerter Syv«; men jeg tilstaar, at jeg ikke kender Ordet i den Betydning og ikke har kunnet finde det nogensteds. Sikkert er det derimod, at det ogsaa (*el* m.) bruges om en Oprører, en kivagtig eller ondskabsfuld Person, der stifter Tvedragt, samt som Navn paa et eget Spil af nyere Dato. Portugiserne have kun manilha, der ogsaa betyder et Armbaand, ligesom sp. manilla. — At Kortenes Rækkefølge i de to »Farver« er den omvendte af den naturlige Orden, kendes allerede fra Middelalderens Kortspil, og Italieneren Marzio Galeotti skriver 1488, at dette er et

Bevis paa den Mands Visdom, der har opfundet Spillekortene. Fortolkningen er spidsfindig nok. »Thi hvor det gælder Vaaben [Sværd og Køller, spade og bastoni], maa det større Tal have Overtaget over det mindre; men hvor det gælder Vin og Mad [Bægere og Brød, coppe og pani, — sidstnævnte nu kaldte danari], bør det mindre Kvantum foretrækkes for det større, eftersom den afholdende Mand altid, naar der skal handles, er den Mand overlegen, der hengiver sig til Fraaseri eller Drukkenskab.«

Matador, egl. den, der dræber eller myrder, er i Spansk nu oftest erstattet ved *Mate*; men vi bruge Benævnelsen saadan som vi i sin Tid have faaet den gennem det Franske. »Nu viste hun mig i Byen efter ny Kort til at spille Remise med iaften eller Marthedorn, hvad man kalder det,« siger Holbergs Torben (Henrik) i en Scene af »den Vægelsindede«, der er udeladt i de senere Udgaver. Et nutildags i Spanien almindeligt Udtryk for det Samme er »el estuche« (fr. étui), der betyder de tre fornemste Matadorer; »estuches« er Trumfer paa Rad, indtil ni i Tallet; »el dengue« bruges, ifølge en nyere Lhombrebog, om de to sorte Esser. — Mærkes kan den sproglige Misforstaaelse »For-Matadorer« (istedetfor Faux-M.), omtalt i Nyrop's »Sprogets vilde Skud«, anførte Sted.

Nolo. Spillemaaden er en nyere Tilsætning til Lhombre, og dette tekniske Udtryk kan maaske opfattes som det latinske Verbum: jeg vil ikke, nemlig have Stik; snarere er det dog vel en Analogidannelse — efter »Solo« — af det tyske »Null spielen«. Den danske Spillebog 1786 kender ikke til Nolo; i senere

Anvisninger til Lhombre dukker denne Spillemaade op under Navnet »Nullissimo«, tidligst i »Lhombrespilleren« 1799. Spanierne, som idethele ikke indlade sig synderlig paa hvad der smager formeget af Hasard i Lhombre, synes — officielt ialtfald — at afholde sig fra denne Modifikation af det gamle alvorlige Spil; derimod bruge de stadig Contre-Lhombre, som nu er forladt hertillands.

Pas er spansk paso eller pase, af pasar, gaa forbi (modsat: entrar, der bruges om almindeligt Spørgespil); hos Franskmændene ligeledes »passer«, der er gaaet over i Tysk og Dansk med samme Betydning. »Paso« maa vel opfattes som »jeg gaar forbi [Spillet]«, »pase« som »lad det gaa forbi«.

Ponto er en fransk Forvanskning — ogsaa »Ponte« *) — af spansk *punto* (med Tilføjelse »cierto«, i Calderóns »Nadie fie su secreto«, 1ste Akt). Det spanske Ord kan bl. a. i nogle Slags Spil betyde »Es« overhovedet, men desuden har det den rigtige Lhombre-Betydning: Es i »palo largo« (svarer til »rød Farve«), naar den er Trumf. I »Le jeu royal de l'Hombre« (1685) opvarter Forfatteren med en lille moralsk Betragtning i Anledning af Essets forskellige Værdi, eftersom den røde Farve er Trumf eller ej: enten »au dessus des Rois« eller »au dessous des Valets«. »Der ser De, Madame, at Æren i denne Verden afhænger i høj Grad af Tilfældet og Lykketræf. Det fortjener vel, at man tænker lidt derover, og jeg kan tænke mig, at disse Abbéer, der kun lægge an paa at sige smukke

*) Tyskerne sige baade Ponto, Ponte og — Ponton.

Ting, ikke vilde forsømme en saa god Lejlighed til at digte Dem en Sonet eller et Madrigal.«

Pot[te], ogsaa teknisk Udtryk i Keglespil, synes hentet fra Plattysk; slg. *Aal.* For at betegne den samlede Indsats bruges som bekendt ogsaa »Pouille«, der er en Fordrejelse af fransk »poule« (med samme Betydning), spansk »polla«.

Remise, af fransk remettre, der i denne Sammenhæng væsentlig maa opfattes som: udlevere (nemlig Penge). I det før citerede Sted af Calderóns »Nadie fie su secreto« forekommer Verbet remeter ogsaa i denne Betydning. Formen »Remis« maa betragtes som en Forvanskning. Franskmændene have forresten tillige benyttet Betegnelsen Remise (= Bête) i »Boston« og det gamle Spil »Reversi[s]«, der fra Spanien indførtes i Frankrig — som det synes, i Slutningen af det 16de Aarh. — og var meget i Brug der i det 17de. Det hed saaledes, fordi Kortenes Orden var den omvendte af den sædvanlige (reversi, latinsk Perfectum Participium af revertere), og Hjerter Knægt, »Quinola«, var det højeste Kort; det spilledes som en Art Nolo, idet det gjaldt om ingen Stik at faa (quien la gana pierde, »Tabets Alt din Vinding skabte«, sagde Spanierne og Ibsen). I den danske Spillebog 1786 findes det beskrevet.

Renonce betyder paa Fransk baade det at svige Kulør og det i sine Kort at mangle en Kulør; Spanierne have nu kun Ordet (renuncio) i den første Betydning, om det Andet findes »fallo« brugt.

Rock stammer fra Tysk, hvor »Rock und Block« ifølge Sanders er en Slags Folkeetymologi af det franske Udtryk rocambole, — hvilket vi jo ellers kende bedst

som Navnet paa Helten i Ponson du Terrails famøse Galejslave-Roman. »Spillet med Rock eller Roccambole« omtales i »Lhombrespilleren« (1798), S. 35 f. »Rocq« skrives Ordet i »Das Blücher-L'Hombre« (Berl. 1821), hvor der ogsaa tales om »Blocq«, »Remi«, »Moor« og »einen runden Fisch«; af denne lille Bog ser man ellers, at det er den berømte preussiske Feltmarschal og Fyrste, »storartet selv i sine ubetydeligste Handlinger og vant til at regne med Masser«, som væsentlig er Fader til den nu brugelige Regnskabsmaade, fordi den gamle forekom ham for langsom og smaalig.

Singleton er engelsk og synes laant fra Whist. — Den første engelske Anvisning til at spille Lhombre er forøvrigt trykt 1670; Pope har besunget Spillet i »the Rape of the Lock«.

Spadille. Det fornemste Kort i Lhombre — i Holbergs Tid og senere betydede Ordet ogsaa et Slags spansk Snustobak (Barselstuen, 2den Akt, 8de Scene) — hedder saaledes af den Farve, hvori det er Es. Egentlig »espadilla«, Diminutiv af *espada*; og nu anvende Spanierne netop denne Form istedetfor Formindskelses-Formen, slg. *Manille.**) Kortet har altsaa samme Navn som den fornemste Kæmper ved Tyrefægtningen. At det øverste Kort i Spillet hører hjemme i Spader**), kan fortræffelig forklares, hvis den Tydning er rigtig, som man har givet de fire Farvers Benævnelser paa

---

*) »Bastille« for »Basta« har man aldrig sagt; det vilde ellers have taget sig kuriøst ud paa de franske Enevoldskongers Tid.

**) »Spader« have vi fra Tysk (»Spaten«).

Spansk og Italiensk, nemlig at de symbolisere de fire Stænder: Adel (Sværd), Gejstlighed (Bæger eller Kalk), Borgere (Pengestykke) og Bønder (Knippel). — Det er sket her, hvad der ikke saa sjelden sker, naar et Ord er gaaet over i andre Sprog: medens det siden er blevet bevaret uforandret i disse med den Betydning, som det havde, dengang det optoges, er det blevet omdannet — eller erstattet med et andet — i det Sprog, hvor det oprindelig hører hjemme. Holder man sig f. Ex. blot til franske Ord i det danske Sprog, er der Exempler nok at finde. Saaledes at en »lorgnette« nu er en (Theater)-Kikkert, at en Coupé hedder »compartiment«, en Restauration »restaurant«, en Granat »obus«, en Plat-de-ménage »porte-huilier«, en Avis »journal«, en Gourmand »gourmet« osv.

Styrvolter hører man brugt om de Kort i det fuldstændige (franske) Spil — paa 52 Kort —, der ikke anvendes i Lhombre. Men Styrvolt er tillige et gammelt dansk Kortspil, der endnu findes beskrevet i temmelig nye Spillebøger, og hvori Trumf hedder »Vælt«.*) »Navnet Styrvolt,« siges der i Videnskabernes Selskabs Ordbog, »synes at være oprindelig dansk og kan maaske udledes af Vælt: at styre Vælten. Jvfr. isl. Styr og Styrjölld, Krig.« Derfra skulde da ogsaa stamme »*udenvælts*«, ɔ: som ikke er i Vælten, ikke Trumf, — en Betegnelse, der ogsaa forekommer i Lhombre. Spanierne have som tilsvarende Udtryk: forastero, ɔ: frem-

*) Moth (hdskr. danske Ordb., 2den Redaktion) har »Styrvalt« om Spillet; »i Valten«, »valte« og »uvalte« Kort. Men Styrvolter kalder han de to Esser i Trumf-Farverne.

med, udenlandsk. — Til Forklaringen i Vidensk. Selsk. Ordb. kan bemærkes, at i Schillers og Lübbens »mittelniederdeutsches Wörterbuch« findes Ordet som Egennavn paa Borge og paa Kartover, der skulle tvinge fjendtlig Magt, »styre Vold«. Man maa da vel opfatte »Vælt« som = Vælde. Hvordan Ordet Styrvolt imidlertid har faaet Betydningen: Kort der ikke benyttes, er jo derfor ikke forklaret.

Trumf er hverken mere eller mindre end det latinske »triumphus«, som hos Spanierne er blevet »triunfo«, hos Franskmændene »triomphe«; vor Form have vi faaet fra det Tyske (Trumpf). I Fransk er atout et nok saa almindeligt Udtryk som triomphe, men dette findes dog allerede brugt i det 15de Aarhundrede i den nuværende Betydning; desuden er det Navnet paa en egen Art Spil.

Vole, det Samme som Tout eller italiensk Tutti.*) Ved Analogi med Solo og Nolo har man lavet herhjemme Formen Volo; men Ordet hedder paa Fransk *la* vole, i daglig Tale undertiden fordrejet til »volte«. Littré kan ikke finde nogen sikker Etymologi deraf: det kunde maaske, ytrer han, komme af lat. vola, der betyder Haandfladen, eller snarere af Verbet voler. — Da det imidlertid paa Spansk hedder »bola« (hvilket ogsaa kan betyde »Slem« i Whist), kunde maaske dets Oprindelse udledes ad den Vej; det spanske b foran en Vokal kan jo komme v meget nær i Lyd. Bola

*) »Paa Spansk Todes« [sic], siger Spillebogen 1786, der ogsaa bruger den kuriøse Benævnelse »Poet« derom. »Totus«, som undertiden træffes, maa vist ogsaa betragtes som Forvanskning af det spanske »Todos«.

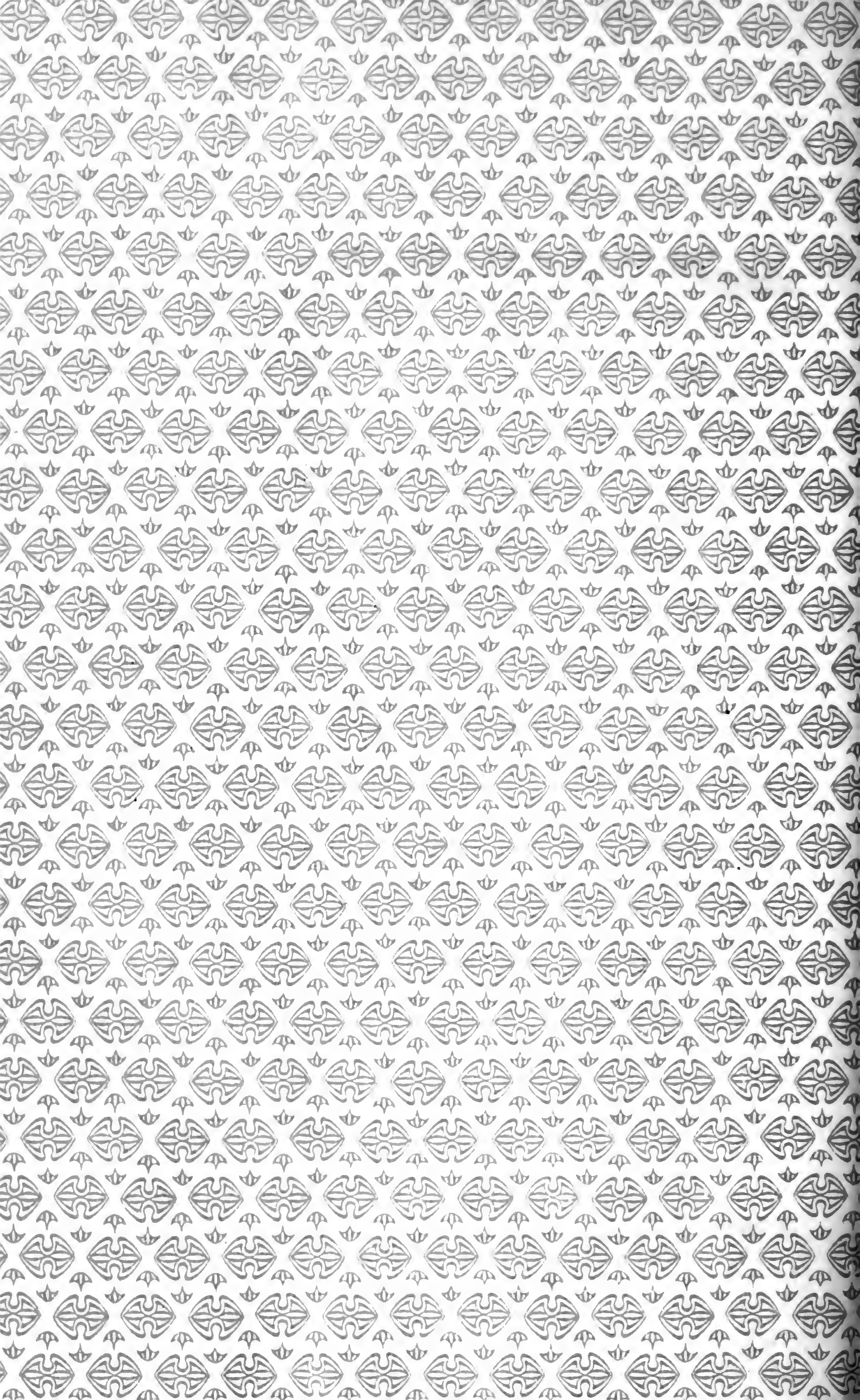
er det latinske bulla, hvoraf fr. boule er dannet regelmæssig, og betyder en Kugle (ruede la bola, egl. lad Kuglen rulle, lad det gaa som det kan), endvidere en Blære og andet Opsvulmet, Rundt og Stort. Mere end en Hypothese er det dog ingenlunde; thi jeg er ikke vis paa, om man altid paa Spansk har kaldt Spillemaaden »bola« (»todo« har man brugt derom, det er sikkert). — Prof. H. Schuchardt i Graz skriver 1895 i Anledning af nærværende Afhandlings første Fremkomst: »Ich möchte dazu bemerken, dass *vola* (ital. *dar vola*; in unserem oestreichischen Tarock *valat*) gewiss von *volare* fliegen herkommt.« (Dania, III, S. 94). Helt slaaende forekommer det mig dog ikke.

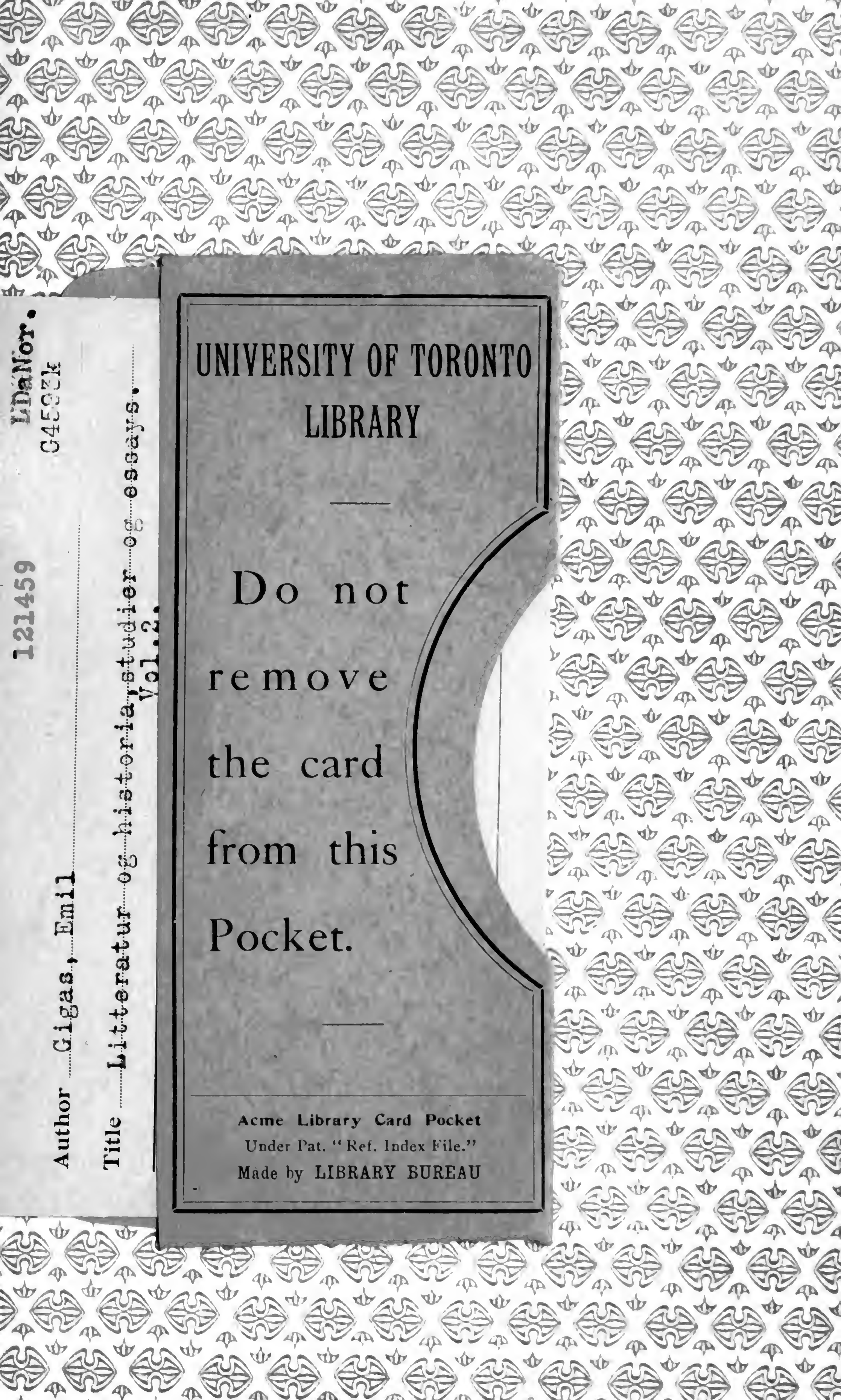
De øvrige Lhombre-Udtryk synes ikke at kræve nogen særlig etymologisk Forklaring, enten de ere spanske (»Solo«), franske eller danske. Men endnu kan der være et Par Ord at sige om Lhombre-Argot'en og om Lhombre-Overtroen. Endel af de Talemaader, der høre til den førstnævnte, har allerede Karl Larsen opregnet i »Dania« III (S. 57); Listen kan imidlertid forøges noget. Som Kælenavn for de to store »Makkabæere« (ɔ: Matadorer) træffes ikke blot Dille, Dellen og Manilleke, men ogsaa Dilleken og Nilleken, allesammen dannede af den nyere, ikke mouillerede Udtale. Naar det trækker op til en Kruk, siger man jo, at Situationen er krukkevarm eller at Thevandet snart koger; endelig kommer da Kruk'en eller, som den ogsaa kaldes, Krokodillen (lavet af Kruk og Codille),

eller med andre spøgende Betegnelser: Krokus eller Krukkeærter. Det bekendte Ibsenske Slagord fra »Lille Eyolf« blev i sin Tid strax grebet af en vis Kres, der flettede »Krykke« og »Krykken flyder« ind i Lhombre-Argot'en. Synes det til Gengæld, at Spilleren vil vinde sit Spil, taler man om, at han »sidder i Bellevue«. Til den mere private og noget ældre Argot maa regnes »Krarup« for Carreau — deraf »Trine Krarup«, tre til Ruder — og den mærkelige Betegnelse »Jomfru Tømmerby« for Hjerter. »Turnips« som Fordrejning af Tourné lyder helt agrarisk, »nipse« om at tournere maa være lavet deraf, men »vippe« i samme Betydning er vel nok saa almindeligt. Udtrykkene »at spille med Beter til Loftet«, »Gravgangsnolo«, »Spillet hedder Smidt, født Castenskjold«, »at ta' Kasketten«, »at skyde Skovrideren« (om at faa Spadille ved i Casque at tage øverste Kort af de fem tiloversblevne) høre til de hyppigt anvendte, ligesom »det Fæle«, »det Slemme«, »det Grønne« i Betydningen Nolo; men »det Slemme« kan ogsaa bruges om hvad man ellers kalder »Bedste«, ɔ: Spader. Naar Nogen siger Pas, uagtet han efter sine Korts Beskaffenhed egentlig burde have sagt Spil, bliver der Anledning til at kalde det en »Lurepas«. For »Høns« eller »Honneurs« benytter man undertiden ogsaa Benævnelserne: Fornøjelse, Omrasling, Guld, Brandpenge (ɔ: den mindre Skat, der betales som Tillæg paa Amtstuen), Smaaredsel og Feu, — et Par af dem hentyde jo klart til Landboforhold og Præstegaardsliv. Det er godt Jydsk at sige »Styng« istedenfor Stik. — Den erfaringsmæssige Lhombrevisdom giver sig undertiden Luft i traditionelle, ordsprogsagtige Vers,

der dog maaske af og til kun ere sagte for Rimets Skyld. Saaledes »Den der køber to, Køber som en So«, »Spar Fem Gaar sjelden hjem«, ja endog paa Tysk: »Wenn man nicht weiss wo, Dann spielt man in Carreau«. Det er ogsaa den, der advarer stærkt mod Casque i Mellemhaanden, men derimod giver Anvisning paa at købe otte til Kløver Konge. Paa den rigtige Overtros Omraade træffer man saadanne Fænomener som, at man bør sige »Tre og to«, naar man køber fem til Spader (at sige det ligefrem bringer Uheld), at det er grumme farligt at vende Spader Fire op i Tourné, — Kortet kaldes i Jylland »Skanderborg Ligvogn«, paa Sjælland »Kallundborg do.«, og bringer ufravigeligt Tab —, og at man ved Grand Tourné maa passe paa at anbringe de to sorte Esser paa Bordet med et saadant Mellemrum, at der lige bliver Plads til den ønskede Manille. Men naar man sidder ligefor Revnen i Spillebordet, har man bedre Udsigt til at vinde end den, hvis Plads er paa den anden Led.

INDHOLD.

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
Do not
remove
the card
from this
Pocket.
Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File."
Made by LIBRARY BUREAU
LDaNor.
121459
Author Gigas, Emil
Title Litteratur og historie studier og essays.